



รายงานฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยศึกษาและพัฒนาโมเดลการสร้างระบบนิเวศมนุษย์
เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมในสังคมไทย

หัวหน้าโครงการ
รศ.ดร.ลือชัย ศรีเงินยวง

นักวิจัย
จารุภา วะสี
มัสดิน ศรีตัณญ
อ.ดร. เพริศพรรณ แตนศิลป์
ประภาพร อนุมานไพศาล

จัดทำโดย ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
เสนอต่อ ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน)

พ.ศ. 2565

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ประโยชน์ที่จะได้รับ	2
1.4 ขอบเขตการดำเนินงาน	2
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	3
2.1 แนวคิดที่นิยามความหมายของ “คุณธรรม” ในความหมายกว้าง และการนำแนวคิดมาระบุพื้นที่ส่งเสริมคุณธรรม	3
2.2 แนวคิดที่มองชีวิตทั้งปัจเจกและกลุ่มในลักษณะเป็นองค์รวมและเชิงระบบ	4
2.3 แนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการป่มเพาะ ส่งเสริม และขับเคลื่อนคุณธรรมทั้งในระดับปัจเจกและสังคม	6
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	13
บทที่ 4 กรณีศึกษาการสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมในสังคมไทย	16
4.1 ระดับองค์กร	
4.1.1 CreativeMOVE เปลี่ยนแปลงโลกด้วยการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์	17
4.1.2 บริษัท เมดิฟุตส์ (ประเทศไทย) จำกัด ผู้สร้างวงจรการค้าข้าวที่ยั่งยืนด้วยความรักและปัญญา	30
4.1.3 โรงเรียนมิชชั่นพัฒนา การศึกษาเพื่อพัฒนาคนและสังคม บนฐานของความสุขร่วมกัน การแบ่งปัน และมิตรไมตรี	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2 ระดับชุมชน	
4.2.1 เครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา วิถีแห่งอยู่รอดและอยู่ร่วม หลอมรวมคนในพื้นที่	57
4.2.2 ชุมชนจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ร่วมพัฒนาจากฐานทรัพยากรชีวภาพสู่ชุมชนพึ่งตนเอง	75
4.2.3 ชุมชนนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล พื้นที่วัฒนธรรมแบบใหม่ที่หลอมรวมชีวิตทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน	90
4.3 ระดับเครือข่าย	
4.3.1 ชมรมแพทย์ชนบท ยื่นหยัดท้าทายอำนาจรัฐด้วยอุดมการณ์เพื่อมวลชน	106
4.3.2 เครือข่ายชุมชนกรุณา สายสัมพันธ์เพื่อการอยู่และตายดีของทุกคน	120
4.3.3 เครือข่ายสลัม 4 ภาค ความเท่าเทียมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังคือคุณธรรมของสังคม	133
บทที่ 5 บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ	145
บรรณานุกรม	168
คณะผู้วิจัย	175

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา (Background and Rationale)

เมื่อกล่าวถึงระบบนิเวศ หรือ Ecosystem คนส่วนใหญ่มักจะเข้าใจว่าเป็นความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ หากอยู่ในสถานะของการเป็นองค์กรก็จะประกอบไปด้วยผู้ที่มีส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น เครือข่าย คู่ค้า หุ้นส่วน ผู้ลงทุน ฯลฯ ที่มีระบบโครงสร้างและวิธีการทำงานร่วม ในรูปแบบความสัมพันธ์ที่หลากหลาย หรือหากกล่าวถึงในระดับปัจเจกบุคคล ก็อาจเริ่มต้นตั้งแต่เกิดและเติบโตในครอบครัว ได้รับการศึกษาเล่าเรียน จนกระทั่งทำงานหาเลี้ยงชีพ และเกิดความสัมพันธ์กันทั้งในระดับชุมชน และสังคม ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ระบบนิเวศนั้นมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ตั้งแต่ระดับครอบครัว จนไปสู่ระดับสังคม โดยมีความซับซ้อนและแยกออกจากกันไม่ได้ หากมีส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดปัญหา ก็อาจส่งผลกระทบต่อ หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบในภาพรวมของสังคมได้ ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) เป็นหน่วยงานของรัฐในกำกับของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2554 มีพันธกิจหลักคือ ดำเนินการสร้าง พัฒนา เผยแพร่องค์ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้วยกระบวนการจัดการความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ การพัฒนากระบวนการ সমัชชากุณธรรม การสร้างเสริมและสนับสนุนพลังความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ได้ส่งผลกระทบต่อปัจจัยหลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ส่งผลให้เกิดการแข่งขัน และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้ง ตลอดจนการแย่งชิงทรัพยากรมาครอบครอง โดยละเลยผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะระบบนิเวศที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์ต่อชีวิตและความ เป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และ องค์กร ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ เกิดความไม่เข้าใจกัน ในครอบครัว เด็กมีปัญหาที่เกิดจากปัจจัยภายนอกและส่งผลกระทบต่อปัญหาในครอบครัว ตามมาด้วยปัญหาการเข้าสังคม ในโรงเรียน

ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกที่เกิดขึ้นดังกล่าว หากไม่ได้รับการแก้ไข อาจส่งผลกระทบต่อ คุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย ด้วยเหตุนี้ ศูนย์คุณธรรม จึงได้มีแผนการดำเนินงานศึกษาพัฒนาต้นแบบทางความคิด (Conceptual Model) การสร้างระบบนิเวศมนุษย์ เพื่อการขับเคลื่อนคุณธรรมในสังคมไทย ภายใต้การดำเนินงาน โครงการส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมด้านคุณธรรมความดี มีเป้าหมายหลักคือ การให้องค์กร ภาคี เครือข่าย หรือหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ได้เรียนรู้ เข้าใจ คุณลักษณะของพื้นที่ส่งเสริมคุณธรรมที่เป็นแบบอย่างในการ

ดำเนินงาน โดยคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีปฏิบัติ รวมทั้งระบบนิเวศที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม ทั้งในระดับชุมชน องค์กร และระดับเครือข่าย

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสนับสนุน การสร้างระบบนิเวศมนุษย์ ทั้งปัจจัยในระดับที่สำคัญที่สุด และปัจจัยระดับรอง ในพื้นที่การดำเนินงาน ที่ครอบคลุมทั้งในระดับชุมชน องค์กร และเครือข่าย
2. เพื่อค้นหาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมมิติด้านคุณธรรม (Best Practices) ทั้งในระดับองค์กร ชุมชน และระดับเครือข่าย นำมาใช้เป็นแนวทางในการสนับสนุน การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การดำเนินงานของศูนย์คุณธรรม รวมทั้งการขับเคลื่อนในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ
3. เพื่อนำผลการศึกษามาออกแบบพัฒนาต้นแบบทางความคิด (Conceptual Model) การสร้างระบบนิเวศมนุษย์ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรมสำหรับองค์กรภาคี เครือข่ายภาคส่วนต่าง ๆ

1.3 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. สามารถนำผลลัพธ์ที่ได้การศึกษาวิจัย มาใช้พัฒนาต้นแบบทางความคิด (Conceptual Model) การสร้างระบบนิเวศมนุษย์ ในระดับองค์กร ชุมชน และเครือข่าย เพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานของศูนย์คุณธรรม และหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ
2. ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปขยายผล การขับเคลื่อนคุณธรรมที่เหมาะสมแก่สังคมไทย

1.4 ขอบเขตการดำเนินงาน

1. การทบทวนวรรณกรรม บทความ งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศมนุษย์ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศมนุษย์ ทั้งในระดับชุมชน องค์กร และเครือข่าย
2. ดำเนินการศึกษาพื้นที่ที่มีศักยภาพหรือแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในการส่งเสริมมิติด้านคุณธรรม (Best Practices) ทั้งในระดับชุมชน องค์กร และระดับเครือข่าย โดยมีลักษณะการดำเนินงานที่มีความแตกต่างและหลากหลายตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม โครงสร้างทางสังคม และอื่นๆ รวม 9 พื้นที่
3. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล จากการทบทวนวรรณกรรม และพื้นที่ที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practices) เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาเป็นต้นแบบทางความคิด (Conceptual Model) การสร้างระบบนิเวศมนุษย์ และข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

2.1 แนวคิดที่นิยามความหมายของ “คุณธรรม” ในความหมายกว้าง และการนำแนวคิดมาระบุพื้นที่ส่งเสริมคุณธรรม

แนวคิดที่นิยามความหมายของคำว่า คุณธรรม คือการบ่มเพาะความเจริญงอกงามของชีวิตทั้งปัจเจกและสังคม เพื่อให้เกิดชีวิตที่มีคุณค่าและความหมาย จากงานของ **รศ.ดร.ปกรณ์ สิงห์สุริยา** (คุณธรรมสำหรับสังคมไทยปัจจุบัน การประยุกต์มโนทัศน์เชิงจริยศาสตร์สู่มาตรฐานและกระบวนการขับเคลื่อน, ม.ป.ป.) โดยเป็นแนวคิดที่ศูนย์คุณธรรมใช้อยู่ ซึ่งเกิดจากฐานการวิจัยของศูนย์คุณธรรม

โครงการนำประเด็นสำคัญของแนวคิดนี้มาใช้พิจารณาหาพื้นที่ศึกษาที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นองค์กรส่งเสริมคุณธรรม โดยดูจากองค์ประกอบต่างๆขององค์กร และกระบวนการต่างๆที่องค์ประกอบเหล่านั้นสัมพันธ์กัน โดยกล่าวว่า องค์กรที่มีคุณธรรมให้ความสำคัญทั้งบรรทัดฐานที่เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่กำหนดพฤติกรรมของคนในองค์กร และการพัฒนาคุณธรรมของสมาชิกในเชิงปัจเจก โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ

(1) **เป้าหมาย:** องค์กรมีเป้าหมายมุ่งสู่ความสุขหรือความเจริญงอกงาม มุ่งสู่ความมีคุณธรรม เช่น กล้าหาญ ยุติธรรม มีน้ำใจ และมีเป้าหมายเพื่อสร้างเสริมสุขภาวะหรือจัดหาสวัสดิการเพื่อให้สมาชิกมีความสุขอย่างเป็นองค์รวมทั้งทางด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม ทั้งเพื่อสมาชิกในองค์กรและองค์กรอื่นที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วย รวมถึงชุมชนและสังคม โดยเป้าหมายหรือพันธกิจดังกล่าวต้องมีความหมายต่อสมาชิกในองค์กร ซึ่งมาจากการมีส่วนร่วมและเห็นพ้องของสมาชิก โดยกระบวนการบรรลุเป้าหมายร่วมกันนี้ต้องอาศัยคุณธรรมภายในตัวสมาชิกด้วย ดังนั้นการกำหนดเป้าหมายร่วมกันจึงแสดงถึงการพัฒนาคุณธรรมภายในตนไปพร้อมกัน

(2) **ระบบกลไก:** องค์กรมีระบบกลไกหรือวัฒนธรรมองค์กรที่สอดคล้องเป้าหมายที่มุ่งสู่ความเจริญงอกงาม และมุ่งสู่สุขภาวะและสวัสดิภาพของสมาชิกในองค์กร องค์กรอื่น รวมทั้งสังคมและชุมชน โดยยังคงใช้กรอบบรรทัดฐานเชิงจริยธรรม แต่ขยายขอบเขตความสนใจในมิติภายในของสมาชิกองค์กรด้วย โดยหากกลไกและวัฒนธรรมองค์กรมาจากการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน และเป็นการแสดงออกถึงคุณค่าและบรรทัดฐานที่สมาชิกในองค์กรยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน หรือกับบุคคลอื่นนอกองค์กร และมีความเห็นพ้องที่จะพัฒนาคุณธรรมร่วมกันแล้ว ก็จะช่วยสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมคุณธรรมได้อย่างต่อเนื่อง

(3) **สมาชิก:** สมาชิกในองค์กรมีความสุขงอกงามหรือความเจริญ มีความเห็นพ้องกับเป้าหมายขององค์กร ตระหนักถึงคุณค่าของตนเองในการมีส่วนร่วมในการผลักดันสู่เป้าหมาย และอาจมีความภูมิใจที่เป็นสมาชิกขององค์กร

(4) **ผู้นำ:** ผู้นำมีบทบาทสำคัญในทุกองค์ประกอบ ทั้งการมีเจตจำนงในการยืนหยัดรักษาเป้าหมายที่มุ่งสู่ความเจริญงอกงาม ขับเคลื่อนระบบให้บรรลุเป้าหมาย บ่มเพาะและพัฒนาความเป็นผู้นำภายในตนเอง รวมทั้งมีบทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดีของสมาชิกในองค์กร ถ้าผู้นำเป็นแบบอย่างที่มีคุณธรรม ก็จะสร้างคุณค่าและบรรทัดฐานที่ให้ความสำคัญกับคุณธรรมในองค์กร

ในด้านการพัฒนาองค์กรที่มีคุณธรรม มีเครื่องมือสำคัญการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งจะคอยชี้แนะและให้ข้อมูลย้อนกลับบุคคล โดยอาศัยความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการ ภายใต้เงื่อนไขที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้นำองค์กร และเน้นการฝึกฝนเชิงปัญญาปฏิบัติ ทั้งนี้เงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ผู้นำซึ่งมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมองค์กร (2) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดเป้าหมายและตัดสินใจดำเนินงานร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น และ (3) การมีส่วนร่วมตัดสินใจนี้ใช้ปัญญาเชิงปฏิบัติเพื่อค้นหาจุดสมดุลและวิธีการที่เหมาะสม

2.2 แนวคิดที่มองชีวิตทั้งปัจเจกและกลุ่มในลักษณะเป็นองค์รวมและเชิงระบบ

เป็นแนวคิดที่มองสภาพสถานการณ์ของชีวิตของปัจเจกและสังคมว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีพลวัตทั้งปัจจัยภายในและภายนอก และเป็นความสัมพันธ์แบบมีพัฒนาการและร่วมวิวัฒนาการ โดยใช้แนวคิดนิเวศสิ่งแวดล้อม สังคม และจิตวิญญาณ ของฟริตจอฟ คาปรา แนวคิดนิเวศพัฒนาการมนุษย์ ของยูรี บรอนเฟนเบนเนอร์ และแนวคิดทฤษฎีบูรณาการ ของเคน วิลเบอร์

ฟริตจอฟ คาปรา (Fritjof Capra) เป็นนักฟิสิกส์และนักปรัชญาคนสำคัญที่นำแนวคิดทางนิเวศวิทยามาเชื่อมโยงกับเรื่องของสังคมและจิตวิญญาณ และใช้มุมมองเชิงนิเวศในการวิเคราะห์ปัญหาทางสิ่งแวดล้อม การศึกษา และสังคมอย่างกว้างขวาง จนกลายเป็นผู้นำคนหนึ่งของกระบวนทัศน์แบบองค์รวมและวิคิดเชิงระบบ ประเด็นสำคัญของแนวคิดนี้คือการมองให้เห็นทั้งระบบแบบเป็นองค์รวมหนึ่งๆ และกระบวนการพัฒนาของสิ่งนั้นที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่นอย่างพยายามสร้างสมดุลและมีพลวัต โดยกล่าวว่า ในระบบหนึ่งๆ จะมีทั้งส่วนย่อยต่างๆ ที่มีคุณสมบัติต่าง ๆ กัน และมีองค์รวมที่เป็นคุณสมบัติใหม่จากการที่ส่วนย่อยต่างๆ มาสัมพันธ์กัน ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงอยู่คือระบบนั้นจะต้องป้องกันตัวเองจากภายนอกได้ และมีอำนาจในการจัดการตัวเอง ขณะที่มีการแลกเปลี่ยนพลังงานและข่าวสารข้อมูลจากภายนอก ทั้งนี้ชีวิตและสิ่งต่างๆ ในธรรมชาติจะดำรงอยู่และพัฒนาไปแบบเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง พึ่งพากันและกัน อยู่ร่วมกันเป็นประชาคม มีการจัดการตัวเอง และพยายามสร้างความสมดุลอย่างมีพลวัต ภายใต้บริบทของสถานที่ กาลเวลา เพื่อความอยู่รอดและดำเนินต่อไป

ส่วนประเด็นสำคัญของ **นิเวศพัฒนาการมนุษย์ (Ecological models for human development)** ของ **บรอนเฟนเบนเนอร์ (Urie Bronfenbrenner)** คือการมองว่า บริบทหรือสิ่งแวดล้อมล้วนส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของมนุษย์ไม่โดยตรงก็ทางอ้อม สิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวมนุษย์ที่สุดและสถานการณ์ที่เกิดบ่อยที่สุดมีผลอย่างเป็นระบบต่อพัฒนาการมนุษย์

มากที่สุด นักวิจัยจึงนำแนวคิดมาใช้อย่างกว้างขวางเพื่อสำรวจและทำความเข้าใจมนุษย์ภายใต้ระบบที่มีความซับซ้อน และกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นประจำ (proximal process) ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

แนวคิดนี้กล่าวว่า การพัฒนามนุษย์จะเกิดขึ้นในกระบวนการของปฏิกริยาโต้ตอบที่ซับซ้อนขึ้นเรื่อยๆ ของมนุษย์ ซึ่งเป็นชีวิตและวิวัฒนาการทางสมอง จิตใจ และพฤติกรรม ร่วมกับบุคคล สิ่งของ และสัญลักษณ์ต่างๆ ทั้งในสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตรงหน้าและห่างออกไป (evolving biopsychological human organism) โดยเฉพาะในกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นประจำ เช่น ระหว่างพ่อแม่-เด็ก เด็ก-เด็ก การเล่นเดี่ยวหรือกลุ่ม การอ่าน การเรียนทักษะใหม่ กิจกรรมกีฬา การทำทักษะที่ซับซ้อน และในกระบวนการเหล่านี้ รูปแบบ อำนาจ เนื้อหา และทิศทางของกระบวนการ จะส่งผลอย่างเป็นระบบต่อพัฒนาการที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลได้อย่างหลากหลาย

แนวคิดนี้แบ่งระบบนิเวศที่ส่งผลต่อพัฒนาการของมนุษย์ออกเป็น 5 ระบบย่อย คือ

(1) ไมโครซิสเต็ม (Micro System) คือรูปแบบกิจกรรม สถานทางสังคม และความสัมพันธกับบุคคลอื่น ซึ่งบุคคลมีประสบการณ์ตรงแบบตัวต่อตัว เช่น ครอบครัว ญาติ เพื่อน โรงเรียน ที่ทำงาน เป็นต้น ในระบบนี้กระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นประจำ (proximal processes) ขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนามนุษย์อย่างยั่งยืน

(2) มีโซซิสเต็ม (Meso System) เป็นจุดเชื่อมและกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างไมโครซิสเต็มด้วยกัน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน ครอบครัวกับครอบครัวของเพื่อน เป็นต้น

(3) เอ็กโซซิสเต็ม (Exo System) เป็นจุดเชื่อมและกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างพื้นที่หลายพื้นที่ เป็นความสัมพันธ์ทางอ้อม ไม่ได้ส่งผลต่อตัวบุคคลโดยตรง เช่น อาชีพการงานของพ่อแม่ นโยบายรัฐบาล เป็นต้น

(4) มาโครซิสเต็ม (Macro System) ครอบคลุมลักษณะทั้งหมดของไมโครซิสเต็ม มีโซซิสเต็ม และเอ็กโซซิสเต็ม เช่น องค์กรความรู้ ระบบความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น เปรียบเสมือนพิมพ์เขียวทางสังคมสำหรับวัฒนธรรมเฉพาะหนึ่งๆ

(5) โครโนซิสเต็ม (Crono System) คือช่วงเวลาเหตุการณ์ในชีวิต และช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อตัวบุคคล เช่น วิกฤตเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงจากเหตุการณ์ในชีวิต การเปลี่ยนสถานทางเศรษฐกิจสังคม การงาน สถานที่อยู่อาศัย ความสามารถในการจัดการกับปัญหาในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

และสุดท้าย คือแนวคิด **ทฤษฎีบูรณาการ (Integral Theory) ของเคน วิลเบอร์ (Ken Wilber)** ซึ่งมีประเด็นสำคัญอยู่ที่การมองให้เห็นภาพรวมทั้งหมดที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด ทั้งรูปธรรม-นามธรรม บังเจก-กลุ่ม รวมทั้งพัฒนาการของทั้งหมดที่มีร่วมกันอย่างเป็นขั้นตอน ตัวอย่างรูปธรรมที่ชัดเจนของแนวคิดนี้คือ “แผนที่บูรณาการ” หรือ “AQAL” (all-quadrants, all-levels, all lines, all states, all types - ทุกเสี้ยวส่วน ทุกระดับ ทุกเส้น ทุกสภาวะ ทุกประเภท) คือการแสดงให้เห็นองค์ประกอบอย่างครบถ้วนในแง่มุมต่างๆของสิ่งหนึ่ง ทั้งมิติทางกายภาพ มิติทางจิตใจ-จิตวิญญาณ มิติทางวัฒนธรรม และมิติของระบบสังคม-สิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละมิติคือเสี้ยวส่วน (quadrant หรือ 1/4 ส่วน) ของภาพใหญ่เดียวกัน และจัดวางองค์ประกอบเหล่านั้นอย่างสัมพันธ์กันทั้งในเชิงความหมาย ระดับพัฒนาการ และวิวัฒนาการร่วมกันของปัจจัยทั้งหมด

แนวคิดนี้กล่าวถึงพัฒนาการและวิวัฒนาการของเสี้ยวส่วนและองค์รวมหนึ่งๆว่า เป็นการก้าวหน้าตามลำดับขั้นอย่างชัดเจนทีละขั้น ไม่มีการสลับตำแหน่งหรือย้อนกลับหลัง แต่ละขั้นจะทำให้เกิดศักยภาพใหม่ๆเพิ่มขึ้นขณะที่ศักยภาพเดิมยังคงอยู่ คือเป็นการพัฒนาจากระดับแรกเริ่มไปสู่ระดับที่มีคุณภาพมากขึ้นเรื่อยๆ ในลักษณะ “ก้าวข้ามและหลอมรวม” (transcend and include) คือการก้าวข้ามข้อจำกัดของพัฒนาการระดับก่อนหน้า ขณะเดียวกันก็หลอมรวมคุณสมบัติของระดับก่อนหน้าเอาไว้ในตัว ทำให้เกิดเป็นคุณภาพใหม่ที่ไมถอยกลับไปเหมือนเดิมอีก

2.3 แนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการบ่มเพาะ ส่งเสริม และขับเคลื่อนคุณธรรมทั้งในระดับปัจเจกและสังคม

แนวคิดสำคัญได้จากงานศึกษาแนวคิดเรื่องจิตสำนึกใหม่ และการสร้างสังคมที่เป็นธรรม ของประเทศ รัสเซีย แนวคิดเรื่องการพัฒนาคุณธรรมตามแนวคิดตปัญญาศึกษา ของศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้งการมองเส้นทางการเคลื่อนไปของชีวิตด้วยแนวคิดการเดินทางของผู้กล้า ของโจเซฟ แคมป์เบลล์

ประเด็นสำคัญจากแนวคิดเรื่องจิตสำนึกใหม่ ของประเทศ รัสเซีย ที่จำเป็นต้องพิจารณาในการขับเคลื่อนคุณธรรมคือเรื่องของสมองส่วนหน้ากับการเกิดจิตสำนึกใหม่ โดยแนวคิดนี้กล่าวว่า ภาวะสุขภาพมนุษย์ที่วิวัฒนาการมาสองแสนปีจนมีโครงสร้างสมองที่วิจิตรและซับซ้อนมากกว่าชีวิตอื่นทั้งหมด โดยเฉพาะการมีสมองส่วนหน้าที่อยู่ตรงกลางหน้าผาก คือการวิวัฒนาการมาถึงจุดที่พร้อมให้มนุษย์เป็น “มนุษย์คุณธรรม” สิ่งที่ต้องช่วยกันทำคือ การสนับสนุนและกระตุ้นให้สมองส่วนหน้าตื่นขึ้น (activate) และสามารถใช้งานได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยปัจจัยสำคัญที่สุดคือ การจัดระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์ ทั้งในตนเอง ครอบครัว องค์กร ชุมชน และสังคม ให้เป็นความสัมพันธ์แบบสุขสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และเรียนรู้จากกัน ซึ่งจะ使人เกิดปัญญาและความสุขประจวบบริบูรณ์ ตรงข้ามกับสถานการณ์ในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยทุกข์สัมพันธ์ คือความสัมพันธ์ที่ใช้อำนาจ และ Top-down ทำให้ผู้คนขาดความสุขและการเรียนรู้ที่ดี

ทั้งนี้มนุษย์มีสมอง 4 ส่วน คือ สมองมี 4 ส่วน คือ (1) สมองส่วนหน้า ใช้อับเรื่อง ปัญญาและความดี (2) เปลือกสมอง ใช้อธิบายเหตุผล ความรู้ การทำให้สำเร็จตามเป้าหมาย (3) สมองชั้นใน ใช้ในเรื่องอารมณ์ความรู้สึก (4) สมองส่วนหลัง ใช้เพื่อเอาตัวรอด สภาพสังคมในแต่ละช่วงจะเป็นตัวกระตุ้นให้สมองแต่ละส่วนทำงานมากน้อยต่างกัน และสร้างความคุ้นชินจนกลายเป็นร่องสมองที่ถูกใช้งานซ้ำๆ และส่งผลสะท้อนกลับไปมาเป็นวิวัฒนาการร่วมกันของผู้คนและสังคมในแต่ละยุคสมัย

ระบบนิเวศมนุษย์ที่ส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมในชุมชน-องค์กร-เครือข่าย หรือระบบนิเวศที่ส่งเสริมให้เกิด “สังคมสมองส่วนหน้า” ที่สำคัญคือ “ชุมชนเข้มแข็ง” เพราะชุมชน คือระบบชีวิตและการอยู่ร่วมกันของคนกับคนและคนกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนเป็นที่อยู่ของศีลธรรม ทั้งนี้เนื่องจากความดี-ไม่ดี ไม่ใช่พฤติกรรมส่วนบุคคลอย่างที่คนไทยเข้าใจ หากแต่โครงสร้างของชีวิตระดับต่างๆคือตัวกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญทั้งของปัจเจกและสังคม การคิดเชิงระบบคือการสร้างส่วนประกอบให้เกิดเป็นองค์รวมที่มีคุณสมบัติใหม่ และหากมองไปที่คุณภาพพื้นฐานแล้วจะพบว่า คนไทยเป็นคน

ดี แต่ระบบไม่ดี และคนไทยไม่มีพฤติกรรมองค์กร ส่วนโลกตะวันตกก็ผิดพลาดที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพของปัจเจกโดยไม่คำนึงถึงเสรีภาพขององค์กรวม โดยไม่รู้ความจริงว่า ถ้าระบบดี คนจะมีเสรีภาพมาก

ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง **ประเทศ รัสเซีย** ให้ความสำคัญกับ**แนวคิดกระบวนการนโยบายสาธารณะ**เป็นอย่างยิ่ง โดยให้นิยามของคำว่า นโยบายสาธารณะ ไว้ว่า ทิศทางหรือแนวทางที่สังคมโดยรวมเห็นวาทหรือเชื่อว่า ควรจะดำเนินการไปในทิศทางนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะนโยบายของพรรคการเมือง รัฐบาล หรือหน่วยงานราชการเท่านั้น แต่รวมถึงนโยบายที่เกิดขึ้นตลอดเวลาจากภาคประชาชน เอกชน ชุมชน และสังคมด้วย

แนวคิดนี้กล่าวว่า นโยบายสาธารณะที่ดี (healthy public policies) คือ นโยบายสาธารณะที่นำไปสู่ความถูกต้องเป็นธรรม และประโยชน์สุขของมหาชน โดยประกอบไปด้วยบุคคล 3 ประการ ได้แก่

(1) เป็นกระบวนการทางปัญญา คือเป็นการสร้างนโยบายบนฐานของความรู้ (knowledge – based policy formulation) โดยใช้หลักฐานข้อเท็จจริงนำมาศึกษาวิจัยสร้างความรู้ โดยพิจารณาว่า ความรู้นั้นมีความถูกต้องเป็นธรรม และเป็น ประโยชน์สุขของมหาชนหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

(2) เป็นกระบวนการทางสังคม ที่ประชาชนควรมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้และกำหนดนโยบาย โดยทำเป็นกระบวนการที่เปิดเผยและโปร่งใส

(3) เป็นกระบวนการทางศีลธรรม นโยบายสาธารณะที่ดีต้องเป็นไปเพื่อความถูกต้องดีงาม และเพื่อประโยชน์สุขของคนทั้งสังคม ไม่เป็นการแฝงเร้นประโยชน์เฉพาะตนหรือเฉพาะกลุ่ม

หัวใจของการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะอยู่ที่ “กระบวนการ” ของการได้มาซึ่งนโยบายสาธารณะ ซึ่งมาจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคมทำงานร่วมกัน โดยร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ร่วมกันกำหนดแนวนโยบาย ร่วมกันดำเนินงานตามนโยบาย ร่วมกันติดตามผล และร่วมทบทวนนโยบายเพื่อแก้ไขปรับปรุง ในกระบวนการเช่นนี้จะทำให้เกิดความเข้าใจ เกิดคุณค่า เกิดการปฏิบัติโดยสังคม และเมื่อทุกฝ่ายปฏิบัติเป็นปกติจะกลายเป็นวัฒนธรรมในสังคม

แนวคิดนี้ได้ให้แนวทางของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดการความรู้ Dialogue หรือ สุธรียสนทนา เป็นต้น ซึ่งทุกรูปแบบมีจุดร่วมกันคือช่วยลดอัตตา ปรับเปลี่ยนตนเอง เปิดให้มีการรับรู้ใหม่ และเรียนรู้ร่วมกันได้ นอกจากนี้ เวทีนโยบายสาธารณะยังเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่จะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมในส่วนอื่นๆด้วย ตั้งแต่การตั้งประเด็น การวิจัยนโยบาย และการนำผลวิจัยมาเรียนรู้ปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการนโยบายสาธารณะสามารถนำมาเป็นกรอบการพิจารณาลักษณะของสังคมที่ดี ซึ่งสามารถดูได้จากการมีหรือความพยายามที่จะมีกระบวนการนโยบายสาธารณะหรือไม่ อันประกอบไปด้วยการมีฐานความรู้ การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และเป้าหมายที่มุ่งสู่ประโยชน์ของส่วนรวม

ใน**แนวคิดการพัฒนาคุณธรรมตามแนวคิดปัญญาศึกษา** ของ**ของศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล** มีประเด็นสำคัญคือ พบว่าเป้าหมายและกระบวนการบ่มเพาะตามแนวทางจิตตปัญญาศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการพัฒนาคุณธรรม โดยเน้นที่การสร้างประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมีการเกิดผลของการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนตามเหตุปัจจัย

แนวคิดนี้เกิดบนฐานแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา มนุษย์อย่างเป็นองค์รวม สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยเริ่มต้นจากการมีความสมดุลทั้งมิติกาย ใจ สังคม และจิต วิญญาณ มีชีวิตที่ตื่นงาม และมีความสุข ทั้งนี้โดยนิยามของคำว่า จิตตปัญญาศึกษาหมายถึง การรู้จักตนเองแล้วเกิด ปัญญา เป็นกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ โดยเริ่มจากแก่นแกนภายใน และอาศัยบริบทแวดล้อมที่เป็นเหตุ ปัจจัยเกื้อกูลต่อองค์ประกอบหรือกระแสแห่งการพัฒนาจิตและปัญญาอย่างรอบด้าน นำไปสู่การตื่นรู้ ตระหนักถึงความ เชื่อมโยงและคุณค่าของสรรพสิ่งโดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ และมีจิตสำนึกต่อ ส่วนรวม

จิตตปัญญาศึกษามีรากฐานร่วมจากทั้งฐานคิดเชิงศาสนาธรรม ฐานมนุษยนิยม และฐานคิดการบูรณาการและองค์ รวม มีเป้าหมายเพื่อจัดการศึกษาที่มุ่งนำมนุษย์เข้าถึงปัญญาในความจริง ความดี และความงาม เป็นไปเพื่อการ เปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง เพื่อหลุดจากความติดขัดและวิกฤติการณ์ของมนุษยชาติในปัจจุบัน โดยการเปลี่ยนแปลง ขั้นพื้นฐานจะเกิดขึ้น 3 ระดับ คือ การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (personal transformation) โดยเปลี่ยนแปลง ความรู้สึกนึกคิดใหม่ เปลี่ยนแปลงมุมมองเกี่ยวกับเพื่อนมนุษย์และธรรมชาติใหม่ และเปลี่ยนแปลงวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง ก็ จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในองค์กร (organization transformation) ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน ทางสังคม (social transformation) รวมกันเป็นการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานไตรภาคที่จะสร้างสันติสุขให้แก่โลก

แนวคิดนี้อธิบายถึงองค์ประกอบของจิตตปัญญาศึกษาและการประยุกต์ใช้ในบริบทต่างๆกับแผนภาพต้นไม้ “จิตตปัญญาพฤษภา” ว่า มีองค์ประกอบ 7 ประการ คือ

- (1) ราก : ประกอบด้วยแนวคิดเชิงศาสนาและความเชื่อ แนวคิดเชิงมนุษยนิยม และการบูรณาการและองค์รวม
- (2) ผล : “จิตใหญ่” (interconnectedness) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อถึงพร้อมด้วยเหตุปัจจัย
- (3) แก่น : รวมเรียกว่า MINDS คือ กระบวนการเรียนรู้และการปฏิบัติ ประกอบด้วย การมีสติ (M : Mindfulness) การสืบค้นกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน (I : Investigation) การน้อมมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจริงจัง (N : Natural effort) การเบิกบานผ่อนคลาย (D : Delightful Relaxation) การมีจิตตั้งมั่นและเป็นกลาง (S : Sustained Equanimity) สอดคล้องกับหลักธรรมโพชฌงค์ 7 ในพระพุทธศาสนา
- (4) กระทบ : ส่วนที่สนับสนุนหล่อเลี้ยง ได้แก่ สังฆะ การให้คุณค่าต่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice) และ วัฒนธรรม (Culture) การให้คุณค่าแก่รากฐานทางภูมิปัญญาที่หลากหลายและบริบทเชิงวัฒนธรรม
- (5) เปลือก : รูปแบบกิจกรรม และ วิธีการเรียนรู้ เครื่องมือ และ การปฏิบัติในรูปแบบต่างๆ อาศัยครูผู้สอนนำ ศิษย์เรียนรู้จนถึงราก ซึ่งมีความหลากหลายโดยการฝึกผ่านการสงบนิ่ง (Stillness Practices) กิจกรรมริเริ่มสร้างสรรค์ (Generative Practices, Co-creation) กระบวนการเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมทางสังคม (Activist Practices) กระบวนการ สานสัมพันธ์ (Relational Practices) การเคลื่อนไหว (Movement Practices) และการฝึกผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Ritual/Cyclical Practices)

(6) เมล็ด : ศักยภาพภายในที่พร้อมจะงอกงามออกมาเป็นจิตตปัญญาพฤกษาดันต้อๆ ไป /ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) วงการและแวดวงวิชาชีพต่างๆ ที่นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้

(7) ดิน : วงการและแวดวงวิชาชีพต่างๆ ที่นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้ โดยการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับบริบทและวัตถุประสงค์

ในส่วนของ การประยุกต์ใช้ องค์ประกอบต่างๆจะงอกงามผ่านกระบวนการหลัก 7 ประการ ได้แก่

- (1) การใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งพื้นฐานของการมีสติ (Contemplation)
- (2) การโอบอุ้มดูแลและความมีใจกรุณา (Compassion)
- (3) ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในทุกมิติการเรียนรู้และการใช้ชีวิต (Connection)
- (4) การเผชิญหน้ากับความเป็นจริงเพื่อส่งเสริมศักยภาพในการเติบโตภายใน (Confrontation)
- (5) การมีพันธะสัญญาและลงมือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ (Commitment)
- (6) ความต่อเนื่องยาวนานและบ่มเพาะผลการเรียนรู้จนสุกงอม (Continuity)
- (7) ความเป็นสังฆะและกลุ่มกัลยาณมิตร (Community)

แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาสามารถนำไปประยุกต์เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสู่การเปลี่ยนแปลงในบริบทต่างๆ มีงานวิจัยจำนวนมากที่แสดงถึงการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในทุกระดับทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคม เช่น การพัฒนาสติภายในผ่านกระบวนการฝึกฝนกลองชัยมงคล (รัชณี วิศิษฐ์วโรดม,2556) การเติบโตภายในบนเส้นทางความเป็นแม่ของฉันทน์ (ชรินทร์ เสถียร,2558) ภาพสะท้อนในตัวฉันผ่านบทสนทนาของผู้ต้องขังชายในโลกบางขวาง (ประภาพร อนุมานไพศาล, 2559) กระบวนการแนวจิตตปัญญาศึกษา : การเปลี่ยนแปลงภายในตน บนเส้นทางสู่ชีวิตที่หลอมรวม (กรนัท สุรพัฒน์, 2556) หันหน้าหากันก่อนถึงวันจากลา : การสนทนาเรื่องความตายในครอบครัวของฉันทน์ (ปฏิพัทธ์ อนุรักษธรรม, 2560) เส้นทางเปลี่ยนผ่านสู่การบริโภคอย่างมีสติ (อารียา มหาวรรมากร, 2557) การวิจัยนำร่องเพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงบนโลกออนไลน์ (เกศราภา ถนอมศักดิ์, 2560) ความเป็นผู้พ่ายแพ้ในระบบการศึกษา : อัตชาติพันธุ์วรรณนาผ่านชีวิตผู้วิจัย (จิรวิมล พงษ์โสภณ, 2561) ทูตทางสังคมของชุมชน : ศึกษากรณี หมู่บ้านแอโก้-แสนคำลือ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน (มนตรีพิทย์ กิจยิ่งโสภณ, 2558) ฯลฯ ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้เป็นตัวอย่างของการประยุกต์จิตตปัญญาศึกษาทั้งในระดับหลักการและรูปแบบเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาอย่างเหมาะสมกับบริบทต่างๆ

ผู้วิจัยพบว่า แนวทางของจิตตปัญญาศึกษา และการนิยามการพัฒนาและขับเคลื่อนคุณธรรมในความหมายกว้างตามแนวทางของศูนย์คุณธรรม มีความกว้างขวาง ลึกซึ้ง และสอดคล้องกันไปทิศทางเดียวกัน ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนาทักษะ คุณภาพภายใน และพฤติกรรม ที่มุ่งสู่ความงอกงาม คุณงามความดี สันติสุข และการเป็นอยู่อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติและชีวิต เป็นการค้นพบคุณค่าและความหมายเฉพาะตนจนเกิดแรงจูงใจที่จะฝึกฝนปฏิบัติอย่างถูกต้องเป็นนิสัย และนำไปสู่ชีวิตอย่างสงบเย็นและเป็นประโยชน์ ที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้พัฒนามิติภายในและการเรียนรู้จากตัวแบบในสิ่งแวดล้อม โครงสร้าง ระบบ อย่างเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม

แนวคิดสุดท้ายที่นำมาพัฒนากรอบแนวคิดในโครงการนี้คือ **แนวคิดการเดินทางของผู้กล้า (Hero's Journey) ของโจเซฟ แคมป์เบลล์ (Joseph Campbell)** ซึ่งเป็นมุมมองช่วยร้อยเรียงเรื่องราวที่เกิดขึ้นขององค์กร ชุมชน และเครือข่ายต่างๆ ให้เป็นพลังงานของชีวิตตามธรรมชาติของสิ่งนั้น มีเจตจำนง มีความสามารถในการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลง และเจริญงอกงามอย่างมีพลวัตร่วมกันกับบริบทระดับต่างๆ โดยแนวคิดนี้กล่าวว่า การเดินทางผจญภัยของผู้กล้ามีแบบแผนการเดินทางเป็นวงจร โดยเริ่มจาก ความรู้สึกว่ามีบางอย่างถูกพรากหรือขาดหายไป และเกิดเสียงเรียกให้ออกค้นหาเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งภายในตัวตน ในการเดินทางจะพบพี่เลี้ยงและคำชี้แนะจากพลังบางอย่าง ที่หนุนช่วยให้เกิดพลังและการข้ามพรมแดนไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงจนเกิดคุณภาพใหม่ขึ้นในชีวิต โดยจะพบกับอุปสรรคและการท้าทาย การตายและการเกิดใหม่ จนได้รับชัยชนะและรางวัล และเดินทางกลับมาเพื่อนำพลังและความรู้ที่ได้มาแบ่งปัน จากนั้นจะเป็นช่วงสงบนิ่งและสำรวจภายในตนเอง ว่าพอใจกับสิ่งที่ได้รับมา หรือจะเริ่มต้นใหม่ในการออกเดินทางอีกครั้ง

โดยสรุป กรอบแนวคิดหลักที่ใช้ในโครงการนี้ให้ความสำคัญกับประเด็นต่างๆ ดังนี้ คือ

(1) มุมมองที่ใช้เป็นหลัก แต่ยืดหยุ่น ในการมองระบบนิเวศมนุษย์คือ กระบวนทัศน์แบบองค์รวม วิธีคิดเชิงระบบ และแนวคิดตามทฤษฎีพัฒนาการและวิวัฒนาการ คือมองให้เห็นทั้งระบบแบบเป็นองค์รวมหนึ่งๆ จากส่วนย่อยต่างๆ ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด ทั้งรูปธรรม-นามธรรม ปัจเจก-กลุ่ม และกระบวนการพัฒนาของสิ่งนั้นที่สัมพันธ์กับสิ่งอื่นอย่างพยายามสร้างสมดุล มีพลวัต และมีพัฒนาการร่วมกันอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งมองให้เห็นถึงรูปแบบพลังชีวิตอันเป็นธรรมชาติของระบบนั้นๆ

(2) การพิจารณาถึงความเป็นพื้นที่คุณธรรม ดูได้จากองค์รวม องค์ประกอบของแต่ละส่วนย่อย และกระบวนการภายในของพื้นที่นั้นๆ

(3) กายภาพมนุษย์พร้อมแล้วสำหรับการมีคุณธรรม การส่งเสริมทำโดยการ activate สมองส่วนหน้าขึ้นมา โดย

- ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี โดยการสร้างประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีชุมชนแห่งการเรียนรู้ และมีเกิดการผลของการเรียนรู้อย่างเป็นขั้นตอนตามเหตุปัจจัย

- จัดระบบชุมชนที่ส่งเสริมคุณธรรม คือชุมชนที่มีระบบที่สร้างสุขสัมพันธ์ เป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และเรียนรู้จากกันและกันในการปฏิบัติสิ่งต่างๆ

- ร่วมกันสร้างสังคมที่ดี ดูได้จากการมีหรือความพยายามที่จะมีกระบวนการนโยบายสาธารณะหรือไม่ ทั้งนี้ให้พิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ตัวมนุษย์ที่สุดและสถานการณ์ที่เกิดบ่อยที่สุด ว่ามีผลอย่างเป็นระบบต่อพัฒนาการมนุษย์มากที่สุด

ผู้วิจัยพบว่า กรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้นนี้สามารถเชื่อมโยงและมีจุดร่วมกับคำนิยามความหมายของ “คุณธรรม” ที่ใช้กันมาแต่เดิมทั้งในวัฒนธรรมตะวันตกและในวัฒนธรรมไทยที่เชื่อมโยงกับความหมายทางพุทธศาสนา โดยได้รวบรวมความหมายจากแหล่งต่างๆ คือ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อริสโตเติล แนวคิดมนุษยนิยม (Humanistic -

Existentialism) สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) พุทธศาสนิกชน และศาสตราจารย์เกียรติคุณ น.พ.ประเวศ วะสี ซึ่งสรุปเป็นความหมายร่วมได้ 3 ประเด็นสำคัญคือ

(1) คุณธรรมเป็นเรื่องของทัศนคติ คุณภาพภายใน และพฤติกรรม ที่มุ่งสู่ความองงาม คุณงามความดี สันติสุข และการเป็นอยู่อย่างสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติและชีวิต

(2) คุณธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลเห็นคุณค่าและความหมายเฉพาะตน จนเกิดแรงจูงใจที่จะฝึกฝนปฏิบัติอย่างถูกต้อง เป็นนิสัย และนำไปสู่พฤติกรรมที่สงบเย็นและเป็นประโยชน์

(3) คุณธรรมเกิดขึ้นจากการเรียนรู้พัฒนาจิตใจภายใน และการเรียนรู้จากตัวแบบในสิ่งแวดล้อม โครงสร้าง ระบบ ซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นองค์รวม

และพบว่า แนวทางขับเคลื่อนคุณธรรมที่พบจากกรอบแนวคิดสามารถเชื่อมโยงกับคำอธิบายสำคัญทางพุทธศาสนา ที่กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาเส้นทางชีวิตที่จะนำไปสู่ชีวิตที่เจริญองงาม มีคุณค่า และความหมาย ได้เต็มศักยภาพของมนุษย์ นั่นคือข้อธรรมเรื่อง “มรรค” ซึ่งเป็นหนึ่งในหัวใจของศาสนาพุทธคือ อริยสัจ 4 อันประกอบด้วยทุกข์ (สถานการณ์ความทุกข์) สมุทัย (ต้นเหตุของทุกข์) นิโรธ (เป้าหมายของชีวิต คือการสิ้นสุดทุกข์) และมรรค (หนทางสู่การสิ้นสุดความทุกข์) โดยมีมรรคมีองค์ 8 หรือวิธีการสำคัญ 8 ข้อ สามารถสรุปควมรวมได้เป็นองค์ 3 คือ ศีล (การดำรงอยู่อย่างเกื้อกูลต่อตนเองและผู้อื่น ประกอบด้วย การมีวาจาที่ถูกต้อง การปฏิบัติที่ถูกต้อง การหาเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง และมีความเพียรที่ถูกต้อง) สมาธิ (คุณภาพจิตอันสงบ ประกอบด้วย การมีสติที่ถูกต้อง และมีสมาธิที่ถูกต้อง) และปัญญา (ความรู้ความเข้าใจอันลึกซึ้ง และมองเห็นสิ่งต่างๆตามความเป็นจริง ประกอบด้วย มีหลักการที่ถูกต้อง และมีความคิดที่ถูกต้อง) โดยแนวทางทั้ง 3 ประการจะเป็นแก่นแกนเบื้องต้นของการพัฒนาทั้งปัจเจกและสังคม ซึ่งที่จะเกิดขึ้นก่อนที่ภายใน โดยเฉพาะกับปัจจัยหลักหรือผู้นำ และขยายออกสู่ภายนอกไปเชื่อมโยงกับผู้อื่นและบริบทแวดล้อม

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบและกระบวนการที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีศักยภาพส่งเสริมคุณธรรม ก็พบว่าสามารถอธิบายเทียบเคียงได้เช่นกัน คือ

(1) เป้าหมาย (ปัญญา) คือ การมีเป้าหมายเพื่อความเจริญองงาม มีเป้าหมายร่วม มีความพยายามในการเดินทางไปสู่เป้าหมาย มุ่งหวังประโยชน์สุขของส่วนรวม และมุ่งทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

(2) มีผู้ริเริ่มและนำการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณธรรม แนวแน่ พากเพียร และกล้าหาญในการทำสิ่งใหม่ๆที่แตกต่าง (สมาธิ)

(3) คุณภาพของพื้นที่แบบเป็นองค์รวม (ศีล) คือ

- คุณภาพภายในทั้งของปัจเจกและกลุ่ม ได้แก่ ความสามารถในการจัดการตัวเอง มีแก่นแกนและความมั่นคงภายใน มีความสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่างๆอย่างเป็นองค์รวม เช่น เป้าหมาย วิธีการ กลไก ความยั่งยืน

- คุณภาพของความสัมพันธ์ภายใน ได้แก่ การมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์แนวราบ ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างสมาชิก การรับรู้ เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และร่วมทุกข์สุขกันทางวัตถุและจิตใจ

- ระบบ-กลไก-โครงสร้าง-พื้นที่ปฏิบัติการ-กระบวนการ ได้แก่ มีกลไก โครงสร้าง นโยบาย และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรม มีกระบวนการส่งเสริมและสนับสนุน เช่น การโค้ช เยียวยา การเปิดพื้นที่รับฟัง และการสร้างผู้นำรุ่นต่อไป มีพื้นที่ปลอดภัยเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาร่วมกัน มีวงจรป้อนกลับที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ จัดการ และพัฒนาตัวเอง มีชุมชนและพื้นที่แห่งการปฏิบัติร่วมกัน และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับขั้น ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกเห็นว่าตนกำลังเดินทางอยู่ในเส้นทางการเปลี่ยนแปลงนั้น

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

3.1 การทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรม บทความ งานวิจัย และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง (Literature Study) ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากรูปแบบ องค์ประกอบ และปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพัฒนาระบบนิเวศมนุษย์

3.2 การเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์

3.2.1 ทำการณศึกษาพื้นที่ที่มีศักยภาพหรือแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ในการส่งเสริมมิติด้านคุณธรรม ทั้งในระดับชุมชน องค์กร และระดับเครือข่าย รวม 9 แห่ง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) และวิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

พื้นที่ศึกษา

ศูนย์คุณธรรมได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษาไว้เป็น 3 กลุ่ม คือ องค์กร ชุมชน และเครือข่าย กลุ่มละ 3 พื้นที่ รวมเป็น 9 พื้นที่ โดยโครงการวิจัยเป็นผู้พิจารณาเลือกพื้นที่ตามความเหมาะสม ได้พื้นที่ศึกษาดังนี้

1) ระดับองค์กร ประกอบด้วย

1.1) โรงเรียนมิชชันพัฒนา Bamboo School

186 หมู่ที่ 13 ต.โคกกลาง อ.ลำปลายมาศ จ.บุรีรัมย์ 31130)

1.2) CreativeMOVE

อาคาร 253 อโศก 253 ถ.สุขุมวิท 21 แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110)

1.3) บริษัท เมดิฟูดส์ ประเทศไทย จำกัด

สำนักงานใหญ่ - 222/7 เดอะไพรมารี เพอร์สทีจ ถ.รัชดา-รามอินทรา แขวงคลองกุ่ม เขตบึงกุ่ม กรุงเทพฯ 10230

โรงงาน - 333 หมู่ 7 ต.ช่องสามหมอ อ.แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ 36150)

2) ระดับชุมชน ประกอบด้วย

2.1) ชุมชนจะรัง

อบต.จะรัง และบ้านจะรัง หมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี 94150

2.2) ชุมชนตำบลนาทอน

อบต.นาทอน และมีสภิดบารายี บ้านบารายี หมู่ 7 ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล 91120

2.3) ชุมชนแม่ทา (ติดต่อ: วิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE เลขที่ 19 หมู่ที่ 11 ถนน ตำบลทาชุมเงิน อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน 51170)

3) ระดับเครือข่าย ประกอบด้วย

3.1) เครือข่ายแพทย์ชนบท

ชมรมแพทย์ชนบท โรงพยาบาลจนะ 35 ถ.ราษฎร์บำรุง หมู่ 2 ต.บ้านนา อ.จนะ จ.สงขลา 90130

3.2) เครือข่ายชุมชนกรุณา

เครือข่ายพุทธิกา 45/4 ซ.อรุณอมรินทร์ 39 (เหล้าลดา) ถ.อรุณอมรินทร์ แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700)

3.3) เครือข่ายสลัม 4 ภาค

มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย 463/1 เทพลีลา 17 ถ. รามคำแหง 39 แขวงพลับพลา เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10312

แนวคำถามในการศึกษา

จากกรอบแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้จัดทำแนวคำถามในการศึกษาพื้นที่ศึกษา โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็นหลักคือ

1) การเดินทางขององค์กร ชุมชน หรือเครือข่ายของท่าน

- 1.1) แนวคิด ที่มา เป้าหมาย และจุดเริ่มต้นในการก่อตั้งองค์กร ชุมชน หรือเครือข่าย
- 1.2) ประเด็นและวิธีการทำงานที่สำคัญ
- 1.3) ผลที่เกิดขึ้นในระดับต่างๆ ตั้งแต่ปัจเจกถึงสังคม
- 1.4) ปัญหาและความท้าทายที่พบ
- 1.5) การก้าวผ่านอุปสรรค บทเรียนสำคัญ และสิ่งที่ยากบอกกับสังคมเพื่อเรียนรู้ร่วมกัน

2) การเป็นตัวอย่างที่ดีของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ป่มเพาะความสุขและเจริญงามของชีวิตให้แก่สมาชิกและสังคม

- 2.1) ความหมายของคำว่า “คุณธรรม” ในความเห็นของท่าน
- 2.2) ท่านรู้สึกอย่างไรที่ได้รับการชื่นชมในฐานะตัวอย่างที่ดีของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรม
- 2.3) ในฐานะผู้นำ ท่านมีเป้าหมายอย่างไรในการส่งเสริมคุณธรรมในองค์กร ชุมชน หรือเครือข่าย และท่านเดินทางมาถึงขั้นใดของเป้าหมายแล้ว
- 2.4) วัฒนธรรมองค์กรและโครงสร้างองค์กรของท่านลักษณะใด ที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนการส่งเสริมคุณธรรม

- 2.5) แนวปฏิบัติหรือกิจกรรมใด ที่ทำให้องค์กรของท่านเป็นพื้นที่ที่บ่มเพาะความสุขและเจริญงามของชีวิตให้แก่สมาชิก
- 2.6) ปัจจัยสำคัญอื่นๆ ที่ทำให้องค์กรของท่านมีศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรม ความสัมพันธ์กันของปัจจัยเหล่านั้น และลำดับความสำคัญ
- 2.7) ปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางศักยภาพในการส่งเสริมคุณธรรมขององค์กร ชุมชน หรือเครือข่าย ความสัมพันธ์กันของปัจจัยเหล่านั้น และลำดับความสำคัญ
- 2.8) ท่านเห็นบรรยากาศและความสัมพันธ์ภายในของสมาชิกองค์กรของท่านเป็นอย่างไร และสมาชิกมีบรรยากาศและความสัมพันธ์กับผู้คนภายนอกและชุมชนแวดล้อมอย่างไร
- 2.9) การส่งเสริมคุณธรรมในพื้นที่ของท่าน ส่งผลต่อตัวท่านเอง สมาชิก ผู้ที่เกี่ยวข้อง และสังคมโดยรวมอย่างไร
- 2.10) ข้อเสนอแนะของท่านสำหรับการส่งเสริมคุณธรรมของสังคมไทย

3.2.2 วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล (Content Analysis) จากการทบทวนวรรณกรรม และพื้นที่ที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practices) เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาเป็นต้นแบบทางความคิด (Conceptual Model) การสร้างระบบนิเวศมนุษย์ และข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม

3.3 การจัดเวทีปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและพัฒนาต้นแบบทางความคิด

3.3.1 ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิของศูนย์คุณธรรม และผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อรับฟังความคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ จำนวน 1 ครั้ง

3.3.2 นำเสนอผลการศึกษา การออกแบบพัฒนาต้นแบบทางความคิด (Conceptual Model) การสร้างระบบนิเวศมนุษย์ เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมในสังคมไทย และข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ จำนวน 1 ครั้ง

3.4 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

กรณีศึกษาการสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมในสังคมไทย

4.1 ระดับองค์กร

4.1.1 CreativeMOVE

เปลี่ยนแปลงโลกด้วยการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

4.1.2 บริษัท เมดิฟุตส์ (ประเทศไทย) จำกัด

ผู้สร้างวงจรการค้าข้าวที่ยั่งยืนด้วยความรักและปัญญา

4.1.3 โรงเรียนมีชัยพัฒนา

การศึกษาเพื่อพัฒนาคนและสังคม บนฐานของความสุขร่วมกัน การแบ่งปัน และมิตรไมตรี

4.2 ระดับชุมชน

4.2.1 เครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

วิถีแห่งอยู่รอดและอยู่ร่วม หลอมรวมคนในพื้นที่

4.2.2 ชุมชนจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

ร่วมพัฒนาจากฐานทรัพยากรชีวภาพสู่ชุมชนพึ่งตนเอง

4.2.3 ชุมชนนาทอน อำเภอร่องบัว จังหวัดสตูล

พื้นที่วัฒนธรรมแบบใหม่ที่หลอมรวมชีวิตทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน

4.3 ระดับเครือข่าย

4.3.1 ชมรมแพทย์ชนบท

ยื่นหยัดทำทนายอำนาจรัฐด้วยอุดมการณ์เพื่อมวลชน

4.3.2 เครือข่ายชุมชนกรุณา

สายสัมพันธ์เพื่อการอยู่และตายดีของทุกคน

4.3.3 เครือข่ายสลัม 4 ภาค

ความเท่าเทียมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังคือคุณธรรมของสังคม

4.1 CreativeMOVE

เปลี่ยนแปลงโลกด้วยการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์

“เราเชื่อว่าความคิดสร้างสรรค์ ศิลปะ และงานออกแบบ สามารถเปลี่ยนโลกได้”

"We believe creativity art & design can change the World."

CreativeMOVE

พลังสร้างสรรค์ที่เคลื่อนโลกให้ดีกว่าเดิม

"We believe creativity art & design can change the World." ข้อความสั้นๆที่ทรงพลังนี้ คือหัวใจหลักที่ CreativeMOVE -- ครีเอทีฟมูฟใช้ทำงานตลอดสิบปีที่ผ่านมาในฐานะองค์กรธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) โดยมีเป้าหมายในการใช้ความคิดสร้างสรรค์และศิลปะมาทำงานออกแบบเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสิ่งแวดล้อม และเป็นร่มไม้ใหญ่ที่ก่อเกิดโครงการเพื่อสังคมที่สำคัญอย่าง “Creative Citizen” ที่เชื่อมโยงให้คนทำงานสร้างสรรค์ใช้ทักษะของตนมาทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม และ “Greenery” ซึ่งเชื่อมโยงผู้คนที่สนใจแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและการบริโภคเพื่อสุขภาพและปลอดภัยเข้าหากัน และลงมือทำบางอย่างเพื่อเปลี่ยนแปลงตัวเองไปพร้อม ๆ กับเปลี่ยนแปลงโลกให้ดีขึ้น

ธนบูรณ์ สมบูรณ์ ผู้ก่อตั้งและซีโอโอของครีเอทีฟมูฟ เรียนจบทางด้านวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ หลังจากทำงานได้หนึ่งปีจึงย้ายสายไปเรียนถ่ายภาพและทำงานอยู่ที่สหรัฐอเมริกาสิบปี จากนั้นกลับมาเป็นช่างภาพนิตยสารแฟชั่นและช่างภาพโฆษณาอีกสิบปี พร้อมกับทำเว็บไซต์ PORTFOLIOS*NET ที่เป็นชุมชนของคนทำงานสายศิลปะ ถ่ายภาพและออกแบบสร้างสรรค์ที่โด่งดังมากในยุคนั้นและยังแอคทีฟอยู่ในปัจจุบัน โดยเป็นแหล่งรวบรวมข่าวสารและเรื่องราวที่น่าสนใจในวงการ และเป็นพื้นที่สำหรับฝากพอร์ตโฟลิโอและประกาศรับสมัครงานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย มีสมาชิกลงทะเบียนกว่า 27,000 คน และมีผู้ใช้บริการกว่า 4 ล้านคนตลอด 10 กว่าปีที่ผ่านมา

PORTFOLIOS*NET ทำให้ธนบูรณ์เชื่อมโยงกับชุมชนนักออกแบบและคนทำงานศิลปะของไทยได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นต้นทุนสำคัญในการเชื่อมโยงผู้คนเหล่านี้เข้ากับการทำงานเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อมตลอดมาในช่วงสิบปีหลังจากที่ก่อตั้งครีเอทีฟมูฟขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2555

“ผมตั้งเป้าว่าทุกงานที่เราทำต้องสร้างสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เรา
โฟกัสที่คนทำงานด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม อยากให้ความคิดสร้างสรรค์ขับเคลื่อนให้ทุกอย่างดีขึ้นใน

ทุกๆวัน 10 ปีที่ผ่านมาเราทำงานร้อยละกว่าโครงการ เราช่วยให้คนที่ใช้บริการเราสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เปลี่ยนแปลงสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การทำงานของเราไม่ใช่การทำเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด แต่เราอยากทำแคมเปญที่ทำให้คนบริจาคเลือดเยอะขึ้น อยากเห็นเด็กๆ ในชุมชน 800 หลังคาเรือนมีห้องสมุดที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น อยากรณรงค์ให้คนเลิกบริโภคหูลาม เพื่อให้หูลามไม่สูญพันธุ์ไปจากทะเลไทย อยากให้ CSR ของบริษัทใหญ่สร้างผลกระทบต่อสังคมสิ่งแวดล้อมมากกว่าแค่ทำงานประชาสัมพันธ์ และสุดท้าย แคมเปญนั้นมันต้องเป็นประโยชน์กับคนจริงๆ เราช่วยคนที่ช่วยคนให้ดีขึ้นคือเป้าหมายเรา

เราทำงานเพื่อสังคมด้วยวิธีที่สร้างสรรค์ ที่จะทำให้สาธารณรัฐรู้สึกตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งต่างๆ แล้วเกิดการเรียกร้องบางอย่างโดยวิธีที่เป็นผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของเขาเอง”

SiamArsa -- จุดระเบิดคุณค่าของงานสร้างสรรค์

ก่อนการเคลื่อนไหวเองมาสู่การทำงานอาสาสมัครอย่างจริงจัง ธนบูรณ์ก็เป็นเหมือนคนในสายงานสร้างสรรค์ทั่วไปที่ไม่ได้สนใจงานด้านพัฒนาสังคม จนกระทั่งมีคนชวนให้ไปทำงานจิตอาสา โดยใช้สื่อออนไลน์และออกแบบอีเวนต์เพื่อระดมทุนให้ชุมชนบ่อนไก่ที่ถูกไฟไหม้ในช่วงที่ไฟไหม้เซ็นทรัลเวิลด์ระหว่างการชุมนุมทางการเมืองที่แยกราชประสงค์เมื่อปี 2553 และสามารถระดมทุนและคนมาร่วมงานได้เป็นจำนวนมาก ความสำเร็จนี้จุดประกายความคิดที่ทำให้เขาตระหนักถึงคุณค่าของคนทำงานสายครีเอทีฟที่สามารถใช้ทักษะของตนช่วยเหลือสังคมได้อย่างทรงพลัง

“เรารู้สึกมันมีคุณค่า ชุ่มชื้นหัวใจ ดีกว่าการไปซื้อของที่เรอยากได้ ไปเที่ยว ไปกิน แล้วก็จบไป สุดท้ายกลับมาเริ่มอยากกินอีก แต่ความรู้สึกว่าเราทำสิ่งดีๆ นั้นอยู่กับเรา ทำให้ผมรู้สึกว่า ครีเอทีฟมีคุณค่ามากกว่านั้น ในเมื่อเราทำโฆษณาให้ของขายได้เป็นลิปลั่น ร้อยลั่น พันลั่น ทำไมเราจะไม่สามารถใช้ทักษะของเราทำให้เงินบริจาคและการช่วยเหลือสังคมเพิ่มพลังมากขึ้น จากการสื่อสารด้วยวิธีการโฆษณาหรืองานออกแบบที่ทำให้คนเข้าใจปัญหามากขึ้น”

ช่วงน้ำท่วมใหญ่ประเทศไทยเมื่อปี 2554 ธนบูรณ์อพยพจากกรุงเทพฯ ไปอยู่พัทยาทั้งครอบครัว และเริ่มทำงานออนไลน์จิตอาสาเก็บยี่สิบสี่ชั่วโมงตลอดสามเดือน โดยสร้างพื้นที่ “อาสาสมัครฟื้นฟูประเทศไทย SiamArsa” บนเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเชื่อมหน่วยงานกว่า 200 องค์กรและจิตอาสากว่า 160,000 คน ในการระดมอาสาสมัครและของบริจาคจำนวนมากไปช่วยเหลือพื้นที่น้ำท่วมที่ประสบสถานการณ์วิกฤตให้ได้อย่างทันการณ์

“อดหลับอดนอนกันอยู่สามเดือน ครีวอาสาต้องการข้าว อาหารสดมาตอนตีสี่ตีห้า หกโมง ต้องการคนไปช่วยแจก แจกเสร็จต้องการคนช่วยขนของออกมา ช่วยพาคนลี้ภัย

ตอนน้ำท่วมที่คลองสอง ผมเห็นตั้งแต่มีทหารไม่ถึง 100 คนทำกระสอบทรายกันน้ำอยู่ แล้วเราก็เริ่มระดมอาหาร ยา และเครื่องดื่มบำรุงกำลังให้ไปบริจาค เราไปโพสต์บนทวิตเตอร์ที่มีคนตามอยู่ แแสนกว่าคน ผมกับรุ่นน้อง 2 คนอยู่หน้าคีย์บอร์ดจนพื้นที่ตรงนี้มีคนเข้ามาช่วยประมาณ 5,000 - 10,000 คน หมุนเวียนต่อเนื่องเป็นเดือนๆ เริ่มมีรถตู้รับส่งฟรี เราดันกันอยู่อย่างนั้น

หรือวันหนึ่งที่กำลังจะท่วมศิริราช ตอนนั้นในหลวงรัชกาลที่ 9 ท่านพักอยู่ที่นั่น มีคนติดต่อมาทางเพจขอให้ระดมอาสาสมัครไปช่วยทำกระสอบทราย เราใช้เวลาประมาณครึ่งวันสื่อสารบนโซเชียลมีเดีย ทวิตเตอร์ เฟซบุ๊ก ระดมคนได้ 2,000 - 3,000 คน มีคนเอาอาหารไปช่วยด้วย อาจไม่ใช่เพราะเราอย่างเดียว อาจเป็นเพราะความสำคัญของพื้นที่ด้วย ทำให้คนอยากไป แต่ก็ทำให้เราเห็นพลังกำลังในการสื่อสารตรงนั้น ที่ทำให้คนรับรู้ในวงกว้างและช่วยบอกต่อกันมาอย่างรวดเร็ว

ผมรู้สึกว่างานอาสาไม่จำเป็นจะต้องไปแบกทราย ทำถุงทราย หรือทำอีเอ็มบอลเท่านั้น แต่เราสามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์มาทำอะไรได้ แล้วสร้างมูลค่าต่อยอดได้มากกว่า สมมุติผมใช้เวลา 8 ชั่วโมงไปทำกระสอบทรายกันน้ำท่วม อาจได้ 20-30 ใบ กับให้ผมคิดเรื่องสื่อสาร คิดชื่องานให้น่าสนใจ คิดแผนการสื่อสาร ทำยังไงให้คน 1,000 คนมางานนี้ได้ ทำอย่างไรให้คนอยากบริจาคเงินอย่างน้อย 100 บาทในงาน แล้วเราจะได้เงิน 100,000 บาท เป็นความต่างของกระสอบทราย 30 ใบจากผม กับเงินแสนบาทที่เกิดจากการบริจาคด้วยวิธีที่เราช่วยออกแบบ”

แม้จะรู้สึกภูมิใจที่ใช้ความสามารถช่วยเหลือสังคมได้อย่างดี และอยากทำงานแบบนี้ต่อไปเรื่อยๆ เพราะรู้แล้วว่า จะใช้ ทัศนคติการสื่อสารแบบไหนที่ทำให้คนอยากลุกขึ้นมาทำเรื่องดีๆร่วมกัน แต่อีกด้านหนึ่งก็ต้องเผชิญความจริงกับความเหน็ดเหนื่อย สุขภาพทรุดโทรม และการต้องกลับมาฟื้นฟูบริษัทอย่างเร่งด่วนเพราะขาดรายได้จากการที่เขาไปทุ่มเวลาให้งานอาสา เขาจึงเริ่มมองหาโมเดลธุรกิจที่ทำให้สามารถเดินไปทางนี้ต่อไปได้อย่างยั่งยืน

Creative Citizen -- Creativity for change

ครีเอทีฟบูมเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2555 โดยธนบูรณ์เขียนโครงการเพื่อขอรับทุนทำงานจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีภารกิจในการระดมคนทำงานสายออกแบบสร้างสรรค์มาช่วยกันทำงานจิตอาสา ด้านการออกแบบและสื่อสารเพื่อสังคม หลังจากเปิดตัวได้ครึ่งปี ก็มีบริษัทมหาชน 2 แห่งติดต่อให้ช่วยออกแบบการทำ CSR (Corporate Social Responsibility) ธนบูรณ์จึงเบนเข็มครีเอทีฟบูมไปเป็นองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมเพื่อรับงานเชิง

ธุรกิจ และตั้งโครงการครีเอทีฟซิติเซ่นทำงานร่วมกับ สสส. ในภารกิจเดิมต่อ โดยทำงานคู่ขนานกันไปทั้งการทำธุรกิจเพื่อสังคมและการระดมอาสาสมัครเพื่อทำงานสร้างสรรค์ให้องค์กรสาธารณประโยชน์

องค์กรครีเอทีฟพุ่มมีเกณฑ์ที่ชัดเจน 3 ข้อเพื่อถามตัวเองในการเลือกรับงาน คือ หนึ่ง งานนี้สร้างการเปลี่ยนแปลงใหม่ สอง เป็นงานที่มีคุณค่าสำหรับคนทำงานใหม่ ทำแล้วมีความสุขใหม่ อยากทำและคิดว่าจะทำได้ดีหรือไม่ และ สาม เป็นงานที่สร้างรายได้ที่ให้องค์กรอยู่อย่างยั่งยืนได้หรือไม่ แต่ละข้อมีการให้คะแนน 0-5 คำถามแรกสำคัญที่สุด ถ้าได้ 0 ก็ไม่ต้องคุยต่อ ส่วนคำถามเรื่องเงินตามมาเป็นข้อสุดท้าย

การทำสองแพลตฟอร์มคู่ขนาน ทำให้ด้านหนึ่งธนบูรณ์สามารถเข้าถึงกลุ่มครีเอทีฟดีไซเนอร์ที่มีความสามารถหลากหลายตั้งแต่วัยเริ่มทำงานไปจนถึงมืออาชีพจากทั่วประเทศ กับอีกด้านหนึ่งก็เข้าถึงองค์กรภาคสังคมที่ต้องการทรัพยากรความช่วยเหลือมากกว่า 200 องค์กร และสามารถเชื่อมโยงโลกสองใบเข้าด้วยกันได้อย่างรู้สนาม ธรรมชาติของคนกลุ่มต่างๆ ทำให้สร้างงานได้อย่างมีชีวิตชีวาและสำเร็จ

ความชอบการทำงานแบบลงพื้นที่หน้างาน ขณะเดียวกันก็ทำงานร่วมกับนักธุรกิจและนักการเมืองระดับบริหารจำนวนมาก ทำให้ธนบูรณ์เข้าใจหน้าที่สำคัญของผู้เชื่อมประสาน คือการเชื่อมความเชื่อมั่นในตัวเองที่แตกต่างกันของคนกลุ่มต่างๆให้ประสานกันไปได้ รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจให้อาสาสมัครทำงานต่อเนื่องจนสำเร็จ เพราะครีเอทีฟที่มีฝีมือมักมีงานล้นมือ และให้ความสำคัญกับงานอาสาสมัครมากกว่า

“ผมรู้วิธีคุยกับองค์กรภาคสังคม รู้ว่าต้องการอะไร เห็นจุดอ่อนว่าเขาขาดความคิดสร้างสรรค์ในการทำงาน การออกแบบกิจกรรม การสื่อสาร จัดอีเวนต์ไม่น่าสนใจ ทำให้ไม่มีคนเข้าไปร่วม ทั้งๆที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้สังคมสิ่งแวดล้อมดีขึ้น ภาคครีเอทีฟดีไซเนอร์มาบอกผมว่า เขาอยากทำงานด้านสังคม เขาจะทำอะไรได้บ้าง

การเชื่อมสองกลุ่มเข้าด้วยกัน ไม่ใช่อยู่ๆจะโยนดีไซเนอร์มาเจอคนทำงานภาคสังคม เขาต้องเรียนรู้ข้อจำกัดของกันและกัน เพราะความสวของดีไซเนอร์อาจไม่สามารถสื่อสารกับภาคสังคม ส่วนภาคสังคมก็เชื่อมั่นในตัวเองว่า ชุดแบบนี้ดีแล้ว คนจะเชื่อฉัน ต่างคนต่างมีตัวตน ดีไซเนอร์เก่งๆอาจคิดว่า ทำให้ฟรีอย่าเลือกเยอะเลย พอเลือกเยอะบางคนก็ไม่อยากทำ หรือบางทีก็ตามใจภาคสังคมมากเกินไปจนไม่สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์นำเสนอสิ่งที่ดีกว่าให้เขาได้

เราย้ำกับอาสาสมัครเสมอว่า เวลาคุณให้สัญญากับใครในการทำงานอาสา คุณต้องทำให้เสร็จ เพราะเขารอคอยอยู่ งานที่คุณทำมันมีคุณค่ากับงานที่เขาจะไปต่อยอด ถ้าทำไม่ได้คุณอย่าเริ่ม”

ธนบูรณ์พัฒนาเครื่องมือสำคัญ 3 ขั้นตอนในการทำงานที่เรียกว่า “Moving Impact” ได้แก่ Inspiration Education และ Action คือ หนึ่ง การสร้างแรงบันดาลใจ โดยจูงใจให้อาสาสมัครเห็นคุณค่าและภูมิใจในตนเองที่ได้ทำประโยชน์เพื่อสังคม และชี้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นจากการทำงานอาสา สอง ให้ความรู้ ผ่านเวิร์กช็อปเพื่อให้

นักออกแบบพร้อมทำงานกับภาคประชาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสาม พาลงมือทำ โดยเชื่อมโยงอาสาสมัครกับองค์กรที่ต้องการผลงานสร้างสรรค์จนเกิดการดำเนินงานจริง ทั้งนี้การจัดกระบวนการสำหรับสร้างงานอาสาสมัครของกลุ่มครีเอทีฟเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง ธนบูรณ์ค้นพบว่า การให้คนทำงานในส่วนต่างๆมาอยู่ร่วมกัน 2 วัน เป็นกระบวนการสำคัญที่ทำให้สร้างงานได้จริงในเวลาที่มีจำกัดของคณาวิชาชีพนี้

“ผมประกาศไปว่า เสาร์-อาทิตย์นี้ต้องการอาสาสมัครนักเขียน 10 คนมาช่วยย่อยข้อมูลจาก 10 องค์กร ต้องการกราฟิกดีไซน์เนอร์ 10 คนมาช่วยออกแบบกราฟิก 10 ชิ้นจากเนื้อหาที่มีคนย่อมาแล้ว หรือเอาคนเขียนบทมี้อาชีพ 10 คนมาทำงานร่วมกับนักพากย์ 20 คนมาช่วยทำหนังสือเสียงให้มูลนิธิเพื่อคนตาบอด

ผมจัดกิจกรรมให้คน 20-30 คนนี้มาเจอกัน แล้วให้แต่ละองค์กรเล่าความต้องการว่า อยากให้เล่าถึงงานของเขาแบบไหน อยากได้อินโฟกราฟิกแบบไหน แล้วหาคนที่เป็นโค้ชมาช่วยให้ความรู้ในการออกแบบได้อย่างมีประสิทธิภาพ พอเสร็จงานก็จัดกิจกรรมให้เขาแลกเปลี่ยนความรู้กัน สุดท้ายองค์กรที่ขอความช่วยเหลือก็จะได้ชิ้นงานที่ดีที่สุด ขณะเดียวกันกราฟิกดีไซน์เนอร์และนักเขียนก็ได้ช่วยทำงานที่มีคุณภาพเพื่อไปนำไปสื่อสาร เขาสามารถนำไปแสดงให้คนดูได้ โดยใส่ในผลงานตัวอย่างว่า เคยช่วยงานสังคม และงานมีคุณภาพด้วย

เวลาผมเปิดรับสมัคร 20 คน จะมีคนสมัครมากกว่า 200 ต้องคัดกัน ซึ่งคุณต้องมีประสบการณ์ และคุณต้องมาทำงานได้ทั้ง 2 วัน

มีคนที่ยากทำงานแบบนี้ แต่ต้องมีกระบวนการให้เขาเห็นปลายทาง เห็นคุณค่าของงาน และเห็นว่าถ้าเสียเวลาตรงนี้แล้วได้งานที่มีคุณภาพ ไม่ใช่อยู่ๆ บอกว่าคุณช่วยออกแบบให้หน่อย แล้วส่งไฟล์ไปให้ มันจะไม่ได้งานที่มีคุณภาพ ไม่รู้สึว่างานมีคุณค่า ไม่อยากโชว์ให้เพื่อน แล้วไม่เกิดความภาคภูมิใจที่คุณได้มีโอกาสไปช่วยองค์กรนั้นๆ มา”

ความภาคภูมิใจและความสุขจากการทำงานเพื่อสังคมคืออาหารหล่อเลี้ยงใจสำคัญที่เชื่อมโยงอาสาสมัครของครีเอทีฟซีทีเอ็นมากกว่า 2,000 คน เข้ากับองค์กรสาธารณประโยชน์มากกว่า 100 องค์กร ธนบูรณ์เองชื่นชมและขอบคุณผู้คนที่ร่วมขบวนการทำงานนี้เสมอทั้งส่วนตัวและเป็นทางการในทีสาธารณะ เขาไม่เคยลืมคนที่มาช่วย และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้ผู้คนที่ทำเรื่องดีๆ ซึ่งจะกลายเป็นแรงบันดาลใจที่กระเพื่อมออกไปเป็นวงกว้างในบรรยากาศการทำงานสร้างสรรค์เพื่อขับเคลื่อนสังคมของประเทศไทย

“เมื่อคนทำแล้วเกิดความภาคภูมิใจในผลงานที่เกิดขึ้น เขาก็กลับมาเวียนทำอีก หรือไปบอกคนอื่นว่า งานของเขาได้ไปช่วยองค์กรนี้ๆมา แล้วได้รับการยอมรับ ทางเราก็ช่วยโปรโมต

ให้เขาเป็นที่รับรู้ในสังคมด้วยว่า เรามีกราฟิกดีไซน์เนอร์ 10 คน มาช่วยออกแบบกราฟิกให้ 10 องค์กร งานสวยมาก เป็นการส่งกำลังใจให้เขาทางอ้อม คนอื่นก็อยากมาทำบ้าง ฉันทอยากเป็นอย่าง 10 คนนี้ ปกติเราจะไม่รับคนซ้ำกันในงานต่อเนื่องกัน เพราะอยากได้คนหลากหลายเข้ามาทำงาน เราพบว่าอย่างน้อยครึ่งหนึ่งไม่เคยทำงานอาสาสมัครมาก่อน ผมจะบอกเขาว่า เชื่อผมนะ จบงานนี้คุณจะไปทำต่อกันเอง แล้วถ้าคุณอยากทำ คุณสามารถเดินไปหาองค์กรที่คุณอยากช่วยเขาได้เลย ไม่ต้องรอกิจกรรมจากคริสเทียฟิตเนส

มีคนส่งงานมาอวดผมหลังบ้านว่า เขามาช่วยองค์กรนี้ หรือตอนนี้เขาเป็นขาประจำช่วยองค์กรนี้ไปแล้ว บางคนก็บอกว่า จริงอย่างที่ผมบอก ตอนนี้เขาเสพติดงานอาสาไปแล้ว เขานั่งอยู่บ้าน 2 ชั่วโมงเพื่อออกแบบกราฟิกให้องค์กร เขามีความสุขมากเลย ผมเจอคนเหล่านี้เยอะมาก

การเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดมากใน 10 ปีที่ผ่านมา คงมีแรงกระเพื่อมบางอย่างจากอาสาสมัคร 2,000 คนที่มาทำกับเรา เวลางานออกไปแล้วคนเห็นว่าเจ๋ง ช่วยขับเคลื่อนสังคมและงานสวยเท่ด้วยเลยส่งต่อให้คนอยากทำงานอาสาสมัคร หรืองานรณรงค์ที่สร้างสรรค์มากขึ้น มีบริษัทเอกชนซีดาน สังคมเพิ่มมากขึ้น หรือมีโครงการศิลปะถ่ายภาพที่ให้ความสำคัญสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น”

Greenery – สร้างสรรค์วัฒนธรรมสีเขียว

งานของคริสเทียฟิตเนสเคลื่อนตัวอย่างสำคัญอีกครั้งเมื่อชีวิตด้านในของชนบุดรณเคลื่อนสู่ประเด็นสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เขาเริ่มสนใจการบริโภคอาหารสุขภาพ แล้วพบปัญหาสำคัญคือ สินค้าออร์แกนิกมีราคาสูงเกินกว่าที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ เขาค้นคว้าจนพบคำตอบว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาเชิงปริมาณ เนื่องจากผู้ผลิตและผู้บริโภคอาหารอินทรีย์มีจำนวนน้อย ราคาสินค้าจึงสูงอยู่ อยู่นบุดรณจึงได้โจทย์ใหม่สำหรับการทำงาน คือการพยายามทำให้คนหันมาบริโภคอาหารออร์แกนิกมากขึ้น และช่วยกันเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดภาระต่อสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มจากการทำงานผ่านเว็บไซต์ greenery.org

“ความเขียวชาญของเราคือการเปลี่ยนชุดความคิดความเชื่อของคน ทำให้คนเปลี่ยนจากทำสิ่งไม่ดีมาทำสิ่งดี ถ้าเรามีโอกาสทำให้คนมากินออร์แกนิกเยอะๆ ก็คงดี อยากเห็นคนสุขภาพดี

ปัญหาสิ่งแวดล้อม เรื่องขยะพลาสติกเต็มไปหมด ถ้าเราช่วยลดหนึ่งคนก็ยิ่งดีที่ไม่ทำอะไรเลย มีคนเคยบอกวาลดถุงเดียว คนเดียว จะช่วยอะไร ถ้าคิดอย่างนี้ทุกคนก็ไม่มีใครช่วย 70 ล้านคนในประเทศไทยก็ไม่มีใครทำ แต่อย่างน้อยเราเริ่มสร้างความเปลี่ยนแปลงโดยไม่ต้องมองว่าใครจะเปลี่ยน จึงสร้างแพลตฟอร์มตัวหนึ่งขึ้นมา เพื่อให้คนมากินอาหารเกษตรอินทรีย์เยอะๆ โดยเริ่มที่ตัวเองกิน

ก่อน และอยากดูแลสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น ทุกอย่างเริ่มที่ความต้องการภายใน เป็นโครงการภายใน
ของกรีโอฟฟ พอทำได้ดีก็เริ่มต่อยอดไปเรื่อยๆ”

greenery.org เป็นชุมชนออนไลน์ที่รวมพลังของผู้คนหัวใจสีเขียวเพื่อสร้างวัฒนธรรมการบริโภคอย่างยั่งยืนผ่าน
การกินดีและอยู่ดี โดยได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ตั้งแต่ปี 2561
ธนบุรีมีใช้เครื่องมือ Moving Impact 3 ขั้นตอน เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมให้คนลดการก่อกองขยะในชีวิตประจำวัน และหันมา
บริโภคอาหารปลอดภัยมากขึ้น โดยสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผ่านการสื่อสารให้ความรู้แบบเข้าใจง่ายแต่มี
พลังบนโลกออนไลน์ เช่น การสร้างกลุ่ม Greenery Challenge บนเฟซบุ๊ก โดยมีภารกิจลดขยะให้สมาชิกร่วมสนุกในแต่ละ
เดือน เช่น #ขวดเดียวแก้วเดิม #ไม่หลอดเนาะ #รีแล้วกรีน เป็นต้น จนเกิดเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างให้เห็นพลังของสื่อที่ช่วยสร้าง
คุณค่าร่วมในสังคม เป็นพื้นที่ปลอดภัยให้ร่วมกันลงมือทำเรื่องดีๆ และนำประสบการณ์มาร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จน
กลายเป็นกลุ่มกัลยาณมิตรที่ส่งเสริมและสร้างแรงบันดาลใจกันในการเปลี่ยนแปลงตัวเองเพื่อโลกที่ดีขึ้นในทุกวัน

นอกจากการเป็นชุมชนออนไลน์แล้ว กิจกรรมของกรีนเนอร์ียังขยายมาจัดขึ้นจริงเป็น Greenery Market ตลาด
นัดสีเขียวใจกลางกรุงเทพฯ เพื่อเชื่อมโยงระหว่างผู้ผลิตสินค้าออร์แกนิกและผู้บริโภคในเมือง ให้เข้าถึงอาหารปลอดภัยง่าย
ขึ้นในราคาที่จับต้องได้ ช่วยแก้ปัญหาการเข้าถึงอาหารสุขภาพของคนเมือง และเป็นช่องทางการตลาดให้เกษตรกรขาย
สินค้าได้ในราคาที่ยุติธรรม ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ให้เกษตรกรสื่อสารเรื่องราวความเป็นมาของอาหารปลอดภัยให้คน
เมืองรับรู้มากขึ้นผ่านเวิร์กช็อปหรือเวทีเสวนาต่างๆ การเชื่อมโยงผู้คนเข้าหากันใน กรีนเนอร์มาร์เก็ตทำให้เกิดเครือข่าย
เกษตรกรผู้ผลิตอาหารเพื่อสุขภาพที่อบอุ่นเป็นมิตร จนมีการขยายไปจัดตลาดนัดสีเขียวในพื้นที่อื่นๆ อีก โดยกรีนเนอร์ียทำ
หน้าที่คล้ายพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำเกษตรกรในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ดียิ่งขึ้น เช่น การออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตร
กับสิ่งแวดล้อม และในอนาคตยังมีโครงการขยายตลาดนัดสีเขียวในรูปแบบตลาดนัดออนไลน์ รวมทั้งผลิตสินค้าและบริการ
ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

“ผมเห็นตัวจริง คนจริงๆ ลุกขึ้นมาเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม กลุ่ม Greenery Challenge มี
คน 54,000 คน ลุกขึ้นมาแยกขยะโหวกัณในกลุ่ม ฉันทกแก้วไปร้านกาแฟและลดขยะได้สามชิ้น แก้ว
ฝา หลอด ฉันทายูรูปมาโห้วความกรีน เรามีคนประมาณ 70,000 คนมาร่วมตลาด Greenery
Market สร้างรายได้ให้เกษตรกรขายสินค้าได้ประมาณ 7 ล้านบาท

ตั้งคำถามกับตัวเองว่า ถ้าเราสามารถขยายกรีนเนอร์ให้โตกว่านี้ก็คงจะดี เราน่าจะทำอะไรได้
มากกว่าที่เคยทำ จากเดิมที่ให้ความรู้กับคนกว่า 2.4 ล้านคนผ่านเว็บไซต์ หรือเชื่อมโยงผู้บริโภค
มากกว่า 70,000 คนกับเกษตรกรมากกว่า 130 กลุ่มได้ จึงตัดสินใจตั้งเป็นบริษัทกิจการเพื่อสังคมที่
มีเป้าหมายว่า เราจะพัฒนา ส่งเสริมและเชื่อมโยง สินค้าหรือบริการเพื่อผู้บริโภคที่จะช่วยสร้างความ
ยั่งยืนให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมในทุกๆ วัน”

ใช้พลังของโซเซียลมีเดียอย่างถูกต้อง เหมือนการใช้ชีวิตที่ถูกต้อง

การเดินทางของครีเอทีฟพุ่มเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมสิ่งแวดล้อมในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา เกิดจากการริเริ่มของคนเพียงคนเดียว และเติบโตมาพร้อมกับยุคของโซเซียลมีเดียที่ช่วยสร้างการมีส่วนร่วมของผู้คนมากมายในสังคมมากกว่าช่วงเวลาใด วันนี้นัธนูร์มุดูแลทีมงานประจำ 10 คน และทำเป็นสัญญาณรายปีอีก 30 คน ที่ช่วยกันสร้างความเป็นไปได้ใหม่ๆหลากหลายรูปแบบ เพื่อหล่อเลี้ยงเครือข่ายความสัมพันธ์ขนาดใหญ่ของผู้คนที่กำลังช่วยกันสร้างสรรค์โลกให้ดีขึ้นกว่าเดิม และกำลังเดินไปข้างหน้าเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ร่วมกัน

โซเซียลมีเดียช่วยให้ความทุ่มเท ลงมือทำ และลองผิดลองถูกของคนคนหนึ่งที่ปรารถนาทวนกระแสโลกความทุกข์ของโลก ให้เกิดผลได้อย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ไร้ข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ผ่านการใช้เครื่องมือสื่อสารทรงพลังที่สามารถเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของมนุษย์

“ตัวผมเองอาจมีทักษะที่จะทำอะไรบางอย่างขึ้นมา แล้วทำให้คนรวมกันเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง บางคนมองว่าโซเซียลมีเดียแค่สร้างชุดความคิดความเชื่อ แต่สำหรับผม มันสามารถขับเคลื่อนให้คนทำอะไรได้อย่างมีพลัง

โซเซียลมีเดียเป็นเครื่องมือที่คนเข้าถึงได้ง่าย ไม่มีค่าใช้จ่าย ที่จริงเป็นช่องทางสื่อสารที่เหมือนเหรียญสองด้าน เราจะใช้มันปล่อยข่าวดราม่าหรือให้ร้ายคนอื่นก็ได้ ขณะเดียวกันถ้าใช้อย่างถูกต้อง โดยใช้ในมิติขับเคลื่อนสังคม หรือสื่อสารสร้างแรงบันดาลใจให้คนลุกขึ้นมาทำอะไรๆ จะเป็นช่องทางที่มีพลังมหาคาล

การใช้โซเซียลมีเดียสร้างความเปลี่ยนแปลงไม่ใช่เรื่องใหม่ การล้างสมองคนด้วยโซเซียลมีเดียมีมานานแล้ว เรามักเห็นมือบการเมืองต่างๆไม่ว่าสีไหนใช้โซเซียลมีเดียปลุกพลังคนไปต่อต้านนักการเมืองมาพูดคนก็ไปเฮ แต่ผมใช้โซเซียลมีเดียสร้างความเปลี่ยนแปลง ล้างสมองคนให้มาใส่ใจสิ่งแวดล้อมมากขึ้น อย่างที่เราเพิ่งปล่อยแคมเปญไปตัวหนึ่ง มียอดการเข้าชม 170 ล้านครั้ง คนดูก็หลายสิบล้านคน ถ้าไม่มีโซเซียลมีเดีย เราก็คงเข้าไม่ถึงคนได้มากเป็นล้านๆคนด้วยแคมเปญที่เราทำ ถ้าใช้อย่างถูกต้อง โซเซียลมีเดียจะเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมกับสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นได้”

ท่ามกลางสถานการณ์การสื่อสารที่เป็นพิษของยุคโซเซียลมีเดีย “การใช้โซเซียลมีเดียอย่างถูกต้อง” เป็นเรื่องสำคัญ ธนนูร์มุดูบอกว่า เขาไม่รู้จะอธิบายเรื่องนี้เชิงหลักการได้อย่างไร เพราะเขาก็แค่ใช้ในทางที่ถูก แล้วผลจากความถูกต้องจะสร้างแรงกระเพื่อมที่ถูกต้องต่อไปด้วยตัวมันเอง และค่อยๆขยายตัวไปสู่เครือข่ายโลก

“ก็คงเหมือนการใช้ชีวิตมั้งครับ ผมบอกไม่ถูกว่าจะเปรียบเทียบยังไงดี มองว่าแค่ใช้ในทางที่ถูก มันก็เป็นประโยชน์ที่จะขับเคลื่อนคนให้ลุกขึ้นมาสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น ถ้าเรารู้ว่ามันดีก็ทำ ไม่ดีก็ไม่ทำ พอรู้ว่าทำแล้วดีก็ทำให้ดียิ่งขึ้น

ตั้งแต่โครงการแรกๆทำงานอาสาสมัครเมื่อ 10 ปีก่อน ผมอยู่สองคนหน้าคอมพิวเตอร์เอาคน 4,000 – 5,000 คนไปอยู่ไซต์นี้ พอตรงนี้คนเต็มแล้ว ของที่จะให้ช่วยแพคเกจแล้ว ก็ย้ายไปอีกที่ คน 2,000 – 3,000 คนก็เดินทางไปภายในไม่กี่ชั่วโมงเพื่อช่วยกันแพคเกจของต่อ ผมสนุกมากกับการใช้โซเชียลมีเดีย รู้สึกว่าเรามีพลังพิเศษที่จะนำคนให้เห็นการเปลี่ยนแปลง

อย่างกรีนเนอร์รี่ ทำงานมา 4 ปี ผมเห็นคนเดินผ่านไปผ่านมาเพราะสนใจตลาดเก๋อยู่กลางเมืองและก็ชื้อกิน ภายในไม่กี่สัปดาห์ไม่กี่เดือน หลายคนที่มาเดินเริ่มพาเพื่อนพ่อแม่มา หรือแม้กระทั่งบางคนเอากระเป๋าเดินทางใบใหญ่มาซื้อของมหาศาลกลับบ้าน ผมจัดตลาดเดือนละครั้ง เขาบอกว่ามาที่นี่ครบทุกอย่าง ชื้อเยอะๆกินได้เป็นเดือน แล้วอยากเอาไปฝากพ่อแม่ด้วย”

คุณธรรมอยู่ในความเชื่อมโยงและสมดุลของชีวิตและการทำงาน ทั้งส่วนตัวและเพื่อส่วนร่วม

หากปรากฏการณ์หนึ่งที่สำคัญของ “คุณธรรม” คือการที่ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเกิดขึ้นของครีเอทีฟบูฟและโครงการต่างๆที่ตามมาในร่มเดียวกัน ก็แสดงให้เห็นถึงความหมายนั้นได้อย่างไม่ต้องสงสัย ความสุขที่เกิดขึ้นเริ่มตั้งแต่ความสุขในตนเอง ในงาน และระหว่างคนกลุ่มต่างๆของสังคมที่เข้ามาเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันอย่างสมดุล ธนบูรณ์บอกว่า หน้าที่ของเขาคือเข้าใจและเชื่อมโยงสิ่งต่างๆเข้าหากันเพื่อให้เกิดพลัง เขาเจอจุดตรงกลางระหว่างสิ่งต่างๆเหล่านั้น เป็นการระเบิดจากภายในตัวเองที่ทำให้พบสิ่งที่เขาต้องการอะไรจากชีวิต คือการดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า ได้ลุกขึ้นมาทำสิ่งที่รัก ที่ถนัด สิ่งที่คุณต้องการและเป็นประโยชน์ต่อผู้คนในทุกวัน

“หน้าที่ของครีเอทีฟบูฟคือการเข้าใจทุกๆคน แล้วหาจุดเชื่อมโยงให้เขาสานพลังทำงานร่วมกันได้ เราเชื่อมโยงคนในสายสร้างสรรค์ ศิลปะ การออกแบบ กับปัญหาและแหล่งทุนให้มาเจอกัน แล้วเกิดการขับเคลื่อนสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ โดยใช้งบประมาณที่เหมาะสม พอเพียงคุ้มค่า และเกิดผลกระทบสูงสุด

แต่ละฝ่ายคุยเรื่องเดียวกัน แต่คุยคนละภาษา อย่างการอยากได้ค่าครองชีพสูงขึ้น คำว่า ‘ค่าครองชีพ’ ของคนรายได้น้อย คนขาดโอกาส นักการเมือง นักธุรกิจ มีความหมายต่างกัน การทำงานสร้างสรรค์ การเป็นนักสื่อสาร ต้องทำให้ทุกคนเห็นเรื่องเดียวกัน มีจุดร่วมเดียวกัน ทำให้เขาเข้าใจว่าทำไมอีกฝ่ายทำแบบนี้ จนเขาอยากทำงานร่วมกัน ถ้าเราไม่เข้าใจกันแล้วมองกันเป็นศัตรู นักธุรกิจก็เป็นแบบนี้ นักการเมืองก็เป็นแบบนี้ หรือประชาชนก็เอาแต่เรียกร้องแบบนี้ มันก็ไปต่อไม่ได้

การพัฒนาจะพัฒนาสิ่งของอย่างเดียวไม่ได้ ต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่สามารถอยู่ได้ด้วยตัวเอง เราต้องทำความเข้าใจความต้องการของคนขับเคลื่อนสังคม เข้าถึงความรู้สึกและความต้องการจริงๆของเขา แล้วนำไปสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

ไม่ใช่เพียงการทำงานระดับสังคม ธนบุรณิให้ความสำคัญกับความสุขของคนในองค์กรของเขาเองและลูกค้าของเขาด้วยอย่างยิ่ง โดยยึดหลักความสมดุลระหว่างการทำงานและการใช้ชีวิต ไม่เอาเปรียบพนักงานและลูกค้า ทำงานด้วยความพอดีและพอเพียง และเดินไปสู่การพัฒนาผู้คนและสังคมร่วมกัน

“สิ่งหนึ่งที่ผมบอกเสมอตั้งแต่วันแรกที่ตั้งครีเอทีฟบูซขึ้นเป็นเอเจนซีคือ เราต้องไม่ทำงานหามรุ่งหามค่ำ ไม่รับงานเสาร์อาทิตย์ ไม่เรียกคนมาประชุมดึกตื่นค่ำคืน เพราะการจะขับเคลื่อนสังคม สิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เราก็ไม่ควรทำให้พนักงานของเรามีคุณภาพชีวิตที่แย่ และไม่มีเวลาให้ครอบครัว

คุณธรรมสำหรับผมแปลว่าสมดุล คือเราไม่เอาไรต์เอาเปรียบใคร เราทำงานปริมาณพอเพียงได้เนื้องานมีคุณภาพ ทุกคนมีความสุข ลูกค้ามาใช้บริการแล้วมีความสุข เราได้เงินจากลูกค้าอย่างมีความสุข ไม่ใช่เอาเยอะๆแต่เหนื่อยแทบตาย หรือเอาไรต์เอาเปรียบลูกค้าโดยลดต้นทุนทำให้คุณภาพงานแย่ง แล้วเราได้เงินเยอะขึ้น แต่ก็ไม่มีความสุข

ลูกค้าที่มาใช้บริการครีเอทีฟบูซไม่ได้จ่ายน้อยกว่า เขาจ่ายเท่ากันหรือมากกว่าเอเจนซีอื่นๆ เพราะเรามีความเชี่ยวชาญที่เป็นเอกลักษณ์พิเศษ เขาเดินทางมาหาเราเพราะเขาชัดเจนว่าต้องการงานสร้างสรรค์ ศิลปะ และการออกแบบเพื่อสังคม แล้วการทำงานด้านสังคมไม่ได้หมายความว่าผมต้องคิดเงินคุณน้อยกว่าปกติ เราอยากใช้เงินของคุณอย่างมีคุณค่าเพื่อการสร้างความเปลี่ยนแปลงจริงๆ งานของคุณต้องสร้างผลกระทบ ซึ่งจะเป็นกระบอกเสียงไปบอกกลุ่มเป้าหมายของคุณเอง”

ธนบุรณิประณีตในการเลือกทีมงานที่มีดีเอ็นเอแบบเดียวกัน โดยสิ่งจำเป็นสูงสุดคือความรักในงานที่มาพร้อมกับมืออาชีพ เขาพบผู้คนเหล่านั้น แม้จะหาได้ไม่มากนัก และยังต้องการเพิ่มอีก เพื่อให้ทำงานที่มีล้นมือและมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆให้เดินหน้าไปได้อย่างราบรื่น

“เราอยากได้คนทำงานด้วยหัวใจ หัวคือต้องมีความเชี่ยวชาญ ความถนัด ความสามารถที่ช่วยทำงานให้องค์กรเดินไปได้ ถ้าเข้ามาแล้วทำอะไรไม่ได้ก็ไม่รู้จะเข้ามาทำไม ส่วนใจคือความรักในการทำงาน และรักโครงการที่ตัวเองทำ ซึ่งจุดนี้ไม่ยากนัก เพราะคนที่เข้ามาทำงานมีความชัดเจนอยู่แล้วว่างานของเรา 100 เปอร์เซ็นต์เป็นงานเพื่อสังคม

ส่วนใหญ่ทุกคนที่นี้ทำงานด้วยหัวใจ แต่ผมก็เคยเจอพนักงานที่อยากมาอยู่บริษัทแต่ๆ เป็นที่ยอมรับ แต่ใจไม่ได้อยากขับเคลื่อนสังคม พอเจอปัญหาอุปสรรคเล็กน้อยก็รู้สึกทำไมทำดีกว่า ซึ่งเราก็เข้าใจแล้วปล่อยเขาไป ส่วนบางคนที่เขาเข้ามาด้วยใจมากๆ แล้วหัวอาจไม่ได้ เราก็มีการพัฒนา คักยภาพ อย่างช่วงโควิดที่งานหายไปบ้าง แต่เราไม่ได้ปรับลดเงินเดือนลง พยายามดูแลทุกอย่าง ให้สบายที่สุด และให้ใช้เวลาว่างไปพัฒนาเพิ่มพูนทักษะตัวเอง พอกลับมาทำงาน ก็ต้องใช้ความสามารถนั้นมาทำงานให้มากขึ้น”

สำหรับบรรณารักษ์เอง ชีวิตด้านในของเขายังคงเคลื่อนไปข้างหน้า พร้อมกับการเคลื่อนไปของการทำงานการเชื่อมโยงผู้คนให้ช่วยกันสร้างโลกที่ดีกว่าเดิม ในสิบปีสุดท้ายก่อนเกษียณ เขาหวังที่จะทำการงานที่แหลมคมมากขึ้น เพื่อให้งานสร้างผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น และคนทำงานเหนื่อยน้อยลง รวมทั้งเตรียมการบริหารจัดการองค์กรที่ทำให้ทีมงานเติบโตองงามยิ่งขึ้น และสามารถทำงานบางอย่างที่เขาเคยเป็นผู้นำในการคิดและผลักดันเป็นหลักได้มากขึ้น

ณัฐดนัย ตระการศุภกร

เจ้าของแบรนด์น้ำผึ้งป่า HOSTBEEHIVE

“ผมเป็นคนปกากะญอ เราเคยไปทำงานข้างนอก แล้วกลับมาช่วยชุมชนทำธุรกิจเพื่อสังคมโดยใช้วัตถุดิบที่มีในชุมชน เช่น น้ำผึ้งป่า ที่ใช้ชื่อแบรนด์ว่า HOSTBEEHIVE ซึ่งเน้นการใช้น้ำผึ้งป่าสืบสานเรื่องราวชุมชน รวมถึงองค์ความรู้ การทำไร่ตามประเพณีและการดูแลจัดการป่าผ่านรสชาติของน้ำผึ้ง สองสามปีที่แล้วเราพัฒนาอีกแบรนด์หนึ่งชื่อ Little Farm เป็นการขยายโมเดลของ HOSTBEEHIVE จาก 1 ชุมชน เป็น 7 ชุมชนหมู่บ้านปกากะญอ ทำให้ผลผลิตตามฤดูกาลและความหลากหลายมากๆ

เราไม่ได้ทำธุรกิจเพื่อสังคมเท่านั้น แต่ทำเรื่ององค์ความรู้และถ่ายทอดสู่เด็กและคนรุ่นใหม่ด้วย โดยทำงานกับโรงเรียนเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น และทำงานสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

เรามาร่วมกับกรีนเนอรีตั้งแต่แรกๆ โดยไปออกบูธเป็นผู้ค้าที่กรีนเนอรีมาร์เก็ต เขาให้พื้นที่เราสื่อสารถึงคนในเมืองผ่านกิจกรรมต่างๆ กรีนเนอรีเข้มแข็งมากเรื่องการสื่อสารสู่คนเมือง

ที่ๆกรีนเนอรีเป็นพี่น้องกันหมด เราเป็นผู้ประกอบการเชียงใหม่ที่อยากไปเปิดตลาดในกรุงเทพฯ เราขับรถไปทุกครั้งที่กรีนเนอรีมีงาน รู้สึกคุ้มมากๆ แม้ยอดขายอาจไม่มาก แต่เราได้แพสชั่น และได้เจอพี่ๆที่อบอุ่นมากและดูแลใส่ใจเราสุดๆเลย

ที่สำคัญ กรีนเนอร์สร้างวัฒนธรรมการทำงานของเราด้วย ทุกวันนี้พ่อค้าแม่ค้าจากกรีนเนอร์ก็ยังคงกันอยู่ จะใช้ขวดน้ำส่วนตัว มีช้อนเอง เปลี่ยนนิสัยไปเลย เรื่องบรรจุภัณฑ์ที่ใช้วัตถุดิบแบบไม่ก่อขยะซึ่งเป็นการสร้างสีเขียวเวสต์มายเซ็คท์ก็ทำได้ดีมาก ไม่ใช่แค่พ่อค้าแม่ค้าเท่านั้น กับคนที่มาตลาดด้วย ทุกวันนี้เราไปเจอกันที่ตลาดอื่นพวกเราก็อใช้แก้วที่ย่อยสลายได้ กลายเป็นว่าเราและทีมงานทุกคนมีมายด์เซ็ทนี้ติดตัวไปด้วย

ปกติขายน้ำผึ้งต้องใช้พลาสติกกันกระแทกค่อนข้างเยอะ เพราะเป็นขวดแก้ว แต่ทุกวันนี้เราใช้กันกระแทกจากกล้วยซึ่งพัฒนาตัวเอง เพราะที่บ้านเรากล้วยเยอะ ในชุมชนก็ทำเป็นแบรนด์กันจริงจังชื่อ “กล้วยช่วยโลก” ซึ่งเราเอามาใช้ทำหีบห่อของแบรนด์เราทั้งหมด ลูกค้าทุกคนที่ได้ผลผลิตของเราไปน่าจะมีความสุขที่ได้ประสบการณ์ใหม่ๆในการเปิดกล่อง พอเราติดนิสัยตรงนี้แล้วเราก็ไปสร้างต่อให้คนอื่นๆ ผมถามพี่ๆเพื่อนๆหลายคนที่อยู่ในกรีนเนอร์ด้วยกัน ทุกคนคิดอย่างนี้หมดเลย

ตอนนี้เราพัฒนาแนวคิดจากกรีนเนอร์มาทำตลาดอีกแห่งชื่อ “ธรรมชาติคือชีวิต” บางทีพี่ๆเขาก็มาติดตามช่วยสนับสนุนเราด้วย เวลาต้องการหาวัตถุดิบออร์แกนิกก็จะคิดถึงคนที่ไปเจอที่กรีนเนอร์ อย่างดอกเกลือหนองมน คนจับปลาที่ประจวบ เราเชื่อใจเรื่องพื้นฐานของวัตถุดิบ เพราะเขาคัดเลือกออร์แกนิกค่อนข้างเข้มข้น เกิดเป็นความร่วมมือระหว่างแบรนด์กันสนุกสนาน

ลูกค้าที่เราไปเจอที่กรีนเนอร์มาร์เก็ตพยายามตามชื่อของเราจนถึงทุกวันนี้ เขาเข้าใจเกษตรกรค่อนข้างเยอะ และปลื้มที่ได้วัตถุดิบที่ดีจากเรา เพราะเขาเชื่อใจกรีนเนอร์ที่คัดสรรมาระดับหนึ่ง เขาตรวจลงลึกกับผลผลิต วิธีปลูก ส่วนผสมมันกลายเป็นศูนย์รวมคนเก่งๆจากทั่วประเทศ สถานที่จัดงานอยู่บริเวณ Park@Siam ที่จุฬาฯ ตรงนั้นสร้างผลกระทบต่อคนข้างสูงกว่ที่อื่น ฐานลูกค้าในเมืองของเราทุกวันนี้ก็มาจากที่นั่น”

ทุกคนได้รับพลังจากการขับเคลื่อนต่างๆที่กรีนเนอร์ทำ ผมว่าเป็นชุมชนที่ดี ช่วงโควิดเราเชียร์ว่าอย่าหยุด เราไปกรีนเนอร์มาร์เก็ตไม่ได้ เราก็ร่วมมือกันทำออนไลน์ “Eco & Green Marketplace” เราว่าแต่ละแบรนด์ที่อยู่ที่นี่ได้รับการพัฒนาไปด้วยกัน แต่ละคนกำลังเริ่มเข้าออนไลน์และต้องปรับตัวในช่วงโควิดเหมือนกัน พวกเราก็อพร้อมที่จะช่วยกรีนเนอร์ด้วย”

วิมลมาลย์ เอกฉัตรรัตน์

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับ Greenery

“เราเป็นแม่บ้าน ดูแลบ้านเองทั้งหมด เลยเห็นภาพรวมสินค้าอุปโภคบริโภคในครัวเรือนว่าแต่ละบ้านสร้างขยะในชีวิตประจำวันมากแค่ไหน เห็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้บริโภคที่ต้องการสินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์สวยงามมากขึ้น แต่ก็เกิดความจำเป็นจนกลายเป็นปัญหาขยะในปัจจุบัน

ร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มเฟสบุ๊ก Greenery Challenge มา 3 ปี โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะ เพราะมองเห็นปัญหาขยะจากสินค้าทุกชนิดที่มีบรรจุภัณฑ์สิ้นเปลือง และเห็นภาครัฐไม่ชัดเจนต่อปัญหาขยะ เลยคิดว่าจะทำได้ด้วยตนเองตรงไหนได้บ้าง การเข้าร่วมกิจกรรมทำให้จัดการปัญหาขยะในครัวเรือนได้เหมาะสมขึ้น แม้จะต้องเสียเงินค่าจัดการเอง แต่ก็เป็นการลงทุนเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดีในอนาคต

ปัญหาและอุปสรรคแรกๆคือ บางคนไม่เข้าใจว่าทำไมไปทำไมเพราะไม่ความสะดวก การหิ้วปิ่นโต ถุงผ้า แก้วน้ำไปใช้เอง ทำให้คนขวย่งยาก แต่เราก็พยายามทำอย่างสม่ำเสมอให้เขาเห็นความตั้งใจ และช่วยให้เขามองถึงปัญหาขยะที่จะเกิดในอนาคต ความสม่ำเสมอทำให้เขาเข้าใจเรา และเป็นวิธีการสื่อสารอีกทางหนึ่ง

นอกจากการจัดการปัญหาขยะ กรีนเนอร์ยังช่วยเชื่อมโยงวิถีเกษตรอินทรีย์ที่เอื้อต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เราได้บริโภคพืชผักที่ปลอดภัยมากขึ้น ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของทั้งผู้ปลูกและผู้บริโภคให้ดีขึ้นด้วยการบริโภคอย่างปลอดภัย

เราเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เพราะมองว่าการสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่ทุกคนทำได้ เหมือนเป็นการทำจิตอาสาออนไลน์ และสามารถขยายฐานผู้รับได้เพิ่มขึ้นด้วยการสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ คนในกลุ่มพูดคุยกันแบบเป็นกันเอง สุภาพมากๆ มีการแบ่งปันไอเดียต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวิถีการลดขยะ การบริโภคที่ปลอดภัย ความใส่ใจสิ่งแวดล้อม ทำให้ได้กำลังใจในการทำเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องจากกลุ่มด้วย

องค์กรที่มีคุณธรรมอาจหมายถึงองค์กรที่ใส่ใจผลกระทบต่อส่วนรวม มีความตั้งใจแก้ปัญหาอย่างจริงจัง จริงจัง และทำได้อย่างยั่งยืน กรีนเนอร์ตั้งใจสื่อสารและลงมือแก้ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ เมื่อเราเข้าใจ เราจะลงมือทำด้วยความเต็มใจ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาที่ยั่งยืนด้วย เป็นความตั้งใจมอบของขวัญให้โลกใบนี้ ด้วยการใช้ชีวิตแบบ Eat Good. Live Green. อย่างที่เขาสื่อสารอย่างต่อเนื่องมาตลอด

เราอยากให้ออกกำลังกายสนับสนุนให้ระบบการศึกษาของประเทศเรามีการเรียนการสอนเรื่องสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ชั้นอนุบาล หรือมีหลักสูตรแยกขยะเป็นพื้นฐานในโรงเรียนต้นแบบ ก็น่าจะเป็นแนวทางที่พอช่วยแก้ปัญหาได้บ้าง

4.2 บริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด ผู้สร้างวงจรการค้าข้าวที่ยั่งยืนด้วยความรักและปัญญา

“หลักธรรมที่แท้จริงคือการดำรงอยู่บนความไม่เบียดเบียน อันนี้เป็นพื้นฐานของการทำข้าว”

วรวัฒน์ บุญหลาย
กรรมการผู้จัดการ บริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด

จับกระแสความผิดปกติในวงจรการค้าข้าว

อาหารเป็นหนึ่งในปัจจัยพื้นฐานที่หล่อเลี้ยงชีวิต เป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานที่สิ่งมีชีวิตขาดไม่ได้ สุขภาพของเราขึ้นอยู่กับ การบริโภคอาหารที่ดีต่อสุขภาพ ขณะเดียวกันการเลือกบริโภคอาหารก็สามารถช่วยรักษาโลก (และโรคภัย) ได้เช่นเดียวกัน วิถีเกษตรอินทรีย์เป็นหนทางที่สร้างความยั่งยืนตลอดทั้งวงจรอาหาร ทั้งด้านสุขภาพของผู้ผลิตและผู้บริโภคและด้านการ รักษาสิ่งแวดล้อม การเกษตรยั่งยืนจึงเป็นวิถีแห่งความไม่เบียดเบียนตนเองและโลก

วรวัฒน์ วัชรพล และวรรณวิมล บุญหลาย สามพี่น้องเจ้าของบริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด คือกลุ่มคนที่ เชื่อมั่นในวิถีเกษตรอินทรีย์ว่าเป็นหนทางที่จะสร้างความยั่งยืนให้ธุรกิจได้ พวกเขาก่อตั้ง บริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2554 ที่อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ เพื่อผลิตและแปรรูปข้าวอินทรีย์หรือข้าวออร์แกนิกอย่างครบ วงจร โดยเน้นการทำงานในวงจรข้าวตลอดสายจากถึงต้นน้ำถึงปลายน้ำอย่างประณีต รวมทั้งใช้ความรู้ และเทคโนโลยี พัฒนาต่อยอดจนได้ผลิตภัณฑ์อาหาร เกรดพรีเมียมนานาชนิดที่ ทั้งปลอดภัย และมีคุณค่าทางอาหารสูง ทั้งผลิตภัณฑ์ ต่างๆ ที่จำหน่ายในแบรนด์ “RIZSTEROLS” (ริซสเตอร์อลส์), “Hugpun” (ฮักปัน) และข้าวสารตรา “Red Ant” (มด แดง) และรับจ้างผลิตสินค้า หรือส่งวัตถุดิบคุณภาพสูงให้กับบริษัทผู้ผลิตอาหารทั้งใน และต่างประเทศ โดยสินค้าส่วนใหญ่ส่งออกขายต่างประเทศ โดยเฉพาะในยุโรป และจำนวนไม่มากนักขายในประเทศไทยตามห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ในปริมาณปีละ 300-500 ล้านบาท

ต้นทุนความรู้และความชำนาญทางธุรกิจของ บริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด มีที่มาย้อนกลับไปหลายสิบปี จากธุรกิจลานซื้อข้าวเปลือกของพ่อ “เสียงเจริญการเกษตร” (ตั้งชื่อตามพ่อเสียง) ที่แก่งคร้อ ซึ่งวรวัฒน์ดูแลกิจการ สืบเนื่องมา ขณะที่วัชรพลซึ่งเป็นน้องชายคนรองแต่งงานออกไป แล้วทำโรงสีและธุรกิจส่งออกข้าวรายใหญ่ของประเทศกับ ครอบครัวของภรรยา ทำให้ได้เดินทางติดต่อค้าขายข้าวทั่วโลก ส่วนวรรณวิมล หรือมดแดง น้องสาวคนเล็ก ไปเรียนและใช้ ชีวิตในต่างประเทศเป็นเวลานานก่อนจะกลับมาทำธุรกิจครอบครัวร่วมกับพี่ชาย

ย้อนไปกว่าสิบปีก่อน วันหนึ่งพี่น้องได้นั่งคุยกันถึงความผิดปกติบางอย่างในวงจรการค้าข้าวที่ทำให้ทุกส่วนในห่วงโซ่ธุรกิจประสบปัญหาอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ชาวนาไทยเต็มไปด้วยความทุกข์และหนี้สินภาคครัวเรือน ครอบครัวแตกแยก ติดกับดักกับวงจรหนี้ที่นอกระบบ รวมทั้งมีการเดินขบวนเรียกร้องเรื่องข้าวทุกปี ขณะที่พ่อค้าคนกลางและโรงสีธุรกิจอยู่รอดได้ยากขึ้นกระทั่งล้มลงไปจำนวนมาก และผู้ส่งออกข้าวหาดลาดข้าวในต่างประเทศลำบาก คำสั่งซื้อหดหายเพราะข้าวจากพม่า เวียดนาม จีน อินเดีย เข้าสู่ตลาดโลกมากขึ้นด้วยราคาที่ต่ำกว่าข้าวไทย ทั้งจากการที่เวียดนาม และกัมพูชาเพิ่งเปิดประเทศการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทำให้ได้ข้าวต่อพื้นที่มากขึ้น รัฐบาลของประเทศต่างๆ ได้ให้ความช่วยเหลืออัดฉีดเข้าในวงจรการค้าข้าว ของแต่ละประเทศ ในแต่ละปีเป็นเงินจำนวนมาก

พวกเขาตั้งคำถามถึงความอยู่รอดอย่างยั่งยืนของธุรกิจและชาวนา และความคิดเรื่องเมดิฟุสต์ก็เกิดขึ้น พร้อมกับคำตอบเรื่องการใช้อาหารเป็นยา เพื่อให้มนุษย์สามารถรับสิ่งดีๆ ที่ธรรมชาติมอบให้มาได้อย่างเหมาะสม และใช้ “ธรรม” เป็นหลักในการทำงานตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ โดยนโยบายสำคัญประการหนึ่งของบริษัทคือการไม่ทำอาหารเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต เพื่อการไม่เบียดเบียน ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

พัฒนาต้นน้ำ -- วิสาหกิจชุมชน “คนธรรมนา”

สามพี่น้องบุญหลายเกิดและเติบโตมาในครอบครัวพ่อค้าข้าวที่สนใจการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา วรรณันพี่ชายคนโตได้เดินตามท้องไร่ท้องนาและคลุกคลีใกล้ชิดกับชาวนาในฐานะคนรับซื้อข้าวมาตั้งแต่สิบขวบ เขาพบจุดอ่อนในวิถีคิด หรือทัศนคติของชาวนา เช่นเดียวกับที่เกิดกับคนหลากหลายอาชีพในปัจจุบัน ว่าเกิดจากมิจฉาทิฐิในการวิ่งแสวงหากำไรจนทำสิ่งต่างๆ ที่ทำลายตัวเองและสิ่งแวดล้อม ชาวนาปลูกข้าวโดยใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงจำนวนมากสาจนเกิดเป็นสารพิษตกค้างในระบบห่วงโซ่อาหาร ทั้งผู้ปลูก ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนทั้งสังคม

งานที่ต้นน้ำของการผลิตอาหารปลอดภัยและมีคุณภาพสูงจึงเริ่มที่ต้นทางของอาหาร วรรณันได้เริ่มทำงานสื่อสารกับชาวนาในชัยภูมิที่เขารู้จักหรือคุ้นเคย และเห็นหน่วยงานที่น่าจะสนใจการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิตมาเป็นทำนาอินทรีย์ เพื่อสร้างวิถีคิดและปลูกฝังทัศนคติการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน จึงชักชวนกันสร้างกลุ่มออร์แกนิกและจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน “คนธรรมนา” ขึ้น โดยยึดหลักธรรมแห่งความไม่เบียดเบียนเป็นแกนหลักของการทำงานร่วมกัน เพื่อขยายตัวไปสู่สังคมแห่งการให้ที่ยั่งยืน

“คนธรรมนา มาจากคำว่า คน ธรรม และนา ด้วยเชื่อว่าถือเป็นบุญสูงสุดแล้วที่เราได้เกิดเป็นมนุษย์ และหลักธรรมที่แท้จริงคือการดำรงอยู่บนความไม่เบียดเบียน สิ่งนี้เป็นพื้นฐานของการทำข้าวออร์แกนิกด้วย เมื่อไหร่คนหยุดเบียดเบียนตัวเอง หยุดเบียดเบียนคนในครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม สังคมของเราจะน่าอยู่ขึ้น”

มีชื่อนามามาถามว่าเขาจะให้อะไรกับสังคมได้บ้าง ผมบอกเขาว่า การให้สิ่งที่ดีกับสังคมเริ่มจากการทำหน้าที่ของชื่อนามามาที่ดีที่สุด การรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะผู้ผลิตข้าว คือส่งมอบอาหารที่บริสุทธิ์ ที่ดี ให้ผู้คน”

สิ่งที่วิวัฒน์เน้นย้ำในการทำงานกับ “คนธรรมดา” คือสร้างสติปัญญา โดยใช้แนวคิดหลักว่า ปลูกข้าว ปลูกธรรม ปลูกปัญญา เขาปลูกฝังความรู้และความรักให้ชื่อนามามาผ่านหลักธรรมในพุทธศาสนา ที่สำคัญคือการสร้างสัมมาทิฐิ การใช้ อธิปไตย 4 ในการดำเนินชีวิตและการงาน การมีความรักและไม่เบียดเบียน รวมถึงสร้างความเชื่อมั่นในการประสานพลังการทำงานร่วมกัน

“ปัญญาคือความมีแสงสว่างในชีวิต คือเส้นทางที่เราเดินได้ถูกต้อง เราเชื่อว่า การก้าวหน้าหรือการสร้างความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิ่งภายนอก แต่อยู่กับสิ่งที่เราคิด เราทำ ในตัวเราเอง การเริ่มจากวิธีคิดที่ดีเหมือนมีเข็มทิศ ในทางพุทธศาสนาเรียกว่า มีสัมมาทิฐิ คือความเห็นถูกในชีวิต เห็นว่าคุณประโยชน์หรือคุณค่าของความเป็นมนุษย์เริ่มจากไหน เราใช้ชีวิตทุกวันนี้เพื่ออะไร สัมมาทิฐิเป็นข้อแรกของมรรคองค์ 8 ซึ่งเป็นฐานของความสำเร็จ เราต้องเห็นถูกก่อน ถ้าเมื่อไหร่เห็นผิดจะเจริญยาก

ผมพยายามบอกชื่อนามามาว่า เราสามารถเข้าถึงความสำเร็จได้ด้วยการใช้หลักอภิปาฐ 4 ข้อแรกคือ ฉันทะ คือความรัก ความชอบ มันถึงจะเกิดความวิริยะ และจะเกิดจิตตะ แล้ววิมังสานั้นหมายถึงต้องเกิดความชอบ ความพากเพียร การใจจดใจจ่อ และการไตร่ตรองเรียนรู้ จึงจะเกิดความสำเร็จในการงาน

ท่านจะปลูกข้าว ท่านต้องภูมิใจในความเป็นชื่อนามามา รักที่จะเป็นชื่อนามามา ส่วนเมดิฟูดส์ จะช่วยต่อยอดวัตถุดิบที่ดีของท่าน เราจะนำสิ่งที่ท่านรังสรรค์หรือพยายามทะนุถนอมไปแปรรูปให้แล้วสิ่งที่ท่าน และเมดิฟูดส์ทำจะก่อให้เกิดประโยชน์ผู้บริโภคและสังคม

เราสอนให้เขารู้จักความรัก รักตัวเอง รักครอบครัว รักองค์กร รักสังคม ถ้าไม่ปลูกฝังสิ่งเหล่านี้ ถ้าปัญญาไม่เกิด มันก็ยาก ไม่ใช่แค่ในภาคเกษตร ในอาชีพอื่นๆทั้งบุคลากรทางการแพทย์หรือสถาบันยุติธรรมต่างๆ ถ้าขาดศีล ขาดหลักเหล่านี้ ก็ไม่รู้จะไปหาความยั่งยืนที่ไหน”

การทำสิ่งสวนกระแสโลกที่รุ่มร้อนด้วยเพลิงกิเลสเช่นนี้ย่อมไม่ง่าย โดยเฉพาะการต้องเจอกับแรงเสียดทานมหาศาลในระยะแรก การถูกหล่อหลอมขึ้นมาจากสังคมของการเอาเปรียบและต้องหลบหลีกเอาตัวรอด ทำให้ความคิดเรื่องการใช้เมล็ดพันธุ์ที่ดีปลูกข้าว การทะนุถนอมบำรุงนา บำรุงผืนดิน ผืนน้ำ เพื่อให้มีธาตุอาหารที่ดีและสร้างความปลอดภัยให้สิ่งแวดล้อม รวมถึงการเก็บเกี่ยวที่พิถีพิถัน เพื่อให้ได้ข้าวที่ดีและได้มาตรฐานความปลอดภัยระดับสากล

ดูจะเป็นความคิดในโลกทิพย์สำหรับชาวนาที่ยังไม่เคยผลิตในวิถีอินทรีย์ และไม่เฉพาะช่วงปลูก การจะหาตลาดขายข้าว ด้วยตัวเองก็ยากลำบาก

เมดิพูตส์ ใช้ระบบพันธะสัญญาในการทำงานร่วมกับชาวนาของกลุ่ม โดยเริ่มจากนำเมล็ดพันธุ์ข้าวไปให้หา วิทยากรมาสอนมาสอนเรื่องการใช้ปุ๋ยออร์แกนิก การดูแลจัดการพืช การให้ยืมเงินลงทุนจนกว่าจะตั้งตัวได้ และการรับซื้อผลิต ซึ่งได้ราคามากกว่าการทำนาทั่วไปเกือบ 5,000 บาทหรือเป็นราคาเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว ทั้งนี้วิวัฒน์ตั้งหลักของตัวเองไว้ว่า จะคอยบอกกล่าว ชี้แนะ แต่ไม่คาดหวังว่าใครจะทำตามหรือไม่ เพราะทางเลือกในชีวิตเป็นของชาวนา เขาบอกว่า ตนไม่ได้มีหน้าที่ทำให้คนรวย ส่วนการเป็นคนดีนั้นสอนกันได้ แต่การจะเป็นคนดีอยู่ที่แต่ละคนต้องลงมือทำเอง ใครพร้อมก็เดินไปก่อน ใครไม่พร้อมก็ต้องรอจนกว่าจะเห็นแสงสว่างของชีวิตแล้วเกิดการพลิกเปลี่ยน

“เราคุยกับชาวนาที่คุ้นเคย ให้เขาเห็นภาพว่า ถ้าทำแบบนี้จะได้อะไร ไม่ทำแบบนี้จะได้อะไร คนที่เชื่อมั่นในตัวเราเขาก็เดินตาม เรอบอกว่าโครงสร้างของราคาออร์แกนิกไม่มีตำหนอก เรากำหนดราคา แล้วก็พาเขาไปดูนาที่ทำและเติบโตมาก่อนกลุ่มเรา ชวนให้ทำแล้วก็เติบโตแบบเรียนรู้ไปด้วยกัน ระบบออร์แกนิกนี้จริงๆ คือการให้หยุด หยุดหาเงินไปซื้อปุ๋ย หยุดหาเงินซื้อยา ให้พึ่งพาตัวเอง มันเรียบง่ายกว่าเดิมด้วยซ้ำ แต่ส่วนใหญ่ความยากเกิดขึ้นเพราะความกลัวในใจ ทำแล้วจะได้ข้าวมี ได้แล้วจะขายยังง

แรกๆเป็นปัญหามาก ตอนชาวนาเลิกใช้ปุ๋ยใหม่ๆ ผลผลิตมันน้อยลง หลายคนตกใจก็เลิกผลิตไป เวลาจะทำให้ฮิวมีสในดินฟื้นตัว ไม่ใช่ห้าปีหนึ่งจะทำได้ มันต้องค่อยๆปรับเปลี่ยน ออร์แกนิกต้องมีปีที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ความอยากได้เร็วจะไม่ทำให้เกิดความยั่งยืนในระบบออร์แกนิก ความยั่งยืนต้องเริ่มจากแนวคิดที่ว่า เราอยากทำสิ่งนี้เพราะมันเป็นประโยชน์ ไม่ใช่เพราะเงิน

ทุกอย่างมีระบบ ขั้นตอน ก็ขึ้นกับความเข้มแข็งในใจของคนปลูก ถ้าไม่เข้มแข็งเขาก็ไป คนที่เข้มแข็งมันคงก็เดินต่อ อันนี้เป็นหลักธรรมดา เดิมทีก็เป็นกลุ่มเล็กๆ แล้วก็เริ่มขยายแบบปากต่อปาก คนเริ่มเห็นว่า เอ๊ะ เพื่อนเราทำไมเติบโตขึ้น ก็เริ่มสนใจว่าอยากมาอยู่ในกลุ่มด้วย ก็เติบโตกันตามลำดับ

เมื่อเหลียวไปดู ชีวิตเขาโอเคนะ มันเริ่มจากการปรับเปลี่ยนการคิด การอยู่เท่านั้นเอง เราไม่ได้สอนให้เขารวย ไม่ได้ต้องการให้เขาต้องมาเป็นฮีโร่สร้างชาติสร้างแผ่นดินอะไรมากมาย เพียงแต่เริ่มจากสิ่งเล็กๆที่อยู่ใกล้ตัว ดูแลสิ่งแวดล้อม ดูแลชุมชน ดูแลคนที่เขารัก ก็เป็นหน้าที่ของคนทั่วไป ฟังมี หน้าที่สามัญของพลเมืองของประเทศที่ดี”

ปัจจุบันกลุ่มนาอินทรีย์ของคนธรรมนามีเกษตรกรอยู่เกือบ 200 คน และนาอินทรีย์โนโครงการ 3,000-4,000 ไร่ จากเดิมที่มีราว 6,000 ไร่ ก่อนจะลดลงไปราวครึ่งหนึ่งเมื่อเกิดโครงการจำนำข้าว ที่ทำให้ชาวนาปลูกข้าวอย่างไรรัฐก็ให้

ราคาสูงเท่ากัน แม้การเติบโตที่ขี้หมูมีถือว่าเกิดขึ้นอย่างช้าๆ แต่หากมองในภาพใหญ่ของประเทศไทย การเกิดกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ในพื้นที่ต่างๆที่ท่าระบบคุณภาพจนสามารถผลิตข้าวได้มาตรฐานยุโรปมีมากขึ้น หลายกลุ่มมีจำนวนชาวนาและแปลงนาใหญ่กว่ากลุ่มคนธรรมดา เช่นเดียวกับความต้องการข้าวออร์แกนิกในตลาดต่างประเทศก็เพิ่มขึ้น บริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด จึงเป็นแหล่งรับซื้อข้าวออร์แกนิกจากจังหวัดต่างๆ ในภาคอีสานอีกร่วมสิบจังหวัด เช่น สุรินทร์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม เป็นต้น โดยรับซื้อข้าวจากชาวนาอินทรีย์ได้ปีละประมาณ 8 พันตัน

สร้างข้อตกลงให้แข็งแกร่ง -- เชื่อมนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์เข้ากับความรักและการแบ่งปัน

พร้อมกับการพัฒนาต้นน้ำด้วยวิสาหกิจชุมชนคนธรรมดา เมดิฟูดส์ก็เริ่มสร้างความแข็งแกร่งภายในบริษัทโดยเน้นทิศทางของการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมเพื่อแปรรูปข้าวให้เป็นวัตถุดิบที่ดีเพื่อเสนอต่อสังคมโลก ด้วยเล็งเห็นว่ากระบวนการแปรรูปข้าวเพื่อเพิ่มมูลค่าจะช่วยแก้ปัญหาด้านราคาและการตลาดให้ชาวนาอินทรีย์ได้ เพราะแต่เดิมชาวนาผลิตข้าวอินทรีย์คุณภาพสูง แต่ปราศจากกระบวนการผลิตแปรรูปให้เป็นที่ต้องการของตลาด ทำให้ต้องขายข้าวในราคาต่ำกว่าที่ควร ทั้งที่ๆในกระบวนการผลิตข้าวออร์แกนิก สิ่งที่ใช้ประโยชน์ได้นั้นมีมากกว่าเมล็ดข้าวสาร การเพิ่มมูลค่าผ่านกระบวนการแปรรูปจึงจะช่วยให้วงจรการผลิตอาหารปลอดภัยเดินต่อไปได้อย่างยั่งยืน

การลงทุนของเมดิฟูดส์ เริ่มอย่างพอเพียง โดยใช้เงินที่มีสร้างโรงงานแบบไม่กู้ยืม ทีมงานใช้เวลา 5 ปีแรกอย่างอดทนในการทำสิ่งที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน และเป็น 5 ปีที่ไม่มีรายได้ คือการสร้างโรงงานขนาดพอเหมาะ เพื่อรับสีข้าวออร์แกนิก ที่มีมามาตรฐานการผลิตสูง สามารถรองรับปริมาณการผลิตข้าวได้ประมาณ 100,000 ไร่ โรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวออร์แกนิก และการทุ่มเททำวิจัยเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นแรกจนสำเร็จ คือน้ำมันรำข้าวสกัดเย็น (Rizsterols) ซึ่งทดลองคิดค้นกระบวนการจนเกิดต้นแบบนวัตกรรมของผลิตภัณฑ์น้ำมันรำข้าวสกัดเย็นแบบบริสุทธิ์ของบริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด ที่มีคุณค่าสารอาหารต่างๆสมบูรณ์ครบถ้วน โดยผ่านกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานโลกจนได้รางวัลน้ำมันที่ทรงคุณค่าอันดับ 1 ของโลกประจำปี 2016 ในงานประชุมของสมาคมน้ำมันโลก ที่ประเทศญี่ปุ่น เป็นน้ำมันชั้นดีของโลกตะวันออกเทียบเคียงได้กับชื่อเสียงของน้ำมันมะกอกในโลกตะวันตก

นอกจากนี้ ข้าวสารตราแดงยังได้รับรางวัลจากเวทีประกวดข้าวระดับโลกถึง 3 ปีซ้อน รวมทั้งได้รางวัลและการรับรองมาตรฐานสากลระดับโลกอีกมากกว่า 10 รางวัลนับจากปี พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบัน ทำให้ บริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด สามารถใช้ต้นทุนของ “ข้าวไทย” ที่มีชื่อเสียงในตลาดโลกมานาน ให้กลับสู่ตลาดโลกอีกครั้งด้วยข้าวและผลิตภัณฑ์อาหารจากข้าวเกรดพรีเมียมตามมาตรฐานโลกได้เต็มภาคภูมินับจากปี 2559 เป็นต้นมา

“เราล้มลุกคลุกคลานตลอดห้าปีของการทำงานวิจัย เพราะเราทำสิ่งที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน ที่ผ่านมานงานวิจัยก็เป็นแค่งานวิจัย ไม่มีคนคิดกลับด้าน คือสร้างโรงสีขึ้นให้แปลกใหม่และลงมือทำได้จริงๆ โรงสีที่นี้แปลกสุดในประเทศไทย เพราะตั้งโรงสีเพื่อเอาจมูกข้าวและรำข้าว ไม่ได้ตั้งโรงสีเพื่อ

เอาข้าวสาร ส่วนการทำน้ำมันก็ทดลองหาวิธีกันอย่างยากลำบาก ทางต้นน้ำก็ต้องไปเริ่มฟุ้งฟักขาวนา เริ่มพาเขาทำ เริ่มจาก 10 คน เป็น 20 คน เป็น 50 คน โรงงานก็เริ่มสร้าง กลุ่มก็เริ่มสร้างไปด้วยกัน ที่จริงเราเริ่มสตาร์ทเข้าสนามแข่งขันเมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง คือหลังจากน้ำมันรำข้าวบริสุทธิ์สกัด เย็นได้รางวัลน้ำมันสกัดเย็นที่ดีที่สุดในโลกเมื่อปี 2559 ช่วงแรกเราวิ่งวุ่นอยู่สองด้าน ทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ พอเริ่มตั้งหลักได้ เริ่มได้ผลิตภัณฑ์นําร่อง ก็เริ่มไปโรดโชว์ต่างประเทศ และไปได้รางวัลสินค้าอินโนเวชั่นที่ฝรั่งเศส พอตั้งหลักได้ปีสองปีก็เข้าโควิดแล้ว แต่โชคดีที่บริษัทยังมีรายได้เติบโตต่อเนื่องมาตลอด”

ในการทำการตลาด เมดิฟูดส์สะท้อนความคิดและความเชื่อขององค์กรผ่านชื่อแบรนด์ “ฮักปัน” ซึ่งหมายถึงความรักและการแบ่งปัน แบรินด์ฮักปันผลิตสินค้าออร์แกนิกหลากหลายจากข้าวอินทรีย์ เช่น ข้าวสารพันธุ์ต่างๆ น้ำมันข้าว ข้าวเติมวิตามิน อาหารเด็ก โจ๊กกึ่งสำเร็จรูป ผงข้าวกล้องสกัด เครื่องดื่มจากข้าว นมข้าว โปรตีนสกัดจากข้าว แบ่งข้าวเจ้า เป็นต้น

“ในฐานะผู้ผลิตอาหาร หน้าทีหลักของเรา คือส่งมอบความปลอดภัย ซึ่งเป็นความรับผิดชอบที่เราอยู่ในฐานะหนึ่ง ของห่วงโซ่ ของวงจรอาหาร ความปลอดภัยของอาหารคือฐานใหญ่ของการผลิตอาหารในวันข้างหน้า ถ้าไทยจะดำรงความมั่นคงทางด้านอาหารในเวทีโลก มันไม่ใช่แค่เรื่องปริมาณเพียงอย่างเดียวแล้ว แต่เป็นเรื่องคุณภาพ ควบคู่กันไปด้วย

ที่โรงงานเราได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตอาหารสากล ไม่ว่าจะเป็น GHP, HACCP, BRC เป็นต้น ใช้การตรวจทั้งระบบทางวิทยาศาสตร์ 100% ต้นทุนเพิ่มขึ้นก็จริง แต่ผู้บริโภคควรได้สิ่งเหล่านี้ ควรให้เขามั่นใจอาหารที่เขาทานอยู่บนโต๊ะ เรารู้สึกว่าได้แบ่งปันสิ่งเหล่านี้ให้กับผู้บริโภค

สูงสุดของมนุษย์คือการแบ่งปัน จะแบ่งปันกันได้อย่างไรต้องเริ่มจากความรัก ถ้าเรารักใคร เราก็ออยากแบ่งปันอะไรดีก็ให้เขา ผลิตภัณฑ์ของเราจึงผลิตด้วยความพิถีพิถัน เพื่อมอบอาหารที่ดีที่สุดให้ผู้บริโภค และช่วยรักษาโลกให้ยั่งยืนไปพร้อมๆกัน”

แรงกระเพื่อมสู่สังคมไทย -- ศูนย์การเรียนรู้และร้านวิสาหกิจการเกษตรต้นแบบ

จากการเป็นผู้บุกเบิกธุรกิจแปรรูปเกษตรอินทรีย์ครบวงจรมา 10 ปี เมดิฟูดส์มีส่วนช่วยให่วงจรการผลิตอาหารปลอดภัยขยายตัวเพิ่มมากขึ้น หลายคนเอาโมเดลของเมดิฟูดส์ไปคิดและทำต่อทั้งรูปแบบโมเดลและทัศนคติเบื้องหลังการทำงานเพื่อความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคม และปัจจุบัน วรรณกำลังเริ่มทำศูนย์เรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ครบวงจรที่ชัยภูมิ ซึ่งจะเป็นที่ที่ชาวนามาเรียนรู้เรื่องการทำข้าวและการคัดแยกเมล็ดพันธุ์ที่ดี ชาวบ้านมาเรียนรู้เรื่องการเพาะ

เชื้อเห็ด เด็กๆมาเรียนวาดรูป เรียนดนตรี และเป็นที่สร้างแรงบันดาลใจในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รวมทั้งเป็นพื้นที่เรียนรู้ให้ผู้คนมาใช้ประโยชน์ได้หลากหลายผ่านกิจกรรมที่หมุนเวียนเปลี่ยนไปในแต่ละสัปดาห์ และเป็นที่สำหรับการเรียนรู้ทางธรรมด้วย

ขณะเดียวกัน เขาก็จะใช้พื้นที่เดียวกันนี้เป็นที่ตั้งร้านวิสาหกิจชุมชนภาคการเกษตรที่มีผลิตภัณฑ์ต่างๆจากหลายจังหวัดมาวางขายเป็นที่เซตหน้าซูตาประเทศไทย ซึ่งเขาอยากทำเป็นร้านค้าต้นแบบ เพื่อเป็นแนวทางให้รัฐบาลนำไปต่อยอดทั่วประเทศ

คุณธรรมอยู่ในการทำหน้าที่ของมนุษย์ให้สมบูรณ์

เมื่อมองย้อนกลับมาสำรวจวัฒนธรรมภายในองค์กร วรวัฒน์เล่าถึงวัฒนธรรมองค์กรของเขาว่า เกิดขึ้นโดยอาศัยหลัก 3 ก. ได้แก่ มีความเกื้อกูล มีความเป็นกัลยาณมิตร และมีความก้าวหน้าไปด้วยกัน โดยเริ่มจากผู้นำองค์กรสามพี่น้อง มีแนวความคิดสอดคล้องกัน และคอยช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมแห่งความเกื้อกูลนี้ยังถูกใช้เป็นหลักในการดูแลพนักงานร้อยละชีวิตที่อยู่กับเหมือนครอบครัว เหมือนพี่น้อง และเป็นหลักสำคัญในการทำการค้ากับพันธมิตรทางธุรกิจด้วย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนองค์กรสู่เป้าหมายที่วางไว้

“ผมมีครอบครัวที่ดีและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน พี่น้องสามคนเห็นร่วมกันว่าสิ่งที่เราทำให้เป็นประโยชน์ต่อประเทศ ต่อบ้านเมือง ต่อผู้คน มันเป็นบุญกุศล เลยไม่มีความกดดันมากนักในชีวิต รู้สึกว่าเบาสบาย เราเดินตามแนวทางชีวิตที่เราวางภาพเอาไว้

ในบริษัท เราอยู่กันเหมือนครอบครัวเล็กๆครอบครัวหนึ่ง ใครมีอะไรช่วยกันได้ก็ช่วย ไม่ใช่แค่ทำหน้าที่ใครหน้าที่มัน แต่ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง ร่วมกันปกป้อง ร่วมกันสร้างสรรค์งานในแต่ละพื้นที่ที่ตัวเองรับผิดชอบ ก็อยู่กันแบบเรียบง่ายที่สุด ดูอบอุ่น แล้วที่นี้ก็จะเติบโต

ผมอยากสร้างองค์กรด้วยความรัก และอยู่กันด้วยความรัก สร้างสถานที่ปฏิบัติธรรมให้เขา ถ้ามีโอกาสก็พาเขาไปฟังธรรมบ้าง สอนเขาทางโลกทางธรรมคู่กันไป ให้เขาเกิดมีความสุขเหมือนที่นี้เป็นบ้านที่สองของเขา ช่วยให้เราคุณภาพชีวิตที่ทำให้เขามีสติปัญญาในการครองชีวิตตนเองมากขึ้น

ส่วนพันธมิตรทางธุรกิจของเมดิฟูลส์ เราไม่ได้มองว่าใครรวย แต่ถ้าจะเป็นเพื่อนทางการค้า มาคุยกันก่อนว่าเป็นกัลยาณมิตรกันได้มั๊ย ถ้าเป็นไม่ได้ ไม่คบไม่ค้า เพราะค้าไปเดี๋ยวก็ทะเลาะกัน ไม่เกิดประโยชน์ ไม่เกิดความยั่งยืน พอเป็นมิตรที่ดีแล้วต้องเกิดการเกื้อกูล เราเกื้อกูลเขา เกื้อกูลซึ่งกันและกัน แล้วเราควรมีชีวิตที่ก้าวหน้าด้วยกัน”

เรื่องเล่าการเดินทางของเมดิฟุสต์ สอดประสานไปกับทั้งจังหวะภายนอกของกระแสโลก และจังหวะชีวิตภายในของวรรณกรรมและพี่น้องครอบครัวบุญหลาย เป็นการเดินทางที่มีสัมมาทิฐิเป็นเข็มทิศนำทาง ทำให้วรรณกรรมตระหนักถึงความสำคัญและงดงามของโอกาสอันมีค่าที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด ในโอกาสที่ได้รับด้วยความไม่เบียดเบียน ในการทำงานอย่างทรหดอดทนแบบไม่มีวันหยุดต่อเนื่องมาหลายปี สัมมาทิฐิทำให้เขาตื่นมาพร้อมคำขอบคุณสิ่งต่างๆรอบตัวในทุกเช้า และสัมผัสได้ถึงความกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันของธรรมชาติและ การดำรงชีวิตในทุกวัน

“ผมสวมหมวกสองใบ หมวกความเป็นมนุษย์ กับหมวกธุรกิจ หมวกความเป็นมนุษย์คือ คนเราต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งธรรม ผมไม่เคยเห็นว่ามีเงื่อนไขอะไรที่จะสร้างให้องค์กรหนึ่ง มีความยั่งยืนได้หากปราศจากหลักธรรม

ส่วนหมวกทางธุรกิจ เราต้องมองว่า โลกธุรกิจในทุกวันนี้ และวันข้างหน้า ต้องมองถึงเรื่อง ความยั่งยืน ส่วนมากคนไม่ประสบความสำเร็จเพราะมองไม่ไกล ความสำเร็จในการงาน อยู่บนพื้นฐานของหลักอิทธิบาทสี่ คุณต้องมีความรักในการงาน ต้องมีความพากเพียร คุณต้องจดจ่อกับสิ่งที่ทำ สุดท้ายคุณต้องใคร่ครวญไตร่ตรองในการงาน แต่ท้ายที่สุดต้องกลับมามองจากตัวเราเองเป็นหลัก มันไม่มีแบบแผนของใครที่สมบูรณ์แบบ ที่จะทำให้เราประสบความสำเร็จได้หรอก มีเพียงเราที่ต้องสร้าง และเรียนรู้ด้วยตัวเอง

มนุษย์ทุกคนมีหน้าที่ยกระดับชีวิตของตนเอง ก้าวข้ามความขัดแย้ง ความแก่งแย่ง ความเอารัดเอาเปรียบ แต่ใครจะเป็นอย่างไร ไม่มีใครรู้หรอก สำหรับผม ผมเอง ภูมิใจกับการที่ได้ทำหน้าที่ที่สมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นความตั้งใจในระหว่างที่มีลมหายใจ ผมเชื่อเรื่องการสร้างคุณงามความดี สร้างคุณประโยชน์ เก็บเสบียงบุญไว้ในกระเปาะเพื่อเดินทางต่อไปในวันข้างหน้า

อันที่จริงแล้ว ชีวิตมนุษย์เราเรียบง่ายมาก ชีวิตไม่ได้ยุ่งยาก เราต่างหากที่พยายามใช้ชีวิต ให้มันยุ่งยาก มนุษย์จึงควรตระหนักในสิ่งที่กระทำ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตนเอง และผู้อื่น แค่นี้เรา ก็นับได้ว่า เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบแล้ว

MR. RUIBIN YE

ซีอีโอและผู้ก่อตั้ง บริษัท ฮาร์โมนี โกลบอล (ไทยแลนด์) จำกัด

“ผมเจอเมดิฟูดส์ครั้งแรกตอนไปโรดโชว์ เมื่อปี 2558 จบงานแล้วต่างคนต่างเก็บของ เพื่อนมาบอกว่ามีบริษัทหนึ่งขายอาหารสุขภาพเกี่ยวกับข้าว ให้ไปดูหน่อย พอเจอกันก็เหมือนเจอญาติ มันสนิทกันโดยธรรมชาติ เจอครั้งแรกก็จับไม้จับมือแบบว่าคือเหมือนครอบครัวเลย

ตอนนั้นเมดิฟูดส์เพิ่งเริ่ม บริษัทผมก็เพิ่งเริ่ม หลังจากนั้นอีกสามสี่ปีกว่าจะได้ร่วมโปรเจกต์กัน ตอนนั้นเราร่วมงานกันมาสามปี ซื้อเครื่องจักรไปแล้วหลายชุด จากที่ให้เขาผลิตสินค้าหนึ่งตัว ตอนนั้นสิบกกว่าตัวแล้ว เป็นสินค้าคล้ายๆผงชงดื่มจากรำข้าวโอ๊ต เดือนหนึ่งบางทีก็ส่งไปจีนสิบลูกกว่าตู้คอนเทนเนอร์ สินค้า 80% ของผมผลิตที่เมดิฟูดส์

เมดิฟูดส์ไม่เคยทำข้าวโอ๊ต เขาทำไลน์ผลิตทุกอย่างให้ใหม่หมด ซื้อเครื่องจักรใหม่หมดเลย ข้าวโอ๊ตเป็นวัตถุดิบที่จัดการยาก มันเหนียว ต้องเครื่องจักรเกรดพิเศษหน่อย ต้องปรับเครื่องนั้นนี้ กว่าจะลงตัวผมก็ซัดกับเอ็นจิเนียร์ที่จีนอยู่สองสามเดือนแค่เรื่องบดข้าวโอ๊ตไม่ให้ค้ำเครื่อง โรงงานในเมืองไทยที่บดข้าวโอ๊ตได้ละเอียดขนาดนี้ก็มีที่เมดิฟูดส์เจ้าเดียว จุดแข็งของเขาคือเขามีประสบการณ์การบดข้าวมาก่อน แต่พอรับงานเราเขาก็ต้องเรียนรู้ด้วย ถ้าลงทุนเครื่องจักรแล้วใช้ไม่ได้เงินก็จม

แต่เมดิฟูดส์เขาไม่ได้เอากำไรมาเป็นเบอร์หนึ่งอยู่แล้ว จุดเด่นของเขาคือเหมือนเป็นครอบครัว แบบมีอะไรก็ช่วยๆกันทำก่อนให้เสร็จ อย่างเครื่องจักรก็ลงทุนก่อน สถานที่ก็สร้างไปก่อนเลย ถ้าจะบวกลบคูณหารกำไรจะไม่ได้ทำกันพอดี เพราะขาดทุนแน่นอน พี่กบ (วรวัฒน์) เป็นอารมณ์แบบลุ่มๆเหมือนเชื้อใจกันมากกว่า เราเชื้อใจกันว่า ถ้าเขาลงทุนไปแล้ว เขาไม่กลัวเราทิ้งหรือทำครึ่งๆกลางๆ มันเหมือนดูใจกันมาพักหนึ่งแล้ว พอเชื้อใจกันก็ไม่มีอะไรต้องคิดเยอะ

ช่วงแรกเราก็ช่วยเมดิฟูดส์หมดใจนะ ช่วยติดต่อโรงงานผลิตเครื่องจักร แล้วก็ซื้อมาให้ก่อนเลย แล้วทำสัญญาว่าพอส่งของแล้วก็หักค่าเครื่องจักรไปเรื่อยๆ มันเหมือนเราก็ช่วยเขา เขาก็ช่วยเรา สองสามเดือนก็ไม่มีปัญหาแล้ว

เมดิฟูดส์ให้เราใช้สถานที่ในโรงงานเขาด้วย เรื่องแบบนี้เกิดได้ค่อนข้างยาก แต่เขากล้าทำ ทำแล้วเขาก็ไม่เสียหายเหมือนเลือกแบบคู่ครอง เวลาเลือกแล้วคือเลือกเลย คือเกินร้อย

ที่เราเข้ากันได้ดี ผมว่าเพราะพื้นฐานของครอบครัวเมดิฟูดส์เขามีธรรมะประกอบอยู่ เขาจะดูคนเป็นหลัก แล้วให้ความสำคัญกับคน ซึ่งตรงกับวัฒนธรรมของบริษัทผม ถ้าพูดภาษาธรรมะคือมีศีลที่ค่อนข้างเสมอกัน ความสุขของทีมงานของพนักงานต้องมาก่อน ผมเห็นคนในทีมงานของเมดิฟูดส์ก็ทำงานกันแฮปปี้ดีนะ คือคนซี้ดหรือคนอีसानก็ค่อนข้างอารมณ์ดีอยู่แล้ว

ลองนึกภาพนะครับ คือครอบครัวเดิมเขาเป็นธุรกิจแบบคนจีน พี่น้องสามคนช่วยกันดูแลธุรกิจของครอบครัว จากโรงสีข้าวก็ต่อยอดมาเป็นโรงงานที่มีการวิจัยแล้วกันนวัตกรรมเกี่ยวกับน้ำมันรำข้าวพวกนี้ออกมา ตอนนั้นผมถามว่าทำไมถึง

ทำน้ำมันรำข้าว เขาบอกว่า แค่อยากมีน้ำมันดีๆให้คุณแม่ได้กิน ให้มีสุขภาพแข็งแรงมากขึ้น จุดเริ่มต้นมันแค่อยากผลิตสินค้าให้ที่บ้าน ซึ่งผมว่ามันเป็นจุดเล็กๆที่จุดประกายนะ

วัฒนธรรมของเมดิฟูดส์เลยกลายเป็นเหมือนทำงานกับคนในครอบครัว ทั้งโรงงานก็เหมือนครอบครัวเดียว เวลาคนที่บ้านอยากให้ช่วยอะไร ก็ช่วยแบบไม่ได้หวังผลอะไร เรียกว่าทำงานแบบไม่คิดมาก ไม่ถือสา ซึ่งเมืองไทยหาบริษัทแบบนี้ยาก ผมเจอโรงงานมาเยอะ ยังไม่มีที่เหมือนเมดิฟูดส์เลย

ความจริงไปตรงมาในการทำธุรกิจก็เป็นเรื่องสำคัญ ถ้าบริษัทที่มีคุณธรรมเหมือนกันมาเจอกัน แป็บเดียวก็รู้เรื่อง แต่ถ้าบริษัทที่เขี้ยวมาก เอาแต่ผลประโยชน์ แป็บเดียวก็โดนสกรีนออก เมดิฟูดส์ทำเข้ามาสามสิบปี เจอคนมาสารพัด แค่นั่งคุยกันชั่วโมงสองชั่วโมงก็รู้เรื่องแล้ว ถ้าคนมาแบบไม่ค่อยดีมันจะมีอุปสรรคให้เห็น เราจะเซ็นสั้ได้ และมันจะหยุดเองโดยอัตโนมัติ

จุดร่วมของสองบริษัทผมว่าอยู่ที่การอยากช่วยคน จุดประสงค์หลักคืออยากให้คุณมีสุขภาพดี พอเวลาเรามีภาวะจิตที่เป็นกุศล ทุกอย่างที่เขาเข้ามามันจะพาไปด้านนั้น เมดิฟูดส์ก็อยากที่จะเปลี่ยนแปลงสังคม อยากให้สังคมได้สินค้าที่ดี แล้วชีวิตของสังคมก็ดีขึ้นอะไรอย่างนี้ จิตใต้สำนึกในการทำธุรกิจมันไม่ใช่เงินแล้วนะ เราข้ามพ้นเรื่องเงินไปนานแล้ว ถ้าจะทำเพื่อให้ได้กำไร มันมีวิธีทำอย่างอื่นเยอะแยะ งานตรงนี้นั้นเหมือนเราได้ความสุขจากการที่เห็นคนมีสุขภาพดี”

นงศ์ลักษณ์ อัครสกุลชัย

ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง (ข้าวสุข) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

“การทำนาอินทรีย์เป็นทางรอดจริงๆ เรากำหนดราคาและชีวิตของเราเองได้ ถ้าทำเกษตรเคมีอย่างไรก็ต้องขึ้นกับระบบการค้าที่ถูกต่อรองด้วยพ่อค้าหรือโรงสีเป็นหลัก เขาเป็นคนชี้ว่าปีนี้ข้าวกิโลละเท่านี้ เราไม่มีทางเลือก แต่ถ้าเป็นเกษตรอินทรีย์ ถ้าเราได้รับการรับรอง เราสามารถไปขายให้บริษัทที่เขาสนใจ และชี้แจงเรื่องต้นทุนที่เราลงไป ค่าใช้จ่ายในการผลิต บวกค่าแรงของเรา เราเสนอราคาที่มีนมที่มีมาที่ไป บริษัทไหนรับได้เขาก็จะซื้อเรา หรือถ้าคุณภาพไม่ได้ก็ต้องรองกันได้อย่างน้อยเรามีทางเลือก เพราะบริษัทที่ตัดสินใจมาทำเกษตรอินทรีย์ ส่วนหนึ่งเขามีความรับผิดชอบต่อโลกใบนี้อยู่แล้ว ไม่อย่างนั้นเขาไม่เลือกทำเกษตรอินทรีย์หรอก เพราะเป็นงานที่ยุ่งยากมาก

การทำเกษตรอินทรีย์อาจไม่ได้ร่ำรวย แต่ที่เราได้มากกว่าความร่ำรวยคือการมีสุขภาพดี เริ่มต้นที่ตัวผู้ผลิต ผู้ทำเอง รู้สึกจริงๆว่าพอทำให้ชีวิตเราดีขึ้นแล้ว เหลือกินเหลือใช้แล้ว เราก็ส่งมอบสุขภาพดีไปให้ผู้บริโภค ถึงแม้จะเป็นส่วนน้อยนิดของโลกและของประเทศไทย แต่เราก็ได้ทำแล้วในการเกิดมาครั้งนี้

วิสาหกิจชุมชนข้าวสุขเกิดมาตั้งแต่ปี 2552 จากการรวมกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน ในช่วงมีโครงการรับจำนำข้าวของรัฐ พอจะหมดโครงการ และข้าวราคาไม่สูงแล้ว เราเลยคิดหาแนวทางที่แตกต่างทำ เราชอบเกษตรอินทรีย์อยู่แล้ว เลยชวนกลุ่มแม่บ้านละแวกตำบลบ้านผึ้งมาทำเกษตรอินทรีย์ด้วยกัน จากปีแรก 19 คน ปีที่สองก็ 60 คน ปีที่สามก็ 290 คน ค่อยๆปรับเปลี่ยนจนได้มาตรฐานเกษตรอินทรีย์รับรองเต็มตัว 100% เมื่อปี 2556 เราเลยสร้างแบรนด์ “ข้าวสุข” ออกขาย แล้วเริ่มไปออกบูธแสดงสินค้าตามที่ต่างๆ และเริ่มมีลูกค้าจากต่างประเทศมาติดต่อ จนปี 2561 เราก็มีโรงสีประมาณ 30 ต้นต่อวันพร้อมระบบปรับปรุงคุณภาพ ก็เริ่มรับออเดอร์ของผู้ส่งออกมากขึ้น เราทำการตลาดไปด้วย พัฒนาและวิจัยเรื่องบายโพรดักต์ไปด้วย แล้วก็ผลิตผลิตภัณฑ์เพิ่มเรื่อยๆ รวมทั้งสร้างระบบตรวจรับรองมาตรฐานต่างๆ

เราขยายวงเกษตรกรเพิ่มมากขึ้นจนเป็นทั้ง 12 อำเภอในนครพนม เราทำระบบ ICS มีผู้ตรวจสอบภายในของตัวเองแบบไขว้อำเภอ แล้วเชิญผู้ตรวจภายนอกมาตรวจแล้วออกมาตราฐานรับรองให้ ได้ทั้งออร์แกนิกไทยแลนด์และออร์แกนิกสากล พอหลังปี 2561 ก็เริ่มเป็นขายเป็นล็อตใหญ่ให้ผู้ส่งออก รวมทั้งเมดิฟูดส์ด้วย ส่งข้าวเปลือกและข้าวสารบางส่วนให้เขา ส่วนในไทยมีขายอยู่ที่ตลาด อดก. กรุงเทพฯ โชนตลาดอินทรีย์ และที่ตลาดไทย โชนข้าวสารปลอดภัย ปัจจุบันมีเครือข่ายใน 5 จังหวัด รวมมากกว่า 2,000 ครอบครัว คือ นครพนม สกลนคร มุกดาหาร กาฬสินธุ์ และอุบลราชธานี เป็นเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ที่ใหญ่อันดับต้นๆของไทย

ถ้าพูดถึงการค้าขายกับเมดิฟูดส์ ก็ต้องแบ่งเป็นสองเรื่อง เรื่องแรก การทำธุรกิจก็คือธุรกิจ คือต้องอยู่รอดทางธุรกิจ การจะมีใจคุณธรรมมากน้อยแค่ไหนก็เป็นส่วนที่เราจะเติมเข้าไปให้ธุรกิจนั้นสวยงามขึ้น สองคือความเป็นเครือข่าย เช่น นครพนมเป็นเครือข่ายกับเมดิฟูดส์ แล้วทำไมความเป็นเครือข่ายถึงยั่งยืน เหมือนกับที่ถามว่า ทำไมความสัมพันธ์วิสาหกิจชุมชนกับเกษตรกรถึงยั่งยืน เพราะมันมีการเกื้อกูลกัน คือทั้งให้ไปและรับกลับ เมดิฟูดส์ที่เป็นบริษัทใหญ่อยู่แล้วเราเป็นวิสาหกิจชุมชนซึ่งเล็กกว่า แต่เราก็ไม่ได้ไปเอาจากเขาอย่างเดียว

ปกติทุกปีเมดิฟูดส์จะเป็นคนซื้อข้าวเรา แต่เมื่อไหร่ที่เราจะขายสินค้าประเภทเดียวกันกับเมดิฟูดส์ เช่น น้ำมันรำข้าวสกัดเย็น ซึ่งเมดิฟูดส์ลงทุนทำโรงงานไปสามร้อยกว่าล้าน ซึ่งกลุ่มเราเคยทำโดยเครื่องหนีบรำข้าวราคาสองแสน เพราะฉะนั้นคุณภาพจะต่างกันมากเลย ถ้าเราดันทำก็จะขายได้ราคาถูก แต่ถ้าเราเลี้ยงที่คุณภาพที่ประเสริฐมากสำหรับผู้บริโภค เราจะหยุดผลิต แล้วไปซื้อของมาขายเลย ก็เป็นการช่วยเหลือกัน ไม่ใช่เราขายให้เขาอย่างเดียว แต่เราซื้อของเมดิฟูดส์กลับมาขายด้วย น้ำมันรำข้าวของเมดิฟูดส์ขายดีมาก เราเอามาขายให้เขาในราคาที่ไม่ได้บวกกำไรมาก สมาชิกชานาเราก็สามารถถนบน้ำมันรำข้าวได้ในราคาไม่แพงเหมือนที่เขาขายในท้องตลาด เพราะเขาก็คิดราคาทุนให้ หรือบวกไม่มาก

ทุกครั้งที่เราขายข้าวเปลือกให้เมดิฟูดส์ เขาอาจซื้อไปเยอะมากตอนต้นปี แต่บางทีลูกค้าผู้ส่งออกอยากได้ข้าวแล้วข้าวในกลุ่มของเราเหลือไม่พอ เราจะไปซื้อกลับจากเมดิฟูดส์ หรืออย่างปีนี้ เราได้รับการจัดสรรโควตาข้าวอียูจากกรมการค้าต่างประเทศ 900 กว่าตันนะคะ ซึ่งเยอะกว่าปกติมาก ซึ่งถ้าเราจะไปศึกษาเรื่องการส่งออกคงไม่ทันเวลา เราจึงตัดสินใจขายข้าวให้ผู้ส่งออกหรือแปรรูปข้าวให้ที่ดีที่สุดให้ทำเรื่องส่งออกไปอียูเลยดีกว่า เลยมอบสิทธิ์ให้เมดิฟูดส์ไป 800 ตัน ก็เป็นการเกื้อกูลกันและเกิดความยั่งยืน

4.3 โรงเรียนมีชัยพัฒนา

การศึกษาเพื่อพัฒนาคนและสังคม

บนฐานของความสุขร่วมกัน การแบ่งปัน และมิตรไมตรี

“สิ่งนี้คือ Change maker ผู้ที่เปลี่ยนแปลงสังคม ทุกคนทำได้หมด

ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนในหนึ่งตารางเมตร หนึ่งตารางนิ้วก็ได้

แต่ต้องมีอะไรบางอย่างในชีวิตรอบตัวที่เราทำให้ดีขึ้น”

มีชัย วีระไวทยะ

ผู้ก่อตั้งโรงเรียนมีชัยพัฒนา และประธานมูลนิธิมีชัย วีระไวทยะ

ความสร้างสรรค์ในบรรยากาศทั้งหมด

โรงเรียนมีชัยพัฒนา หรือ “โรงเรียนไม้ไผ่ – Mechai Bamboo School” ตั้งอยู่ที่อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2552 โดยมีชัย วีระไวทยะ เป็นโรงเรียนประจำที่เปิดรับนักเรียนจากทั่วประเทศเข้าศึกษาในระดับชั้น ม.1 ถึง ม.6 ปัจจุบัน (ปีการศึกษา 2564) มีนักเรียน 167 คน และครู 16 คน กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ (UNFPA) กล่าวว่า โรงเรียนมีชัยพัฒนาเป็นโรงเรียนที่มีนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์มากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก และคณะกรรมการสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) ประเมินคุณภาพโรงเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีเยี่ยม ซึ่งเป็นผลประเมินขั้นสูงสุดทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ และด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ชื่อ “โรงเรียนไม้ไผ่” มาจากการใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุหลักในการสร้างสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นแปลกตา เริ่มจากทางเข้าโรงเรียนที่เป็น “ประตูควาย” แสดงถึงความโง่เขลา การเข้ามาเรียนตอนเช้าก็เปรียบเหมือนการเดินทางผ่านอวิชชา เมื่อก้าวเข้าสู่ภายในโรงเรียนจะพบสะพานไม้ไผ่ เรียกว่า “สะพานเสมอภาค” มี “ศาลแผ่เมตตา” ที่ให้นักเรียนอธิษฐาน “แบ่งปัน” จิตใจที่ดีให้สังคมและประเทศชาติแทนการสวดอ้อนวอน “ขอ” จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มี “Geodesic Dome” หรือโดมไม้ไผ่ใหญ่ที่สุดในโลก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 30 เมตร เป็นอาคารเอนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมต่างๆของนักเรียน เช่น เคารพธงชาติ เล่นกีฬา และการต้อนรับคณะศึกษาดูงาน เป็นต้น ภายในโรงเรียนมีการทาสีสันสดใส ทั้งอาคารเรียน ขอบทางเดิน แปลงเกษตร และต้นมะพร้าว เพื่อกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และปลูกความคิดนอกกรอบด้วยบรรยากาศทั่วไปที่อวลด้วยความสนุกและชีวิตชีวา

ความแปลกประหลาดระดับนวัตกรรมที่ร่าเริงและเปิดกว้างของโรงเรียนยังมีอีกหลายอย่าง เช่น โรงเรียนไม่เก็บค่าเทอมเป็นเงิน แต่ให้ผู้ปกครองและนักเรียนร่วมกันจ่ายค่าการศึกษาด้วยการทำความดีปีละ 800 ชั่วโมง และปลูกต้นไม้ปีละ 800 ต้น เครื่องแบบน่ารักของนักเรียนเป็นเสื้อเชิร์ตขาวประดับลายผ้าขาวม้าสะท้อนอัตลักษณ์วัฒนธรรมภาคอีสาน กระเป๋าเสื้อสีสันทันแตกต่างกันไปในแต่ละชั้นปี ผู้ชายสวมกางเกงขาสั้นกรมท่า ส่วนผู้หญิงสวมกระโปรงกางเกงหรือ “กระเปรง” ขาสั้นที่ช่วยให้เคลื่อนไหวคล่องตัวและดูน่าสมวัย ในเดือนศิลปะของแต่ละปี เด็กๆจะย้อมสีผมได้อย่างอิสระเป็นเวลา 1 เดือน และสามารถแต่งตัวตามรสนิยมทางเพศที่หลากหลายของตนได้ทุกวันหยุด โรงเรียนเน้นกิจกรรมหลากหลายที่สร้าง empathy หรือความสามารถไปนั่งในใจคนอื่นจนเกิดความเข้าใจและกรุณา เช่น การนั่งวิลแชร์ทำงานเกษตรเดือนละ 1 วัน เพื่อเป็นตัวอย่างในการสร้างรายได้สำหรับผู้มีความบกพร่องทางด้านร่างกาย อดอาหารเย็นทุกวันเสาร์ เพื่อรับรู้ถึงความลำบากและมีแรงบันดาลใจอยากช่วยเปลี่ยนแปลงสังคม เด็กผู้หญิงพากันพกถุงยางอนามัยอย่างสบายใจ พร้อมอวดผู้มาเยือนด้วยว่า พวกเขาใช้ถุงยางชัดเจนเท่านั้นนักเรียนได้มากกว่าทีวีเสียอีก แถมไม่ด่าเลอะเทอะถุงเท้าด้วย

บรรยากาศเหล่านี้กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์อยู่เสมอ เรียนรู้ถึงความมั่นคงในตัวเอง และการไม่ตัดสินคนจากภายนอก ทั้งหมดเป็นไปเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของโรงเรียน คือการสร้างคนที่ดี และเป็นที่ยิ่งได้ทั้งสำหรับตนเองและผู้อื่น

“เป้าหมายในการสร้างโรงเรียนคือ เราต้องการสร้างนักเรียนให้เป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ แบ่งปันเป็น ส่งเสริมความเสมอภาค เคารพสิทธิของผู้อื่น มีทั้งทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ มีความเห็นใจและเข้าใจผู้ที่มีโอกาสน้อยกว่า เป็นคนดีที่มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่พบเจอ ค้นคว้าหาคำตอบเป็น

เป้าหมายของโรงเรียนคือ ต้องการให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ของทุกคน”

ภัทรานิษฐ์ ชาวสุข (เปรี้ยว) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เด็กๆที่รักการเรียนรู้ กับโรงเรียนที่บ่มเพาะพวกเขาให้เติบโต

นักเรียนของมิชชั่นพัฒนามาจากพื้นที่ทั่วประเทศ หลากหลายชาติพันธุ์ เช่น ม้ง มอญ กะเหรี่ยง อาข่า และลาหู่ รวมทั้งจากประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ลาว เมียนมาร์ กัมพูชา และเวียดนาม ท่ามกลางความหลากหลายเหล่านี้ สิ่งที่เป็นจุดร่วมกันคือ แต่ละคนเลือกที่จะมาเรียนที่นี่ด้วยตัวเอง รวมทั้งได้รับการคัดเลือกผ่านกระบวนการสัมภาษณ์ที่ให้ความสำคัญกับมุมมองและทัศนคติมากกว่าความเก่งทางวิชาการ มีความต้องการเรียนรู้นอกห้องเรียน ผ่านการลงมือทำจริง สนใจการทำงานเพื่อสังคม ต้องการมีทักษะอาชีพในการพึ่งพาตนเองได้ มีความเข้มแข็ง เรียนรู้และสามารถปรับตัวในการพึ่งตนเองได้

“สภาพแวดล้อมต่างๆในโรงเรียน หรือแค่อาคารเรียนก็ไม่เหมือนโรงเรียนทั่วไปที่เคยเรียนมา ตั้งแต่ชั้นประถม ซึ่งมีแต่ตึก พอเห็นแล้วรู้สึกประทับใจและอยากเรียนที่นี่เลย พอมาเรียนรู้อย่างจริงจัง ระบบโรงเรียนเป็นยังไงก็รู้สึกตรงกับตัวเอง เพราะเน้นไม่ใช่คนที่ชอบเรียนด้านวิชาการเป็นหลักอยู่แล้ว”

ชรัญญกร อุตสาห์ (เน้น) นักศึกษาศาสาวิชาวิศวกรรมซอฟต์แวร์
คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“ตอนแรกที่เข้ามาโรงเรียน มีพี่ๆทำเกษตรอยู่หน้าโรงเรียน เขาสวัสดิ์ผู้ปกครองหนู หนูก็ สวัสดิ์พี่เขา ไม่ค่อยมีโรงเรียนไหนที่เราไม่รู้จักกันแล้วเดินไปจะสวัสดิ์กันแบบนี้ เป็นสิ่งแรกที่ประทับใจ มากๆ แล้วพอได้ศึกษาเรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนเยอะขึ้น รู้สึกว่าเป็นโรงเรียนที่น่าสนใจมาก อยู่โรงเรียน ข้างนอกแค่ไปโรงเรียนแล้วกลับบ้าน เราได้แค่ความรู้ที่อยู่ในหนังสือและในห้องเรียน แต่อยู่ที่นี่เราจะได้ ประสบการณ์ต่างๆ ได้ลองทำอะไรใหม่ๆ ได้ลงมือทำจริงๆ ซึ่งหนูรู้สึกว่าได้อะไรมากกว่าการเรียนใน หนังสือ เป็นสิ่งที่จำเป็นที่เราควรรู้ และเราน่าจะต้องการใช้ในอนาคต

หนูอยากมาที่นี่มาก ผู้ปกครองก็พามาสมัคร สัมภาษณ์ พอได้แล้วแม่ก็บอกว่ามันไกลบ้าน จะไปจริงๆมั๊ย ตอนนั้นยังเด็กอยู่ แล้วก็ไปลูกคนเดียว แม่ไม่ค่อยอยากให้ไป แม่หวังว่าจะอยู่ไม่ได้ หนู บอกว่าหนูจะมา พอมาอยู่สักพักแม่ก็บอกว่าไม่ต้องออก อยู่นี่ไปจนจบ ม. 6 เลย แม่ก็ชอบ เราก็ชอบ ที่ได้เรียนรู้แล้วก็ทำอะไรหลายอย่างเอง”

ภัทราวดี แคนสี (ทราย) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“หนูอยากเรียนเพราะที่นี้สอนแนวคิดต่างๆที่โรงเรียนข้างนอกไม่เคยมองเห็น เช่น ปัญหา ความเหลื่อมล้ำ หรือการช่วยเหลือชุมชนรอบๆโรงเรียนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากสอนใน หลักสูตรรายวิชาต่างๆแล้ว ยังสอนทักษะเกษตร ซึ่งเป็นทักษะที่สามารถอยู่กับเราได้ตลอด นอกจาก จะทำให้เรามีกินแล้ว ยังสร้างรายได้ที่ตรงตามที่เราอีกด้วย”

วนิสรา วรรณใจ (วิว) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

ในกระบวนการคัดเลือกนักเรียนใหม่ โรงเรียนให้รุ่นพี่มีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์นักเรียนและผู้ปกครอง เพื่อ ประเมินความคิดและทัศนคติว่ามีความสอดคล้องกับโรงเรียนมากน้อยเพียงใดด้วย

“โรงเรียนของเราต้องการนักเรียนที่มีทัศนคติในทางที่ดี เช่น เป็นคนดี สามารถร่วม รับผิดชอบสังคมได้ เรียนรู้พัฒนาตนเองและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เวลาที่น้องได้มาอยู่

ที่โรงเรียนนี้ ก็จะเข้าใจในความหมายของคนดีมากขึ้น คือคนดีมีได้หลากหลาย เช่น ไปช่วยเหลือชุมชน ไปแก้ไขหรือพัฒนาสิ่งที่ชุมชนต้องการให้มากขึ้น นื่องๆจะได้เห็นภาพในมุมมองที่กว้างมากขึ้น”

ณัฐมล แก้วสระแสน (ลูกหมี) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“การมาเรียนที่โรงเรียนจะต้องปรับตัวเข้ากับคนที่ไม่เคยรู้จักจากหลายพื้นที่และวัฒนธรรม จำเป็นเป็นอย่างยิ่งที่นื่องๆจะต้องปรับตัวเข้ากับเพื่อนๆ เราจะดูจากทัศนคติและแนวคิดของนื่องๆ ก่อน ว่าตรงกับบริบทและกฎต่างๆของโรงเรียนหรือไม่ โรงเรียนของเรามีการทำเกษตร ใช้โทรศัพท์ได้ ใช้แค่อาติดย่ละหนึ่งชั่วโมง ผู้ปกครองมาเยี่ยมได้แค่เดือนละหนึ่งครั้ง

มีการทำข้อสอบวัดความรู้พื้นฐานด้วย แต่มีผลน้อยมากในการประเมิน และมีการปฏิบัติ เมื่อนื่องๆเข้ามาโรงเรียน เราจะสังเกตพฤติกรรมของนื่องๆว่าสามารถเข้ากับรุ่นพี่ในโรงเรียนหรือเพื่อนใหม่ได้หรือไม่ และมีทักษะการใช้ชีวิตเป็นอย่างไร”

วนิสา วรรณะใจ (วิว) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“เราดูด้วยว่านื่องๆอยากจะมาโรงเรียนของเราจริงๆ มีความพร้อมที่จะมาเรียนและพัฒนาตัวเอง”

ภัทรราวดี แคนสี (ทราย) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

เมื่อผ่านกระบวนการคัดเลือกแล้ว นักเรียนจะได้รับการบ่มเพาะผ่านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ฝึกฝนกระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการทำงานกลุ่ม และบูรณาการความรู้เข้ากับชีวิตจริง ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับคนรุ่นใหม่

“โรงเรียนของเราส่งเสริมความคิดนอกกรอบ เลยไม่จำกัดว่าห้องเรียนจะต้องจัดโต๊ะแบบไหน แต่ละห้องสามารถออกแบบชั้นเรียนของตัวเองได้ตามต้องการ มีการส่งเสริมให้นักเรียนทำการบ้านเป็นกลุ่ม เพราะในอนาคตเราต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการทำงานเป็นกลุ่มมีความจำเป็นมาก

ที่นี่ฝึกให้นักเรียนคิดแล้วตั้งคำถามให้คุณครูหาคำตอบ หรือคุณครูให้คำตอบมาแล้วให้นักเรียนแต่งคำถาม เพราะในหนึ่งคำถามสามารถตอบได้หลายคำตอบ แล้วก็ในหนึ่งคำตอบสามารถถามได้หลายคำถาม

โรงเรียนต้องการสร้างนักเรียนให้เป็นคนดีและมีวินัย นักเรียนตั้งแต่ ม.1-ม.4 จะได้ใช้โทรศัพท์แค่ 1 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในการใช้โทรศัพท์จะต้องเขียนจดหมาย 3 ฉบับ แต่ละฉบับใช้ระดับภาษาที่แตกต่างกันไป ซึ่งสามารถบูรณาการไปยังรายวิชาภาษาไทยได้ด้วย”

ภัทรานิษฐ์ ชาวสุข (เปรี้ยว) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

สิ่งที่โรงเรียนมีชัยพัฒนาให้ความสำคัญอย่างยิ่งคือการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในพื้นที่ทุกส่วนของโรงเรียนอย่างซื่อสัตย์และโปร่งใส โดยเข้าร่วมเป็น “คณะมนตรีโรงเรียน” ซึ่งเป็นคณะทำงานที่ทำหน้าที่บริหารจัดการและตัดสินใจเรื่องสำคัญ เช่น การตรวจสอบงบประมาณ รายรับรายจ่าย และสิ่งต่างๆที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น โดยแบ่งเป็น 10 คณะทำงานย่อย เช่น คณะจัดซื้อ หากโรงเรียนจะซื้อรถมอเตอร์ไซด์และรถยนต์ คณะจัดซื้อมีหน้าที่สำรวจราคาและสภาพของในตลาด จนถึงการซื้อขายของเข้าโรงเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้หาข้อมูลเกี่ยวกับรถยี่ห้อต่างๆ แล้วประชุมกันว่าจะซื้อยี่ห้อไหน สีอะไรคะ โดยมีผู้มีความรู้คอยช่วยเหลือแนะนำ

นอกจากร่วมเป็นคณะมนตรีโรงเรียนแล้ว นักเรียนยังได้เข้าร่วมในกิจกรรมอื่นๆของโรงเรียนอย่างเต็มที่ เช่น ช่วยกันรับผิดชอบทำความสะอาดโรงเรียนเอง เพราะโรงเรียนไม่มีภารโรง เป็นผู้ต้อนรับ ดูแล และให้ข้อมูลต่างๆกับคณะศึกษาดูงาน และมีส่วนสำคัญในการคัดเลือกและประเมินคุณครูด้วย

“คุณครูบางท่านมีความรู้ความสามารถมาก แต่ไม่สามารถถ่ายทอดออกมาให้นักเรียนเข้าใจได้ ตอนสัมภาษณ์จึงให้คุณครูสาธิตวิธีการสอน และหลังจากที่คุณครูได้มาสอนแล้ว เราจะมีการประชุมคุณครูว่ามีตรงไหนที่ต้องพัฒนา ตรงไหนที่เป็นข้อดีข้อด้อย”

ภัทรานิษฐ์ ชาวสุข (เปรี้ยว) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

นักเรียนมีชัยพัฒนามีภาระหน้าที่หลากหลาย ทั้งการเรียนวิชาการปกติ การทำธุรกิจเพื่อสังคม การรับผิดชอบงานบริหารโรงเรียนในคณะมนตรีโรงเรียน งานพัฒนาสังคมในชุมชนรอบโรงเรียน อีกทั้งต้องอยู่ร่วมกับเพื่อนที่มาจากต่างถิ่น ทำให้เด็กๆได้รับการบ่มเพาะผ่านอุปสรรคและบททดสอบอันหลากหลาย ซึ่งช่วยหล่อหลอมให้พวกเขาพัฒนาความเข้มแข็งและความเป็นผู้ใหญ่ทั้งความคิดและจิตใจ ยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวเข้ากับผู้คนได้ดี มีความเป็นผู้นำสูง อดทนต่อความยากลำบาก เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง และมีจิตสำนึกในการทำงานเพื่อพัฒนาสังคม

“ช่วงที่หนูเข้ามา ม. 1 ตอนนั้นไม่ได้ติดโทรศัพท์ ไม่ติดเพื่อน แล้วก็ไม่ได้ติดที่บ้าน รู้สึกว่าตอนวัยเด็กเป็นช่วงที่เราพร้อมจะพัฒนา เราสามารถปรับตัวได้ง่าย ทั้งพูดคุยกับเพื่อนและเจอคนใหม่ๆ ส่วนที่ยากจะเป็นการไม่ได้เจอผู้ปกครองเลย ต้องใช้ชีวิตเองทุกอย่าง และไม่ได้ใช้โทรศัพท์ หลายๆเรื่องเราต้องตัดสินใจเองหมดเลยโดยที่ไม่มีผู้ปกครองคอยให้คำปรึกษา”

ภัทราวดี แคนสี (ทราย) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“สิ่งที่หนูคิดว่ายากคือการแบ่งเวลา เราต้องเรียนแล้วก็ทำกิจกรรมหลายๆอย่าง ต้องควบคุมตัวเองให้ได้ มีความรับผิดชอบสูง และต้องแบ่งเวลาให้เป็น เราจะเรียนเหมือนโรงเรียนทั่วไปช่วงเช้า วันจันทร์ถึงศุกร์ ส่วนการทำกิจกรรมต่างๆหรือออกสำรวจชุมชนจะนัดกันวันหยุดเสาร์อาทิตย์ โรงเรียนสอนเรื่องการแบ่งเวลาและความรับผิดชอบต่างๆ ทำให้ผลการเรียนของเราสู้โรงเรียนปกติได้แน่นอนค่ะ ผลโอเน็ตปีที่แล้ว (พ.ศ. 2563) ได้ผลเฉลี่ยเยอะกว่ามาตรฐานของประเทศ และมีรุ่นพี่ได้เกียรตินิยมหลายคน”

ภัทรานิษฐ์ ขาวสุข (เปรี้ยว) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“แต่ทุกคนเข้ามา ม. 1 ก็จะมีพื้นฐานแตกต่างกัน ไม่ใช่ทุกคนจะเข้ากันได้เลย ต้องมีการพูดคุยแล้วก็เรียนรู้กันไป สิ่งที่ทำให้ผ่านมาได้ก็คือ โรงเรียนทำให้เราฟังความคิดเห็นมากกว่าไปตัดสินว่าสิ่งที่เราคิดถูกหรือผิด เราก็จะเรียนรู้จากเพื่อนไปด้วย แล้วก็ทำให้เราอยู่ด้วยกันได้จนจบ ม. 6

ด้วยความที่เราอยู่โรงเรียนประจำ แล้วอยู่ด้วยกันตลอดเวลา มันต้องนั่งคุยกัน ถึงแม้จะมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน เราก็ต้องพูดตามความคิดเห็นที่เรามีโดยไม่ได้ทำร้ายอีกฝ่ายมากเกินไป”

ชรัญญกร อุตสาห์ (เน้น) นักศึกษาสาขาวิศวกรรมซอฟต์แวร์
คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“โรงเรียนเราเน้นให้ปฏิบัติจริง ได้เจอหลายอย่าง ความโชคดีของนักเรียนที่นี่คือ เขาได้ทดลองทำทุกอย่างในช่วงเป็นเด็ก แทนที่จะไปทำในช่วงผู้ใหญ่ ทำให้ตอนอยู่มหาวิทยาลัยไม่จำเป็นต้องไปเรียนรู้ใหม่ สามารถใช้โอกาสนั้นทำอย่างอื่นกับคนอื่นได้เลย อย่างหนูมีโอกาสเข้าร่วมโปรแกรม Genius Leadership Program ของรางวัลแมกไซไซ ซึ่งเป็นโปรแกรมอบรมเยาวชนที่สนใจจะเป็นผู้นำ ทำให้หนูไปเจอกับเพื่อนต่างชาติที่เรียนมหาวิทยาลัยเหมือนกัน เราารู้สึกว่าสามารถปรับตัวเข้ากับเขาได้ รู้ว่าจะต้องเรียนรู้ยังไง รู้ว่าต้องพูดอะไรกับเขา”

จิตตินี คำมินทร์ (นุ่น)

นักศึกษาหลักสูตร Pre-degree สาขาผู้ประกอบการสังคม
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันอาศรมศิลป์

“พอเรียนจบปุ๊บ หนูกับนุ่นไปเรียนหลักสูตรพรีดีกรี เลยไม่ได้เข้าระบบมหาวิทยาลัยปกติ ไม่ค่อยได้ใช้ชีวิตแบบนักศึกษาทั่วไป แต่เราทุ่มเทในการลงพื้นที่ไปทำโครงการต่างๆในชุมชน ทำให้เราได้

พัฒนาศักยภาพตัวเอง และรู้สึกว่าคุณมองของเราเริ่มเติบโตขึ้นเรื่อยๆจากการได้ทดลองทำงานจริงร่วมกับชุมชน

การที่เราไม่ได้อยู่ในมหาวิทยาลัย ทำให้มีโอกาสไปต่างประเทศจากโครงการต่างๆที่มีคนมาเสนอให้โรงเรียนมีชัย หนูกับนุ่นเคยไปออสเตรเลียและอินเดีย ที่อินเดียเราสองคนไปอบรมเกี่ยวกับโซล่าเซลล์ คนที่ไปมีแต่แม่ๆจากทั่วประเทศ พวกหนูเป็นเด็กอายุน้อยที่สุด ช่วงแรกเรารู้สึกว่า ฉันทจะปรับตัวเข้ากับแม่ๆได้ไหมนะ

ด้วยสภาพความเป็นอินเดียมันลำบาก พอไปก็ลำบากจริงๆ แต่การที่เราอยู่โรงเรียนมีชัยแล้วออกไปพบปะชุมชนก็ทำให้พวกหนูปรับตัวได้ เราได้ลงพื้นที่สำรวจชุมชนอินเดีย ทำความรู้จักคนในชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ เราปรับตัวได้ไวกว่าปกติเพราะมีประสบการณ์เหล่านั้นมาแล้ว แล้วก็เป็นที่รักของแม่ๆที่อินเดียด้วย”

ณัฐฐา ชัยโชคกิจ (ณัฐ)

นักศึกษาหลักสูตร Pre-degree สาขาผู้ประกอบการสังคม

หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันอาศรมศิลป์

นอกจากการทำงานชุมชนในช่วงเปิดภาคเรียนแล้ว ตอนปิดเทอมนักเรียนยังมีโอกาสฝึกประสบการณ์ทำงานจริงในภาคธุรกิจกับบริษัทขนาดใหญ่ต่างๆ คนที่สนใจงานบริการจะไปฝึกงานที่บริษัทอิกเกียและดีแคทลอน คนสนใจเรื่องเครื่องดื่มจะไปฝึกงานที่บริษัทเชลล์ ทรูคอปฟี หรืออินทนิลคอปฟี ใครสนใจด้านอาหารจะฝึกงานที่ร้าน Cabbage & Condom ของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ซึ่งมี 2 สาขาที่พัทยาและกรุงเทพฯ ส่วนคนอยากทำธุรกิจการเกษตรก็จะฝึกงานที่โรงเรียนมีชัยพัฒนา

โรงเรียนที่สร้างผู้ประกอบการสังคมและผู้เปลี่ยนแปลงสังคม

การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงควรเชื่อมโยงกับปัญหาที่สังคมกำลังประสบอยู่ โดยเฉพาะในชนบทที่ต้องเผชิญปัญหาหนี้สินเรื้อรังจากวงจรการเกษตรที่ไม่เป็นธรรม และคนหนุ่มสาวพากันทิ้งถิ่นอพยพไปเรียนและทำงานในเมือง โรงเรียนมีชัยพัฒนาจึงมีแนวคิดบ่มเพาะนักเรียนให้เป็นผู้ประกอบการสังคม (Social Entrepreneur) ใน “ธุรกิจแบ่งปัน” ผ่านการเรียนรู้ปัญหาภายในชุมชนและลงมือปฏิบัติงานจริง เพื่อสร้างโอกาสให้นักเรียนได้สร้างสรรค์และพิจารณาดำเนินการเอง คิดเอง แนะนำเอง โดยโรงเรียนสนับสนุนความรู้และจัดตั้งกองทุนออมเงินให้นักเรียนที่เริ่มทำธุรกิจการเกษตร โดยนักเรียนต้องเขียนแผนธุรกิจเพื่อนำเสนอกู้เงินกับกองทุน ดำเนินธุรกิจเอง และนำกำไร 30% ไปช่วยเหลือสังคมและทำกิจกรรมเพื่อสังคม ทำให้ได้เรียนรู้การบูรณาการวิชาต่างๆในการทำธุรกิจ มีรายได้พึ่งตนเอง มีจิตวิญญาณของ

การแข่งขัน และมีความรู้ผ่านประสบการณ์ตรง เป็นการฝึกทักษะชีวิตและทักษะอาชีพเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนของตนให้พ้นจากความยากจนได้ในอนาคต

ในวิดีโอพรีเซนเทชันของโรงเรียน เสียงบรรยายสดใสของนักเรียนหญิงเล่าถึงการทำธุรกิจการเกษตรประเภทต่างๆของนักเรียนเป็นรายการยาวเหยียด นักเรียนทำการทำเกษตรในโรงงานเก่าของโรงเรียน ตั้งแต่การปลูกผัก ทั้งแบบปลูกในแปลง ในวงขอบซีเมนต์ ในเชิง และปลูกผักไฮโดรโปนิคส์หรือปลูกผักไร้ดินในท่อน้ำ โดยมีสโลแกน “ใช้น้ำน้อย น้ำน้อย และแรงน้อย” ซึ่งทั้งหมดมีข้อดีคือสามารถปลูกได้ในพื้นที่ที่ดินไม่เหมาะกับการทำเกษตร การปลูกมะเขือเทศและเมล่อน ซึ่งขายทั้งในโรงเรียนและขายออนไลน์ การปลูกองุ่นไร้เมล็ด เลี้ยงจิ้งหรีด เพาะถั่วงอก และเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อ ซึ่งธุรกิจหลังสุดเป็นความรู้ระดับที่สอนกันในมหาวิทยาลัย แต่นักเรียนที่นี่ได้เรียนรู้ตั้งแต่ชั้น ม.1 เพื่อเป็นแนวทางสำหรับคนที่สนใจจะเรียนเรื่องนี้ต่อในมหาวิทยาลัย

โรงเรียนยังมีผลผลิตจากนักเรียนอีกหลากหลาย เช่น พริกแห้งปลอดสารพิษ ไข่ไก่สดทุกวันจากแม่ไก่ที่เลี้ยงนอกกรงเพื่อส่งเข้าโรงอาหารโรงเรียนและขายในหมู่บ้านรอบโรงเรียน มีก้อนเห็ดและถั่วงอกที่ขายทำกำไรได้ถึง 250% โดยในแต่ละสัปดาห์โรงเรียนนำถั่วงอก 100 กิโลกรัมไปมอบให้โรงพยาบาลและหมู่บ้าน มีธุรกิจเลี้ยงผึ้งในแบรนด์น้ำผึ้งมีชัยฟาร์ม ธุรกิจขายเครื่องแกง อาหารแปรรูป ไอติมหลอด มีการปั่นไอศกรีมขนาดใหญ่ส่งไปให้กับผู้สูงอายุในชุมชนสำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในยามหน้าแล้ง รวมทั้งธุรกิจโดรน โดยนักเรียนจัดอบรมโดรนเพื่อการถ่ายภาพและโดรนการเกษตร และในช่วงโควิดที่ผู้สูงอายุภายในหมู่บ้านออกไปซื้อของและอาหารไม่ได้ ก็มีการนำโดรนเข้าไปรับจ้างส่งอาหารในหมู่บ้านด้วย

นอกจากการเป็นผู้ประกอบการสังคมด้วยธุรกิจการเกษตรแล้ว นักเรียนมีชัยพัฒนายังได้เข้าไปสัมผัสกับความ เป็นอยู่ของชาวบ้านผ่านการทำงานพัฒนาชุมชนรอบโรงเรียนจำนวน 16 หมู่บ้าน ร่วมกับคุณครูและเจ้าหน้าที่มูลนิธิมีชัย วิริยะไวยยะ ซึ่งอยู่ใกล้ๆโรงเรียน โดยแบ่งกันรับผิดชอบหมู่บ้านละ 10 กว่าคน ทำความเข้าใจบริบทและความต้องการของชุมชนเพื่อช่วยพัฒนาได้ตรงจุด และเป็นการบ่มเพาะจิตเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ไปในตัว

“ก่อนจะไปทำกิจกรรมต่างๆ เราสำรวจความต้องการทั้งของชุมชนและโรงเรียน แล้วปรึกษากันว่าอยากพัฒนาอะไร และวางแผนการพัฒนายังไงจะเป็นรูปแบบไหน ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละบริบทของหมู่บ้านและโรงเรียน

มีการไปทำกิจกรรมรับใช้สังคมที่สอนน้องในชุมชน โดยถ่ายทอดความรู้ที่เราได้ ทั้งทักษะด้านวิชาการและทักษะอาชีพ เช่น การสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ทำเกษตร สอนการแปรรูปพื้นที่ถูกวิธี สอนเพศศึกษาให้น้องๆในโรงเรียนประถม ซึ่งได้ผลตอบรับอย่างดี น้องๆสนุกกับการเรียนรู้ทุกครั้ง

ทำกิจกรรมมอบอาหารให้ผู้ป่วยในโรงพยาบาล โดยชวนน้องๆประถมไปกับโรงเรียนมีชัยพัฒนาด้วย เพื่อให้้องๆได้เรียนรู้การแบ่งปันให้ผู้อื่น นักเรียนของเราเล่นดนตรีเพื่อเสริมกำลังใจให้ผู้ป่วยอยู่ รวมทั้งทำอาหารไปมอบให้ผู้ป่วยและผู้สูงอายุชุมชน และช่วยดูแลแปลงเกษตรของชุมชนและครัวเรือน

ที่โรงเรียนมีชัยพัฒนามี ‘ศาลแม่เมตตา’ เพื่อฝึกให้นักเรียนรู้จักการแบ่งปัน นักเรียนได้แม่เมตตาให้คนไทยปลอดภัยจากสถานการณ์โควิด-19 เราจะเห็นว่าการแบ่งปันหรือทำอะไรใครสักคนไม่จำเป็นต้องให้ด้วยเป็นเงินหรือสิ่งของ แต่เราสามารถให้ด้วยสิ่งที่เรามี คือจิตใจนั่นเอง”

ณัฐมล แก้วสระแสน (ลูกหมี) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

มีชัย วีระไวทยะ นำพามูลนิธิมีชัย วีระไทยะ และโรงเรียนมีชัยพัฒนา เข้าเป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญในโครงการ “โรงเรียนร่วมพัฒนา” หรือ Partnership School Project ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในนโยบาย Thailand 4.0 ของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา โครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 จนถึงปัจจุบัน เน้นการส่งเสริมให้ภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ มูลนิธิ ร่วมกับภาคประชาสังคมในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมปรับปรุง พัฒนา หรือร่วมบริหารโรงเรียนขนาดเล็กอย่างจริงจัง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและคุณภาพชีวิตสำหรับนักเรียนและสมาชิกในชุมชน ให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ และศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทักษะการเกษตร และการเพิ่มรายได้ในพื้นที่รอบโรงเรียน โดยมีเป้าหมายให้เกิดโรงเรียนร่วมพัฒนาในทุกจังหวัดทั่วประเทศ

โรงเรียนและนักเรียนของมีชัยพัฒนาได้ร่วมเป็นที่เลี้ยงให้กับโรงเรียนต่างๆทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการมากกว่า 100 โรงเรียน นักเรียนเล่าถึงตัวอย่างความสำเร็จของโรงเรียนต่างๆ เช่น “โรงเรียนเมลอน” หรือโรงเรียนวัดเกาะ จังหวัดระยอง ซึ่งนักเรียนชั้นประถมสามารถปลูกเมลอนและสอนปลูกเมลอนได้อย่างมืออาชีพ สร้างรายได้ให้โรงเรียนปีละ 200,000 บาท และช่วยสร้างอาชีพใหม่ให้ชาวบ้านรอบๆโรงเรียนได้อย่างน่าภูมิใจ “โรงเรียนกวยชาย” หรือโรงเรียนวัดกระเฉง จังหวัดระยอง ซึ่งนักเรียนทุกคนมีแปลงเกษตรเป็นของตัวเอง สำหรับปลูกกวยชายและผักอื่นๆด้วยระบบสมาร์ตฟาร์มและพลังงานแสงอาทิตย์ ทำให้โรงเรียนมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 21,500 บาท โรงเรียนบ้านหนองบึง จังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีนักเรียน 36 คน ครู 5 คน โรงเรียนเริ่มจัดตั้งกองทุนสำหรับธุรกิจการเกษตรให้สมาชิกชุมชนด้วยเงิน 50,000 บาท และมีเงินในกองทุนเพิ่มเป็น 1,166,864 บาท หรือ 23 เท่าในเวลา 6 ปี และโรงเรียนบ้านสันดาบ จังหวัดสมุทรสาคร ที่เคยเป็นโรงเรียนวิกฤตระดับไอซียู และผ่านวิกฤตจนได้รับรางวัลระดับประเทศเรื่องการดูแลเด็กนักเรียนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปกครองควบคู่กัน โดยการจัดตั้งแปลงเกษตรขจัดความจนและธนาคารพัฒนาชุมชนและโรงเรียนบ้านสันดาบ

การทำงานของโรงเรียนมีชัยพัฒนามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนพลังเล็กๆที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ และเคยถูกมองข้ามไป ให้พื้นที่คืนกลับมาช่วยเหลือตนเอง ช่วยกันและกัน และลุกขึ้นมาพร้อมเป็นพลังในการพัฒนาประเทศ โรงเรียนเน้นทำงานในพื้นที่ชนบท โรงเรียนขนาดเล็ก เยาวชนคนรุ่นใหม่ ผู้สูงอายุ ผู้หญิง ผู้พิการ ซึ่งชีวิตยังเชื่อมโยงอยู่กับต้นทุนต่างๆในพื้นที่ชุมชน ดังที่เห็นในโครงการสำคัญอีกโครงการหนึ่งของโรงเรียนคือ “โครงการพัฒนาความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุ” ซึ่งนักเรียนได้ชวนผู้สูงอายุที่อยู่กับหลานและมีรายได้ค่อนข้างน้อยเข้ามาเรียนรู้เรื่องธุรกิจการเกษตรในโรงเรียน เพื่อสร้างรายได้ และเป็น “สโมสรความสุข” ให้ผู้สูงอายุ ผู้สูงจะอายุกลับไปปลูกผักที่บ้านทั้งไว้กิน

เองและเหลือขาย นักเรียนจะไปรับซื้อผักในชุมชนโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง และผู้สูงอายุบางคนก็เปิดตลาดเล็กๆขายผักในชุมชน

“จุดสำคัญตอนนี้เรามีเด็ก 6 ล้านคนอยู่กับปู่ย่าตายาย ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่ พ่อแม่จบ ม.ต้น หรือ ม.ปลาย แต่ไม่มีความรู้ที่จะทำมาหากิน ก็ต้องไปขายแรงงาน นี่คือระบบการศึกษาที่ทำให้ต้องทิ้งบ้าน คนที่เรียนดีหน่อยเข้ามหาวิทยาลัยก็ไม่กลับไปหมู่บ้านอีก เพราะฉะนั้นเราต้องปรับปรุงสิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์

เหมือนกับหลายอย่างที่เรามองข้ามไป ผู้ใหญ่บ้าน 76,000 คน เป็นผู้หญิงที่เปอร์เซ็นต์ ทั้งๆ ที่เกือบทุกหมู่บ้านมีผู้หญิงที่เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และเป็นผู้ทำงานให้สำเร็จ ตอนนี้เราจะให้มีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านกิตติมศักดิ์ที่เป็นผู้หญิงในหมู่บ้านรอบโรงเรียนเป็นตัวอย่าง

เด็กไปโรงเรียน เราต้องสอนให้เขาจัดการอะไรเป็นบ้างในชีวิต หนึ่งใน เขาควรทำมาหากินเป็นจัดการเป็น แก้ปัญหาเป็น ตั้งคำถามเป็น วางแผนเป็น เรามีโรงเรียน 32,000 แห่ง โรงเรียนสามารถเป็นที่เปลี่ยนแปลงสังคมได้ เรามีที่ดิน มีอาคาร มีน้ำมีไฟ มีครู มีผู้อำนวยการโรงเรียน มีชุมชน โรงเรียนพร้อมจะช่วยเหลือชุมชน แต่เราไม่ทำ เรามีผู้สูงอายุ 15 ล้านคนอยู่รอบโรงเรียน 32,000 แห่งใน 76,000 หมู่บ้าน เราสามารถเองประมาณที่มีอยู่แล้วมาซื้อผักจำนวนหนึ่งจากผู้สูงอายุเพื่อเป็นอาหารกลางวันของโรงเรียน ผู้สูงอายุก็จะมีชีวิตที่ดีขึ้นทันทีโดยไม่ต้องหางบประมาณเพิ่ม ถ้าเราไม่คิดนอกกรอบก็จะอยู่ในกะลา ต้องเผาะกะลาทิ้งให้หมด

เราทำให้ดูเป็นตัวอย่างแค่เรื่องความมั่นคงด้านอาหาร แต่ความมั่นคงด้านรายได้ แต่เราไม่ได้มองแค่เรื่องอาหาร เรามองว่าเราสามารถแก้ปัญหาได้ เรามีของอยู่ในมือ วัตถุประสงค์อยู่ในมือ เรามีทรัพยากรเยอะแยะที่จะแก้ปัญหา แต่เราไม่ใช่ โครงการปาทองคำทำให้ผู้สูงอายุกับเยาวชนทำธุรกิจร่วมกัน จนในที่สุดเยาวชนโตขึ้นจะได้ช่วยดูแลผู้สูงอายุ รัฐบาลไม่สามารถดูแลผู้สูงอายุได้อย่างสมบูรณ์ ต้องให้ดูแลกันเอง แล้วทำไมไม่สอนสิ่งเหล่านี้ในโรงเรียน”

มิชัย วีระไวทยะ

มิชัยบอกว่านักเรียนของเขาคือ Change maker – ผู้ที่เปลี่ยนแปลงสังคม และพวกเราทุกคนก็เป็นได้เช่นกัน

“สิ่งนี้คือ Change maker ผู้ที่เปลี่ยนแปลงสังคม ทุกคนทำได้หมด ไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนในหนึ่งตารางเมตร หนึ่งตารางนิ้วก็ได้ แต่ต้องมีอะไรบางอย่างในชีวิตรอบตัวที่เราทำให้ดีขึ้น”

มิชัย วีระไวทยะ

คุณธรรมอยู่ในการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์ เพื่อร่วมคิด ร่วมทำ ให้เกิดความสุขร่วมกัน

โรงเรียนมีชัยพัฒนาคือบ้านอีกหลังหนึ่งบนเส้นทางการทำงานพัฒนาอันยาวไกลของมีชัย วีระไวทยะ เขาทุ่มเท กายใจและสติปัญญาลงไปเต็มที เช่นเดียวกับงานพัฒนาอื่นๆที่สร้างการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ให้สังคมไทยมาตลอดช่วงการทำงานกว่า 50 ปีของเขา เช่น การบุกเบิกงานด้านวางแผนครอบครัวจนสำเร็จในระดับโลก ทั้งๆที่รัฐบาลยุคนั้นไม่เห็นด้วย หรือการเป็นองค์กรสำคัญที่ทำงานแก้ไขปัญหาโรคเอดส์จนประสบความสำเร็จขณะที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเช่นกัน โดยสิ่งที่เขายืนยันจากประสบการณ์ทั้งชีวิตคือ การเปลี่ยนแปลงต้องเริ่มที่ตัวเอง

“ต้องเริ่มเปลี่ยนแปลงเอง อย่าหวังว่าราชการจะเปลี่ยนแปลง ราชการเป็นผู้ตาม ไม่ใช่ผู้นำ การเปลี่ยนแปลงมักจะมาจากภายนอก ไม่ได้มาจากราชการ ทุกอย่างที่ผมทำ ผมทำจากนอกราชการทั้งสิ้น”

มีชัย วีระไวทยะ

การทำงานด้านศึกษาของมีชัย เป็นไปเพื่อสร้างคนดี คนที่มีความสุข คนที่ซื่อสัตย์ เคารพความเสมอภาค ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของผู้คนในสังคม และเข้าใจความเป็นมนุษย์ด้วยการพยายามมองโลกออกมาจากสายตาและประสบการณ์ชีวิตของคนอื่น และแบ่งปันความสุขให้คนอื่นได้ เป็นการศึกษาที่ทำให้คนคิดเป็น ทำเป็น จัดการชีวิตตัวเองได้ และช่วยคนอื่นได้ด้วย และไม่ใช่วิทยาศาสตร์แบบท่องจำที่เรียนแล้วไม่รู้จะเอาไปทำอะไรต่อ โลกของการศึกษาแบบมีชัยพัฒนาจึงเคลื่อนตัวไปด้วยการมองเห็นปัญหา และพยายามร่วมกันแก้ไขปัญหานั้น ผ่านการตั้งคำถาม แสวงหาความรู้ และทดลองทำจริงเพื่อให้ได้คำตอบ เรื่องราวของการเรียนรู้จึงมีได้หลากหลาย สดใหม่ มีชีวิตชีวา ทั้งยังลงลึกและกว้างขวางไป ได้ไม่รู้จบ เป็นทั้งกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมที่หลอมรวมเข้าด้วยกันอย่างเข้มข้น เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ทั้งผู้เรียนและสิ่งต่างๆรอบตัวเรา

“ทุกห้องเรียนควรถามเลยว่า อาทิตยหน้าอยากให้มีอะไรดีขึ้นในโรงเรียน ให้เด็กช่วยกันคิด เขาทำได้ทั้งนั้น

ให้เด็กได้พบปัญหา แล้วให้ช่วยคิด อย่าไปบอกว่าฉันจะมาแก้ปัญหาให้ ฉันไม่ใช่เทวดา ไม่อย่างนั้นเราจะไม่ไปถามชาวบ้านว่า คุณมีปัญหาอะไร เราจะไปรู้จักกัน ค่อยกัน บอกว่าอยากมาร่วมกันร่วมคิดด้วยกัน เล่าให้ฟังสิว่า มีอะไรที่ดี ที่ภาคภูมิใจในหมู่บ้าน แล้วมีอะไรอยากทำให้ดีขึ้น นั่นแหละการแก้ปัญหา เรามองข้ามของง่ายไปหมดเลย เราไม่ได้มองเกวียน เราไปมองเครื่องบิน

ถ้าเด็กมีอาชีพที่ไม่โกง มหาวิทยาลัยก็มีโกง รัฐก็มีโกง กองทัพก็มีโกง ตำรวจก็มีโกง ทำไมต้องเป็นอย่างนั้น มันควรจะอยู่ตั้งแต่อนุบาลเลย เพราะฉะนั้นการวัดทักษะ อย่าไปสร้างการแข่งขัน

สร้างความดีก่อน ความเก่งมาจากประสบการณ์ เป็นคนเก่งแล้วก็เอาเปรียบคนอื่นหมด เป็นคุณภาพที่
ทำลายชาติ อะไรที่เรียกว่าเป็นการโกหก ต้องรีบแก้ไขตั้งแต่เด็กๆ

การฝึกอย่าเอาหนังสือสอน จะสอนต้องให้ทำ ทำให้ดู ทำร่วมกัน แล้วก็มีการตรวจสอบด้วย
นักเรียนเป็นคณะกรรมการ ใช้โรงเรียน ใช้งบประมาณ ใช้ระบบอย่างนี้เป็นการสอนนักเรียนไปด้วย

เด็กถูกผู้ใหญ่สอนอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น การศึกษาต้องเปลี่ยนจากของเก่าที่ไปนั่งจดเอาใน
ห้องเรียน มาเน้นภาคปฏิบัติให้มากที่สุด อย่างเช่นคณิตศาสตร์ พื้นที่ 1 ตารางเมตร เราให้เด็กคิด วาด
รูปกว้างยาวเท่าไร คิดว่าการปลูกข้าวใน 1 ตารางเมตร ปีหนึ่งได้รายได้จากข้าวเปลือกเท่าไร ลอง
เดาสิ

5 บาทครับ ชาวนาถึงไม่รวยไป 1 ไร่ คือ 1,600 ตารางเมตร ไร่ละประมาณ 9,000 บาท เอา
1,600 หาร ออกมาประมาณ 5 บาท ตอนสอนเราเน้นเลยว่า ไม่ใช่ปลูกเฉยๆ ต้องรู้ว่าปลูกแล้วได้
เท่าไรต่อหน่วย แล้วถ้าปลูกถ่วงออก 1 ตารางเมตรจะได้เท่าไรต่อปี ถ้าเอาถั่วเขียว 1 กิโลปลูกใน
กระถางซีเมนต์ 1 สัปดาห์จะได้ 12 กิโล ได้ 240 บาท 1 เดือน 960 บาท 1 ปี 11,000 บาท ถ้าเราคูณ
10 เข้าไป 110,000 บาทในหนึ่งปี กำไร 250% รายได้จากถั่วออกนี่คนจะตกใจเลย”

มีชัย วีระไวทยะ

คำตอบที่ได้สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีความเป็นไปของผู้ตั้งคำถามเอง ถั่วของโรงเรียนมีชัยพัฒนาทั้งสร้าง
รายได้ สายสัมพันธ์ และความผูกพันที่ดีให้โรงเรียนและชุมชน เช่นเดียวกับบางโรงเรียนที่มีชัยพัฒนาไปเป็นที่เลื่อง ปรบว่า
เด็กอนุบาลปลูกผักเก่งมากและสนุกกันมาก ก่อนกลับบ้านตอนเย็นเด็กๆไปสวัสดีผัก และรุ่งเข้ามาโรงเรียนก็สวัสดีผัก
ด้วย ความผูกพันจะทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และเป็นพื้นที่ที่คุณธรรมออกมาจากตรงนั้น

โรงเรียนมีชัยพัฒนาเชื่อมั่นในพลังสร้างสรรค์อนาคตที่มาจากเด็กและเยาวชนที่ได้รับการบ่มเพาะอย่างประณีต
โรงเรียนและครูคือพื้นที่และโอกาสที่เปิดไว้ให้เด็กๆได้สร้างสรรค์ ให้ได้คิด พิจารณา และลงมือทำด้วยตัวเอง เพราะอนาคต
เป็นของพวกเขา การไม่ให้ความสำคัญ มองข้าม หรือกีดกันเด็กและเยาวชนออกจากกระบวนการพัฒนา จึงเป็นความโง่
เขลา ผิดทิศผิดทาง และสร้างหายนะทั้งที่เกิดขึ้นแล้วและในอนาคต

“จุดสำคัญคือปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมาจากผู้ใหญ่ ไม่ใช่มาจากเด็ก คนทำลายบ้านเมืองก็
เป็นผู้ใหญ่ทั้งนั้น หลายคนก็ใกล้ตายแล้ว แต่เราไม่ได้ดึงเด็กเข้ามาเลย เรามีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ทำไม
ไม่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ทำโดยเยาวชน ทุกกระทรวงไม่มีคณะกรรมการเยาวชน ทำไม
มหาวิทยาลัยไม่ให้เยาวชนที่ยังไม่เข้ามหาวิทยาลัยมาให้คำแนะนำว่าเขาอยากเห็นมหาวิทยาลัยเป็น
แบบไหน ทุกวันนี้มหาวิทยาลัยทำลายหมู่บ้าน ดึงคนออกจากหมู่บ้านแล้วไม่ส่งกลับไป รัฐมนตรีควรฟังจาก
นักเรียนด้วย

เรามาช่วยกันถามรุ่นนี้เถอะครับว่าอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างไร อีกไม่นานผมก็จะตายแล้ว มาถามผมไม่มีประโยชน์หรอก ถามเขาว่าอยากเห็นอะไรในอีสิบปี บ้านเมืองในอีสิบปีกับวันนี้มันคนละเรื่องกันแล้ว อดีตเขานั่งเฉยๆแล้วมีคนมาชี้เขาว่าจะไปซ้ายไปขวา เขาต้องมีส่วนร่วม เขานึกเป็นคิดเป็น เจ็บเป็น ร้องให้เป็น หัวเราะเป็น เราต้องใช้ความรู้ความคิดของเขา สมัยนี้เขาวุ่นหาความรู้ได้เยอะแยะ เราจะได้เห็นอะไรที่ดีขึ้น เขาจะได้มีส่วนร่วมสร้างอนาคต มิฉะนั้นเขาจะไม่มีส่วนร่วมเลย สมัยก่อนคนอายุเท่านี้มักเริ่มมีธัญมลายก็มีลูกกันแล้ว เรามองข้ามเขาไปเอง ควรใช้ความเป็นผู้ใหญ่ของเขาทำอะไรได้มากขึ้น”

มีชัย วีระไวทยะ

การเปลี่ยนแปลงแบบมีชัยพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงบนเส้นทางของสันติภาพและความยั่งยืน ผ่านการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ของความสุขและการแบ่งปัน การช่วยกันคิด ช่วยกันทำ และอยู่ร่วมกันอย่างเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน อันจะส่งผลให้เกิดพลังสร้างสรรค์และการปรับตัวที่สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ๆตลอดเวลา

“การเปลี่ยนแปลงต้องใช้เวลา ใช้การหารือ ไม่ใช่ความรุนแรง ไม่ทุบตี ไม่ใช่ระเบิด ต้องพูดกันให้มีเหตุมีผล และต่างฟังซึ่งกันและกัน ทุกคนอยากมีความสุข พ่อแม่ก็อยากให้เรามีความสุข หลักสูตรในโรงเรียนส่วนใหญ่สอนให้เราไม่มีความสุข ไม่มี ทั่วโลกทดลองมาแล้วว่าการแบ่งปัน การเป็นมิตรที่ดี เป็นการสร้างความสุข หลักสูตรการศึกษาต้องมีเรื่องของการสร้างความสุขด้วย ถ้าคนอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นกัน อำนวยความสะดวก และเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน ก็ไปได้ดี

อีกเรื่องหนึ่ง คนส่วนใหญ่จะไปเป็นพ่อเป็นแม่คน แต่ไม่มีการสอนว่าเป็นพ่อเป็นแม่ที่ดีต้องเป็นอย่างไร จบม. 6 แล้ว ผู้ชายยังไม่รู้เลยว่าพ่อที่ดีเป็นยังไง เรียนมาตั้ง 12 ปี ควรต้องใส่สิ่งเหล่านี้ที่เป็นการสร้างคุณภาพของคนเข้าไปในการศึกษา เราควรมองตัวคน การปรับปรุงพัฒนาที่ดีไม่มีอะไรดีกว่าตัวคน”

มีชัย วีระไวทยะ

ส่วนในประเด็นการศึกษา มีชัยเสนอว่า ทุกส่วนในสังคมต้องร่วมกันทำการศึกษาให้ดีขึ้น ทั้งราชการ เอกชน และโดยการดูแลและบริหารการศึกษาควรกระจายไปอยู่ในแต่ละจังหวัด ทุกคณะในมหาวิทยาลัยและวิทยาเขตต่างๆเป็นพี่เลี้ยงคณะละ 3 โรงเรียนเพื่อเป็นตัวอย่าง

“มหาวิทยาลัยมีคนเก่งๆเยอะ แต่เราไม่ได้ใช้เลย ปล่อยให้ว่างเปล่า แล้วดึงเอกชนเข้ามาแล้วมีการลดหย่อนภาษี เช่น ธนาคาร ทุกธนาคารต้องตั้งโรงเรียนหนึ่งโรงเรียนทุกจังหวัด บริษัทน้ำมัน บริษัทต่างๆ

ให้เอกชนเข้ามาช่วยสร้างคน เพราะเขาจะเป็นผู้รับคน เขารู้ดี ขณะนี้คนจบจากมหาวิทยาลัยยังต้องให้บริษัทช่วยสอนใหม่ เพราะไม่ได้สอนให้บริหารจัดการเป็น หลายอย่างที่อยู่ในมหาวิทยาลัยควรจะลงมาอยู่ชั้นมัธยม หลายอย่างในมัธยมควรอยู่ชั้นประถม

ทำไมมหาวิทยาลัยต้องดึงคนออกจากหมู่บ้านไปอยู่มหาวิทยาลัย แพงขึ้นด้วย แล้วก็ไม่กลับบ้าน ทำไมไม่มีมหาวิทยาลัยออกไปหาชุมชนบ้าง มหาวิทยาลัยเป็นที่ที่ซีเกียจ ไม่ใช่ชน ใครได้ตำแหน่งแล้วก็อยู่ตลอดไป มันต้องสอประกได้ ไม่อย่างนั้นไม่ถูกปรับปรุงพัฒนา อะไรที่ลุ่มจมไม่ได้ อนาคตไม่ค่อยจะดี มันต้องลุ่มจมได้ จะได้รู้ระมัดระวัง

เด็กที่มีชัยพัฒนาไม่ได้มองว่ามหาวิทยาลัยคือสวรรค์ ดีไม่ดีเข้าไปเสียเวลา สี่ปีเสียเงินไปไม่รู้เท่าไร แถมออกมาตงงานอีก อนาคตกับตอนนี้ไม่เหมือนกันแล้ว นายจ้างหายากมาก ไม่ว่าจะป็นงานขายของ การผลิตการอะไรต่างๆ เปลี่ยนไปมาก ต้องสอนใหม่เลย โรงเรียนต้องเปลี่ยนมาก ผมไม่รู้ว่โรงเรียนจะเปลี่ยนทันหรือเปลว ผมเชื่อว่าไม่ทัน เพราะครูไม่ต้องเปลี่ยน ครูมีเงินเดือนอยู่แล้ว ข้าราชการในกระทรวงก็มีเงินเดือนอยู่แล้ว แต่ผู้รับเคราะห์คือเด็กรุ่นใหม่

อนาคตของนักเรียนอยู่ที่โรงเรียน โรงเรียนไม่ได้มีสำหรับครู จุดนี้สำคัญมาก โรงเรียนมีไว้สำหรับนักเรียน แล้วก็นักเรียนมีไว้สำหรับประเทศ ต้องช่วยกัน และทุกคนสามารถทำอะไรได้เยอะแยะไปหมด”

มีชัย วีระไวทยะ

โรงเรียนมีชัยพัฒนากำลังทำงานเพื่อสร้างคนดี ที่คิดเป็น ทำเป็น และช่วยคนอื่นได้ ทั้งการช่วยด้วยใจ ด้วยการแบ่งปันความรู้ การลงมือทำด้วยกัน และการให้สินทรัพย์เพื่อลงทุนร่วมกันให้เกิดความยั่งยืน เป็นการสร้างผู้เปลี่ยนแปลงสังคมเข้าสู่การเดินทางไกลที่ผู้คนหลากหลายกำลังเดินทางร่วมกันอยู่อย่างไม่ขาดสาย ท่ามกลางวิกฤตทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้นในอัตราเร่งอย่างทบทวี ความอบอุ่นจากพลังชีวิตของเยาวชนที่กำลังเติบโต จะมีมากพอเพื่อคลายความเห็บหนาวของทั้งสังคมในอนาคตได้ไหม เป็นเรื่องที่คุณทั้งหมดต้องช่วยกันตอบเพื่อร่วมสร้างหนทางใหม่ให้ทันการณ์

“ผมมักคิดอะไรนอกกรอบอยู่เสมอ ผมขอเล่าปรัชญาง่ายๆว่า เปรียบเสมือนว่าเราเป็นลำธาร กำลังไหลมา แล้วมีคนมาทำเขื่อนกัน เราจะท่วมแล้วข้ามไปได้ไหม ถ้าไม่ได้ เราข้ามไปแล้วไปโผล่ทางโน้นได้ไหม ถ้าไม่ได้ ก็ระเหยและตกเป็นฝนทางโน้นซิ ก็คือ take ‘no’ as a question อย่ไปยอมรับปัญหาที่มันเกิดขึ้นง่ายๆ เอามาตั้งคำถาม แล้วหาทางแก้เสีย

อุปสรรคสำคัญที่สุดคือตัวเราเอง มันลำบาก มันยาก เกรงใจเขา อย่าเลย เตียวเขาจะว่า เตียวเขาจะอิจฉา อย่าเอาคำปฏิเสธคนอื่นเป็นคำตอบให้เรา เราต้องเอาคำปฏิเสธของเขากลับมาตั้งเป็นคำถามใหม่ ใหม่ๆปัญหาอยู่ที่ตัวเราเองเกือบทั้งนั้น

เราหวังว่าการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนที่นี้จะไปสู่คนอื่นบ้าง จะเป็นในหมู่บ้านหรือย้ายไปอยู่ที่อื่น แต่อย่างน้อยสิ่งที่อยู่รอบตัวเขาจะมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พัฒนา เราต้องการให้เขาเป็น change maker ตัวเขาจะอยู่น้อยตลอดเวลา ใครมาอยู่ใกล้เขาจะรู้สึกอุ่นสบาย”

มีชัย วีระไวทยะ

ความฝันของเด็กมีชัยพัฒนา

เส้นทางหลังเรียนจบจากโรงเรียนมีชัยพัฒนาจะเปิดกว้างให้ความเป็นไปได้ในทุกความฝัน บางคนอยากเรียนต่อระดับมหาวิทยาลัย บางคนเลือกเรียนหลักสูตรเตรียมมหาวิทยาลัย (Pre-degree) สาขาผู้ประกอบการสังคม ซึ่งเป็นหลักสูตรนำร่องจากความร่วมมือของโรงเรียนมีชัยพัฒนาและสถาบันอาศรมศิลป์ บางคนเลือกที่จะพักการเรียนช่วง Gap Year เพื่อเก็บเกี่ยวประสบการณ์นอกห้องเรียน ไม่ว่าจะเลือกหนทางไหน ไม่ว่าจะฝันนั้นจะเล็กหรือใหญ่ สิ่งที่มีร่วมกันการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้โลกนี้ดีขึ้น และต่อยอดการเรียนรู้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

“หนูอยากทำธุรกิจเพื่อสังคมของตัวเอง ชุมชนของหนูคนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ผอ. มีชัยเคยบอกไว้ว่าเกษตรกรไม่ใช่คนโง่ แต่ว่าเป็นนักธุรกิจที่ไม่เก่ง เขาขาดสองอย่างคือแหล่งเงินทุนกับองค์ความรู้ในการทำธุรกิจของตัวเอง เหมือนครอบครัวหนู แต่ก่อนคุณพ่อคุณแม่ปลูกข้าวโพด พอถามก็ทราบว่าเป็นคนอื่นปลูกก็เลยปลูกตาม เราถามต่อว่าแล้วมีการทำบัญชีไหม รู้หรือเปล่าว่าทำรอบนี้กำไรหรือขาดทุน คำตอบคือไม่ได้ทำอะไรเลย ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าที่ขายมันได้กำไรหรือขาดทุน เลยเป็นแรงบันดาลใจที่อยากกลับบ้านไปทำธุรกิจเพื่อสังคม ทำให้เกษตรกรที่บ้านเรามีศักดิ์ศรี สามารถทำธุรกิจของตัวเองได้ ตอนนี้นักเรียนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่มองว่าอาชีพเกษตรกรอยู่ข้างล่างอาชีพอื่น แต่หนูมองว่าเป็นอาชีพที่เป็นสันหลังของประเทศ

สิ่งที่พลาดก็คือ พอหนูกลับบ้าน หนูไม่รู้จักหมู่บ้านตัวเองเลย แต่รู้จักคนในหมู่บ้านที่โรงเรียนมากกว่า รอบนี้กลับบ้านก็เริ่มไปทักทายทำความรู้จักคนอื่นมากขึ้น แต่ด้วยความที่บริบทของที่นี่กับหมู่บ้านหนูค่อนข้างต่างกัน หนูรู้สึกว่ายังมีความท้าทายหลายอย่าง โดยเฉพาะเรื่องการต่อยอดเป็นธุรกิจ”

จิตตินี คำมินทร์ (นุ่น) จาก จ.น่าน

นักศึกษาหลักสูตร Pre-degree สาขาผู้ประกอบการสังคม หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันอาศรมศิลป์

“หนูเป็นนักเรียนชนเผ่ากะเหรี่ยง อยู่กาญจนบุรีติดกับพม่า คนส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงไม่มีสัญชาติ แต่หนูโชคดีที่เกิดมามีสัญชาติ การไปเรียนต่อมหาวิทยาลัยค่อนข้างยากเพราะเรื่องเอกสารต่างๆ เวลาไปทำงานในตัวเมือง

ก็ต้องหาทางหลบหลีกไม่ให้เจ้าหน้าที่จับได้ ในชุมชนมีแคว้นรับจ้างเป็นช่วงฤดู ทำให้หนูอยากสร้างอาชีพอะไรสักอย่างให้คนในชุมชน

ความฝันสูงสุดของหนู คือการทำศูนย์การเรียนรู้ด้านอาชีพให้คนในชุมชนเข้ามาศึกษาหาความรู้หรือเข้ามาทำงานทำในนั้น หนูอยากทำให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนวัตกรรม ที่ยังคงความดั้งเดิมเอาไว้และปรับตัวให้เข้ากับบริบททันสมัยยิ่งขึ้น ในการทำศูนย์การเรียนรู้ต้องใช้งบประมาณ หนูเลยเริ่มหาแนวทางทำธุรกิจการปลูกและจำหน่ายกระบองเพชร การจะไปถึงศูนย์การเรียนรู้ได้ หนูต้องไปทำความรู้จักกับคอนเนกชันต่างให้มากยิ่งขึ้น ขอความร่วมมือให้ได้มากที่สุด และทำให้เกิดเครือข่ายที่มั่นคงขึ้นมา”

ณัฐฐา ชัยโชตกิจ (ณัฐ) จาก จ.กาญจนบุรี

นักศึกษาหลักสูตร Pre-degree สาขาผู้ประกอบการสังคม หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สถาบันอาศรมศิลป์

“หนูอยากทำร้านอาหารไทยที่บ้านที่กาญจนบุรี ร้านไม่ใหญ่มาก ออกแบบคล้ายๆกับธุรกิจของโรงเรียน ถ้ามีกำไรก็จะแบ่งไว้ทำกิจการเพื่อสังคมและเอาไปช่วยเหลือสิ่งๆในชุมชนอยากพัฒนามากขึ้น และอยากให้เป็นที่เรียนรู้การทำเกษตรด้วย เพื่อให้ร้านน่าสนใจมากขึ้น ให้ลูกค้าเห็นว่าเราใช้ผักที่ปลูกเอง และสามารถนำผักที่เราปลูกกลับบ้านได้ด้วย

ปีนี้หนูอยู่ ม. 6 ตั้งใจว่าปีหน้ายังไม่อยากเข้ามหาวิทยาลัย จะไป gap year เพื่อหาประสบการณ์และสิ่งๆที่ตัวเองอยากทำก่อน ที่อยากเข้าจริงๆคือคณะศิลปะการทำอาหาร”

ณัฐมล แก้วสระแสน (ลูกหมี่) จาก จ.กาญจนบุรี

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“หนูอยากเป็นคุณหมอตั้งแต่ ป. 2 ค่ะ ไม่ว่าจะทำอาชีพไหนเราก็สามารถช่วยเหลือสังคมได้ การทำอาชีพของหนูในอนาคตก็จะยึดหลักที่โรงเรียนได้สอนมา ให้รู้จักการแบ่งปันแล้วก็ช่วยเหลือสังคม เช่น ถ้าหนูได้เป็นหมอจริงๆ ก็อยากเข้าไปในพื้นที่ทุรกันดารหรือว่าไม่มีผู้สนับสนุน”

วนิสรา วรรณใจ (วิว) จาก จ.น่าน

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

“หนูชอบของงานเขียน เพราะว่าอยากกระจายความรู้ที่เราไปให้คนอื่นรับรู้ หนูอยากให้คนในหมู่บ้านรู้จักการทำเกษตรแบบใหม่และพัฒนาหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้น รวมไปถึงสอนชุมชนรอบๆให้มีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรและด้านอื่นๆที่หนูมีความรู้ แล้วก็ต่อยอดไปถึงงานเขียน อยากเขียนลงเว็บไซต์ ถ้าเป็นไปได้อาจขยายไปถึงงานเขียนภาษาอื่นๆ แปลงานเขียนภาษาต่างประเทศค่ะ อยากเรียนต่อคณะอักษรศาสตร์ค่ะ”

ภัทรานิษฐ์ ชาวสุข (เปรี๊ยะ) จาก จ.นครราชสีมา

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

4.4 เครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา วิถีแห่งอยู่รอดและอยู่ร่วม หลอมรวมคนในพื้นที่

“คุณค่าแท้ของการทำธุรกิจเพื่อสังคม เพื่อแก้ปัญหาของสังคม
เราไม่ได้ทำแค่เรื่องปกป้องทรัพยากร รักษาวัฒนธรรม
แต่ความเป็นอยู่ที่นี่ต้องดีขึ้นด้วย”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

การต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเกิด

ลุ่มน้ำแม่ทาเป็นสายเลือดสำคัญที่คอยหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนนับแสนใน 20 ตำบล 202 หมู่บ้าน ที่อาศัยอยู่ตลอดลำน้ำยาว 98 กิโลเมตร พาดผ่านพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ (อำเภอแม่ออน) และจังหวัดลำพูน (อำเภอแม่ทา อำเภอเมือง และอำเภอป่าซาง) ลุ่มน้ำแม่ทาเป็นลุ่มน้ำสาขาย่อยของน้ำแม่กวงซึ่งกำเนิดจากดอยขุนทา เป็นพื้นที่ที่อุดมไปด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติ อีกทั้งยังอุดมไปด้วยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อันหลากหลาย ทั้งไทลื้อ (ไทยอง) ปกาเกอญอ (ยาง) และคนเมือง (ไทยวน) อาชีพหลักของคนในลุ่มน้ำทาอยู่ในภาคเกษตร เช่น ทำสวนลำไย ทำนา เป็นต้น

“เครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำทา” เกิดจากการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของคนในลุ่มน้ำแม่ทา เพื่อติดตามเผ่าระวังสถานการณ์สิ่งแวดล้อม จากการรุกคืบเข้ามาของโครงการโรงไฟฟ้าขยะของภาครัฐในพื้นที่อำเภอแม่ทาในปี พ.ศ. 2558-2559 ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อคนและทรัพยากรในลุ่มน้ำแม่ทาอย่างมาก มีการแสดงเจตนารมณ์ร่วมกันว่า “คนลุ่มน้ำทาไม่เอาโรงไฟฟ้าขยะ”

พฤติพร จินา หรือหญิง ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา เป็นอีกหนึ่งในนักพัฒนาชุมชนคนรุ่นใหม่ที่ตั้งใจกลับมาช่วยรกรากที่บ้านเกิด ณ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เมื่อเจอกับปัญหาในพื้นที่จึงเข้าร่วมขบวนการต่อสู้คัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะ โดยใช้การต่อสู้บนฐานข้อมูลและการสื่อสารเป็นกลยุทธ์สำคัญ อีกทั้งมีแรงสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายและกระแสการคัดค้านไม่เห็นด้วยของประชาชนในพื้นที่ การต่อสู้เรื่องโรงงานไฟฟ้าขยะจบลงด้วยชัยชนะของชาวบ้านลุ่มน้ำแม่ทาในระยะเวลาเพียงหนึ่งปี

“ปี 58-59 เป็นปีแรกที่หญิงกลับมาอยู่บ้านด้วย การสู้ปีแรก เปิดเวทีใหญ่ แจกใบปลิว ปีนั้นเพื่อนถูกยิงหลังบ้าน รุนแรงแต่เราก็สู้ หญิงกับพินุ (สามี-วิษณุ ดวงบัน) คือสู้แบบถวายเป็นชีวิต ถ้าเราจะตายขอตายอย่างมีคุณค่าแบบนี้ดีกว่า ตอนนั้นเรายังไม่มีลูก ส่วนเพื่อนในกลุ่มมีลูกกัน เขาก็ออกหน้าไม่ได้ ต้องปลอดภัย

เราเป็นม้าเร็วใช้กลยุทธ์ไปออกรายการสถานีประชาชน (ออกอากาศทางช่องไทยพีบีเอส) ไปเสนอข้อมูล สู้กันปีหนึ่งกว่าจะลง ทางฟีดแบลลอคอินก็เชื่อมให้เราไปเจอที่มูลนิธิบูรณะนิเวศ ไป

เจอ iLaw EnLaw ที่ทำเรื่องกฎหมาย เรามีพี่ๆภาคีในภาคประชาสังคมประเทศไทย ช่วยทำให้เราไป
สุดได้อีก ตื่นเต้นตลอดจนผ่านมาได้ มันทำให้เราแกร่งขึ้นเยอะ เพราะเราผ่านหลายประเด็น

ตอนที่ต่อสู้ในรอบแรก ปืบค้นเหมือนกันค่ะ ไม่ได้ทำมาหากินเลยเป็นปี เราต้องให้ข้อมูลอยู่ใน
มือของชาวบ้านให้ได้

ตามผังเมืองพื้นที่ตรงนี้เป็นสีเขียว โซนชุมชนเกษตรกรรม แล้วอยู่ๆ จะใช้มาตรา 44 มา
ยกเลิกผังเมือง แล้วเอาโรงไฟฟ้าขนาดใหญ่มาที่นี้จึงไม่ได้ มันต้องทำรายงานผลกระทบด้าน
สิ่งแวดล้อม (EIA) ต้องทำการประเมินผลกระทบด้านสังคม (SIA) อีกระยะ แล้วขยะที่เอามาเผาคือวัน
ละ 500 ตัน แต่ที่นี้ (แม่ทา) มีขยะแค่ 2 ตันต่อวัน เราสำรวจข้อมูลจังหวัดก็มีขยะวันละ 52 ตัน แล้ว
อีก 400 กว่าตันคุณไปเอาที่ไหนมา แสดงว่าไม่ใช่แค่ของลำพูนแล้ว คุณจะใช้นโยบายว่าเพื่อเป็นการ
จัดการขยะในจังหวัดลำพูนไม่ได้

เราไปคุยกับผู้เชี่ยวชาญวิศวกร เขาบอกว่า 9.9 เมก ขยะ 500 กว่าตัน ยังไม่พอ ต้องเอาถ่าน
หินเข้ามาเพิ่ม แล้วเรามีแม่เมาะอยู่ คือในหลายประเทศอาจจะทำได้ แต่ประเทศเรานั้นเป็นธุรกิจสีเทา
เมื่อไหร่ที่การบำรุงรักษารั่ว การเปลี่ยนอะไหล่ต้นทุนสูงมาก ตอนนั้นไปประชุมกับเชิงรุกใหญ่ที่
ธรรมศาสตร์ อาจารย์ที่ปรึกษาที่โรงไฟฟ้าตรงที่หาดใหญ่หรือภูเก็ต เขาบอกว่าการซ่อมบำรุงสูงมาก
ในทางธุรกิจไม่คุ้มค่าเลย หลายครั้งที่มีข่าวไม่ได้ซ่อมบำรุงตามระยะ นั้นหมายความว่า สารเคมีรั่ว
ผลกระทบ 100 เปอร์เซ็นต์ ประเทศไทยไม่ได้มีการจัดการต้นทางตั้งแต่ครัวเรือนเหมือนประเทศญี่ปุ่น

นี่เป็นข้อมูลบางส่วนที่เราต้องไปหามา แล้วให้ข้อมูลอยู่ในมือของชาวบ้านให้ได้ มันไม่ใช่เป็น
การสู้แบบกลัวผี แต่เป็นการสู้แบบข้อมูล พอข้อมูลไหล รับปั๊บโครงการไปเลย รอบ 2 กลับมาจึงจบได้
เร็วมาก

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศนุ้มน้ำแม่ทา

โครงการที่จะก่อสร้างโรงไฟฟ้าขยะรอบที่ 2 กลับมาอีกครั้งในช่วงปลายปี พ.ศ. 2564 ในครั้งนี้เครือข่ายฯ เปิด
โอกาสให้เยาวชนกลุ่มน้ำทาเป็นพลังในการขับเคลื่อน พร้อมเสนอข้อมูลที่อัดแน่น รอบนี้จึงจบลงด้วยระยะเวลาเพียงเดือน
กว่า

“ไม่ได้ไปปะทะกับเทศบาล แต่ไปยื่นข้อมูลกับก้าวไกล ก็ได้แลกเปลี่ยนกับคุณพิธา (ลิ้มเจริญ
รัตน์) เขาบอกว่าช่วงนี้เขาเดินสายในประเทศ ก็ขึ้นพร้อมกันหลายๆ พื้นที่ เพราะมันเป็นโค้งสุดท้าย
ของมาตรา 44 แต่ละพื้นที่สเปคหลวมหมดเลยเพราะว่าขึ้นแบบด่วนๆ มันทำให้เรารู้ว่าต้องมีข่าวจาก
ข้างในด้วย โรงไฟฟ้าแต่ละโรง ที่ไหนขึ้นได้ ค่าบริหารจัดการ 20 ล้านสำหรับรายย่อย แต่ว่าในระดับ

จังหวัดมากกว่านั้น คือ 20% ของการลงทุน 2 พันล้าน เรื่องพวกนี้มหาศาล ทำให้เราเห็นว่าต้องเล่นเชิงนโยบาย

การที่จะทำให้ข้อมูลพวกนี้เข้าไปอยู่ในใจเด็ก แล้วเด็กไปอยู่กับผู้ปกครอง ก็ต้องใช้กระบวนการถ่ายทอด หญิงไม่ได้ยื่นเอกสารให้เด็ก แต่แค่ตั้งโจทย์ ถ้าพรุ่งนี้เราจะไปยื่นข้อมูลกับเขา เราจะทำอย่างไรบ้าง ทำอย่างไรให้เขาเข้าใจว่า ที่นี้มีมันไม่เหมาะ เด็กๆ ก็นั่งเขียนกันเอง หาข้อมูล ทำแผนที่ แล้วไปนำเสนอด้วยกัน หญิงก็เรียนรู้ว่า การที่เด็กจะเข้าใจ คือเขาได้เป็นคนถ่ายทอดให้คนอื่นฟัง เด็กเราแน่นมากเลย แต่ก็มีอาการเซฟอยู่เหมือนกันว่า เราจะสู้ยังไง เราอาจจะไม่ใช่เปิดหน้า แล้วไปลงถนน เหมือนปีแรก”

พลดิพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

ก่อเกิดเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำทา

เมื่อโครงการก่อสร้างโรงไฟฟ้าขยะครั้งแรกมีอันพับไป กลับกลายเป็นการจุดประกายความรู้สึกเป็นเจ้าของบ้านขึ้นในใจทุกคน ใ้รู้สึกใส่ใจห่วงใยในถิ่นฐานทรัพยากรบ้านเกิด จนเกิดเป็น “เครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา” ที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ทั้งนี้ได้จัดตั้งศูนย์ประสานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำทา เพื่อสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันในระยะยาว โดยมีพลดิพรและสามีคือวิชญ์ ดวงปิ่น ทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานงานกับทุกฝ่าย ทำฐานข้อมูล งานวิจัย และงานพัฒนาในพื้นที่ ทั้งสองมีประสบการณ์ทำงานในภาคประชาสังคมจากการเคยเป็นอาสาสมัครเพื่อสังคมสู่ชุมชนบ้านเกิดทางภาคเหนือของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) และเป็นบัณฑิตอาสาพัฒนาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

“เครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา ตั้งขึ้นหลังจากการต่อสู้เรื่องโรงไฟฟ้าขยะรอบแรก ตอนนั้นเราเห็นว่าไม่มีคน ไม่มีประเด็น เราจึงต้องค่อยๆ สร้าง เชื่อมร้อยคน เชื่อมร้อยประเด็น เพื่อเป็นงานเย็น พอเกิดเรื่องร้อนมันจะจุดไม่ยากเลย เพราะมันเริ่มต้นจากการที่ทุกคนเป็นเจ้าของบ้าน แล้วอยากทำในบทบาทของตัวเอง”

“หญิงวางเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทาเป็นโครงสร้างหลวมๆ คล้ายกับการลงขัน ลงแขก งานหน้าหมู่บ้าน ไม่ได้มีภารกิจหรือโครงสร้างของคนทำงานชัดเจน คือวางตัวหญิงกับพินู (สามี-วิชญ์ ดวงปิ่น) เป็นคนอำนวยความสะดวก กับพินูเป็นศูนย์ประสานงาน และมีฝั่งของภาคประชาสังคมที่เขาทำเรื่องกองทุนไฟฟ้าหมอกควันทรัพยากรฯ มีกิจการเพื่อสังคมแม่ทา หรือแม่ทา SE เป็นวิสาหกิจชุมชนที่ทำเรื่องเศรษฐกิจชุมชน มีงานวิจัยงานพัฒนาต่างๆ เป็นเรื่องการพัฒนาศักยภาพ มีงานเยาวชน งาน

อาสาสมัคร ศิลปวัฒนธรรมที่ค่อยๆ โผล่มา แต่ละส่วนของความเป็นนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา ทุกคนเป็น
เจ้าภาพ ไม่ได้เป็นองค์กรที่มีโครงสร้างของการจัดการที่แข็งตัว หลวมๆ แต่มีเนื้องาน มีภารกิจทุกปี”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

พฤติพรทำหน้าที่บริหารประเด็น บริหารคน และกระจายทรัพยากรในการทำงานพัฒนาชุมชน ดูแลภาพรวมใน
การขับเคลื่อน มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านการประชุมเดือนละครั้ง และมีช่องทางการสื่อสารทางเพจเฟซบุ๊ก
“เครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา”

“กระบวนการพัฒนาหรือสร้างความเข้าใจขึ้นพร้อมกันทั้งหมด แต่ในส่วนแนวคิดภาพรวม
ของพวกเราในการดำเนินงาน ทุกพื้นที่รู้ แต่ละคนก็จะได้ไปทำที่ตัวเอง อย่างครูดอกไม้ก็จะออกมา
โทนนี้ ถ้าเจอก็ป่าพอกก็จะอีกโทนหนึ่ง เรื่องงานผ้า เจอลุงจันทร์ บ้าว่า ก็เป็นโชนผู้สูงอายุเลย ชุมชน
รอบศูนย์ แต่ละที่ก็จะมีคนละก้อนคนละชิ้น งานเยาวชนก็ขึ้นอีกเรื่องหนึ่ง”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

วิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ทางรอดของงานพัฒนาชุมชน

“กิจการเพื่อสังคมแม่ทา หรือแม่ทา SE” เป็นอีกปีกการทำงานของเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทาด้านเศรษฐกิจ
ชุมชน ถือเป็นทางเลือกและทางรอดใหม่ของคนทำงานพัฒนา พฤติพรมองว่าการอยู่รอดของงานด้านการพัฒนาชุมชนนั้น
จำเป็นต้องพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจทั้งในระดับครัวเรือนและชุมชน จึงจะเกิดการพัฒนาไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีอย่าง
ยั่งยืน โดยมีปรัชญาองค์กรที่ว่า “สืบสาน สร้างสรรค์นวัตกรรมชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำทา เชื่อมโยงภูมิ
ปัญญาสู่สากล”

พฤติพรเริ่มจากการมองเห็นต้นทุนของชุมชนและปัญหาที่เผชิญอยู่ ทั้งการเป็นแหล่งอาหาร มีทรัพยากรธรรมชาติ
ที่เคยอุดมสมบูรณ์ ทว่ากลับแปรเปลี่ยนไปพร้อมกับวิถีชีวิตของผู้คนที่มีความหลากหลาย ทั้งทางชาติพันธุ์และช่องว่าง
ระหว่างวัย เรียกว่าต่างคนต่างอยู่

“กลุ่มสมาชิกวิสาหกิจที่เป็นผู้สูงอายุบางคนยังตามเทคโนโลยีไม่ทัน ถูกทิ้งไว้ข้างหลัง 100%
เยอะมากเลย โดยเฉพาะชุมชนกะเหรี่ยง ยิ่งสถานการณ์โควิดมายิ่งหนัก ช่วงสวัสดิการของรัฐ ชนมา
เป็นรถ มาต่อแถวที่ธนาคาร จนทุกวันนี้หญิงไปธนาคารก็ยังมีที่นั่งที่เอา ATM ให้กดให้หน่อยอยู่ มี

บางคนยืนอยู่หน้าตู้แล้วมีบัตร ATM เป็นปึก ชาวบ้านต้องฝาก แล้วโดนหักหัวคิวอีกต่างหาก ลูกหลาน
ไม่มีเวลาทำให้

ที่นี้วัยกลางคนหลักใหญ่ กลางวันเขานอนหลับ เพราะทำงานกะกลางคืน บางที่ทำงาน
กลางวัน กลางคืนมาก็ต้องหลับ ไม่มีเวลา หยุดแค่วันเดียวคือวันอาทิตย์ แต่เป็นวันที่เขายุ่งมากกับการ
ซักผ้า ไปพักผ่อน เขาก็จะไม่มีเวลาสนใจเรื่องอื่นเลย เพราะฉะนั้นเขาถึงฝากลูกฝากหลานไว้กับ
โรงเรียน ก็มีความตามไม่ทันเหมือนกันนะ เขาก็ตามไม่ทันเหมือนกันว่าโลกมันเป็นอย่างนี้ ช่วงโควิดหนัก
เด็กไม่ได้ไปโรงเรียน พ่อแม่ทำงาน แล้วเวลาว่างเยอะ เล่นโซเชียลหนัก”

“วิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE” (รักพูนพูน SE เดิม) ถูกก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2560 มีแนวคิดที่คำนึงถึง
การอยู่ร่วมกันในนิเวศน์วิถีอันใหม่ รวมถึงสังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจชุมชน โดยขับเคลื่อน
การบูรณาการในระบบห่วงโซ่อาหาร (Integrated Food System) ที่คนปลูก คนกิน และสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลกัน ผ่านการ
สร้างโมเดลธุรกิจพร้อมๆ กับการแก้ปัญหาสังคม เพื่อรักษาสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน พุทธิพรเริ่มต้นจาก
คนกลุ่มเล็กๆ ที่มีเจตนาารมณ์ความตั้งใจและความฝันร่วมกัน และค่อยๆ ขยายตัวออกไปยังสมาชิกชาวบ้านที่อยู่รายรอบ

แม้จบการศึกษาทางด้านบริหารธุรกิจและมีประสบการณ์การทำงานด้านเกษตรอินทรีย์และธุรกิจเพื่อสังคมก่อน
หน้านั้น รวมถึงการศึกษาดูงานยังพื้นที่ต่างๆ ประกอบกับมีภาคีเครือข่ายและกลุ่มสมาชิกในชุมชนที่นับเป็นกัลยาณมิตรที่
เป็นแรงสนับสนุน พุทธิพรยอมรับว่างานด้านกิจการเพื่อสังคม SE ยังคงเป็นโจทย์ที่ยากและท้าทาย เป็นเรื่องใหม่ที่ต้อง
เปิดรับ เรียนรู้ ปรับตัว อยู่ตลอดเวลา ยิ่งช่วงแรกที่สมาชิกเป็นกลุ่มผู้ใหญ่และสูงวัยในชุมชนใกล้เคียง

“หญิงได้ยินคำว่า SE ครั้งแรกตอนที่อยู่กรีนเน็ต (Green Net) ซึ่งเป็นสหกรณ์และเป็น SE
ทำกาแฟอินทรีย์มีวนา ตอนนั้นเราเข้าใจว่าหลักการและแนวคิดที่ดีมาก คือการทำงานพัฒนาแบบเร็ว
และคล่องตัว SE ตอบโจทย์เรื่องความอยู่รอดและเรื่องงานพัฒนาสังคมด้วย แต่ด้วยความมองครึ้มใหญ่
ที่มีรายละเอียดเยอะ เราไม่เข้าใจรายละเอียดว่าจะทำอย่างไรให้ไปถึงความเป็น SE จริงๆ

ตอนนั้นเราได้แค่จุดประกายว่าทางเลือก ทางรอดของการทำงานพัฒนาไปด้วย มันต้องทำ
เรื่อง SE แต่พอกลับมาทำจริงๆ ไม่ง่ายเลย แม้แต่หญิงจบบริหารธุรกิจมา การทำธุรกิจก็ไม่ง่าย
เหมือนกัน ในมหาวิทยาลัยไม่มีในหลักสูตรจริงๆ ว่าทำยังไงถึงจะสำเร็จ แต่ว่าเก็บได้ระหว่างทางจาก
กัลยาณมิตร อย่างรุ่นพี่บัณฑิตอาสาอายุ 60 กว่าแล้ว ตอนที่เปิดร้านแม่ทา SE ที่ถนนสุขุมเปอร์ไฮเวย์
แกให้มาคำหนึ่งแกบอกว่า อดทน สายป่านต้องยาว ต้องอยู่ให้ยาว

หญิงไปเข้าโครงการต้นกล้าชุมชนของ SCG ก็ให้พิมพ์เขียวมาเหมือนกัน ได้ฟังตัวอย่าง
หลายๆ ที่ ดูว่าเขาปรับตัวอยู่เสมอ แล้วก็มีการทำวิจัย การใช้เทคโนโลยีใหม่มาสำรวจพฤติกรรม
ผู้บริโภค ซึ่งเป็นอะไรที่เยอะมาก แล้วกลับมาคุยเรื่องพวกนี้กับทีมของเรา เกาหัวกันหมดเลย เป็นเรื่อง
ใหญ่ เพื่อนๆ คนรุ่นใหม่หลายคนต่อต้านเลย เพราะธุรกิจเกินไป ก็ไม่รู้จักหาจุดลงตัวยังไง ลองผิดลอง

ถูก 3-4 ปี ลงขันครอบครัวละหมื่น ไปสร้างร้านอยู่ซูเปอร์ไฮเวย์ หน้าเหมือนกัน ถึงแม้ว่าเราจะมี SCG มีเพื่อนๆ เครือข่าย มีรุ่นพี่ที่ค้าขายมาก่อน แต่มันก็ต้องลองผิดให้เยอะกว่านี้ การลองผิดลองถูกในงานธุรกิจเป็นเงิน ต้องใช้เงินเยอะพอสมควรที่จะลองผิดลองถูกได้หลายๆ รอบ”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนร่วมกันลงขันกันเปิด “ร้านแม่ทา SE” บนถนนซูเปอร์ไฮเวย์ เพื่อเป็นตัวกลางเชื่อมโยงเกษตรกรกับผู้บริโภคให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น บูรณาการพื้นที่สุขภาพองค์กรรวม บนพื้นฐานการไม่เบียดเบียน สร้างกลไกราคาที่เป็นธรรมด้วยกันทุกฝ่าย ทั้งยังส่งเสริมการทำหน้าที่พลเมือง ในมิติเรื่องความรับผิดชอบต่อ

“ตอนแรกหลายคนไม่เข้าใจว่าช่วยสังคมยังไง เริ่มต้นตั้งแต่แนวคิด เราต้องมีเครือข่ายผู้ผลิต เครือข่ายผู้แปรรูป เครือข่ายผู้ประกอบการ แต่ขณะเดียวกันต้องพึ่งตลาดจากภายนอก

ร้านนี้จึงเป็นส่วนใหญ่ในห่วงโซ่ ในการทำกิจกรรมให้ถึงผู้บริโภค เชื่อมไปถึงแต่ละเครือข่าย เอาของมาลง รับผลผลิตจากสมาชิกที่ทำเกษตรอินทรีย์ อาหารตามฤดูกาล แม้แต่อาหารป่าที่ชาวบ้าน เก็บมาอย่างมีจิตสำนึก ไม่ได้เก็บหมด เก็บทุกอย่าง ใสใจทั้งเรา คนกิน และสิ่งแวดล้อม”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

นอกจากเรื่องห่วงโซ่อาหารอย่างบูรณาการแล้ว วิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ยังจัดอบรมอาชีพให้อีกด้วย เพื่อแก้ปัญหาความไม่มั่นคงทางด้านอาชีพ ในด้านการเกษตร ผลผลิตลำไยที่ได้รับผลกระทบกับจากโรคโควิด-19 ทำให้ส่งออกไปต่างประเทศอย่างจีนไม่ได้ งานหัตถกรรมในชุมชนที่เคยเป็นรายได้หลัก (รับจ้างงานไม้แกะสลัก) ปัจจุบันแทบไม่มีงานเลย รวมถึงอาชีพของวัยแรงงาน อายุระหว่าง 30-45 ปีที่ส่วนใหญ่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน เริ่มมีแนวโน้มความไม่มั่นคงจากข่าวอาจมีการปิดโรงงาน

วิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE จึงประสานความร่วมมือกับ 3 ชุมชนใกล้เคียง ได้แก่ 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผ้าทอกะเหรี่ยงแม่ขนาด 2) กลุ่มวิสาหกิจวิถีมอญหนองตู่ 3) กลุ่มสวนอินทรีย์ฟ้ารัศมีดิน เพื่อฝึกอบรมอาชีพตามความสนใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) เหล่าสตรีกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ 2) ผู้สูงอายุ 3) เกษตรกรในชุมชน 4) คนรุ่นใหม่ ทั้งหมดจำนวน 60 คน มีแนวทางการพัฒนาอาชีพ 4 หลักสูตร ได้แก่ 1) การพัฒนาทักษะการทำผ้าทอกะเหรี่ยง 2) การพัฒนาทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุซึ่งสัมพันธ์กับวิถีมอญ 3) การพัฒนาทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกรซึ่งสัมพันธ์กับวิถีลุ่มน้ำ 4) การทักษะด้านการเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมรุ่นใหม่

วิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ยังทำหน้าที่ทำการตลาดให้กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใกล้เคียงอีกด้วย เช่น ผ้าทอของกลุ่มวิสาหกิจผ้าทอกะเหรี่ยงแม่ขนาด สมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและเป็นผู้หญิงมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 3,000 บาท การมีรายได้เพิ่มขึ้นจากงานทอผ้า ทำให้คนในชุมชนเริ่มสนใจ เห็นคุณค่า และรื้อฟื้นภูมิปัญญาแห่งผ้าทอ ผู้สูงอายุมีศักยภาพใน

การดูแลตนเอง โดยที่ไม่หวังพึ่งรัฐเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ยังมีผลิตภัณฑ์อาหารมอยและสมุนไพรของกลุ่มวิสาหกิจวิถีมอญหนองคู ที่ช่วยสร้างอาชีพให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งตนเองและเกิดความภูมิใจในตนเอง เป็นการช่วยแก้ภาวะซึมเศร้าในคนสูงอายุอีกทางหนึ่ง โดยมีเยาวชนคนรุ่นใหม่ใช้ทักษะที่ตนถนัดช่วยงานพัฒนาชุมชน เช่น การใช้สื่อ การทำข้อมูล การออกแบบโลโก้และบรรจุภัณฑ์ การนำเสนอสู่อาสาสมัคร เป็นต้น

การทำงานแบบมีส่วนร่วมตามที่แต่ละคน แต่ละพื้นที่ มีความถนัดและความสนใจ ท่ามกลางความหลากหลายบนวิถีแห่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ เป็นการสร้างสรรค์งานที่ได้สร้างเพียงมูลค่า แต่ยังสร้างคุณค่า ภายใต้การคำนึงถึงฐานทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เช่นการให้นิยาม “เศรษฐกิจชุมชนบนฐานนิเวศน์ลุ่มน้ำท่า” ร่วมกันนั้นคือเศรษฐกิจที่ผูกโยงกับการผลิตที่มีฐานของทรัพยากร วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชุมชน ในบริบทของกลุ่มน้ำแม่ท่า

วันนี้การดำเนินงานโครงการเพื่อสังคมของวิสาหกิจชุมชนแม่ท่า SE อย่างเข้าสู่ปีที่ 5 จากสมาชิกที่มีเพียงไม่กี่คน ค่อยๆ เชื่อมร้อยคน เชื่อมร้อยพื้นที่ เชื่อมร้อยประเด็นเข้าด้วยกัน จนมีเครือข่ายสมาชิกร่วมแปดสิบกว่าคน บนพื้นฐานการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหลากหลาย งานพัฒนาชุมชนและคนที่ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญ

กระบวนการทำงานพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านในชุมชน เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ท่าได้เข้าใจตนเองผ่านการทำกิจกรรมตามความสนใจ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้สึกนึกคิด มีการถอดบทเรียนเป็นระยะ ท่ามกลางบรรยากาศที่เอื้อให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพตนเอง ควบคู่กับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม นำไปสู่การค้นหาค้นพบใหม่ในการเป็นผู้สนับสนุนงานพัฒนาชุมชนที่ไม่ใช่ชุมชนของเราเพียงคนเดียว

“จุดเปลี่ยนสำคัญคือการกลับบ้านรอบนี้เข้าปีที่ 8 ได้ลองผิทดลองถูกเยอะมาก หญิงทำโครงการวิจัยครั้งแรกล้มเหลว เรื่องรูปแบบชีวิตวิถีทางเลือกและการพึ่งตนเอง เพื่อความยั่งยืนของเกษตรกรรุ่นใหม่ในจังหวัดลำพูน เพื่อนๆ หลายส่วนมากแต่แตกกันหมดเลย เพราะตอนนั้นยังไม่รู้จักเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม เรายังทำบนพื้นฐานของการเป็นหัวหน้าโครงการ เราเจ้าระเบียบมาก จริงจัง แล้วยังดุคน มีพลังเยอะ”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ท่า

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำท่าช่วง 3 ปีแรก ทำโครงการวิจัยบนโจทย์จากภายนอกชุมชน จนมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) แนะนำให้รู้จักกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ขององค์กรอาสาสมัครจากอังกฤษ (Voluntary Service Overseas: VSO) ช่วยจุดประกายให้พฤติพรเกิดการเรียนรู้และเข้าใจความผิดพลาดในการทำงานพัฒนาในอดีต และนำเครื่องมือมาทดลองใช้กับงานวิสาหกิจชุมชนแม่ท่า SE

“ตอนนั้นหญิงกำลังออกหักจากงานวิจัยท้องถิ่น ที่ว่าวิจัยแล้วแตกกัน ไม่โอเค แล้วเพลมาก หญิงกับพี่ไปอบรมเครื่องมือกระบวนการมีส่วนร่วมในงานวิจัยที่กรุงเทพฯ วันนั้นเข้าใจมากแสงสว่างส่องวาบ รู้เลยว่าล้มเหลวเพราะอะไร เพราะงานเก่าไม่มีกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้เราเหนื่อยอยู่คนเดียว แต่ถ้าใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ไม่ใช่แค่เราคิดเองทำเองรับผิดชอบเองเลยทั้งหมด แต่ว่ากระบวนการมีส่วนร่วมมันขึ้นเป็นดอกเห็ดพร้อมกันทั้งหมดดี แล้วมันเกิดพลังทวีคูณด้วยซ้ำ

ตอนนั้นลองนำทฤษฎีมาใช้ในชุมชน จัดเต็ม 1 ปี นอกจากการใช้กระบวนการ มีถอดบทเรียนทุกระยะ อาสาสมัครที่มาชื่อ สเตฟี เป็นคนที่เก่งมาก ทำอยู่ฝั่งแอฟริกา มาช่วยการทำกระบวนการถอดให้ หญิงกับพี่ทำงานหนักมากเพราะว่าต้องแปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาเหนือ แปลเป็นภาษาไทย แล้วแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาเหนือ เพราะว่าคุยกับชาวบ้านจริงๆ

กลุ่มแม่ๆ มานั่งเต็มห้องประชุม เริ่มตั้งแต่ให้ชาวบ้านส่งตัวแทนมาว่าใครจะเป็นนักวิจัย มีทั้งอาสาสมัคร ชาวบ้านเริ่มตั้งแต่พูดคุยกัน อยากรู้ว่าตอนนี้บ้านเราอันไหนปลอดภัย อันไหนไม่ปลอดภัย อยากรู้เรื่องอะไร กำหนดโจทย์วิจัย

ชัดเจนมากเลย เห็นว่ามันสนุก แล้วไม่เหนื่อย ผลออกมาเป็นยังไง ก็คือผลที่แท้จริงที่ออกมา ตอนนั้น ก็เลยทำให้เห็นเลยว่ากระบวนการมีส่วนร่วม เป็นสิ่งที่เราขาด แล้วมันควรจะหยิบเรื่องแนวคิดของการมีส่วนร่วมไปใช้ในหลายๆ เรื่อง แล้วมันจะทำให้ชุมชนไม่ใช่เป็นชุมชนของเราคนเดียว ไม่ใช่ว่าวันนี้เรารับงานทุกอย่างจบ ทุกอย่างเคลื่อนไปตามวิถีชีวิตเขา ไม่ใช่เคลื่อนตามโครงการ

ลักษณะของการเขียนโครงการตั้งแต่วันนั้นจนถึงวันนี้เปลี่ยนไป เราเขียนโครงการเอง แล้วเป็นโครงการที่สดใหม่ แล้วก็ใกล้เคียงกับความเป็นจริง เป็นจุดที่ทำให้เราทำงานสนุกขึ้น หญิงรู้สึกว่าการลงทุนเขาสนุกกับการตามด้วยว่ามันจะเป็นยังไง”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

เมื่อใช้เครื่องมือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในงานวิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ประสบความสำเร็จ พฤติพรจึงเริ่มใช้เครื่องมือดังกล่าวในงานพัฒนาเด็กและเยาวชน ร่วมกับการใช้เครื่องมือเสียงเยาวชน (Voice of Youth: VOY) เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เด็กและเยาวชนกล้าแสดงความคิดเห็นความรู้สึกอย่างตรงไปตรงมา ทำให้เกิดประเด็นร่วมที่มาจากความต้องการของเยาวชนจริงๆ โดยมีผู้ใหญ่ทำหน้าที่พี่เลี้ยงคอยรับฟังและสนับสนุน โครงการดำเนินต่อเนื่อง 3 ปี โดยมีการสรุปทุกปีให้เห็นพัฒนาการและมีการเปลี่ยนแปลงทุก 3 เดือนให้มีความสดใหม่ไปกับการพัฒนา

“เราทำงานผู้ใหญ่มา 3 ปีถึงเริ่มคิดที่จะทำงานกับเด็ก เพราะเห็นช่องว่างว่ามันขาดกัน เด็กไม่รู้ว่าคุณใหญ่ทำอะไร เด็กห่างไปเรื่อยๆ เราจึงต้องทำงานกับเด็กควบคู่ไปด้วย

ตอนแรกเราไม่ถนัดงานเยาวยชนเลย แต่ว่าเราคิดว่าเครื่องมือ PAR กับเครื่องมือเสียงเยาวยชน เป็นหัวใจหลักในการเดิน แล้วมันชัดเจนมากกว่า แค่ว่าเราเจ็บแล้วฟังเสียงเขา เราจะรู้ว่าเด็กไปถึงไหน ถึงจะออกแบบกระบวนการให้มันสอดคล้องกับเขาได้จริงๆ

บทบาทของเยาวยชน เราไม่ได้ดูว่าเขาเป็นเด็ก แต่เราดูว่าเขาพร้อมที่จะเป็นคนที่ทำงาน ร่วมกับเรา เดินเคียงข้างไปได้ ช่วงแรกๆ สำคัญมากคือการฟังเสียงเขา เด็กทุกคนมีเสียง หรือตัวของ ตัวเองอยู่ข้างในอยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมามีโอกาสที่จะสลายปีก หรือว่ามีบ้างแต่ว่าโดนบล็อก ที่นี้ก็เลยเป็นพื้นที่ปลอดภัย ฟังเสียง ลองผิดลองถูก แล้วก็หนุนเสริม

เมื่อไหร่ที่เขากางปีกชัดเจน หัวข้อจะมาเอง แล้วไม่ใช่ทำงานแค่กับเด็ก ต้องสาวไปถึง ครอบครัว เพราะครอบครัวเป็นด่านแรกของการสนับสนุนและอุปสรรคขัดขวาง เป็นหน่วยที่ ใกล้ชิดกับเด็กที่สุด เป็นส่วนเดียวกัน เราก็ต้องทำงานควบคู่กันไป

เสียงของเยาวยชนลุ่มน้ำแม่ทาอยู่ในโทนเรื่องอาหารการกิน เรื่องพลเมือง การทำหน้าที่ พลเมือง การแย่งชิงทรัพยากร เราลองเครื่องมือว่าถ้าฟังเสียงเยาวยชน แล้วเราลองทำงานพัฒนาที่ไป ได้กับเขา หลีกเลี่ยงออกมาดีมาก โครงการเยาวยชนไม่ได้แค่ขั้นเดียว มีกลไกที่เลี้ยงอีก การดึงพระเถร เข้ามามีส่วนร่วมเครือข่ายเยาวยชนลุ่มน้ำทา โดยมีประธานเครือข่ายเป็นเถร หลังจากเข้ากระบวนการ มาสองปี ก็แพร่พรามาก

หลังจากนั้นถึงสร้างเมล็ดพันธุ์ในเรื่องของงานอาสา งานอนุรักษ์กับสังคม ซึ่งเรื่องพวกนี้มัน เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นของพลเมือง เราใช้คำว่าทำหน้าที่พลเมือง เราไม่ได้คาดหวังให้เด็กเปลี่ยนโลก แต่เด็กบางคนเปลี่ยนโลกได้ เราก็คุยกับจินตนาการใหม่ อยากรู้ให้สังคมดี เรามาคุยเรื่องความฝันของเรา ความฝันของทุกคนรวมกันเป็นภาพเดียวกันของกลุ่มน้ำแม่ทา เราไม่ได้ทำเพื่อใคร แต่ว่าเราเพื่อ ความฝันของพวกเขาไปด้วยกัน”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศนลุ่มน้ำแม่ทา

พฤติพรเชื่อมั่นในศักยภาพของคนรุ่นใหม่ และให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ และเปิดพื้นที่ให้ เด็กแต่ละคนเป็นตัวของตัวเอง ให้โอกาสในการทำงานพัฒนาชุมชนตามความถนัดและความสนใจ เช่น ช่วยเป็นทีมงาน เป็นกองเลขาคำนวณ งานพิมพ์เอกสาร งานบริหารจัดการ ซึ่งปรากฏว่าพวกเขาสามารถทำได้อย่างดีด้วย

เด็กหลายคนมีพรสวรรค์ แต่ไม่มีโอกาส ไม่มีทางเลือกให้เขาเลือกได้หลายๆ จุด ก็เสียเลย เหมือนกัน หลุดไปยุ่งกับยาเสพติดก็จบเลย ในหมู่บ้านก็ยาเสพติดระบาดมาก หลายคนไม่เรียนต่อ ยัง ไม่จบ ม.3 ด้วยซ้ำ ก็เลือกเรียน กศน. เป็นเด็กนอกระบบ ความจริงไม่ใช่เด็กคือ นำเป็นห่วง โรงเรียน

ตามเด็กไม่ทัน สภาเด็กตามเด็กไม่ทัน งานพัฒนามันตามไม่ทันแล้ว เสียตาย ถ้าเราเจอเด็กกลุ่มนี้ซ้ำ มันก็เสียไปเลย

เด็กมีแรงเยอะ เด็ยวันนี้ก้าวกระโดดเพราะโซเชียลไปไกล ไม่คิดว่าบ้านทาที่ไกลขนาดนี้ เด็กสนใจเรื่องสวัสดิการ เรื่อง gender เรื่อง No Bra เรื่องพวกเนี่ยมันถึงเด็กเราหมดแล้ว ไม่ใช่ว่าไม่มี

ย้อนกลับไปดูในโรงเรียน สภาเด็ก กลไกที่ทำงานกับเด็กและเยาวชน ตามเด็กไม่ทัน เรื่องพวกนี้คือ มันไปโตในเมือง แต่ชนบทเข้าไม่ถึง เด็กเข้าถึงหมดแล้ว แต่กระบวนการทำงานเยาวชนในพื้นที่ยังไม่ไป ผู้ใหญ่ยังไม่เข้าใจ ยังไม่รู้เรื่องว่ามันเกิดอะไรขึ้น เขาไม่ได้เข้าไปดูในคลับแฮร์ส ไม่ได้เข้าไปดูในทวิตเตอร์ ไม่ได้ไปดูว่าเด็กไปไกลมาก

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

พฤติพรเชื่อว่ากระบวนการเรียนรู้จะช่วยเปิดความคิดใหม่ให้กับตัวเองและเยาวชน การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียน แต่ทุกสิ่งรอบตัวกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ได้หมด ซึ่งเกิดจากการสัมผัสประสบการณ์ตรง มีกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งตั้งคำถามและหาคำตอบร่วมกัน

“หญิงมีความเชื่ออีกเรื่องของการเปิดประสบการณ์ใหม่ มันช่วยเปลี่ยนเรา การเปิดมายด์ เซ็ทสำคัญมาก หญิงมีกระบวนการให้เด็กไปชิมซบหลายๆ ที่ ให้เขาได้เห็นในมุมที่มันต่างไป มันคือการเปิดมายด์เซ็ททั้งจิตวิญญาณ และมโนทัศน์ นอกเหนือจากการไปเที่ยวแบบผิวเผิน เหมือนตอนที่ อส. คีนถิ่นพาไปดูงาน พาไปนั่งกินอาหารในร้านไอ้กะจู้ ราคาแพง คือเด็กๆ อยู่ในโครงการปลูกสลัด แต่ไม่รู้ว่ามันไปเสิร์ฟบนจานแล้วราคาแพง แต่ละคนไปนั่งดู แล้วบอกว่าอันนี้บ้านผมก็มี เห็นเมนู จานละกี่ร้อย มันทำให้เขามีความอีกทีว่าเขาต้องไปให้สุด แล้วเด็กเขาจะไปไกลกว่าอีก เพราะผ่านการลอง การเห็น การสัมผัส ทุกครั้งในการที่ไปเข้ากระบวนการ หรือไปข้างนอก ต้องมีกระบวนการ ถ้าไม่อย่างนั้นมันไม่เห็นอะไร

ตอนนี้เป็นโอกาสของงานพัฒนา ตั้งแต่โควิดเข้ามา โครงสร้างสังคมล่มสลาย ทั้งความเชื่อ เรื่องการศึกษา ทั้งความเชื่อเรื่องสังคม ล่มหมดเลย ผู้ปกครองเปลี่ยนค่านิยมใหม่ จากที่ผลักดันให้เด็กออกไปทำงาน ตอนนี้เด็กๆ หลายคน ตกลงกลับมาอยู่บ้านกันหมด เขาเปลี่ยนกันใหม่ว่ามันต้องลงทุนกับการขายที่ ขายวัวควาย ส่งลูกเรียนอยู่ไหม แล้วมันต้องทำอะไร อย่างไร

เรื่องเหล่านี้เป็นหน้าที่ของเราที่ต้องทำกระบวนการให้เห็นว่ามันเกิดอะไรขึ้น แล้วกระบวนการในการสร้างสังคมใหม่ซึ่งเริ่มจากตัวเยาวชนสำคัญที่สุด เพราะอีกไม่กี่ปีพวกเขาต้องเป็น

คนหลักในสังคม การออกแบบสังคม เขาจะรอถึงตอนนั้นหรือเขาจะเริ่มทำได้ตั้งแต่ตอนนี้ ต้องหีบให้ เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมแล้วมันจะเปลี่ยนได้”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

คุณสมบัตินักขับเคลื่อนงานในชุมชน

ความฝันของคนวัยทำงานหลายคนคือการได้กลับไปหยั่งรากที่บ้าน แต่เชื่อว่าทุกคนจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ยิ่ง การจากไปนานหลายปีเพื่อศึกษาต่อหรือหางานทำต่างพื้นที่ ทั้งต้องอยู่ให้รอดและอยู่ร่วมกับชุมชน จากประสบการณ์การ กลับบ้าน ทำงานพัฒนา ขับเคลื่อนและเชื่อมโยงกับผู้คนในชุมชน พฤติพรสะท้อนผ่านมุมมองและประสบการณ์ตรงถึง คุณสมบัติและปัจจัยสำคัญสำหรับผู้ต้องการกลับมาหยั่งรากและทำงานกับชุมชน ได้แก่ การตัดสินใจเลือก ความสมดุล การเรียนรู้แบบไม่จบสิ้น การเข้าใจ และความยืดหยุ่น

“อันดับแรก คือการตัดสินใจเลือก ต้องตัดสินใจและเลือกแล้วว่าไปเส้นทางนี้ เมื่อไรที่เรา ตัดสินใจ เรายินยอมที่จะเรียนรู้ ลองผิดลองถูก และจะมีแรงในการลุกขึ้นใหม่ การที่เราเลือกว่าเราจะ กลับบ้าน จะปักหลักอยู่ชุมชน จะทำงานสายนี้ เชื่อมโยงกันกับการตั้งคำถามในตัวเองเหมือนกันว่า เราเกิดมาทำไม เรามีภารกิจอะไร อันนี้คือความชัดเจนในตัวและจิตวิญญาณ

“สอง คือความสมดุล ระหว่างการอยู่รอดกับงานสังคม ถ้างานสังคมไปสูงมากแต่ความอยู่ รอดไม่ได้เลย บางครั้งก็อ่อนแรงจบชีวิตไปง่ายๆ พื้นที่พัฒนาหลายคนไม่จัดสมดุลตรงนี้ บางคนทลึง กว่า ยังขี่มอเตอร์ไซด์ข้ามจังหวัด ยังอยู่บ้านพัก ไม่มีบ้านเป็นของตัวเอง ความสมดุลเป็นเรื่องสำคัญ ความสมดุลในที่นี้ รวมถึงครอบครัว คู่ชีวิต และกัลยาณมิตรทั้งหลาย ที่ช่วยให้เราสร้างสมดุลชีวิตได้ เมื่อเจออุปสรรคก็จะต้องสู้ อยู่ได้สบาย ภายกับใจต้องสัมพันธ์กัน ถึงแม้เราอกหักหรือผิดหวังจากงาน สังคม แต่กายยังอยู่ได้ เราก็ยังสู้ ในขณะที่เดียวกันที่งานสังคมเราชัดเจนมาก แต่กายเราอยู่รอดไม่ได้ มันก็ยังหล่อเลี้ยงกันและกัน เราจึงต้องเอาแนวคิดเรื่อง SE เข้ามา แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจชุมชน หรือ อะไรที่ทำให้อยู่รอด เพราะนั่นคือความสมดุล

“สาม คือการเรียนรู้แบบไม่จบสิ้น สิ่งนี้ช่วยให้การทำงานพัฒนาง่ายขึ้น เพราะโลกเปลี่ยน สถานการณ์เปลี่ยน ชุมชนเปลี่ยน แม้แต่การทำงานเด็ก เมื่อเมล็ดพันธุ์ย้ายถิ่น ต้องสร้างรุ่นใหม่ขึ้นมา อีก รุ่นใหม่ก็อาจไม่เหมือนเดิม การเรียนรู้จึงสำคัญมากกว่า เราต้องทันต่อเหตุการณ์ งานพัฒนาที่ต้อง ทัน จิตใจเราต้องทัน ยืดหยุ่นทันต่อเหตุการณ์ ทั้งหมดทั้งมวลต้องอาศัยการเรียนรู้ ทุกวันนี้หญิงกับพินู ยังตื่นตี 5 มาอ่านหนังสือ คุณนั่นดูนี่ เพราะว่าเราต้องเรียนรู้อยู่เสมอ

“สี่ คือการเข้าใจ การเข้าใจทำให้เราดำรงอยู่ได้ ทั้งภายในและภายนอก กับหลายเหตุปัจจัยที่เข้ามา เหมือนที่ทำการกรรมกับเด็ก เห็นด้วยเพราะอะไร ไม่เห็นด้วยเพราะอะไร บางครั้งพลังบวกทำให้เราหลง การติดลบก็ทำให้เราดาวน์ มองโลกในแง่ดีแล้วก็มองโลกในแง่ร้าย ไม่มีผิดไม่มีถูก แต่ว่าให้รู้เหตุและผลของมัน เหตุผลในวันนี้กับเหตุผลในวันข้างหน้า อาจจะต่าง มีปัจจัยเรื่องของเวลาเข้ามาด้วย บนพื้นฐานของชีวิตจริง การอยู่ร่วมกันหรือว่าสันติสุข ทั้งหมดทั้งมวลอยู่ที่ความเข้าใจ อยู่ที่เราด้วย เข้าใจตัวเอง เข้าใจปัญหาสังคม อันนี้เป็นตัวภูมิคุ้มกันในการทำงาน เพราะยังทำงานสังคม ยิ่งเจอคนเยอะ ปัญหาเยอะ สิ่งที่เรากระทบเยอะ

“สุดท้าย คือยึดหยุ่น ทำให้เราลดความคาดหวังในตัวเอง ความคาดหวังต่อสังคม เพราะส่วนใหญ่ นักพัฒนาโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ มักมีภาพฝันหรือภาพจินตนาการที่สวยงามมา แต่พอผิดหวังก็เป็นอุปสรรคให้หลายคนไม่ไปต่อ การยึดหยุ่นและเข้าใจทำให้เราไปได้เรื่อยๆ หญิงโชคดีที่คู่ชีวิตมีอุดมการณ์เดียวกัน มีแผนเดียวกัน เลยเป็นพลังบวกเสริมกันไป เป็นหยินหยางกันด้วย บางครั้งคนหนึ่งหมด อีกคนมีไฟ ไปด้วยกัน”

พลติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

งานพัฒนาที่เคลื่อนจากภายใน

นอกจากการพัฒนาสังคมภายนอกแล้ว พลติพรยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านในไปพร้อมกัน และได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติภาวนามาปรับใช้ในการทำงานพัฒนาชุมชน ทำให้รักษาสมดุลทั้งร่างกายจิตใจและสามารถทำงานพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่องยาวนานและมีพลัง

“เราไปเข้าคอร์สหลวงพ่อดิเรก คือสายหลวงพ่อเทียนทำสมาธิแบบเคลื่อนไหว เราเดินก็เดินเร็ว ทำลักแป็บนิ่งหลับ จนหลวงพ่อมานั่งทำความเข้าใจด้วยว่า การที่เราเคลื่อนอยู่ตลอด หรือรู้กับปัจจุบันกับการเคลื่อนไหวมันมีพลัง แต่ไม่ใช่พลังแบบม้าตีนตัน แต่เป็นพลังที่ค่อยๆ ไปแบบยาวๆ

คนรุ่นใหม่ที่ทำงานพัฒนา หลายคนเจอปัญหาและอุปสรรค หลายคนท้อไป เบนพับไป ด้วยที่ว่าไม่มีไม่มีพลังยาว มันวูบวาบ เมื่อก่อนนี้หญิงก็เป็น เดี่ยวนี้ก็ยังเป็นอยู่ แต่ว่าอาจจะป็นน้อยลง ก็คือการการทำงานพัฒนาที่ค่อยๆ เห็น ค่อยๆ ไป ค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไป มันยาวแล้วมีแรงเยอะด้วย นี่คือหลักการ

เราทำแล้วเรารู้ปัจจุบัน เราเห็นและเข้าใจมัน แล้วก็มันก็เหมือนกับการปฏิบัติธรรม ทำให้เราทำงานได้ดีขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น ยาวมากขึ้น แล้วก็ไปได้เร็วขึ้น ตอนแรกๆไม่เข้าใจ แต่พอเรา

ทำเรื่อยๆ แล้วก็เอาแนวคิดพวกนี้มาใช้ ชัดเลย ไปได้ ทุกวันนี้ก็ยังพัฒนาศักยภาพเรื่อยๆ ในระดับที่
เยอะไปเรื่อยๆ มิติภายในก็ต้องทำเหมือนกัน ก็ต้องพัฒนาเหมือนกัน

หญิงกับพี่ที่มีที่สุดเหมือนกัน คือการตั้งคำถามว่า ชีวิตนี้ที่เกิดมาเพื่ออะไร สิ่งที่ทำอยู่นี้แหละ
คือภารกิจที่มอบมาให้ ดินดี น้ำดี ปุ๋ยดี ข้าวในด้วย หญิงกับพี่ๆ เรา รู้สึกได้พลังทุกวัน เราโตทุกวัน
เจริญงอกงาม เราแข็งแรงแรงขึ้นทุกวัน แสดงว่าถูกทางแล้ว

แม้แต่เรื่องลูก แต่งงานมา 7 ปีไม่มีลูก ไม่เคยคุมกำเนิด เลยไปขอ บอกว่าถ้าเราพอมิบุญได้
ลูกที่จะมาเกื้อหนุนสังคมต่อไป ก็ให้มา แล้วก็ได้พู่กันมาจริงๆ เลยต้องมาทำ Learning Space ทำ
เรื่องการศึกษาปฐมวัยต่อ กับลูกเราและเด็กในชุมชน

ตั้งแต่มีลูกมีพลังที่ไม่รู้มาจากไหนเพิ่มขึ้นมา หญิงรู้สึกปล่อยวางได้เร็วขึ้น แล้วพอมันปล่อย
วางปุ๊บ มันเป็นพลังบวก คือเราจะเครียด ยังหงุดหงิดอยู่ แต่ถ้าลูกมาต้องยิ้ม ปล่อยวางเร็วมากเลย
แล้วพลังบวกทำให้เราทำงานได้เยอะขึ้น เราใช้เวลาได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ปลอดภัยหลายเรื่อง
ที่เราติดอยู่นาน บางทีคิดเป็นอาทิตย์ ไม่ได้ทำอะไรเลย แต่ตั้งแต่มีลูกนี้ปล่อยวางเร็วมาก แก้ปัญหาไป
หญิงว่ามันสัมพันธ์กัน”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

สถานบรรจบ ภาพฝันร่วมของคนแม่ทา

ช่วงสถานการณ์โควิด-19 ในหลายปีที่ผ่านมา นอกจากเป็นวิกฤตที่ทุกคนเผชิญร่วมกัน ยังถือเป็นโอกาสในการ
พัฒนาคนผ่านการทำงานโครงการ และงานที่อยู่บนวิถีชีวิตเช่นการดูแลกันของคนในชุมชน ทั้งด้านอาชีพ การติดเชื้อมรักษา
ตัว การกลับบ้าน หรือเด็กเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะ รู้จักตัวเอง รู้จักชุมชนที่อยู่
โดยสร้างบรรยากาศให้เข้ามาเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ถือเป็นการทำงานสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน ที่แม้ว่างานด้าน
เศรษฐกิจชุมชนยังคงต้องพัฒนาทำงานต่อไปบนความท้าทายในการอยู่รอดทางธุรกิจ แต่นั่นก็ดูจะเป็นทางเลือกที่พฤติ
เพียรพยายามอย่างไม่ลดละ เพื่อให้เป็นมีรายได้เป็นทุนในการทำงานพัฒนาชุมชนของเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทาในด้าน
ต่างๆ ได้อย่างอิสระและมีความยั่งยืน

“เราไม่ได้ทำแค่เรื่องปกป้องทรัพยากร รักษาวัฒนธรรม แต่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วย
ตอนนั้นเรามองว่าคุณภาพชีวิตยังไม่ได้มาตรฐาน หนี้สินเยอะ ราคาไม่เป็นธรรม ขณะเดียวกันวัย
แรงงานต้องไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรม ในชุมชนมีแต่เด็กกับผู้ใหญ่ นี่ก็เป็นความเปราะบางของ
ชุมชนมากๆ

ช่วงนี้เป็นฤดูกาลของงานพัฒนา แต่ช่องทางการสนับสนุนให้การทำงานพัฒนาขององค์กร เอกชน หรือองค์กรชุมชน มันไม่สอดคล้องกัน ประเทศเราก็ตัดท่อน้ำเลี้ยงไปเรื่อยๆ ไปเรื่อยๆ แล้วก็ คนในชุมชนก็อยู่ยากขึ้นๆ

มันก็เลยเป็นโจทย์ว่า เราต้องทำ SE ให้สำเร็จ ถึงจะเป็นองค์กรที่อยู่ได้ คือเห็นชัดเจนว่า ประเทศไทยต้องเข้าไปสู่การปิดกั้นงาน NGO โดยรัฐบาลเหมือนที่จีนทำนั่นแหละ ยิ่งตอนนี้เขากำลัง เคลื่อน พรบ.ควบคุมองค์กรพัฒนาชุมชน เลยคิดว่าทางรอดของการทำงานพัฒนาในพื้นที่ที่เราจะ สามารถเป็นอิสระและพึ่งตัวเองได้จริงๆ ต้องทำ SE

อย่าง SE ของเรา แนวคิดมา 5 ปี ก็ยังไม่สำเร็จ เดือนมกราคม (2565) ต้องไป re-brand อีกรอบหนึ่ง แต่ตอนนี้มันเริ่มชัดเจนขึ้นว่าจะจะเป็น SE จริงๆ ต้องเอากระบวนการมีส่วนร่วมเข้ามา ตัว คนต้องเห็นประโยชน์จริงๆ ร่วมกัน ต้องมาทำอะไรมากขึ้น

ส่วนประเด็นเรื่องอะไร ก็เป็นโจทย์ในการทำของผู้ใหญ่ ตอนนี้ช่วงโควิดเข้ามาทำให้กลไก ราคาล้ม ลำไยล้ม งานผ้าทอล้ม ผ้าลูกเต๋อยกที่นั้งเย็บ 10 กว่าวัน เดิมตัวละพัน ตอนนี้เหลือ 500 แม้ค้ามาตัด ไม่ขายก็ไม่ได้เพราะไม่มีรายได้ เข้าสู่การค้าที่ไม่เป็นธรรม มีความหนักหนักในชุมชน”

พฤติพร จินา

ผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา

ท่ามกลางกระแสธารที่ไหลเชี่ยวกรากจากสถานการณ์โควิด วิกฤติความผันผวนไม่แน่นอนของสภาพสังคมและ เศรษฐกิจยุคปัจจุบัน สายน้ำแห่งชีวิตของผู้คนในลุ่มน้ำแม่ทาววันนี้ ยังคงรินไหลดำเนินต่อไป ทว่าการดำเนินไปจากนี้คือการ เปิดรับ ปรับตัว และเรียนรู้ ทั้งการรู้จักต้นกำเนิดที่มา การทบทวนทำความเข้าใจในระหว่างทาง และการส่งต่อเพื่อไปยัง จุดหมาย ดั่งแม่ทาทอนบน ตอนกลาง และตอนล่าง ที่เชื่อมประสานช่องว่างระหว่างวัย วัยเด็กและเยาวชน คนรุ่นใหม่ ผู้ใหญ่ ไปถึงผู้สูงวัย ที่ต่างมีอัตลักษณ์และวิถีวัฒนธรรมที่หลากหลายในแต่ละพื้นที่ สู่ภาพฝันที่มีร่วมกันของคนแม่ทา

ครูดอกไม้ ปานพาน

ครูเกษียณ โรงเรียนบ้านแพะยันต์ดอยแช่ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน

พี่เลี้ยงเยาวชนเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทา และเป็นสมาชิกเครือข่ายฯ จากกลุ่มชุมชนฟ้ารักษ์ดินที่ทำเรื่องเกษตรอินทรีย์และผักพื้นบ้าน

“ครูเกษียณมา 2 ปีแล้วค่ะ ย้อนไปครูเป็นครูเกษตรตั้งแต่แรก ย้ายไปอยู่ที่ไหนก็ใช้วิธีการสอนแบบเข้าชุมชน ถ้าเป็นชุมชนที่อยู่นอกเมืองมากๆ อย่างชุมชนกะเหรี่ยง พ่อแม่เขาจะสนับสนุนมาก เราทำกิจกรรมร่วมกับเด็กเกี่ยวกับการเกษตร สีข้าว ทำปุ๋ยหมัก สอนเด็กปลูกผัก แต่พอเราย้ายเข้ามาเขตชุมชนคนเมือง เริ่มมีปัญหาขัดแย้งกับผู้ปกครอง บางส่วนมราต้องการให้ลูกเรียนวิชาการมากๆ พอหลังๆ มานี้ไม่มีแล้ว ยิ่งได้มาร่วมงานกับหญิง เขายังเห็นภาพชัดว่ากิจกรรมแบบนี้ดีกว่าให้เด็กเอาเวลาว่างไปทำอย่างอื่น ตอนนี้พี่หญิงคือไอดอลของเด็กๆ คือเป็นผู้นำที่เป็นตัวอย่างที่ดีในชุมชนของเรา

เด็กที่เราเคยสอน 6-7 ปีผ่านมา ก็มาร่วมกิจกรรมของน้องหญิง ตอนนี้เลยกลายเป็นเยาวชนอยู่ ม.5-ม.6 แล้ว เริ่มแต่ประถมปลาย เพราะครูสอนระดับ ป.4-ป.6 เขาเริ่มซึมซับจากฐานที่เราสอนเขาการเข้าชุมชน มีทั้งเด็กกะเหรี่ยงและเด็กที่โรงเรียนมาร่วมกันทำกิจกรรม บางคนก็ไม่เคยได้เรียนกับครู แต่เขาตามเพื่อนมา หรือเขาเห็นในเฟซบุ๊กก็ขอมาร่วมด้วย หรือหลายคนก็ผู้ปกครองฝากมา เขายินดีมาก ไม่ว่าจะมาร่วมกิจกรรมด้านไหน ก็พาหรือมาทำกิจกรรมกับพี่หญิงค่ะ

กีฬานี้ก็有一部分ที่เด็กได้ พอโตมาเค้าก็ช่วยดูแลน้องๆ อีก น้องๆ มาฝึกฟุตบอล ก็เตะโตขึ้นมาเรื่อยๆ อยู่ในระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ เขาค่อยๆ เติบโตขึ้นตามระดับอายุของเขาอย่างค่อยเป็นค่อยไป หลายคนอยู่บ้านอยู่โรงเรียนถือว่าหนักใจของครูและผู้ปกครอง แต่พอมาร่วมกิจกรรมแล้วเปลี่ยนแนว เพราะว่าส่งเสริมกันถูกทาง

ตอนนั้นครูสอนอยู่โรงเรียนบ้านแพะยันต์ดอยแช่ แล้วไปออกรายการวิทยุชุมชน พาเด็กไปเล่นนิทานบ้างวันเสาร์อาทิตย์ ที่นี้แม่ปราณี แม่ของหญิงได้ฟังรายการแล้วสนใจแนวการสอนเรื่องออกชุมชน แล้วเราพูดเรื่องผักพื้นบ้าน การที่เด็กไม่ได้ลงมือทำ เหมือนเป็นการสอนเกษตรบนกระดาน แม่ปราณีอยากให้หลานรู้จักผักพื้นบ้าน และการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ก็เลยอยากย้ายหลานจากเชียงใหม่มาอยู่กับหญิงกับนู มาเข้าโรงเรียนในท้องถิ่นบ้านเรา พอย้ายมาก็เลยรู้จักกันค่ะ แล้วก็ตามเด็ก ตามผู้ปกครองมาก็มาเจอหญิง

หญิงเป็นต้นกล้าที่กลับมาพัฒนาบ้านก็เลยสนใจ เองงานมาทำร่วมกัน สนับสนุนไปด้วยกันได้ค่ะ ตอนนั้นประมาณ 5-6 ปี น้องหญิงทำตลาดร่วมกับเพื่อนๆ ที่เป็นต้นกล้าด้วยกัน (ต้นกล้าคืนถิ่น คนรุ่นใหม่ที่กลับบ้าน) ตั้งแต่ที่บ้านโฮ่อง ป่าซาง เขารวมตัวกัน เราเลยพาเด็กๆ ไปร่วมกิจกรรมตลาดกับเขา สนุกสนานกันมาก แล้วก็มาเป็นแม่ทา SE ที่เราเข้ามา หนึ่งคือตรงแนวกัน อีกอย่างหนึ่งคือเห็นความมุ่งมั่นตั้งใจของหญิงกับนู ว่าเขาทำจริงแม้เจอปัญหาอุปสรรค ตอนนี้หญิงกับนูก็ออกมาทำแนวของตัวเองที่ว่ายังดำรงอยู่ในการพัฒนาคนในชุมชน พัฒนาทั้งผู้ใหญ่ทั้งเด็ก ก็มีกลุ่มให้เขามารับมืออยู่เรื่อยๆ เห็นพัฒนาการแล้วก็ชื่นใจค่ะ

7 ปีเปลี่ยนแปลงไปเยอะนะคะ ไม่คิดไม่ฝันว่ามันจะได้ขนาดนี้เหมือนกัน เกินฝันค่ะ ชื่นใจ ภูมิใจ และภาคภูมิใจ เด็กๆ เยาวชนด้วย แล้วก็ผู้ใหญ่ด้วย ที่ประสานความร่วมมือทำร่วมกัน ทำให้เห็นว่าเด็กกลับบ้านมาไม่จำเป็นต้องไปทำงาน นิคมอุตสาหกรรม เขาก็สามารถดำรงชีวิตของเขาอยู่ได้

อยากให้มีพื้นที่แบบนี้ ให้หลายๆ ที่เป็นทางเลือกสำหรับเด็กๆ เยาวชนคนรุ่นใหม่ ว่าเขาสามารถดำรงชีวิตแบบนี้ได้นะ ดูพื้นที่หญิง ถึงแม้ว่าไม่ได้โดดเด่นมีชื่อเสียงหรือว่าร่ำรวยอะไร แต่เขาก็มีความสุข สามารถดำรงชีวิตมีความสุขกับครอบครัว ได้ใกล้ชิดลูก เลยอดใจนะที่มีแบบอย่างแบบนี้ เรารู้สึกไว้วางใจให้เขาถ่ายทอดแนวความคิด หรือต่อประสานงานของเราต่อไปได้ มีกระบวนการที่จะช่วยให้เด็กที่กำลังสับสนบนเส้นทาง และครอบครัวพวกเขาด้วย เด็กที่มีโชคดี มีพื้นที่ ถ้าไม่โชคดีมาเจอกลุ่มแบบนี้ อาจจะไม่เกิดไปได้

ตอนนี้ส่วนตัวครูก็เพิ่งอบรมเพื่อนักเขียนร่วมกับเด็กๆ สนุกสนาน ก็จะเอาเรื่องราวในบ้านเราเนี่ยไปเผยแพร่ให้กับคนเขา รู้จักลำพูนชื่อเพจ ‘ลำพูนเน้อ’ เด็กๆ เขามีแนวคิดกัน นอกจากนี้ก็เป็นพี่เลี้ยงและผู้ประสานงานของ กสศ. (กองทุนเสมอภาคเพื่อการศึกษา โครงการสนับสนุนอาชีพของผู้เปราะบาง อาชีพบนทางเลือกต้นน้ำทา เป็นงานของแม่ทา SE) และเป็นพี่เลี้ยงของเด็กเยาวชนค่ะ

ชีวิตของครูในทุกวันนี้ รู้สึกพึงพอใจนะคะ ที่ได้มาระดับนี้ ไม่ใช่รวยหรือมีชื่อเสียงโด่งดังอะไร แต่ว่ามี**ความสุขลึก** **ความสุขที่อยู่ภายใน**ค่ะ เป็นความสุขที่เหมือนกับที่เราได้ให้ มีความสงบในใจ คิดว่าถ้าดำเนินชีวิตต่อไปก็จะรักษาสุขภาพให้ดีที่สุด จะได้ทำงานต่อไปเรื่อยๆ ได้ช่วยเหลือ ได้เกื้อกูลน้องๆ แล้วก็เยาวชนรุ่นต่อไป

แม่ทานี้ เราเห็นตั้งแต่เราเกิดมา ที่ห่วงที่สุดคือทรัพยากร อยากให้แบ่งเฉลี่ยให้มันเท่าๆ กัน เราไม่ต้องไปครอบครอง คือถ้ามีโครงการอย่างนี้เกิดขึ้นเยอะๆ คนที่มีจิตสาธารณะจะเยอะ เขาก็จะรู้จักการแบ่งปันไม่ใช่ครอบครอง เหมือนกับภูเขาที่ยังเหลืออยู่ ถ้าใครไปล้อมไว้ซะ ไม่ให้คนอื่นไปหาเห็ดหาหน่อ มันก็จะลำบากกัน ที่ทำกิน ที่ธรรมชาติ ที่อะไรก็แล้วแต่ ก็คือไม่อยากจะให้ใครไปตีตราแล้วก็ครอบครองไว้เป็นของตัวเองคนเดียว มีการจัดการร่วมกัน ให้ทุกคนมีส่วนร่วม ระบบนิเวศในแม่ทายังถือว่าฟื้นฟูได้ ไม่อยากให้ใครเอาอะไรๆ มาลง อย่างโรงไฟฟ้าขยะ ผลิตอาหารสัตว์สำเร็จรูป ที่จะมาทำลายหรือมาทำให้ระบบนิเวศบ้านเราเสีย”

อัจฉรา บุญมาทอง (ไหม)

สมาชิกเครือข่ายเยาวชนลุ่มน้ำทา เชื้อสายไทย-กะเหรี่ยง

อดีตนักเรียนของครูดอกไม้และนักเรียนรู้ในแทบทุกกิจกรรมกับพุดติพร จินา หรือหญิง กำลังศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

“หนูเข้าโรงเรียนครูดอกไม้ตอนอยู่ ป.5 ค่ะ ย้ายจากโรงเรียนเดิม ก็ไม่คิดว่าความคิดเราจะเปลี่ยน ก่อนหน้านั้นไม่ได้ทำกิจกรรมอะไรมาก มีเครื่องเพลงประกวด หนูเรียนไม่เก่ง คือเรียนภาษาอังกฤษไม่รู้เรื่อง แต่ครูให้เกรด 4 พ่อก็ไม่พอใจไปถามครูที่โรงเรียน ทำไมลูกได้เกรด 4 ไม่สอดคล้องกันเลย ครูก็บอกว่าไปต่อมัธยม เขาต้องใช้เกรด พ่อบอกไม่ได้สิ ก็ถูกเรียนไม่ได้ พ่อก็ย้ายไป

เมื่อก่อนเราไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นตัวเองให้พ่อแม่ฟัง ด้วยเขาไม่ได้เรียนจบสูง คือเขาฟังนะคะ เขาเข้าใจ แต่เขาไม่สามารถถกกับเราได้ เลยไม่ค่อยพูด เหมือนที่ครูดอกไม้บอกว่า วัยประมาณพ่อแม่หนู เขาต้องทำงานหาเงินส่งเราเรียน เขาคิดแค่ว่าเขาก็ต้องทำงาน เรื่องภายนอกเขาไม่ยุ่ง สุดท้ายเขาก็ต้องทำงานส่งเราเรียน เรียนจบแล้วก็ต้องทำงาน เขาก็เลยไม่เข้าใจว่าทำไมต้องทำตรงนี้ด้วย

พอหนูได้เจอพี่หญิง ได้ซึมซับเรียนรู้ ได้ทำกิจกรรมต่างๆ หนูก็ไปแลกเปลี่ยนความคิดกับเขา เขาก็เริ่มเข้าใจว่าเออดีแล้วๆ เขาเริ่มพูดกับเรามากขึ้น ถามว่าไปทำอะไรมาวันนี้คะ

หนูชอบกิจกรรมที่เรียกว่า ‘การประชุมประจำเดือน’ เพราะเราได้แลกเปลี่ยนกัน เช่น พี่หญิงให้เราเขียนว่า ในอนาคตวัย 25 ให้ถ่ายทอดว่าเราอยากเป็นอะไร เราได้รู้ตัวเองมากขึ้น หนูชอบเข้าร่วมแบบนี้ บางครั้งเราเรียนเยอะไป โดยที่เราไม่รู้เลยว่า เราทำตรงนี้ยังชอบทำหรือเปล่า หนูเรียนปี 1 รัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยพะเยา) ภาพฝันในวัย 25 หนูอยากเป็นแม่หลวงบ้าน ก่อนหน้านั้นแค่ฝันว่าอยากอยู่บ้านแค่นั้นเลย แต่พอเห็นชุมชนเราและร่วมกิจกรรมในชุมชนมากขึ้น เลยอยากเป็นผู้นำของหมู่บ้าน เรารู้ว่าบ้านของเรามีอะไร เรารู้ว่าเราทำตรงนี้แล้วมันจะมีอะไรดีขึ้น เราารู้สึกว่าเราอยากทำ

ตอนได้เข้าร่วมโครงการวิจัย PAR ทั่วทั้งประเทศ (จัดที่ชุมพร) เป็นครั้งแรกที่ต้องพูดต่อหน้าคนเยอะๆ เปิดประสบการณ์เรา พื้นที่มีแต่ผู้ใหญ่ เราวัยนี้ไม่เคยเห็นใครมาทำแบบนี้ด้วย ทำให้รู้สึกเห็นคุณค่าตัวเองมากขึ้น เลยเริ่มมาหาพี่หญิงบ่อยขึ้น ร่วมกิจกรรมทุกอย่างเลยช่วงนั้น

ด้านงานอนุรักษ์ ตอนนั้นเราได้ทำโครงการของ สสส. เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับอนุรักษ์ผ้าทอโบราณสมัยปู่ย่าตายายของเราคะ หนูชวนน้องๆ เยาวชนลงชุมชน เก็บข้อมูลคุยกับคนเฒ่าคนแก่ ถึงลายผ้าทอดั้งเดิมที่พัฒนาไปเป็นแบบปัจจุบันซึ่งผิดเพี้ยนไปเยอะมาก ศึกษาแล้วให้แกทอให้ดู

เรามีการเก็บข้อมูลว่า เรามาจากที่ไหน ทำไมถึงมาตั้งอยู่ที่นี่ ช่วงก่อนเคยไปสอบถามหรือสัมภาษณ์กับคนแก่ที่อายุประมาณ 70-80 ถามว่าเขามาจากไหน ใครมาอยู่ที่นี้ก่อน เพราะข้อมูลของทางจังหวัดบอกว่าเรามาจากพม่า ซึ่งไม่ใช่ความจริง เราอยากนำข้อมูลไปแลกเปลี่ยนให้กับเขา เขาก็จะสร้างพิพิธภัณฑ์ในชุมชน ช่วงนี้เรากำลังเริ่มงานกันอีกครั้ง

เพราะบางคนที่หนูไปสัมภาษณ์มาเสียแล้วค่ะ ตอนสัมภาษณ์ต้องพูดภาษากะเหรี่ยง มีภาษาเมือง ภาษากลาง ใช้สามภาษา ในการเก็บข้อมูล

สิ่งที่เยาวชนเราทำเริ่มเป็นที่รู้จัก ตั้งแต่แรกคือไม่ค่อยมีใครสนใจ ตอนนั้นมันขยายฐานเสียงเรา คนรู้จักเรามากขึ้น ว่าเราทำอะไร อยากให้คนมาอำเภอแม่ทา มาแล้วรู้ว่าเรามีเยาวชนลุ่มน้ำแม่ทาอยู่ตรงนี้ เป็นแรงขับเคลื่อนของอำเภอ เยาวชนได้มาที่นี้ก็เหมือนได้รู้ตัวเอง ตรงนี้เป็นเซฟโซน ได้เป็นตัวของตัวเอง

หนูเคยเขียนบทความเกี่ยวกับความเป็นกะเหรี่ยงและความเหลื่อมล้ำสังคมนิยม ตอนตาหนูไปโรงพยาบาล แล้วเขาใส่ชุดกะเหรี่ยง เราเห็นการแบ่งแยกสิ่งที่เขาปฏิบัติกับเรา ดูแล้วเราซึ้งกว่า ให้คนอื่นก่อน ด้วยความเป็นกะเหรี่ยง เขาพูดจาเหมือนเราไม่มีความรู้ ไม่ได้เรียนหรือไม่มีความรู้เท่าเขา หนูก็มาคุยกับเพื่อน กับพี่หญิงพินู หรือเวลาหน่วยงานภาครัฐมาบริจาคของให้เรา ให้แบบสงสาร ไม่อยากให้เป็นแบบนั้น คนก็ต้องเท่ากันอยู่แล้ว ตอนนั้นแม่หลวงบ้านก็ให้หนูช่วยจัดการเรื่องคิว ต้องรอผู้ว่าลงมาชั่วโมงหนึ่งค่ะ ยายหนูก็ไป นั่งรอแจกเสื้อแจกขนม คือขนมก็ไม่ใช้ขนมที่มีประโยชน์ และเสื้อก็ไม่มีไซส์ของน้อง ต้องรอให้เขาส่งเสื้อมาให้อีก 1 อาทิตย์ แล้วการตะคอก ต้องนั่งเรียงรอ ต้องถ่ายรูปตอนผู้ว่ามา บอกเด็กถ้าเมียผู้ว่ามาต้องไหว้เขาด้วยนะ อะไรเนี่ย หนูรู้สึกเลยไม่อยากทำ ไม่อยากอยู่ตรงนั้น เขามาทุกครั้งก็จะเป็นแบบนี้ ถึงได้เขียนเรื่องนี้ไป มันมีความเหลื่อมล้ำอยู่พอสมควร แบ่งแยกชนชั้นแบบชัดเจน

ด้วยสภาพแวดล้อมบ้านหนูมันดี ทั้งครอบครัวมีอะไรสามารถคุยได้ทุกเรื่อง ถึงเขาจะไม่เข้าใจเรา แต่เขารับฟังเรา ปู่ย่าตายายสนับสนุนทุกอย่างเลยคะ เขาแก่ตัวลงไปเรื่อยๆ บั้นปลายชีวิตของพวกเขา หนูก็อยากให้เราได้สูดอากาศที่ดี พ่อแม่ด้วย ในชุมชนด้วย อย่างเรื่องโรงไฟฟ้าขยะที่หนูรู้ข้อมูลมา ได้รู้ว่าจะเกิดผลกระทบมีสารอะไรมาจากขยะพวกนั้น เราอยากต่อสู้ตรงนี้ ไม่ใช่แค่บ้านเรา แต่ยังส่งผลเสียทั้งอำเภอ อยากทำให้บ้านตัวเองมีสภาพแวดล้อมที่ดี เรามีมรดกของเราอยู่ด้วย ต้นน้ำของเราที่ดีมาโดยตลอด วันนั้นก็ไปทำฝายชะลอน้ำ กักเก็บน้ำไว้ เยาวชนแม่ขนาตร่วมมือทำกัน เราก็อยากอนุรักษ์มันไว้

ช่วงนี้ไม่ได้ไปไหน พออยู่บ้านก็ต้องนั่งเรียนออนไลน์ แต่พอมีประชุมก็อยากไป หนูทำกิจกรรมร่วมกับเยาวชนในชุมชน ยิ่งเวลาเจอคนเป็นกะเหรี่ยงเหมือนกัน (พ่อเป็นคนเมือง แม่เป็นกะเหรี่ยงไป) คุยอะไรกันมันก็จะเข้าใจ อีกอย่างต้องมีความคิดแบบเดียวกันที่จะพัฒนาชุมชนเหมือนกัน เวลาไปเจอกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น มันเติมพลังมากเลยคะ

ถ้าหนูอยากพัฒนาชุมชน หนูจึงฝันอยากเป็นแม่หลวงบ้าน แต่วันก่อน พอไปอำเภอก็อยากเป็นปลัดอำเภอ นะคะ (ยิ้ม)”

4.5 ชุมชนจะรัง อำเภอยะหริ่ง ปัตตานี

การพัฒนาจากฐานทรัพยากรชีวภาพสู่ชุมชนพึ่งตนเอง

“ความสมัคครสมานสามัคคีของชาวบ้านคือพลังของผม

ในเมื่อเขาจับมือกันแล้วเราในฐานะผู้นำก็ต้องพาพวกเขาไปถึงจุดหมายปลายทางให้ได้”

ผู้ใหญ่สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

หมู่บ้านในนิทานกับคลื่นลมของการเปลี่ยนแปลง

ท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และบางส่วนของจังหวัดสงขลา ที่ดำเนินต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 หากดูจากสถิติการบาดเจ็บและเสียชีวิตที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และนำตัวเลขทั้งหมดมาหารเฉลี่ยกับระยะเวลาที่ยืดเยื้อยาวนานเกือบ 20 ปี จะพบว่ามีคนในพื้นที่เสียชีวิต 1 ราย และบาดเจ็บ 3 รายทุกวัน ทำให้ความวิตกกังวล หวาดกลัว และหวาดระแวงกลายเป็นบรรยากาศทางสังคมที่บอบวลเป็นหลักอยู่ในอนุภูมิภาค ผู้คนโดยเฉพาะเยาวชนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้เริ่มคุ้นชินกับการกระทำด้วยความรุนแรงและสถานการณ์ปัญหาสังคมจำนวนมากที่เกิดขึ้นเพราะการเจริญเติบโตของพื้นที่ที่ต้องหยุดชะงักลงในภาวะกึ่งสงคราม ทั้งการว่างงาน ปัญหาความยากจน การขาดการศึกษา ยาเสพติด การค้าของเถื่อน และการขยายตัวของผู้มีอิทธิพล ทั้งๆที่พื้นที่ชายแดนใต้มีต้นทุนมากมาย ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ผู้คน และความศรัทธา ที่จะสร้างความเจริญอกงามให้ผู้คนและพื้นที่ของตนได้มากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย

แต่ในพื้นที่แห่งหนึ่งซึ่งอยู่ห่างออกไปจากตัวจังหวัดปัตตานีราว 30 กิโลเมตร อาจทำให้เรารู้สึกเหมือนได้เข้ามาในดินแดนปลอดภัยเพื่อหลบภัยชั่วคราว

ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีตำบลเล็กๆชื่อ “จะรัง” ขนาดราว 30 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บนเกาะเล็กๆบนแผ่นดินที่มีแม่น้ำสำคัญสองสายล้อมรอบ คือคลองยามูและคลองสาบัน ทั้งยังอยู่ไม่ไกลจากทะเลนักแต่เดิมชาวบ้านสัญจรทางเรือ และมีการจัดแข่งเรือประจำปีของชุมชน ส่วนการเดินทางเข้าออกจากเกาะต้องผ่านสะพานข้ามแม่น้ำซึ่งมีอยู่ 4-5 แห่ง ตำบลจะรังมี 7 หมู่บ้าน มีประชากรราว 5,000 คน หรือประมาณ 1,000 ครัวเรือน นับถือศาสนาอิสลาม 100% ผู้คนมีความผูกพันกันสูงในฐานะเครือญาติ และยังคงดำเนินชีวิตเรียบง่ายและผูกพันกับธรรมชาติรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำ ป่าไม้ ทุ่งนา ดงตาล สวนปาล์ม และท้องทะเลที่เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์

เมื่อ 5 ปีก่อน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จรีรัตน์ รวมเจริญ ขณะยังเป็นผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (ม.อ.ปัตตานี) ได้เข้าไปในพื้นที่ตำบลจะรังเป็นครั้งแรกจากการมองหาพื้นที่ห่างไกลเพื่อทำโครงการส่งเสริมอาชีพ สัมผัสแรกที่เห็นคือความสะอาดของชุมชนที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นอย่างเห็นได้ชัด รวมทั้งความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ และที่สำคัญอย่างยิ่งในลำดับต่อมาคือต้นทุนของความสามัคคีกันของผู้คนในตำบล ทำให้ทั้งมหาวิทยาลัยและชุมชนทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดตลอดมา และตำบลจะรังได้รับเลือกเป็นพื้นที่ดำเนินการ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัย ของม.อ. ปัตตานี ในโครงการของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เพื่อยกระดับเศรษฐกิจและสังคมรายตำบลแบบบูรณาการตั้งแต่ช่วงปลายปี 2563 เป็นต้นมา

“พื้นที่อื่นมีเหตุการณ์หมด แต่ตำบลจะรังไม่มีเหตุการณ์เลย มีกระเป่าเปื้อนวางอยู่ริมถนนเป็นระยะ ๆ ก็แปลกใจว่าเป็นกระเป่าใคร เมื่อถึงหมู่บ้านจึงได้ทราบว่า เป็นของทหารพรานที่ลาดตระเวนอยู่แถวนั้น ตอนนั้นปี 2560 ยังมีเหตุการณ์อยู่ ครั้งแรกอาจารย์ขับรถไปกับน้อง 2 คน ทุกคนถามว่ากลัวไปหรือ ก็บอกว่ากลัวไปไม่เป็นไร

ตอนนั้นความเจริญยังเข้าไม่ถึงพื้นที่ตรงนี้ ถนนเป็นลูกรังแต่สิ่งที่เจอคือความสมบูรณ์เชิงพื้นที่ป่าไม้เยอะมากเป็นป่าผสมผลานะคะ ริมฝั่งแม่น้ำ มีต้นหลาวโอน ซึ่งเป็นต้นไม้สูงๆที่ชาวบ้านนำไปใช้ทำเสาและโครงสร้างบ้าน แล้วใช้ใบจากทำหลังคามุงจาก

ต้นทุนความสามัคคีของที่นี่สำคัญมาก ผู้นำเป็นหนึ่งเดียว ตอนไปเจอผู้นำครั้งแรกก็ไม่คิดว่าจะนัดประชุมพร้อมกันได้ทั้งหมด เพราะหลายที่ถนัดประชุมผู้นำในพื้นที่ค่อนข้างยากที่จะมาพร้อมกัน ที่นี้มาพร้อมหมดทั้ง 7 หมู่บ้านและในวันนั้นก็มีการนัดซึ่งเป็นผู้หญิงก็มาด้วย”

ผศ.ดร. จรีรัตน์ รวมเจริญ

อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

คำว่า “จะรัง” เป็นภาษามลายูมีความหมายว่า “ป่า” ซึ่งเห็นได้ในความอุดมสมบูรณ์ของป่าและพืชพรรณนานาชนิดที่ยังเหลืออยู่ในพื้นที่ เช่น ต้นหลาวโอน (หลาวชะโอน) ต้นสาकु ต้นจาง ต้นเสม็ด ต้นลำพู ต้นตะเคียน ต้นยาง เป็นต้น ปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลจะรังเป็นทุ่งนา ภาพละมุนละไมของทุ่งนาเขียวขจีสลับดงตาลโตนดในแสงทองของตะวันยามเช้าและเย็นยังคงเป็นภาพจำสำคัญของหลายคนที่เคยมาเยือน

แต่เดิมคนจะรังส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาปี บางส่วนทำประมงขนาดเล็ก ปลุกยงพารา ทำสวนมะพร้าว และทำน้ำตาลโตนดเป็นอาชีพเสริม ช่วงหลังในพื้นที่มีปัญหา น้ำกร่อยมากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงน้ำทะเลหนุนสูง จึงเกิดการปรับเปลี่ยนจากการทำนามาเป็นการปลูกปาล์มน้ำมันมากขึ้น ประกอบกับกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจจะรังกักกันและการว่างงานเช่นเดียวกับที่เกิดในพื้นที่อื่นๆในจังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะกับกลุ่มแม่บ้านและเยาวชน การดำรงชีวิตที่

ยากลำบาก ทำให้คนจะรังต้องออกนอกชุมชนไปทำสวนในรอยต่อจังหวัดข้างเคียง ไปทำงานรับจ้างในจังหวัดใกล้ๆ และข้ามแดนไปยังมาเลเซีย

ราว 10 ปีก่อน “บ้านจะรัง” ซึ่งเป็นบ้านหมู่ที่ 7 ใน 7 หมู่บ้านของตำบลจะรังเริ่มปรับตัวเพื่อตั้งหลักรับมือกับสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยปัญหาหลักคือรายได้ของชาวบ้านไม่เพียงพอ กลุ่มแม่บ้านว่างงาน เยาวชนบางส่วนจบการศึกษาแล้วไม่มีงานทำ นายสุรินทร์ พัฒนจิรากร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ซึ่งเคยเป็นอดีตกำนันตำบลจะรัง จึงพยายามรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อคิดและลงมือแก้ปัญหาด้วยกันโดยใช้กลไกการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งประกอบด้วยแกนนำหมู่บ้านหลายฝ่าย ทั้ง ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. ข้าราชการในพื้นที่ และผู้นำทางศาสนา ช่วงแรกประชุมกันเกือบทุกสัปดาห์ แล้วจึงปรับเป็นการประชุมประจำเดือน เพื่อร่วมกันหาทางออกที่ดีที่สุดให้หมู่บ้าน

“คณะกรรมการหมู่บ้านมาช่วยกันคิดใหม่ วางแผนใหม่เพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ผมในฐานะหัวหน้าหมู่บ้านก็เริ่มประชาสัมพันธ์หาผู้สมัครใจที่จะเข้าร่วมกลุ่มแล้วก็มาคิดว่าเราจะตั้งกลุ่มอะไร ด้านไหน ชวนสมาชิกให้ได้มากที่สุดแต่ก็ไม่ได้บังคับ คือประชาสัมพันธ์ให้เขาเต็มใจเข้าร่วมก่อน แล้วก็มาหาแนวทางร่วมกัน ก็รวมกลุ่มไปเรื่อยๆ ช่วงแรกมีสมาชิก 20 กว่าคน ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านและเยาวชน ต่อมาทางมหาวิทยาลัยก็เข้ามาช่วยตรงนี้

ทางม.อ. ปัตตานีเข้ามาสำรวจพื้นที่ และหาแนวทางแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชาวบ้าน มีการแนะนำการส่งเสริมอาชีพให้กลุ่มต่างๆ เพื่อเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว จัดตั้งกลุ่มแม่บ้าน มีกระทรวงแรงงานและหน่วยราชการต่างๆ เข้ามาส่งเสริมอาชีพในพื้นที่ด้วย ปัจจุบันก็ต่อยอดไปเรื่อยๆ มีการจัดตั้งกลุ่มให้กลุ่มแม่บ้านอย่างถาวร เรามีสถานที่ของกลุ่มอยู่แห่งหนึ่ง โดยผมให้งบประมาณส่วนหนึ่ง และหน่วยงานราชการสนับสนุนบางส่วนกลุ่มแม่บ้านได้รับประโยชน์พอที่จะจุนเจือครอบครัวได้ในระดับหนึ่ง”

สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

รื้อฟื้นของดีดั้งเดิม – ตาลจะรัง น้ำตาลดีจากชายแดนใต้

อาจารย์จรีรัตน์ และม.อ.ปัตตานีเริ่มเข้าไปทำงานในตำบลจะรังโดยเริ่มจากการแนะแนวการศึกษาทั้งในและนอกระบบ พบว่าเยาวชนและคนขับรถรับจ้างต้องการฝึกอาชีพเรื่องการซ่อมมอเตอร์ไซค์ จึงประสานกับวิทยาลัยเทคนิคปัตตานีเข้ามาจัดอบรมที่อบต. และมีผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมมากเกินเป้าหมาย ในการทำงานร่วมกันครั้งนั้น ทำให้อาจารย์จรีรัตน์พบต้นทุนสำคัญของตำบลจะรัง ทั้งความเข้มแข็งของผู้นำ ความหลากหลายของสภาพธรรมชาติและการทำงานที่ชุมชนยังพึ่งพาฐานทรัพยากรชีวภาพเป็นต้นทุนสำคัญในการดำเนินชีวิต อาจารย์จึงระดมความรู้ทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยี เงินทุนตลอดจนเครือข่ายจากภาคส่วนต่างๆลงไปสนับสนุนชาวบ้านให้มีอาชีพเพื่อพึ่งพาตนเองได้อย่าง ต่อเนื่อง

ภาพดวงตาลที่ขึ้นเองตามธรรมชาติจำนวนมากในจระรัง และจากการที่อำเภอยะหริ่งมีต้นตาลมากที่สุดในปัตตานี ทำให้ ม.อ. ปัตตานีสันใจทำการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเกี่ยวกับตาลโดนดให้คนจระรัง โดยเริ่มจากการศึกษาผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ รวบรวมข้อมูลอาหารพื้นถิ่นที่ทำจากตาล สำนวจจำนวนต้นตาล ภูมิปัญญาเกี่ยวกับตาล และชาวบ้านผู้ยังสืบทอดภูมิ ปัญญาเหล่านั้น รวมทั้งหาทางสร้างมูลค่าเพิ่มสำหรับต้นตาลเดิมของพื้นที่

“หลังจากทำความรู้จักผู้นำเยอะขึ้นก็คุยเรื่องตาลโดนดบอกว่าอยากคุยทั้งตำบลได้มั้ย ทาง อบต.ก็ประสานให้ ก็ได้มีโอกาสเจอผู้ใหญ่บ้าน 7 คน กำนันหนึ่งคน สภาอบต. ปลัดอบต.แล้วก็ทีมของ อบต.ได้คุยกันรอบใหญ่เลยว่าอยากให้ทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ไปช่วยขับเคลื่อนเรื่อง อะไรบ้าง

เราอยากฟื้นฟูให้เรื่องตาลโดนดของจระรังให้เหมือนที่สทิงพระ ระโนด หรือเพชรบุรี และตาล ที่นี้ก็มีเอกลักษณ์ตรงที่หอมอร่อย ไม่หวานแหลม เพราะต้นตาลขึ้นในที่น้ำกร่อย สำนักส่งเสริมฯ จึงไป สำนวจต้นตาลและภูมิปัญญา คุณไพรัตน์ จีระเสถียร เป็นคนทำงานวิจัยขึ้นนี้พบว่าในตำบลจระรังมีต้น ตาลโดนดประมาณ 9,000 ต้น รวบรวมคนขึ้นตาลได้ประมาณ 30 คน ไปดูวิธีขึ้นตาล ให้เขาอธิบาย วิธีการและการใช้อุปกรณ์แต่ละอย่าง จากภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการเคี้ยวน้ำตาล ตัวผลิตภัณฑ์รวมทั้ง การขายและกระตุ้นให้ชาวบ้านสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้คนรุ่นหลัง”

ผศ.ดร. จีระรัตน์ รวมเจริญ

อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ชาวจระรังทำตาลโดนดคู่กับการทำนามาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษหลายร้อยปีมาแล้ว แต่ปัจจุบันการทำตาลกำลัง เลือนหายเพราะคนรุ่นใหม่ไม่สนใจทำอาชีพนี้อีกต่อไป เมื่อก่อนน้ำตาลโดนดของที่นี่มี 3 รูปแบบ คือ น้ำตาลสด (คนย่าน นี้เรียกน้ำตาลหวาน) น้ำตาลเหลว (บรรจุปีบขาย) และน้ำตาลข้น (น้ำตาลที่เก็บไว้นานจนเป็นผลึกคล้ายเพชรก้อนใหญ่) น้ำตาลจระรังมีชื่อเสียงมากในกลุ่มจังหวัดชายแดนใต้ ใครเข้ามาในพื้นที่ต้องหาขิมน้ำตาลสดและข้าวเหนียวหวาน และที่ยัง เป็นแหล่งผลิตน้ำตาลสดไปขายยังพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะชวยะลาและสงขลาที่มาซื้อน้ำตาลจระรังไปทำเหล้า เพราะทำ ให้เหล้ารสชาติและคุณภาพดีขึ้นจนขายได้มากและราคาสูงกว่าเดิม นอกจากนี้ผลผลิตของจระรังก็ยังเป็นที่โปรดปรานของ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ด้วย

“เมื่อปี พ.ศ. 2528 ในหลวง ร. 9 เคยเสด็จมาเยือนที่นี่ อดีตท่านกำนันได้ถวายน้ำตาลแวน น้ำตาลสด และถวายข้าวเหนียวหวาน ซึ่งทำจากข้าวเหนียวหวานกับน้ำตาลเหลว ท่านในหลวงชอบมาก

เลยสั่งอดีตกำนันให้ผลิตส่งไปขายที่กรุงเทพฯ สมัยก่อนจะมีราของครกซ์มารับของที่บ้านแล้วส่งเข้าวัง
เลย ต่อมาไม่มีใครสานต่อตรงนี้เลยเงียบไป”

สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

จากเดิมที่สินค้าส่วนใหญ่เป็นน้ำตาลเหลวบรรจุปีบขายราคาถูก ม.อ. ปัตตานีได้ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่ามีการวิจัยค่าความหวานของน้ำตาล รวมทั้งคุณค่าทางโภชนาการในน้ำตาล เพื่อสื่อสารประชาสัมพันธ์ถึงคุณค่าทางโภชนาการที่สำคัญของน้ำตาลจะรัง มีการพัฒนารูปแบบและบรรจุภัณฑ์ของผลิตภัณฑ์จากน้ำตาลเหลวบรรจุปีบ เป็นน้ำตาลเหลวใส่ขวดแก้วสำหรับใช้ทำกับข้าว และใช้กินกับกาแฟและขนมแทนนมข้นหวาน ขณะที่ชาวบ้านก็หันกลับไปปรึกษาผู้สูงอายุในชุมชน และรวมกลุ่มกันฝึกทำขนมที่ใช้น้ำตาลเหลวแทนน้ำตาลทราย เพื่อพัฒนาสินค้าให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้ซื้อด้วยกัน

“กลุ่มแม่บ้านเคยทดลองทำถั่วลิสงแผ่นขาย เราทดลองใช้น้ำตาลโตนดแทนน้ำตาลทราย มันกรอบและนุ่มละมุนปากมาก เลยพบว่าน้ำตาลของเราใช้ทำให้ขนมหรือเบเกอรี่ได้ทุกอย่างโดยไม่ต้องใช้ผงฟูหรือสารที่ทำให้ฟูเราฝึกทำกันหลายอย่าง วันนี้ทำแอมคลร์ครีมลูกตาลสด คุณก็ซื้อโกแลต ได้กินกับกาแฟดำน้ำตาลโตนด อ้อย อร่อยจนไม่อยากจะพูดเลย

เราลองแปรรูปน้ำตาลเหลวเป็นแบบแข็งด้วย เพื่อคนใช้จะได้ไม่ลำบาก ไปปรึกษากับคนแก่ๆ ในชุมชนยายเราจะทำยังไงให้น้ำตาลโตนดมันแข็งแล้วเก็บได้นาน ยายก็สอนว่าเอาน้ำตาลเหลวไปชงยี้กับกั้นกระทะให้มันแห้งให้เป็นน้ำตาลผงหรือน้ำตาลก้อน ก็จะเก็บได้นานแล้วใช้ง่ายด้วย”

ยามีหลิ๊ะ ตาหา

ประธานวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนด

การจะฟื้นฟูวิถีทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตจิตใจของชุมชนให้กลับมาเป็นปกติ พึ่งตัวเองได้ และเจริญงอกงามตามธรรมชาติ ท่ามกลางภาวะความไม่ปกติของสังคมรอบตัวนั้นไม่ได้เกิดขึ้นง่ายๆเลย นอกจากความสามัคคีกันของคนในชุมชน ต้นทุนทางทรัพยากรและภูมิปัญญา ประกอบกับความพยายามลองผิดลองถูกอย่างไม่ท้อถอยแล้ว แรงสนับสนุนจากบุคคลและองค์กรภายนอกที่เข้าใจทั้งความเป็นชุมชนและสถานการณ์ที่ทุกฝ่ายเผชิญอยู่ก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ขาดไม่ได้

“ชาวบ้านขายน้ำตาลเหลวเป็นปี๊บ ทำไมขายถูกจัง ก็เลยคิดใหม่ว่าจะต้องนำความรู้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเข้าไปใช้ในการขับเคลื่อนและเป็นงานที่ทาง อบต. และผู้ใหญ่ในพื้นที่เห็นด้วยว่าน่าจะรื้อฟื้นกันขึ้นมา ตอนหลังรวมกลุ่มจัดตั้ง ‘วิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโดนด’ โดยที่สำนักส่งเสริมฯ เข้าไปขับเคลื่อนมีกะละห้ (ยามีหลิ๊ะ ตาหา) เป็นประธานกลุ่ม แล้วก็มีคุณนัสนีย์ (ดอเล้าะ) คนในชุมชนและเป็นบัณฑิตแรงงานของกระทรวงแรงงานขับเคลื่อนในพื้นที่และเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยกันประสานระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานในพื้นที่กับหน่วยงานเครือข่ายข้างนอก

พอทีมอาจารย์เข้าไป ตอนหลังส่วนราชการเข้ามาหลายหน่วยงาน เต็มเลย วันหนึ่งได้มีโอกาสพูดคุยกับท่านภานุ อุทัยรัตน์ อดีตเลขา คอ.บต. โดยกะละห้โทรมา ท่านบอกว่าฝากดูแลพื้นที่และกลุ่มด้วย ตอนนี่ที่ช่วยกันก็มี กคน. มีวิทยาลัยการอาชีพ และวิทยาลัยชุมชนปัตตานีเข้าไปเสริมเรื่องการทำจักสานจากเศษเหลือของใบตาล สถาบันอาหารเข้าไปช่วยดูโรงเรือน นักศึกษาสาขาพัฒนาชุมชน มอ.ปัตตานี มีเงินอยู่ 10,000 บาท จะลงไปต่อเติมโรงเรือนให้ ด้วยสถานการณ์โควิด 19 นักศึกษาลงไปในพื้นที่ไม่ได้ จึงได้นำเงินไปมอบให้กลุ่มในพื้นที่ช่วยกันทำโรงเรือนซึ่งใกล้จะเสร็จแล้ว ส่วนตัวผลิตภัณฑ์ที่เราไปช่วยพัฒนาก็กำลังจะขอ อ.ย. ให้อนาคต

สิ่งที่ประทับใจอีกอย่างคือ เมื่อก่อนตอนที่เขาเคี้ยวน้ำตาลจะเลอะมาก อุปกรณ์จะสกปรกเราบอกว่าต้องสะอาดนะคะ แล้วก็ทำตัวอย่างให้ชาวบ้านดู ให้นำวิทยาศาสตร์บนพื้นความรู้ของชาวบ้านไม่เอาวิทยาศาสตร์ที่ยากเข้าไป ปรากฏว่าสุดท้ายไปรอบนี้สะอาดมาก เขาใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมแล้วก็ใส่กระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้าไปช่วยเรื่องความสะอาด สุขลักษณะ ให้ชาวบ้านช่วยกันควบคุมคุณภาพด้วยกระบวนการกลุ่ม

ตอนทำกลุ่มแรกๆก็มีคนเอาชื่อกลุ่มไปแอบอ้าง ตอนหลังเขามาเล่าให้ฟังว่าเกิดอะไรขึ้น เราก็เริ่มทำกระบวนการกลุ่มกันใหม่โดยมีอาจารย์จิริชยา (เจียวก๊ก) กับอาจารย์สวัสดิ์ (ไหลภากรณ์) เข้ามาช่วย อาจารย์ก็ให้เงินตัวเองไปเริ่มต้น เหมือนเป็นกำลังใจว่าเราไปเริ่มให้แล้วห้ามล้มนะ เราต้องอยู่ด้วยกัน ถ้ามีปัญหาอาจารย์ก็ยินดีช่วย ทุกวันนี้ก็เติบโตขึ้นเยอะเลย”

ผศ.ดร. จิริรัตน์ รวมเจริญ

อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

“บางทีเราอยู่ในพื้นที่ก็ไม่ว่าจุดอ่อนจุดแข็งของเราอยู่ตรงไหน ต้องอาศัยบุคคลภายนอกมาร่วมช่วยกันคิด มาเป็นกระจกให้เรา ไม่อย่างนั้นเราก็มองไม่เห็นเลย ได้ฟังเสียงสะท้อนจากคณะอาจารย์มหาวิทยาลัยซึ่งมีความรู้ความสามารถและวิสัยทัศน์ก้าวไกล และนำคำแนะนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนากันไป

อย่างน้ำตาลโตนด เมื่อก่อนพวกเราเคยทำแค่น้ำตาลเหลวกับข้าวเหนียวกวน พอมีคน
ภายนอกเข้ามาและจากประสบการณ์ของพวกเราแต่ละคน ทำให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ของเราสามารถทำ
อย่างอื่นได้

พอทางมหาวิทยาลัยเข้ามา กลุ่มแม่บ้านก็ได้รับหลักวิชาการที่แท้จริงว่าน้ำตาลโตนดมีส่วนผล
อะไร เวลาคนนอกถามว่าตาลโตนดของคุณมีความหวานเท่าไร ความเค็มเท่าไร ความเหนียว
เท่าไร ต้องใช้ไฟเท่าไร กลุ่มแม่บ้านของผมสามารถนำเสนองานได้เลย”

สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

จากเดิมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนดมีสมาชิกจำนวน 24 คนปัจจุบันขยายเป็น 70 กว่าคน ช่วยสร้างงาน
และสร้างรายได้ให้แม่บ้านและเยาวชนในพื้นที่โดยกลุ่มได้ช่วยกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลายมากขึ้น เช่น น้ำตาลโตนด
แฉ่น น้ำตาลโตนดผง คุกกี้กรอบตาลโตนด เต้าฮวยตาลโตนด ตาลโตนดนมสด ข้าวเหนียวหวาน และขนมเบเกอรี่แบบต่างๆ
เป็นต้นอีกทั้งได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามได้มาตรฐาน และสะท้อนถึงอัตลักษณ์ชุมชนการเรียนรู้เพื่อจัดการและ
จัดระบบกลุ่มเริ่มไปได้ดี แต่ปัญหาหลักที่ยังต้องฝ่าฟันกันต่อก็คือเรื่องเงินทุนที่จะมาใช้ในการผลิต และการเชื่อมโยงกับ
ตลาดที่ให้ความสำคัญกับสินค้าปลอดภัยจากผู้ผลิตซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรและภูมิปัญญาในชุมชน

“อุปสรรคแรกเริ่มก็พอมืออยู่ข้างในความไม่เข้าใจระบบกลุ่ม สองคือการทำงานก็ยังไม่ไม่มี
รายได้เป็นกิจลักษณะ สมาชิกก็อาจจะห่างเหินไปบ้าง และสามพอเราผลิตแล้วไม่มีแหล่งจำหน่าย ก็
ต้องร่วมกันคิดต่อว่าถ้าพวกเราหยุดแค่นี้ หมู่บ้านเราหรือลูกหลานในอนาคตก็คงไม่เจอความสำเร็จ
แน่นอน เพราะฉะนั้นทีมเราที่เป็นแกนนำต้องเดินหน้ากันต่อไป เราคาดหวังว่าสักวันหนึ่งเราต้องได้
เขาก็เลยตั้งใจสู้ระเบิดจากใจเขาเอง ยังไงเขาก็ต้องทำกลุ่มให้เกิดให้ได้ ให้เกิดผลกับหมู่บ้านเกิดกับ
บุตรหลานของเราในอนาคตให้ได้

ส่วนปัญหาตอนนี้หลักคือต้นทุนน้อย เราผลิตมากไม่ได้เพราะไม่ได้ใช้ระบบนายทุน ใช้ระบบ
สัจจะมากกว่า อาศัยเงินของสมาชิกลงทุนกันเอง ทุนละยี่สิบบาท ค่าสมาชิกคนละร้อยสองร้อย
ชาวบ้านลงทุนก็ได้กับชาวบ้านเราเอง ถึงจะน้อยแต่เราทำได้ไปเรื่อยๆก็พออยู่ได้”

สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

ขณะนี้การขายสินค้ามีทั้งขายในชุมชน และบอกกันแบบปากต่อปาก รวมทั้งออกบูชขายสินค้าตามงานต่างๆและ
ในตลาดประชารัฐ ทางกลุ่มผู้นำชุมชนก็ช่วยกันประชาสัมพันธ์ด้วยการซื้อเป็นของฝากให้ผู้ใหญ่หรือคนรู้จักเพื่อให้เกิดการ

รับรู้เรื่องราวของผลิตภัณฑ์ชุมชนส่วน ม.อ. ปัตตานี ก็ช่วยรับสินค้าของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนดมาขายภายใต้ มหาวิทยาลัย ทางกลุ่มเองก็พยายามเพิ่มช่องทางขายออนไลน์บนเพจเฟซบุ๊ก “จะรังตาลโตนด” โดยให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามาช่วยทำงานเพื่อขยายกลุ่มลูกค้าให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดเว็บไซต์เพื่อให้คนทั่วไปได้เรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวตำบลจะรังที่ charangplatform.com โดยได้รับการสนับสนุนจากโครงการแปลงเทคโนโลยีเป็นทุนสำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ เพื่อใช้นวัตกรรมทางสังคมเชื่อมโยงวิถีชีวิตชุมชน และช่วยยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน

ก้าวต่อไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนดคือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานผ่านการรับรองเครื่องหมาย ออย. (สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา) เพื่อยกระดับสินค้าให้สามารถวางขายในร้านค้าได้มากขึ้น โดย ม.อ.ปัตตานี ยังคงเป็นพี่เลี้ยงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการสร้างโรงเรือนเพื่อใช้ผลิตน้ำตาลให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน การขอยอย. และการหาช่องทางขยายตลาดและเพิ่มยอดขายผลิตภัณฑ์ชุมชนได้ในอนาคต

“สมัยอดีตกาล ผลิตภัณฑ์ของเราในหลวงเคยเสวยแล้ว เพราะฉะนั้นของของเราชิ้นนี้ล้ำค่ามาก ไม่มีที่อื่นที่จะเกินกว่าพวกเรา สิ่งนี้เป็นอาชีพโบราณของปู่ย่าตายาย เราจึงต้องหาวิธีประคองรักษาอาชีพตรงนี้ไว้ให้นานเท่าที่จะนานได้ เวลาเราไปนั่งดื่มกาแฟตามห้างต่างๆ น้ำตาลของเราดีกว่าที่ซื้อมาก แต่ของของเราไม่มีโอกาสไปสู้หรืออยู่ตรงนั้น แต่สักวันหนึ่งเราต้องออกตลาดไปอยู่ตรงนั้นให้ได้ แล้วคนนอกก็จะรู้ว่าของจริงอยู่ที่ไหน เราต้องพิสูจน์ตัวเองให้ได้

ปัจจุบันผมกำลังพัฒนาสถานที่เพื่อจะให้ได้ ออย.ให้ได้ เรามีสถานที่แล้ว ส่วนหนึ่งผมมีงูเห่าไทรก็ลงไป เรากำลังสร้างห้องทำผลิตภัณฑ์ที่ให้ออย.มารับรองได้”

สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

ต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการทำงานพัฒนาร่วมกับเยาวชน

ตำบลจะรังมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่างทั้งทางด้านกายภาพและวิถีชีวิตผู้คน ในด้านกายภาพ ปี 2564 ที่ผ่านมา ถนนลูกรังในตำบลได้รับการพัฒนาเป็นถนนคอนกรีต และมีสะพานเชื่อมกับแผ่นดินใหญ่ 4 จุด โดยเฉพาะการข้ามฟากระหว่างอำเภอยะหริ่งและปะนาเระ ทำให้การคมนาคมสะดวกมากยิ่งขึ้นมีการพัฒนาแหล่งน้ำเพิ่มเติม ในด้านวิถีชีวิตชุมชน กลุ่มคนว่างงานในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านและเยาวชนได้เรียนรู้และเชื่อมโยงกันเข้าเป็นกลุ่ม พลิกฟื้นภูมิปัญญาดั้งเดิมเชื่อมโยงกับช่องทางการตลาดภายนอกจนสามารถมีอาชีพและรายได้พึ่งตนเองรวมทั้งยังเรียนรู้และปรับตัวร่วมกันอย่างต่อเนื่องเกิดความเข้มแข็งของสหกรณ์ปาล์มน้ำมัน มีโรงทำปุ๋ย คนกลับมาทำตาลโตนดมากขึ้น และเปิดตลาดร้อยปีรับผู้มาเยือน

หลังจากการร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนแล้ว พลังของความร่วมมือนำมาซึ่งความตั้งใจของชาวจะรังยังพุ่งไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง และต่อยอดสู่การเปิดชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อสร้างทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยจัดให้มีกิจกรรมหลากหลายรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การเยี่ยมชมวิถีชีวิตคนทำตาล การล่องแพ ชับเจ็ทสกี บริการด้านอาหาร เป็นต้น ซึ่งสะท้อนถึงความกระตือรือร้นในการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างมาก เป็นการพัฒนาที่อยู่บนฐานความต้องการของชุมชน โดยมีทาง ม.อ. ปัตตานีทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงสนับสนุนทั้งด้านวิชาการความรู้ ทุน เครือข่าย และกำลังใจในการลงมือทำ รวมทั้งกำลังเตรียมทำศูนย์เรียนรู้ในตำบลจะรัง และเตรียมพานักท่องเที่ยวมาสัมผัสวิถีชุมชนของชาวจะรังมากขึ้นหลังโควิดซาบแล้ว

“ปี 2563 มีโครงการ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัยเข้ามา เราก็เลือกตำบลจะรังเป็นพื้นที่ทำงานของมหาวิทยาลัย พี่ไพรัตน์ (จิรเสถียร) ที่อยู่หน้างานบอกว่าจะเก็บข้อมูลหมดทุกทุนเลยทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรชีวภาพ และทุนอาชีพ แล้วดูว่าตรงไหนบ้างที่ยังขาด และยังต้องเติม

ชาวบ้านอยากทำเรื่องท่องเที่ยวคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมกับกับสำนักส่งเสริมฯ ชวนให้ชาวบ้านคิดเส้นทางท่องเที่ยวจะรังใน 1 วัน ชาวบ้านก็ทำเซอร์เวย์เส้นทาง 1 วันมาจริงๆ อาจารย์เข้าไปดูเส้นทางท่องเที่ยว แล้วก็ส่งไลน์ไปในกลุ่มอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัดปัตตานี เขาบอกว่าจะหาจังหวะลงไปดูเส้นทางด้วย โชคดีที่เราทำงานแล้วได้เครือข่ายที่ดี ถ้าไม่ได้เครือข่ายก็จืดเหมือนกัน

“อาจารย์ใช้ความคิดชาวบ้านเป็นที่ตั้ง ถามว่าเขาอยากได้อะไรให้เขาคิดก่อนแล้วเราก็เสริมเหมือนกิจการล่องแพนี่เขาก็คิดเองประชุมกันในหมู่บ้าน คิดเสร็จก็ระดมทุนทำเลย ลงทุนกันเองหุ้นละ 2,000 - 5,000 บาท มีทั้งหมด 50 หุ้นไม่นึกว่าเขาจะทำจริงๆ เขาทำเสร็จแล้วส่งรูปมาให้อาจารย์ดู เขาเอาจริงลุยกันแล้ว อาจารย์กลัวมีปัญหากับกรมเจ้าท่า ก็เลยพาพี่ไพรัตน์ (จิรเสถียร) ไปขออนุญาตกรมเจ้าท่าเรียบร้อย ล่าสุดก็จะประสานทาง ททท. จังหวัดปัตตานี ให้พี่สุชาติ (ชายมัน) ลงไปบรรยายให้ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน

เวลาคุยกันเสร็จ ถ้ามีอะไรช่วยเชื่อมประสานได้อาจารย์ก็เขียนไลน์ส่งให้เลย เดี่ยวรอข่าวนะ คือชาวบ้านตอบสนองเรา เราก็ตอบสนองให้เขาทันที”

ผศ.ดร. จีรรัตน์ รวมเจริญ

อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อีกกิจกรรมหนึ่งที่สำคัญในจังหวัดนี้ คือการรวมตัวของ “เยาวชนคนกล้าฝันบ้านจะรัง” เพื่อบ่มเพาะความรู้สึกสำนึกรักบ้านเกิดผ่านการร่วมกันทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนต่างๆ เช่น การทำความสะอาดมัสยิด การทำงานอาสาในชุมชน และถ่ายทอดเรื่องราวกิจกรรมดีๆ ของกลุ่มทางเพจเฟซบุ๊กชื่อเดียวกับกลุ่มด้วย ผู้ใหญ่สุรินทร์เน้นความสำคัญในการดูแล

เยาวชนลูกหลานของหมู่บ้านและตำบล การมีงานทำ ปัญหายาเสพติด รวมถึงติดตามให้คำแนะนำการใช้ชีวิตแก่เยาวชนที่ออกไปศึกษาในพื้นที่

“ผมมีกลุ่มเยาวชนกลุ่มหนึ่ง ทั้งที่จบปริญญาตรี จบม. 6 หรือไม่มีงานทำ มารวมเป็นกลุ่มเดียวกันให้เขาเสนอความคิดเห็นว่าต้องการให้ผู้นำเป็นยังไงให้หมู่บ้านเป็นยังไง แล้วตัวเขาเองต้องการอะไรเราต้องเอาเยาวชนเหล่านี้มาเป็นสมองของพวกเราอีกทีหนึ่งในการบริหารจัดการหมู่บ้าน

สมมุติลูกหลานของผมหรือของลูกบ้านไปเรียนกรุงเทพฯแล้วฐานะการเงินทางบ้านไม่ค่อยดี ผมจะไปคุยกับครอบครัวเขา ถ้าลูกจะเรียนจริงผมสามารถช่วยได้ หรือชี้ให้ได้ว่า ถ้าเราไม่ชี้ก็เสีย เราก็สามารถหาเงินได้ผมเองก็เลี้ยงตัวเองมาตลอดตั้งแต่เด็กผมสามารถใช้ชีวิตจนสำเร็จกับเราเองและสำเร็จให้สังคมด้วย ถ้าจะเรียนจริงก็ต้องไม่ใช่เรียนอย่างเดียวคุณต้องเรียนรู้ชีวิตด้วยโชคคืออย่างหนึ่งที่หมู่ 7 นี้จบระดับปริญญากันมาก รับราชการกันหลายคน เป็นแบบอย่างให้คนรุ่นหลังดำเนินชีวิตตามรุ่นพี่ แล้วก็รุ่นพี่ก็สามารถแนะนำคนที่ขาดโอกาสด้านการศึกษาได้

ผมมีข้อมูลหมดเลยว่าปีหนึ่งเด็กจบก็คนได้ทำงานก็คน คนที่ไม่ทำงานทำอะไรอยู่ที่ไหน เพราะเยาวชนส่วนใหญ่จะไปเรียนนอกพื้นที่บางคนเรียนจบก็ทำงานต่อเลย ไม่กลับบ้านเรามีทางออกที่จะช่วยเขาได้มากน้อยแค่ไหนเรามองเขาเป็นลูกหลานในฐานะเราคือพ่อคนหนึ่ง เพราะในหลวงคือพ่อของประเทศไทยใช่ไหม ฉะนั้นผมก็ต้องแสดงบทบาทเป็นพ่อของหมู่บ้านเหมือนกัน

ในอนาคตถ้าเป็นไปได้ ผมมีความฝันว่าจะมีบริษัทจะรังเป็นบริษัทจะรัง เป็นธนาคารจะรัง เป็นห้างจะรัง เป็นความฝัน แม้มันยากหน่อย แต่อยากให้เป็นนะ”

สุรินทร์ พัฒนจิราภรณ์

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

งานพัฒนาระดับตำบลทำให้อบต.จะรังได้รับการยอมรับมากขึ้น นายกอบต.ของจะรัง ซึ่งเป็นคนหนุ่มนักพัฒนา และทำงานกับกลุ่มเยาวชนอย่างจริงจังก็ได้เป็นประธานอบต.ของจังหวัดปัตตานี แล้วโอกาสมากที่จะได้เป็นนายกอบจ.ในอนาคตมีสูงมาก เมื่อเกิดเครือข่ายการพัฒนาขึ้นที่จะรัง ตำบลใกล้เคียงก็มีตัวอย่างในการเริ่มขยับเพื่อดูแลการเดินทางไปข้างหน้าเช่นกัน

คุณธรรมอยู่ในความสามัคคี ความร่วมมือ ความไว้วางใจกัน และการพึ่งตัวเองได้

ความเจริญงอกงามของผู้คนในชุมชนจะรังเกิดขึ้นท่ามกลางความผันผวนของสถานการณ์ทางสังคมในจังหวัดชายแดนใต้ จุดแข็งที่สำคัญที่สุดของชาวจะรัง อยู่ที่เครือข่ายผู้นำที่ทำงานหนักด้วยความมุ่งมั่นเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขและ

มีรายได้เพียงพอให้คนในชุมชน ทั้งคณะกรรมการหมู่บ้านและผู้นำฝ่ายต่างๆนายกอบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โตะอิหม่าม สมาชิกอบต. แกนนำกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน และกลุ่มต่างๆในชุมชน และอยู่ที่ความรัก เอื้ออาทร ความสามัคคี และความสามารถในการรวมกลุ่มและทำงานด้วยกันของคนในตำบล ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นปราการโอบอุ้มให้เกิดบรรยากาศของความและสงบปลอดภัยขึ้นภายในชุมชนโดยรวม

“ความสมัครสมานสามัคคีของชาวบ้านคือพลังของผม ในเมื่อเขาจับมือกันแล้วเราในฐานะผู้นำก็ต้องพาพวกเขาไปให้ถึงจุดหมายปลายทางให้ได้ ความสำเร็จของผมก็คือความสำเร็จของชาวบ้าน ชาวบ้านสำเร็จผมก็ดีใจด้วย

การส่งเสริมอาชีพอย่างน้อยทำให้เกิดสำนึกรักบ้านเกิดถ้าเรามีอาชีพในพื้นที่ของเรา ครอบครัวของเราก็จะมีสุข เพราะจะได้อยู่ด้วยกันพร้อมหน้าพร้อมตาไม่ต้องไปแย่งอาชีพ ไม่ต้องไปเสี่ยงอะไรข้างนอกอีก คนข้างนอกต้องมาหาเรา

จุดเด่นของที่นี่คือสภาพพื้นที่ยังสมบูรณ์อยู่ และวัตถุดิบก็ยังพอมืออยู่ในพื้นที่ ที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านรักซึ่งกันและกัน มีความสมานฉันท์ มีความรักสามัคคี มีการร่วมมือร่วมใจกันไม่ว่าเรื่องใดก็แล้วแต่หน่วยงานไหนเข้ามาในพื้นที่ก็จะให้ความร่วมมือ หรือผู้นำขอความช่วยเหลือชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือคนที่สามัคคีกันอยู่แล้ว เห็นได้ชัดจากการเลือกตั้งต่างๆ จะไม่แบ่งแยกกัน เดินกันเป็นก้อน เป็นหมู่คณะ ถ้ามีปัญหาอะไร ใครจะคิดต่างก็ได้ แต่มาสรุปกันในที่ประชุม

สิ่งสำคัญของการรวมกลุ่มคือความเข้าใจ ความไว้วางใจและความซื่อสัตย์ต่อกันเราต้องจัดวางระบบให้ชัดเจน มีการมอบหมายหน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆภายในกลุ่ม ตัวเลขต่างๆต้องมีลายลักษณ์อักษรชัดเจน ชี้แจงได้ มีงบเท่าไร เราซื้ออะไร จ่ายเท่าไร รับมาเท่าไร ส่วนต่างได้เท่าไร

กลุ่มต่างๆที่เรารวบรวมกันไว้จะได้เป็นแบบอย่างให้ลูกหลานในอนาคตว่าบ้านจะรังตั้งอยู่แบบนี้ถึงจะสงบได้ แม้เราจะมีเงินน้อยแต่เราอยู่ด้วยความเข้าใจ เข้าถึงซึ่งกันและกัน นั่นแหละคือความสงบ เป็นความสุขที่ไม่สามารถไปหาที่อื่นได้นอกจากบ้านจะรังของเราเท่านั้นเราต้องรักษาบริบทตรงนี้ไว้ให้นานเท่านาน”

สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งคือการที่การมีหน่วยงานราชการหลากหลายที่เข้ามาเป็นเพื่อนร่วมทางและสนับสนุนการพัฒนาให้เกิดขึ้น โดยมีคนที่เอาจริงเอาจัง มุ่งมั่น รับผิดชอบ เข้าใจ และคอยประสานเชื่อมโยงโลกสองฟาก ทั้งส่วนชุมชนและรัฐ ให้เอื้อประโยชน์และสนับสนุนกันเพื่อความเจริญงอกงามไปด้วยกัน แทนที่จะเป็นการกีดกันหรือควบคุมด้วยกฎระเบียบที่ทำให้ชีวิตตามธรรมชาติของชุมชนแคบแคบ ทำให้ความตั้งใจจริงและมีเจตจำนงที่แน่วแน่จากภาครัฐที่

จะช่วยเหลือชุมชน ได้พิสูจน์ตัวเองผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันจนเกิดเป็นความรักและไว้วางใจซึ่งกันและกันในการ
ทำงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมฉันเพื่อนมิตรโดยประเด็นสำคัญก่อนสิ่งอื่น คือต้องทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ เขาจึงจะสามารถ
มีกำลังยืนหยัดและกำหนดอนาคตตนเองได้ในก้าวต่อไป

“ก่อนนั้นเขาอาจไม่เห็นค่าทรัพยากรชีวภาพที่เขา มีสักเท่าไร แต่เราไปเชียร์ อันนี้ก็ได้อันนี้
ก็ได้ ทำไม่ไม่ทำอันนี้ ทำไม่คิดแค่นี้ ทำไม่ไม่ทำต่อ เลยกลายเป็นอาชีพขึ้นเยอะ

การพัฒนาจะเกิดก็ต่อเมื่อใช้วิชาการเข้าไปช่วย ไปทุกครั้งก็จะเอาแนวคิดไปให้เรารักเขา
ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับเขา เขารักเรา และพร้อมจะเปลี่ยนแปลง

สิ่งสำคัญคือให้เขาพึ่งตนเองได้ก่อน แล้วหลังจากนั้นสมานฉันท์จะตามมาเองสมานฉันท์ใน
ที่นี้มีตั้งแต่ระดับครัวเรือน ถ้าเขาพึ่งตนเองได้ระดับครัวเรือน ปัญหาจะน้อย แต่ทุกวันนี้เขาพึ่งตนเอง
ไม่ได้ ความสมานฉันท์ในครัวเรือนเลยไม่มี สองสมานฉันท์ในกลุ่มเล็กๆ ใหญ่ขึ้นมาคือระดับหมู่บ้าน
ใหญ่ขึ้นมาคือระดับระหว่างหมู่บ้าน ใหญ่ขึ้นมาคือระดับตำบล ตำบลกับตำบล ตำบลไปเชื่อมกับ
อำเภอ ตำบลไปเชื่อมกับจังหวัด

ต้องยอมรับว่าในพื้นที่ เรื่องอิทธิพล เรื่องระบบการศึกษาไม่ได้ถูกแก้ มันผูกโยงกันมา
อาจารย์อยู่ตรงกลาง เราไม่ได้เข้าข้างไหน เราเข้าข้างชาวบ้าน เข้าข้างความดีงาม พอเห็นข้อมูลก็ขอ
เจาะพื้นที่ตรงนั้นเพื่อให้เขาพึ่งตนเองได้แล้วจะเป็นจุดเล็กๆที่เกิดการเปลี่ยนแปลง

โครงการ 1 ตำบล 1 มหาวิทยาลัยที่เข้าไปทำให้ได้ใจและคุยกันบ่อยขึ้น มีสมานฉันท์เกิดขึ้น
ด้วยในหลายมิติ ที่นี้มีหลายส่วนเข้าไปช่วย เมื่อเกิดปัญหาเราใช้วิธีประนีประนอมแล้วคุยกัน ไม่ต้อง
กังวลว่าใครผิดใครถูก สิ่งผิดถูกตั้งไว้ข้างหลัง แต่เราเดินไปข้างหน้าด้วยความดีงามและความถูกต้อง
อย่าพูดความไม่ดี พูดถึงความดีแล้วก็เดินไปข้างหน้า ไม่ตีก็แก้ แค่นั้นเอง

เวลาทำงานไม่ใช่ที่เราจะไปสั่งชาวบ้าน เราต้องได้ใจ แล้วก็ไปช่วยทำให้เขาเห็นต้นแบบ
เพราะบางทีเขาก็เริ่มไม่ถูกเหมือนกัน ถ้ามีต้นแบบแล้ว มีกระบวนการแล้ว หลังๆเขาจะเริ่มเองได้

ความเชื่อมั่นของเขากับบุคคลที่เข้าไปทำงานด้วยสำคัญมาก การไว้วางใจ ความจริงใจ มอง
ตาเหมือนจะรู้ใจ ถ้ามองตาแล้วหลบตาเขาก็จบเลย เพราะพื้นที่สามจังหวัดบอกเลยว่าไม่ธรรมดาใน
การที่จะลงทำงาน ถ้ามาแป๊บๆ เขาไม่เอาค่ะ มาแล้วต้องมาให้เห็นบ่อยๆ เวลาอาจารย์ลงพื้นที่แล้วลุย
ร้อยเปอร์เซ็นต์ ใจเกินร้อย การลงพื้นที่ถ้าเรากล้าๆกลัวๆไม่ได้

เขาขยับกันเป็นขบวน ไม่ได้ขยับแค่กลุ่มเล็กๆ แต่กลายเป็นห่วงโซ่ ทุกมิติถูกขยับหมดเลย
งานพัฒนาในชุมชนถูกพูดคุยผ่านครอบครัว ผ่านกลุ่ม ผ่านมัลติดี ผ่านผู้นำ และส่งทอดกันไปเรื่อยๆ
สิ่งสำคัญคือให้เขาพึ่งตนเองได้ก่อน”

ผศ.ดร. จีรรัตน์ รวมเจริญ

อาจารย์คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในตำบลเล็กๆแห่งหนึ่งในพื้นที่สีแดงของประเทศไทย สามารถเป็นจุดสว่าง เป็นตัวอย่าง เป็นทิศทาง และเป็นกำลังใจที่สำคัญ ของการทำงานพัฒนาร่วมกันของผู้คนหลากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ที่เน้นให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งของปัจเจก ชุมชน และสังคมไปด้วยกัน การเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดจากการร่วมมือปฏิบัติ อย่างเท่าเทียมในสถานการณ์จริง การเคียงบ่าเคียงไหล่ในการทำงานและเผชิญอุปสรรคและความท้าทายต่างๆร่วมกันทำให้เกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จ และท่ามกลางสิ่งเหล่านั้น ความมีคุณธรรมกำลังเปล่งประกายอย่างมีชีวิตชีวา

“ตำบลจะรังตอนนี้ฉันคิดว่าดีขึ้นไปมากแล้ว นั่นเป็นตัวชี้วัดตัวหนึ่งว่าสังคมบ้านจะรังให้ความร่วมมือ มีความสามัคคีขนาดไหนแล้วสถานการณ์ต่างๆก็ไม่เคยเกิดขึ้น นี่ก็เป็นตัวชี้วัดเหมือนกัน อาจารย์จะลงมาเมื่อไหร่สบายใจได้เลย

พระราชดำรัสของในหลวงต้องเอามาใช้กับชีวิตจริงและพื้นที่ของเรา ผมคิดจะย้อนกลับไปหาอดีตเมื่อผมเด็กๆ แต่ก่อนเราเคยใช้เศรษฐกิจพอเพียงมาตั้งนานแล้ว ในพื้นที่นอกเหนือจากทำนาที่ทำ ตาลโตนด และปลูกผักอายุสั้น และรั้วกินได้ก็มีอยู่แล้ว ไม่ต้องไปซื้อของข้างนอกเลย มีของในหมู่บ้านเราทุกอย่าง แต่มาปัจจุบันคนก็เกิดมากขึ้น ธรรมชาติก็หมดไป ก็ต้องมาปรับปรุงแก้ไขธรรมชาติให้มันดีกว่าเดิม เพื่อผลผลิตเพิ่มเติม แต่ต้องรักษาของดั้งเดิมไว้ให้ดี อย่าไปทำลายมัน เรามีป่าเราก็จะรักษาป่า มีแม่น้ำเราก็รักษาแม่น้ำ ในชุมชนเรามีความรัก มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันเราก็ต้องรักษาไว้ตรงนี้ เพราะว่าในปัจจุบันกำลังจะหายไปแล้ว ใช้สื่อกระแสสังคมก็ระดับหนึ่ง แต่ต้องรักษาบริบทของตัวเองไว้ให้ดี

ผมภาคภูมิใจมากครับที่ได้ทำงานให้เกิดประโยชน์แก่สังคม”

สุรินทร์ พัฒนจิรากร

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี

ยามีหลิละ ตาฮา (กะละห์)

ประธานวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโดนด

“กะละห์ต้องเร่งร้อนหางานทำเข้ามาเลเซียบ้าง ไปต่างจังหวัดบ้างเพื่อทำงานเลี้ยงครอบครัว อยู่มาวันหนึ่งแม่ไม่สบาย มีพี่น้องไม่กี่คน กะละห์เลยกลับมาอยู่บ้าน คิดว่าเราจะทำงานอะไร เพราะคนบ้านเราส่วนมากออกนอกชุมชนไปทำงานพื้นที่ต่างๆ มันไม่มีงานที่สำหรับให้คนในพื้นที่เราทำ

ได้เจอนัสนีย์ ดอเลาะ บัณฑิตแรงงานของหมู่บ้านที่เป็นเพื่อนกันสมัยประถม เขาแนะนำให้จัดตั้งกลุ่มทำขนมขาย และคอยช่วยประสานขั้นตอนว่าเราต้องทำยังไงเขามีเพื่อนหลายมาสอนเรื่องขนมได้ ทำแล้วต้องทำให้ถึงที่สุดไม่ว่าจะเจออุปสรรคอะไร เพราะการทำกลุ่มจะผ่านตรงนี้ยากมาก

กะละห์ปรึกษากับกลุ่มแม่บ้าน 4-5 คน บัณฑิตแรงงาน และผู้ใหญ่บ้าน เรามาทำถั่วแผ่นกันไหม หาสูตรและพยายามทำด้วยตัวเอง รู้สึกว่ามันแข็ง เลยเปลี่ยนจากใช้น้ำตาลทรายมาใช้น้ำตาลโดนดทำให้รู้ว่าน้ำตาลโดนดทำให้นุ่มหรือเบเกอรี่นุ่มโดยไม่ต้องใช้ผงฟูหรือสารที่ทำให้นุ่ม

อาจารย์ไพรัตน์ (จิรเสถียร) จากสำนักส่งเสริมฯ ม.อ. เขาส่งกะละห์ไปอบรมเรื่องขนมอาจารย์จุดประกายว่าเราต้องเปลี่ยนเป็นสินค้าที่ต่อยอดมาจากของในชุมชนเราเลยนัดคุยกับกลุ่มแม่บ้านว่า เราต้องมาทำเกี่ยวกับตาล ชาวบ้านที่ขึ้นตาลจะขายปีละครั้งซึ่งจะมีรายได้เป็นก้อน แล้วก็ไม่มีตลาดขายด้วย กะละห์เลยลองรับน้ำตาลเหลวจากชาวบ้านมาแปรรูป ขนมทุกอย่างที่กลุ่มเราทำจะใช้น้ำตาลโดนดแทนน้ำตาลทราย แล้วก็ทำข้าวเหนียวกวนที่เป็นของขึ้นชื่อของที่นี่ น้ำตาลโดนดที่นี่เป็นเอกลักษณ์ เพราะว่าหวานไม่เหมือนที่อื่นๆ จะหวาน 28 องศาบริกซ์ขึ้นไป ขึ้นอยู่กับอากาศหรือฤดูฝน

เราขออนุเคราะห์จาก ม.อ. ปัตตานี ซึ่งเป็นนักวิจัยช่วยวัดค่าความหวานของน้ำตาลและสารอาหาร มีหน่วยงานของกรมการพัฒนาชุมชน (พช.) มาช่วยเรื่องบรรจุภัณฑ์และเรื่องบัญชี ก็เดินตามเตาะเตาะๆ ล้มบ้างลุกบ้างตามประสานที่ ไม่ได้เรียนหนังสือ แต่มีผู้ใหญ่บ้านและบัณฑิตแรงงานที่พยายามส่งเสริมให้ความรู้ที่เราต้องเดินยังไง

ตอนเริ่มต้นใช้อุปกรณ์กะละห์ทุกอย่างเลยเพราะเราไม่มีทุน เรียกชาวบ้านญาติพี่น้องมารวมคนละ 100 บาทก็ได้ ทำกันเล็กๆ ก่อนให้รู้สึกว่าเป็นต้นทุนของเรา แรกๆ ก็ไม่มีใครเห็น กะละห์ก็ทำเรื่อยๆ ตั้งแต่ปี 2559 จนถึงปัจจุบันตอนนี้ชุมชนรับรู้ว่าเรามีกลุ่มแม่บ้านที่สร้างงานและรายได้ให้ชุมชนเรา ตอนนี้นักกลุ่มมีสมาชิก 74 คน เป็นกลุ่มแม่บ้าน 24 คน และสมาชิกวิสาหกิจชุมชนล่องแพอีก 50 คน

ชุมชนเรามาัคคีกัน และผู้นำสนับสนุนเรื่องการสร้างอาชีพหลายคนมาคิดมาสมองระดมกันเราเดินไปแนวเดียวกันแล้วพยายามไม่แบ่งแยก ใครจะเป็นประธาน รองประธาน พอปฏิบัติจริงจะอยู่เหมือนกันหมด เราใช้เสียงส่วนมากตกลงกันว่าอันไหนดีที่สุดเราก็จะตามด้วยกัน กะละห์เป็นคนที่เปิดเผย เจอปัญหาอะไรก็คุยกันแบบเปิดใจอยู่กับแบบพี่น้องคนหมู่ 7 คือญาติพี่น้องกันหมดเลย

ตอนนี้ยังต้องการตลาดตลาดเรายังไม่กว้างพอ แล้วก็เรื่องวิชาการ คนในชุมชนกะลัทธิการศึกษาไม่ค่อยสูงแต่เขาเต็มใจทำ แต่บางอย่างก็ไม่ว่าจะต้องทำอะไร ยิ่งตอนนี้โควิดเราออกบูธไม่ได้ ทางรอดคือออนไลน์ ซึ่งกะลัทธิก็ยังอ่อนตรงนี้ มีน้องๆไม่กี่คนมาช่วย กลุ่มเราก็มีออเดอร์ตลอด แต่วัตถุดิบก็ยังมีเยอะ เราจะทำยอดได้ถ้ามีตลาดกว้างกว่านี้

เมื่อแม่บ้านเรามีรายได้ เขารู้สึกว่าไม่ต้องงอมืองอเท้าขอเงินจากสามี ผู้หญิงเราถ้าเราอยู่บ้านทำงานบ้าน ทำกับข้าวแล้วก็เลี้ยงลูก กะลัทธิคนหนึ่งไม่เห็นด้วย ยุคสมัยนี้เราพยายามมีงานทำ เราออกไปสร้างสรรค์ มาร่วมกลุ่ม เวลาทำกิจกรรมหรือว่าทำน้ำตาทำให้คนอารมณ์ดี พูดคุยปัญหาของแต่ละครอบครัว เป็นการแก้เครียดของแม่บ้านส่วนหนึ่ง บางทีเขาอยู่บ้านเครียดก็ไม่รู้จะคุยกับใคร แล้วชุมชนก็ได้เงินด้วย

เป้าหมายของกะลัทธิอยากจะทำเป็นบริษัทของชุมชนตำบลจะรัง แล้วก็จ้างลูกหลานคนจะรังมาทำงาน จะได้รองรับลูกหลานเรา เด็กที่จบปริญญาตรีแล้วไม่มีงานทำ นี่คือความหวังที่สุดของที่สุดเลย ตอนนี้กลุ่มเรามีเยาวชน ผู้สูงอายุ และวัยกลางคน มีทุกระดับเด็กอายุ 15-20 ปี ก็พยายามหาวิทยากรมาอบรมเป็นไกด์ชุมชน

เรามีความสุขที่ทำให้ชุมชนมีรายได้ สร้างงานสร้างอาชีพแล้วก็สร้างรายได้ให้ชุมชน ได้มีกลุ่มที่สามารถเป็นศูนย์เรียนรู้ที่เขามาเรียนที่ชุมชนเราได้ กะลัทธิภูมิใจที่เป็นลูกหลานคนจะรัง”

4.6 ชุมชนนาทอน อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล

พื้นที่วัฒนธรรมแบบใหม่ที่หลอมรวมชีวิตทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกัน

“เป้าหมายสูงสุดคืออยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข คุณอยู่ในศาสนาไหน คุณอยู่ที่นั่นแหละ แต่คุณจะทำอย่างไรให้ชีวิตคุณมีความสุข ทำให้คนอื่นมีความสุขด้วย และเกิดความสงบ ความเจริญขึ้นในบ้านในเมือง”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัศยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

การหลอมรวมศาสนธรรมกับงานด้านสุขภาพ

จังหวัดสตูลเป็นจังหวัดชายแดนใต้ริมฝั่งอันดามันที่ประชากรราว 3 ใน 4 นับถือศาสนาอิสลาม และเป็นจังหวัดที่มีสถานการณ์ความรุนแรงน้อยกว่าจังหวัดชายแดนใต้อื่นๆ โดยเป้าหมายของจังหวัดต้องการพัฒนาตัวเองเป็น “แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อุทยานธรณีโลก เศรษฐกิจมั่นคง สังคมน่าอยู่สันติสุขยั่งยืน ประตู่สู่อาเซียน”

จังหวัดสตูลมีแนวคิดในการทำงานพัฒนาแบบพหุวัฒนธรรม โดยใช้ต้นทุนจากผู้คนทั้งไทยพุทธ ไทยมุสลิม ไทยจีน และจากแรงศรัทธาทั้งจากศาสนาพุทธ คริสต์ และอิสลาม เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาจังหวัด โดยในจังหวัดสตูลมีพื้นที่ตัวอย่างที่ดีและเป็นรูปธรรมของการทำงานพหุวัฒนธรรมในความหมายกว้างที่นำศึกษาเรียนรู้อยู่ที่ตำบลนาทอน อำเภอทุ่งหว้า ห่างจากตัวจังหวัดขึ้นไปทางเหนือราว 60 กิโลเมตร

ตำบลนาทอนมี 9 หมู่บ้าน มีประชากรราว 7,000 คน ใน 2,100 ครัวเรือน สภาพพื้นที่ของนาทอนมีระบบนิเวศที่หลากหลาย ทั้งเทือกเขา ที่ราบสูง ที่ราบลุ่มน้ำทะเลท่วมถึง และชายฝั่งทะเลที่เป็นป่าชายเลน ผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (95%) บางส่วนนับถือศาสนาพุทธ และนับถือศาสนาคริสต์เป็นส่วนน้อย มีมัศยิด 8 แห่ง และสำนักสงฆ์ 1 แห่ง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน และประมงชายฝั่ง เป็นพื้นที่ที่ชาวไทยมุสลิม ไทยพุทธ และไทยเชื้อสายจีนอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล

นาทอนเป็นพื้นที่ชนบทที่ต้องเผชิญคลื่นลมของการเปลี่ยนแปลงในโลกทุนนิยมสมัยใหม่ ไม่ต่างจากชุมชนชนบทอื่นๆที่กำลังเผชิญสถานการณ์แตกร้างทางสังคมหลายระดับ ตั้งแต่ในครอบครัวที่พ่อแม่มุ่งทำงานจนไม่มีเวลาดูแลลูก ปัญหาหนี้สิน การหย่าร้าง เยาวชนติดยาเสพติด ท้องวัยใส และโรคภัยไข้เจ็บต่างๆโดยเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่มากและรุนแรงขึ้น คนนาทอนกำลังพยายามปรับตัวครั้งใหญ่ เพื่อให้อยู่รอด อยู่ดี ขณะที่ยังสามารถดำรงอัตลักษณ์ตามความเชื่อ ความศรัทธา และดำรงวิถีชีวิตตามคุณค่าและความหมายที่คนในชุมชนให้ความสำคัญ โดยท่ามกลางความพยายามรับมือกับปัญหาด้วยวิธีการต่างๆนั้น การนำหลักศาสนธรรมเข้ามาใช้ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่สำคัญ

ราว 15 ปีก่อน จริญญา รัชสรรค์ พยาบาลวิชาชีพประจำห้องผ่าตัดของโรงพยาบาลทุ่งหัว จ.สตูล มีปัญหาสุขภาพรุนแรงจากการเข้ารับการรักษาตัวด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันแล้วมีภาวะแทรกซ้อน จนเกิดความเข้าใจลึกซึ้งซึ่งว่าการมีสุขภาพนั้นต้องไปไกลกว่าการรักษาทางด้านร่างกาย แต่ต้องกลับมาหาต้นทุนภายใน คือความศรัทธาต่อพระเจ้า และความเชื่อว่า มนุษย์ถูกสร้างมาเพื่อทำประโยชน์ เพื่อเก็บผลบุญ และเพื่อใช้ชีวิตบนโลกอย่างมีคุณค่าต่อสังคมให้มากที่สุดเท่าที่มีเวลาชีวิตเหลืออยู่บนโลกนี้ เป็นการปฏิบัติอามานะฮ์ คือการทำหน้าที่ที่รับผิดชอบให้สมบูรณ์และดีที่สุด ก่อนจะถูกสอบสวนต่อหน้าพระเจ้าหลังจากตายไปแล้ว

จริญญาเริ่มนำหลักศรัทธามาใช้รักษาตัวเอง และใช้กับงานชุมชนที่เธอทำอยู่ด้วย โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับการปรับพฤติกรรมเรื่องการลดความอ้วนและลดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา

“สุขภาพไม่ได้เกิดจากการไม่ป่วย แต่เกิดจากการเข้าใจสิ่งที่เราเป็นอยู่ ณ ปัจจุบัน รู้ว่าเราเหมาะกับสิ่งไหน เราสุขแค่นี้ กินแค่นี้ มีเงินแค่นี้ เราไม่จำเป็นต้องรวย และเราทำเพื่อชุมชนด้วยทุนที่เรามี ณ เวลาปัจจุบัน

เมื่อก่อนทุ่งหัวเป็นชนบทมาก มีธนาคารแห่งเดียวคือธนาคารกรุงเทพ ยังไม่มีเซเว่น ตั้งแต่ปี 2550 คนเริ่มอ้วนมากขึ้น เป็นโรคเอ็นซีดี (โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง) กันเยอะ เราพยายามหาทางช่วยชาวบ้านให้ตื่นรู้ ให้เท่าทันตัวเอง กินในสิ่งที่มิโดยไม่ต้องไปตามกระแส โดยใช้หลักวิชาการบูรณาการร่วมกับหลักศาสนา ในการปรับพฤติกรรมในอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ใช้หลักปฏิบัติตามศาสนาเช่น การถือศีลอดในวันจันทร์กับพฤหัสบดี ปรากฏว่าแต่ละคนลดความอ้วนได้ทั้งหมด

ทำต่อเนื่องสามปีติดกัน หลังจากปีที่สาม เซเว่นเข้ามา โลตัสเล็กเข้ามา ที่มอญนะอ้วนหมดเลยในสองปีหลัง ถามเขาว่ามีความรู้แล้วทำไมไม่ไปตามโฆษณาอีก เขาบอกซื้อให้ลูก หรือลองกินนิดๆ หน่อยๆ แต่สุดท้ายก็ไหลเข้าระบบนั้นไป กิจกรรมเลยล่ม กลายเป็นลู้กระแสไม่ไหว”

จริญญา รัชสรรค์

พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลทุ่งหัว อ.ทุ่งหัว จ.สตูล

จริญญาถอยกลับเข้ามาตั้งหลักในโรงพยาบาล และหาทางเติมมิติการรักษาใจและจิตวิญญาณเพิ่มเข้าไปในการรักษาโรคทางกาย โดยนำหลักปฏิบัติทางศาสนาเชื่อมเข้ากับคำแนะนำในการดูแลสุขภาพ ใช้คำพูดเพราะๆในการบริการ เช่น หากเป็นคนไข่อิสลามก็เอ่ยคำว่า “อัสสลามูอะลัยกุม”(ความสงบสุขและความรักความเมตตาจากพระเจ้าจงประสบแต่ท่าน) แล้วก่อนให้บริการก็กล่าวพระนามของอัลลอฮ์ และขอพรให้ความเจ็บป่วยหายเร็วๆ หรือถ้าเป็นไทยพุทธก็นำแนวคิดเรื่องการเก็บ“ผลบุญ” มาใช้ในการปฏิบัติงานบริการ และช่วยให้คนไข้นึกถึงพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เพื่อใจที่เป็นสุข ทั้งผู้ให้บริการและผู้ป่วย กิจกรรมเหล่านี้ทำได้ราวสองปีก็ห่างหายและเลิกไป เพราะผู้ปฏิบัติบางคนมองว่าเขยและทีมบริหารไม่ให้ความสำคัญ เนื่องจากไม่ได้ตอบโจทย์ตัวชี้วัดของงานโดยตรง

จรรยาและทีมงานพยายามทำงานตามความเชื่อของตนอีกหลายช่องทางโดยกลับไปในพื้นที่ชุมชนอีกครั้ง โดยใช้เงินสะสมของตนเองมาจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับของโครงการอื่นๆ ในโรงพยาบาลเท่าที่ทำได้ เช่น การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวระหว่างแม่-ลูก ชวนเยาวชนทำละหมาดชักชวนพ่อแม่ให้เข้ามัสยิดมากขึ้น จัดกิจกรรมกับเยาวชนในการแยกขยะในชุมชนจนสามารถลดปริมาณขยะในครัวเรือนเป็นผลสำเร็จ จนต่อมากกระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายการพัฒนาระบบสุขภาพระดับอำเภอ (District Health System หรือ DHS) ในช่วงปี พ.ศ. 2555 โดยจรรยาเป็นเลขานุการของคณะทำงานดีเอสไออำเภอทุ่งหว้า และประสานชักชวนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนให้ร่วมพัฒนาประเด็นสุขภาพร่วมกัน โดยสร้างเป็นกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อทำงานโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ทุกภาคส่วนให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี จนทีมดีเอสไออำเภอทุ่งหว้าได้รับเลือกเป็นตัวแทนจังหวัดสตูล ไปนำเสนอในระดับเขตสุขภาพที่ 12 ในฐานะทีมร่วมทำงานดีและผลงานดี

กิจกรรมที่พยายามทำเหล่านี้มีฟูบ่างฟูบ่างตามเหตุปัจจัยในแต่ละช่วงเวลา ส่วนใหญ่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของผู้ที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนในแต่ละพื้นที่ เช่น จากความเหนื่อยล้า ความขัดแย้ง ความเจ็บป่วย ความตาย หรือการโยกย้ายไปประจำการที่อื่นกรณีเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ อุปสรรคจากการไม่ได้รับการสนับสนุนเชิงระบบ เช่น ไม่ได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารแต่ละองค์กร งบประมาณไม่เพียงพอ นโยบายและตัวชี้วัดไม่สอดคล้องกับการทำงานเพื่อความสุขทางจิตใจและความองงามทางจิตวิญญาณ รวมทั้งการติดขัดที่เกิดจากปัญหาสุขภาพและความเหนื่อยล้าของจรรยาจนแทบเบิร์นเอาต์ไประยะหนึ่ง แต่ทีมโรงพยาบาลทุ่งหว้าก็ยังไม่หยุดความพยายามในการหลอมรวมศาสนธรรมเข้ากับงานด้านสุขภาพอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ผ่านการทำงานศาสนธรรมในโรงพยาบาล มัสยิดส่งเสริมสุขภาพ และงานพุทธวัฒนธรรมที่ชวนพระสงฆ์และอิหม่ามไปเป็นวิทยากรให้ความรู้ประเด็น “สุขภาพดีวิถีธรรม” และลงเยี่ยมผู้ป่วยติดเตียงและผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่บ้านร่วมกัน

มิติใหม่ๆ ในการทำงานพัฒนาสุขภาพชุมชนของโรงพยาบาลทุ่งหว้าเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2558 เมื่อทีมงานจากโรงพยาบาล ผู้นำชุมชน และผู้นำศาสนาของอำเภอทุ่งหว้า ได้เข้าฝึกอบรม “การประเมินผลเพื่อการพัฒนา” (Developmental Evaluation หรือ DE) กับ รศ.ดร.ลือชัย ศรีเงินยวง จากมหาวิทยาลัยมหิดล เนื่องจากมูลนิธิสุขภาพภาคใต้ดำเนินการประเมินแนวใหม่มาเป็นเครื่องมือในการทำงานพัฒนาสุขภาพ เนื่องจากเห็นว่าการทำงานตามตัวชี้วัดแบบเดิมที่เน้นการลดจำนวนผู้เป็นโรคนั้นไม่ได้ผล วิธีการประเมินผลเพื่อการพัฒนาจึงตั้งคำถามกับรูปแบบการทำงาน แรงขับเคลื่อน ความร่วมมือและความสุขของเครือข่ายคนทำงาน รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ที่ไม่ใหญ่โต แต่ทำได้จริงและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบได้ โดยลงมือทำงานร่วมกันคล้ายงานวิจัยชิ้นเล็กๆ เพื่อให้เกิดปฏิบัติการจริง

การประเมินผลเพื่อการพัฒนาช่วยให้ผู้ร่วมกระบวนการทำงานสามารถเข้าใจสถานการณ์ทางสังคมอันซับซ้อนและหาทางออกหรือคำตอบใหม่ๆ ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบได้ โดยใช้กิจกรรมการประเมินผลเป็นเครื่องมือสะท้อนและป้อนกลับสอดแทรกอยู่ในกระบวนการพัฒนา ผ่านหลักการสำคัญคือ Head-Heart-Harmony หรือ หัว-ใจ-มิตร “หัว” คือการมีปัญญาในการเข้าถึงและเข้าใจความซับซ้อนของปัญหา มองเห็นเรื่องได้ถูกเขาน้ำแข็งที่เห็นได้ยาก “ใจ” คือ

ความสงบนิ่งและเมตตา เพื่อพร้อมทำงานที่ยาก ซับซ้อน และมักไม่เป็นดังใจคิด และ “มิตร” คือการเรียนรู้ในการวางตนเองอย่างเหมาะสมและเชื่อมประสานกับเครือข่ายขับเคลื่อนต่างๆ

การนำวิธีการประเมินผลและพัฒนามาใช้ในงานอย่างต่อเนื่อง ช่วยสร้างให้เกิดทั้งความเข้าใจความซับซ้อนของปัญหาอย่างชัดเจนและลึกซึ้งกว่าเดิม เกิดแรงฮึดจากการหยุดคาดหวังและคาดหวังผลจากการทำงานให้ได้ตั้งใจ เป็นการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องแบบรอดได้ คอยได้ และหลอมรวมความไว้วางใจของทีมทำงาน ซึ่งร่วมกันสร้างชุมชนต้นแบบด้านการจัดการสุขภาพที่เกิดขึ้นต่อมาหลังจากนั้น ที่บ้านยารายี ของตำบลนาทอน

“คำว่า Head พาเราไปเรียนรู้สังคมภาพใหญ่ระดับโลก เห็นสถานการณ์โลก ทำให้ต้องกลับไปหาความรู้ในอัลกุรอาน อัลกุรอานบอกว่าคุณนี่คือยุคสุดท้าย ทุกอย่างจะป่วย ตั้งแต่ความคิด จิตมนุษย์ ธรรมชาติ โรค ทำให้เห็นภาพชัดขึ้น เมื่อก่อนเคยรู้สึกอยากจะถอยแล้ว แต่ได้ฟังผู้บรรยายทางศาสนาบอกว่า ยิ่งยุควิกฤต เรายิ่งต้องพยายามช่วยสังคม จะทำอะไรให้คนเข้าใจหลักธรรมแล้วมีความสุขกับสิ่งที่กำลังเผชิญ สามารถอยู่ได้กับบททดสอบที่รุนแรง้า สังคมไม่เป็นเหมือนเดิมอีกแล้ว มนุษย์จะอยู่แบบเดิมไม่ได้ เราใช้กรอบความคิดเดิม วิชาการแบบเดิม เพื่อเคลื่อนชุมชนที่ป่วยเรื้อรัง และมีปัญหาซับซ้อนมากมายไม่ได้

เราต้องเข้าใจตัวเอง แล้วหาทุนในตัวเองเพื่อเยียวยาสังคมภายนอก ดีี่ทำให้เราเย็นลง และได้เรียนรู้จากตัวอาจารย์ลือชัยด้วย อาจารย์เป็นคนมีธรรมะ แม้อาจารย์จะใช้ความรู้ ข้อคิดของท่านพุทธทาส แต่เราก็เข้าใจ เพราะหลวงพ่อบุญทาสมีไอเดียวบางส่วนคล้ายของมุสลิม เคยทราบว่าเป็นพี่ชายสมัยก่อนของท่านก็เป็นมุสลิม หลักธรรมบั้นปลายเหมือนกัน พลิกแค่หลักการปฏิบัติและหลักคิดเรื่องของผู้สร้างเท่านั้น

ถ้าคุณธรรมไม่กลับมา โลกาวินาศแน่ๆ วินาศทั้งตัวเราเอง ทั้งความคิด ทั้งปัญหาสุขภาพ นื่องพยาบาลแต่ละคนก็เครียดและป่วยกัน มีปัญหากันแทบทุกวัน เหมือนความอดทนต่อสิ่งรุนแรง้า น้อยลง ซึ่งก็เป็นภาพสะท้อนของชุมชนด้วย และเมื่อโลกวิบัติ คนจะยิ่งหลุดออกจากศาสนา

Hearth คือหัวใจที่เราหล่อหลอมทุกอย่างไปด้วยกัน และใส่หลักธรรมเดิมเข้ามาด้วย สิ่งสำคัญที่ทำให้ทุกอย่างไปต่อและหยุดไม่ได้ คือเราอยากได้บุญเพิ่ม แต่ต้องวางใจถูกที่ แม้ผลลัพธ์จะไม่เกิด จะไม่สำเร็จอย่างที่หวัง อย่างน้อยเราก็ได้ทำแล้ว ได้เป็นมุสลิมคนหนึ่งที่ทำตามคำสั่งที่พระเจ้าให้มา

พอได้หลักของหัวใจ-ใจ-มิตรแล้ว ในฐานะ Harmony เจ้าหน้าที่ที่อยากเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็ง ต้องสนับสนุนกำลังปัญญาด้านวิชาการที่เขาต้องการ หรือทรัพย์สินบ้างในส่วนที่เป็นหน้าที่ของมุสลิมที่ต้องแบ่งปันเพื่อจะได้ช่วยเคลื่อนงาน”

จรัญญา รั้งสรรค์

“ผมเปลี่ยนไปในกระบวนการดีอี ผมโคตรแข็งนะ แต่อาจารย์ลือชัยพาไปเห็นความจริง แบบนี้เรียกว่าพาร์ทเนอร์ เวลาคุยเรื่องหนึ่งโดยที่ไปไม่สุด แต่อีกคนพาเราไปให้สุดได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผมเปลี่ยน และจะทำให้หลายคนเปลี่ยนได้ง่ายๆโดยไม่รู้ตัว เหมือนสารสื่อประสาทที่หลั่งออกมาจากต่อมทั้งมีท่อและไร้ท่อ และเราไม่รู้สึกรู้ว่าเราเปลี่ยน การทำงานลักษณะนี้จะทำให้งานสำเร็จ และไม่มีอุปสรรคด้วย

ตอนเวิร์กช็อปมีเรื่องที่ประทับใจมาก ช่วงหนึ่งนั่งล้อมวงทำกิจกรรมเข้าจังหวะ ใช้เพลงเป็นจังหวะ มีอาจารย์ท่านหนึ่งมาแตะที่ไหล่ผมแล้วบอกว่า อีหม่ามน่าจะไม่ใช่ดวงนะครับ ผมประทับใจที่เขารู้ว่าผมไม่ใช่ดวงกับกิจกรรมนั้น และเขากล้าคุ้มครองเราจากสิ่งที่ไม่เหมาะสม คราวนั้นได้ใจผมเต็มๆ และผมไม่เคยลืม”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัสยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

การหลอมรวมทางวัฒนธรรมผ่านการท่องเที่ยววิถีชุมชน

โรงพยาบาลทุ่งหว้าเคลื่อนงานสุขภาพระดับอำเภอเพื่อให้เกิดผลกระทบทางนโยบาย ไปพร้อมกับการเคลื่อนงานระดับหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดชุมชนต้นแบบด้านการจัดการสุขภาพของอำเภอทุ่งหว้า โดยมีมิติที่สำคัญของการขับเคลื่อนหมู่บ้านต้นแบบร่วมกับโรงพยาบาลคือ คืออิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี มัสยิดบารายี บ้านบารายี ตำบลนาทอน ซึ่งได้รับการยอมรับจากเครือข่ายในพื้นที่ว่า เป็นผู้นำทางศาสนาที่เข้มแข็งและมีความเป็นสากลในแบบของผู้นำรุ่นใหม่มากที่สุดของอำเภอทุ่งหว้า

รูปลักษณ์ภายนอกของอิหม่ามมิตรชาแปลกกว่าอิหม่ามทั่วไป ไม่มีหนวดเครา ไม่พูดซ้ำๆหรือพูดเน้นหลักคำสอนมากนัก และมีอารมณ์ขัน คนทั่วไปสามารถเห็นอิหม่ามได้ทั้งในชุดประจำตำแหน่งอิหม่ามสีขาวยาว ชุดนักปั่นจักรยานเต็มยศ หรือชุดลำลองสบายๆแบบเดินชายหาด ปรับเปลี่ยนไปตามแต่กิจกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน ที่บางครั้งก็อยู่ในบทบาทผู้นำเรื่องการออกกำลังกาย ผู้นำชุดลอกคูคลอง ขนขยะ ทำสระน้ำให้โรงเรียน หรือผู้นำการปลูกสมุนไพรและรักษาโรคด้วยภูมิปัญญาชุมชน และเมื่อได้สนทนาด้วย จะพบแก่นแกนทางศาสนาอิสลามที่ลึกซึ้งและมั่นคงทั้งในความคิด วัตรปฏิบัติส่วนตัว อย่างการรับประทานอาหารมือเดียว รวมทั้งการแปลงออกมาเป็นวิถีทางในการทำงานพัฒนา

อิหม่ามและชาวบารายีทำงานร่วมกับโรงพยาบาลทุ่งหว้าด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านผ่านการจัดการขยะและปลูกต้นไม้ จนได้รับรางวัลหมู่บ้านจัดการสิ่งแวดล้อมดีเด่นจากอำเภอ และเมื่อเกิดเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน

ชัดเจนขึ้น ทูบในชุมชนยินดีเข้าร่วมงานพัฒนา บารายีก็เคลื่อนวงล้องานพัฒนาชุมชนต่อไปแบบเป็นองค์กรรวม ผ่านการทำงานเชื่อมโยง 6 มิติไปพร้อมกัน คือ การศึกษา ศาสนา-วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการท่องเที่ยว โดยเป็นการเคลื่อนงานตามสถานการณ์และสอดคล้องกับจุดร่วมในหลักธรรมของ 3 ศาสนาหลักคืออิสลาม พุทธ คริสต์ และในแต่ละกิจกรรมการพัฒนาจะมีทั้ง 6 เรื่องสัมพันธ์กัน

ในช่วงปีท้ายๆที่ผ่านมา บ้านบารายีและหมู่บ้านอื่นในตำบลนาทอนเน้นการทำงานพัฒนาในมิติการท่องเที่ยววิถีชุมชน ซึ่งสามารถสร้างการเรียนรู้ให้ชาวบ้านได้ดี ผ่านการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมทั้งจากความคิด บทสนทนา การทำกิจกรรมร่วมกัน และปรากฏการณ์ต่างๆที่นักท่องเที่ยวที่นำมาสู่ชุมชน ในปัจจุบัน ชาวตำบลนาทอนเปิดบ้านเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ใน 30 ครอบครัว รับนักท่องเที่ยวได้ 150 คน โดยต้องเป็นบ้านที่เจ้าของบ้านอยู่ด้วย เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และเมื่อปลายปีที่ผ่านมา กลุ่มโฮมสเตย์นาทอนได้รับการคัดเลือกจากกรมการท่องเที่ยวให้เป็นกลุ่มโฮมสเตย์ต้นแบบ “บ้านสวยด้วยอัตลักษณ์ชุมชน” 1 ใน 4 กลุ่มของประเทศ ในฐานะตัวแทนกลุ่มโฮมสเตย์ภาคใต้

ที่บ้านบารายี อิหม่ามมิตรชาเปิดบ้านตัวเองเป็น “ศูนย์จัดการเครือข่ายแหล่งเรียนรู้บ้านอิหม่ามโฮมสเตย์” เมื่อปี พ.ศ. 2560 โดยรับนักท่องเที่ยวผ่านทางอบต.นาทอนซึ่งจะคัดกรองให้ เนื่องจากต้องให้นักท่องเที่ยวเข้าใจวิถีชุมชนที่เรียบง่ายและไม่ตีตื้นเหล่า ผู้มาเยือนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มสถาบันการศึกษา กลุ่มทำงานพัฒนาสังคม และนักท่องเที่ยวคุณภาพ ที่ต้องการมาเรียนรู้วิถีชุมชนมุสลิมและการพึ่งตัวเองในชุมชน ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวและเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเป็นเวลา 5 วัน นอกจากการกินอยู่หลับนอนและการพูดคุยแลกเปลี่ยนในชีวิตประจำวันแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เช่น การขี่จักรยาน ออกกำลังกายตอนเช้า ไปลงทะเล ทิ้งปาชายเลน ดูการจัดการสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชน ดูการเลี้ยงผึ้ง เทียวอุทยานธรณีโลก ศึกษาที่มาของโลก และนำเรื่องต่างๆกลับมาพูดคุยกันผ่านมุมมองของศาสนา บางครั้งอิหม่ามมิตรชาก็ต้องอยู่ดูแลนักท่องเที่ยวตลอด 5 วันตามคำขอของผู้มาเยือน

“ก่อนหน้านี้ประมาณ 5 ปี คนจะเห็นภาพของมุสลิมแบบสุดโต่ง พอรู้ว่าจะมาพักบ้านอิหม่ามก็ตกใจกลัว แต่พอมาแล้วก็อยากมาอีก คุณกันยังไม่จบ ต้องคุยต่ออีกหน่อย หลายคนมีความสุขมาคุยกันก็ทำให้มีความสุขได้ แต่ว่าคุณจะปล่อยวางยังไง ไม่เต็มเข้าไปจนมันหนักมาก ลองเอาออกดูสิ หลายคนบอกว่า เขาคิดเต็มแล้วมาทั้งชีวิตแล้ว มาบ้านอิหม่ามแล้วไม่ได้ตีตื้นเหล่าเลย แต่มีความสุข

จากที่ตอนแรกรู้สึกที่น่ากลัวมาก เขาจะสวิงกลายเป็นอีกด้านหนึ่งที่เขารู้สึกว่าปลอดภัยที่สุด อิหม่ามต้องบอกเขาว่า ที่นี่เป็นอย่างนี้เพราะเราใช้ระบบศาสนาเป็นระบบในการดำเนินชีวิต ไม่เหมือนที่อื่น แต่ไปที่อื่นคุณต้องใช้สตินะ เขามาอยู่ที่นี่ 5 วัน ส่วนใหญ่ก็ทำกิจกรรมที่เราวางไว้ มีกระทั่งการวิ่งเปี้ยวกับอิหม่าม เขาสนุกมาก

การมาอยู่ร่วมกันช่วยแก้ปัญหาเรื่องเขตกันทางวัฒนธรรม หลายคนมาที่นี่ไม่กล้าไหว้พระ เขาเอาพระของเขามา อิหม่ามบอกเขาว่า ทำสิลูก ก็เหมือนอิหม่าม ที่ทำเพื่อให้จิตใจสงบ ทำให้เกิด

ความรักต่อพระเจ้า พระเจ้ารักมนุษย์ทุกคนบนโลกนี้ ถ้าเรารักพระเจ้า เราต้องรักคนที่พระเจ้ารักด้วย ลูกให้พระเจ้าไปเลย ถ้าเราใส่ใจ ให้ความสนใจ ให้สิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐาน ทุกอย่างเขาจะให้กลับมา คำว่าสมานฉันท์มันเกิดขึ้นหลังจากกระบวนการเหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว

แต่ก็ไม่ได้เกิดขึ้นง่ายๆนะ การเรียนที่ดีที่สุดคือการเรียนในครอบครัว บางครั้งหากครอบครัวเขาไม่ดี เราก็สร้างครอบครัวใหม่จำลองขึ้นมาเหมือนโฮมสเตย์นี้แหละ จำลองวัฒนธรรมเข้าไป ใส่ข้อมูลเข้าไป ถ้าเราใส่หลักสูตรเข้าไปในโฮมสเตย์ทุกหลัง อะไรที่เขาขาดจากครอบครัวเดิม ให้เขามาเติม มาเปิดมุมมองใหม่ๆที่นี้ มันได้บุญ ได้อานิสงส์ ได้ความดี และได้ผลจริงๆในการปรับเปลี่ยนความสมานฉันท์ต่อกันได้ และสุดท้ายจะเข้าใจว่าอะไรที่เราหลอมรวมกันได้

รูปแบบคือเรากำหนดกิจกรรมขึ้นในครอบครัว ซึ่งเราคิดแล้วว่าต้องการให้คนเรียนรู้อะไร แล้วบทบาทหน้าที่ที่จะเกิดขึ้นมาเอง เช่น เราต้องการให้ลูกเป็นคนมีจิตใจดี มีการให้ เราก็แค่ฝึกเขาให้รู้จักให้ ถ้าเป็นพุทธก็ฝึกให้ตักบาตร แต่อย่าตักบาตรอย่างเดียว ไม่อย่างนั้นก็จะติดกับเฉพาะพระ ก็ต้องให้ได้กับทุกคนที่ลำบาก และฝึกให้โดยใช้สติ ไม่ใช่ให้โดยขาดสติ ไม่เช่นนั้นความดีจะทำร้ายเขา ต้องใส่ภูมิไปด้วย นี่คือวัฒนธรรม ไม่ต้องใช้ความคิดมากมาย ทำสิ่งนี้ แล้วคนนี้จะมินิสัยอย่างนี้ทันที”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัสยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

การสร้างสรรคบรรยาภาศของครอบครัวชั่วคราวแบบใหม่ในโฮมสเตย์แต่ละหลังคือเครื่องมือขับเคลื่อนงานพัฒนาธรรมในความหมายกว้าง ที่ไม่ใช่เพียงการอยู่ร่วมกันของคนที่แตกต่างกันเชื้อชาติหรือศาสนา แต่เป็นการหลอมรวมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ผ่านสัมพันธภาพของการดูแลกันอย่างอบอุ่น นอกจากการอยู่โฮมสเตย์แล้ว การเข้าจักรยานที่แต่ละบ้านมีอยู่ และการซื้อสินค้าจากชาวบ้าน ยังเป็นการเพิ่มปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มาเยือนกับครอบครัวอื่นในชุมชน เพื่อการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เชื่อมโยง และหลอมรวมวิถีชีวิตของทั้งสองฝ่าย จนเกิดเป็นวัฒนธรรมแบบใหม่ร่วมกัน

“เราเป็นผู้สอนที่เป็นพาร์ตเนอร์ของทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย เป็นคู่หูจริงๆ คุยกันแล้วเข้าใจ รู้เรื่อง ถ้าคุณมีความทุกข์ อย่างน้อยต้องหายทุกข์ แต่จะสุขก็เปอร์เซ็นต์นั้นอีกเรื่อง

ตอนเช้าเราปั่นจักรยานออกกำลังกาย เขาก็ไปปั่นจักรยานด้วย หากบางคนกลัวเหนื่อยไม่แข็งแรง เราก็ต้องใช้มือเราข้างหนึ่งปั่นจักรยานตัวเอง อีกมือก็ต้องดึงเขาลากกลับกันมาให้ถึงบ้าน ไม่ว่าจะออกกำลังกายหรือใช้ชีวิต ทุกเรื่องเป็นชีวิตจริง ๆ สิ่งเหล่านี้เป็นสัมพันธภาพ และเราต้องได้ประโยชน์จากเขามากกว่าที่เขาพาพัก นอน กิน แล้วเราก็ได้ตั้งค์ แค่นั้นไม่คุ้ม

อิหม่ามทำโฮมสเตย์ต่างๆที่ไม่เคยมีกำไร แต่กำไรคือการได้เรียนรู้พร้อมกับคนที่เข้ามา เพราะความรู้ใช้ได้ตลอด ปรับเปลี่ยนอัปเดตอยู่ตลอด บางครั้งมีหม้อ มีสารธารณสุขเข้ามาพัก ก็เป็นการ

หลอมรวมที่ดีมาก มีการแลกเปลี่ยน บางเรื่องเราแทบไม่ต้องไปเข้าคอร์สเรียนเลย คนที่มากพักนี้แหละเป็นครูเรา และเราก็เป็นครูเขาได้ แลกเปลี่ยน ได้ตอบ บางครั้งวันท้ายๆก็มีการติเบตกัน เป็นการฝึกเราให้ออกจากอคติ สุดท้ายเราจะรู้สึกเบา ไม่มีอะไรเป็นภาระเลย

นอกจากเครือข่ายในชุมชนเรื่องการท่องเที่ยวแล้ว เราพยายามสร้างต้นแบบหลายๆเรื่องในชุมชนเพื่อการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน แล้วเราก็มาถอดบทเรียนว่า วัฒนธรรมที่ต่างกันมาก สิ่งไหนหลอมรวมแล้วเกิดปัญหา เราก็ต้องคุยกับชาวบ้าน ปัญหาอย่างหนึ่งของชาวบ้านคือ เมื่อรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาโดยไม่ทันคิดว่าสิ่งนี้หลอมรวมได้ไหม จะเกิดอันตราย เพราะอาจเป็นการทำลายภูมิของเขาไปด้วย สิ่งนี้เป็นหน้าที่ที่เราต้องดูแลโดยตรง

โสมสเดย์ทั้ง 30 หลังของนาทอนมีมาตรฐานเดียวกัน และอาจมีส่วนน้อยมากที่ไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกับบ้านอิหม่าม ถ้าทุกอย่างเหมือนกันหมด ผมมองว่าไม่มีเสน่ห์ แต่อย่างไรสุดท้ายก็ต้องหลอมรวมและต้องดี ในบ้าน 1 หลัง ถ้าดีทั้งหมดผมว่าไม่เกิดภูมิ มันต้องมีทั้งดีและไม่ดี สิ่งสำคัญคือสุดท้ายสามารถแก้ปัญหาและป้องกันตัวเองให้อยู่ในความดีได้

พวกเราทุกคนต้องมีวินัย ส่วนมากอิหม่าม พระ ถ้าไม่ฝึกมากก็ไม่ควรเข้าใกล้เพศตรงข้าม แต่ถ้าวางใจไปอีกขั้นหนึ่ง เราต้องทำสิ่งที่ยากกว่า ชีวิตถึงจะมีความหมาย ผู้ที่ดำรงตำแหน่งในศาสนาและเป็นที่พึ่งทางใจของคนอื่น ศิลปะเป็นเรื่องสำคัญเพื่อให้ตนเองเกิดภูมิคุ้มกันในทุกกรณี ทุกสถานการณ์ เพราะถ้าเราเสียหายไป คนจะเอาใจไปไว้ที่ไหน

นาทอนมีคนโดดเด่นหลายด้านมาช่วยกันจัดการงานหลายเรื่อง ทุกอย่างไม่มีการขัดแย้ง มีการหลอมรวมที่ดีมาก เพราะเราใช้หลักการและเหตุผล เราไม่เอาอัตตาของความเป็นอิหม่ามมาใช้ว่าทุกคนต้องเป็นอย่างนี้นะ เลยทำให้อยู่ร่วมกันได้ ทั้งที่โดยปกติถ้าเป็นอิหม่ามจะยากหน่อย เพราะอัตตาค่อนข้างสูง”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัสยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

การเรียนรู้ใหม่ การเมืองใหม่ และวิถีชีวิตแบบใหม่ที่หลอมรวม

การพัฒนาในก้าวต่อไปของตำบลนาทอนคือ ความพยายามหลอมรวมศาสนธรรมและการเมืองการปกครองในท้องถิ่นเข้าด้วยกัน ทิศทางนี้เริ่มเป็นได้หลังการเลือกตั้งอบต.ในช่วงปลายปี 2564 ที่ผ่านมา เมื่อนายเอกชัย หลงขาว นักธุรกิจการก่อสร้างที่ให้เงินส่วนตัวสนับสนุนการพัฒนาสาธารณประโยชน์ในพื้นที่จำนวนมากได้รับเลือกเป็นนายกอบต. นาทอนคนใหม่ ภาพที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นต่อไปคือ การร่วมมือกันระหว่างนักธุรกิจ นักบวช และผู้มีส่วนร่วมในพัฒนาต่างๆ เพื่อนำพาชุมชนให้เดินไปข้างหน้าอย่างเชื่อมโยงและหลอมรวม โดยหวังว่าท้องถิ่นจะสามารถกำหนดนโยบายและตัวชี้วัดที่

สอดคล้องกับความเป็นจริงตามบริบทของชุมชนได้ รวมทั้งเชื่อมโยงเครือข่ายและทรัพยากรจากภาคธุรกิจเข้าสู่กิจกรรมที่เป็นบุญ เพื่อเข้าร่วมกระบวนการการพัฒนาแบบพหุวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง

“การเมืองปัจจุบันยังแย่งระหว่างเรื่องศาสนากับชีวิต ศาสนจักรกับอาณาจักรถูกแยกออกจากกัน ทำให้ภูมิคุ้มกันของศาสนาต่อความดีความชั่วลดลงจนน่าเป็นห่วง ที่ชัดที่สุดคือการเลือกตั้งทุกระดับไม่มีเรื่องวัฒนธรรมเข้าไปเลย ที่ผ่านมามีประเทศไทยบอกว่าใช้วัฒนธรรมในการขับเคลื่อน ผมมองว่าไม่จริง ถ้าจริง ตัวชี้วัดความสุ่มมันต้องมากกว่านี้ แต่ทั้งหมดไม่ใช่เลย

งานพัฒนาที่ผ่านมามีการหลอมรวมและกำหนดเป้าหมายอย่างแท้จริงว่า เราต้องการเห็นภาพการพัฒนาในชุมชนเป็นอย่างไร เป้าหมายของพื้นที่ 3-4 จังหวัดชายแดนใต้ก็ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาทุกจังหวัด รวมทั้งเป้าหมายระดับประเทศ อันนี้คือการหลอมรวมจริงๆ ตอนนี้ปัญหาคือความแตกแยก ผู้นำต่างคนต่างเดิน บางครั้งก็มีนักการเมืองเข้าไปจูงเขา ทำให้การหลอมรวมยากมาก

หากจะเข้าไปทำงานการเมือง เราต้องมีใบเบิกทาง เบิกทางจากเรื่องราวเก่าๆ ภาพเก่าๆ ต้องผ่านตรงนี้ไปก่อน ก็คือเราต้องใช้ตั้งคั่นนั้นแหละ ไม่ใช่ชื่อเสียง แต่เป็นการช่วยเหลือเขารายครอบครัว ถ้าไม่ใช่เงินคุณหมดลสิทธิ์เล่น พอเข้าไปแล้วเราก็เติมคุณธรรมเข้าไป เติมความดีเข้าไป ชี้ตัวเองเข้าไป เพื่อจะทำความดี ที่นี้อยากเปลี่ยนอะไรเปลี่ยน เพราะทุกคนต้องการความดี

เราไม่ยอมเห็นการชื่อเสียง แต่เราจะซื้อทั้งชีวิต ซื้อทุกวัน ซื้อการช่วยเหลือ เมื่อพ่อแม่คิดได้แล้วลูกหลานจะคิดตาม เป็นการเมืองที่สะอาด มีจุดเริ่มต้น แล้วต่อยอดปรับเปลี่ยนพัฒนาไปเรื่อยๆ หลังจากนั้นก็ไม่ต้องหาเสียงแล้ว มันจะมาเอง เพราะที่ใช้ฐานของความดีดูแลเขายิ่งกว่าคนในครอบครัว

นายกอบต. คนใหม่เป็นนักธุรกิจ ทำให้เรามีเจ้าภาพที่สามารถใช้เงินได้อิสระ ไม่ถูกตัวชี้วัดที่พันมือพันเท้าจนไม่มีอิสระในการทำงาน เหมือนที่อินเดีย นักบุญต้องอาศัยนักธุรกิจ นักธุรกิจไม่สามารถทำได้ถ้าไม่มีนักบุญ ไม่อย่างนั้นก็ทำบุญสะเปะสะปะ ทำแล้วผิดหวัง

จริงๆบ้านเราดีกว่าอินเดียเยอะ มีโครงสร้างพื้นฐานที่ถือว่าใช้ได้ดี เพียงแต่ไม่ใช่หลักธรรม ตอนนี้เรามีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องครบ การเริ่มต้นที่ดี กระบวนการดี ทุกอย่างอยู่ในระดับดีหมด เพียงก่อนหน้านี้ยังไม่ได้มาเจอกัน มันจะเป็นตัวการันตีว่าเวลาที่เร เชื่อมโยงเครือข่ายเข้าสู่กระบวนการสนับสนุนส่งเสริมกันในกิจกรรมต่างๆ มันจะเป็นกิจกรรมบุญ เป็นกิจกรรมที่บริสุทธิ์และง่าย”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัสยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

อิหม่ามมิตรชามองว่า กระบวนการหลอมรวมมิติทางโลกและทางธรรมเข้าสู่ชีวิตและการพัฒนาสังคมนั้น ทำได้ โดยหลอมรวมหลักการที่มีประโยชน์ของทุกศาสนาเข้าสู่ปฏิบัติการของการพัฒนา เพื่อเป้าหมายที่จะทำให้เกิดประโยชน์ กับผู้คน โดยสิ่งสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงการพัฒนาทั้ง 6 มิติเข้าด้วยกันแบบพหุวัฒนธรรม คือการศึกษา ศาสนา-วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และการท่องเที่ยว และการพัฒนา เมื่อทำงานกับเรื่องหนึ่ง อีกห้าเรื่องก็จะติดตามไป ด้วยเองโดยไม่รู้ตัว

“เรื่องการเรียนรู้ ศาสนา และวัฒนธรรม ผมพาเด็กมุสลิมไปเรียนที่วัด พาเด็กจากวัดมาเรียนที่ มัสยิด หากเราไม่เรียนรู้ด้วยกันก็จะอยู่ด้วยกันไม่ได้ สังคมก็เหมือนกัน ตอนนี้คนแต่งงานไขว้ศาสนา กันมาก เด็กเยาวชนโตขึ้นจะอยู่ได้อย่างไร เขาก็มีปัญหาครอบครัว มีปัญหาของญาติพี่น้อง มีปัญหา ตั้งแต่เกิดจนตาย และไม่เกิดการเรียนรู้เพื่อการหลอมรวมอย่างเกิดประโยชน์สูงสุดและมีเป้าหมาย

เรื่องเศรษฐกิจมีหลักการชัดเจน มุสลิมจำพี่น้องพุทธไปเลี้ยงหมูไม่ได้ เพราะในคัมภีร์อัลกุ ราน ห้ามตัวก็ห้ามราคาด้วย ห้ามหมูก็แสดงว่า มุสลิมขับรถบรรทุกหมูไปขายไม่ได้ โฆษณาหมูไม่ได้ หรือยาเสพติด ห้ามไม่ให้ค้า ไม่เสพ ขนยาก็ผิด ถือว่าไม่ขัดกัน

เรื่องของสังคม จากเกิดถึงตายเราดูแลกันได้หมด ให้กันได้ทุกอย่าง

เรื่องของสิ่งแวดล้อมก็ไม่น่ามีปัญหาอะไร ที่น่าสนใจที่สุดคือสิ่งแวดล้อมในครอบครัว ซึ่ง โสมสเตย์จะเป็นที่เรียนรู้ที่ดีที่สุด จะรู้ว่าสิ่งนี้ทำได้ สิ่งนี้ไม่ได้

เรื่องการท่องเที่ยวก็ไม่ขัดแย้งอะไรกันเลย

พอเราไม่แยกเป็นประเด็น ทุกคนก็มองไม่ออก แต่พอแยกให้เห็นเป็น 6 เรื่อง ก็จะรู้ว่าการ หลอมรวมกันนั้นทำได้

ประเด็นสำคัญคือการศึกษาใน 3-4 จังหวัดชายแดนใต้ หลักสุตรปกติและหลักสุตรศาสนาไม่ สอดคล้องกัน บางอย่างหลักการของศาสนาไม่อนุญาต โดยเฉพาะอนุบาล เช่น การมีกิจกรรมเข้า จังหะหรือการร้ายราบบางประเภทที่ทางศาสนาห้ามไว้ ชาวบ้านจะมีสองฝ่าย ถ้าลูกฉันหน้าตาดีก็จะ ชอบ ลูกฉันหน้าตาไม่ดีก็อยากให้เป็นแบบเดิม

ปัญหาหนักสุดในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาคือท้องก่อนแต่งในวัยทีน หลักของอิสลามไม่ได้ส่งเสริมให้ ใช้ยาคุมกำเนิด แต่ส่งเสริมหรือบังคับให้ป้องกัน คุณต้องไม่ล่อแหลมไปสู่การมีการเพศสัมพันธ์ก่อนทำ พิธีกรรมอย่างถูกต้อง ผู้ปกครองก็ต้องดูแล เป็นการหักห้ามและให้เกียรติผู้หญิง ต้องมีทั้งหลักศาสนา และนิติศาสตร์มารองรับเพื่อให้เกิดความสุขตามเป้าหมายที่แท้จริงของศาสนา แต่ในหลักสุตรปกติเป็น อีกแบบ กลายเป็นสองมาตรฐานในศาสนาเดียวกัน อันนี้ลำบากเลย เด็กมุสลิมถ้าไปเที่ยวโอกาสท้อง ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะไม่ได้ป้องกัน

คนมักไม่เข้าใจว่า ทำไมศาสนาห้ามเยอะ และส่วนมากห้ามของที่ชอบทั้งนั้น การห้ามเป็นการฝึก เวลาที่เราต้องการทำตามอารมณ์ที่รุนแรง เราจะหักห้ามตัวเองได้ ไม่เหมือนเด็กที่ถูกตามใจ ตั้งแต่เด็กจนโต จะเป็นอารมณ์สองชั่ว เป็นซึมเศร้าได้ง่าย เพราะไม่ได้ถูกฝึกมาให้รองรับความผิดหวัง ที่ต้องอดทนอดกลั้น”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัสยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

สำหรับอิหม่ามมิตรชา วิธีการสำคัญที่สุดของการสร้างการเปลี่ยนแปลงคือการนำพาผู้คนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาเข้าสู่การเรียนรู้แบบนอกรอบ ที่ทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของชีวิต เข้าใจสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอย่างรอบด้าน พร้อมทั้งมีเครื่องมือและทักษะการปฏิบัติที่นำไปสู่เป้าหมายร่วมกัน โดยเฉพาะหลักสูตรอบรมผู้นำที่หลอมรวมเป้าหมายงานพัฒนาจากส่วนกลางและชุมชนเข้าด้วยกัน ขณะที่การเรียนรู้ของชาวบ้าน ต้องพาเข้าสู่การปฏิบัติจริง และเรียนรู้ไปด้วยกันอย่างใกล้ชิดแบบเป็นคู่หู ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นธรรมชาติ

“ทุกวันนี้ผู้ปฏิบัติในพื้นที่ไม่ได้รับการพัฒนาเลย ไม่มีใครคิดและทำหลักสูตรเหล่านี้ออกมาอย่างบูรณาการจริงๆ หลักสูตรที่มีอยู่เป็นหลักสูตรเพื่อต่อรองงบประมาณมากกว่า อย่างตัวผมไปร่วมกิจกรรมบ่อยมากในหลายระดับ แต่ยังไม่มีการพัฒนาศักยภาพที่ทำให้ผู้นำในชุมชนใช้เครื่องมือต่างๆ ได้เต็มรูปแบบอย่างแท้จริง อย่างมีเป้าหมาย ไม่มีจริงๆ

หลักสูตรที่จะทำต้องเป็นหลักสูตรเพื่อพัฒนาคน พัฒนาชาติ อย่าบอกว่าพัฒนา muslim แล้วไม่เกี่ยวกับชาติบ้านเมือง ต้องหลอมรวมทั้งศาสนจักรและอาณาจักรคือประเทศเรา หลอมรวมคนหลายศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาไปพร้อมกัน เดินไปพร้อมกัน

ควรมีหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำศาสนาด้วยอีกหลักสูตรหนึ่ง เป็นการพัฒนาให้เต็มศักยภาพสามารถตีความและอธิบายสถานการณ์ในโจทย์ต่างๆ ได้ดีโดยใช้ความคิดและสติปัญญาครบ หลักสูตรตามที่ผมเคยเข้า เป็นหลักสูตรระดับปริญญาโทขึ้นไป แต่เราเข้าไปได้เพราะเป็นอิหม่าม ได้ไปหลอมรวมกับคนอื่นที่ไม่ใช่อิหม่าม ทำให้ได้มุมมองที่หลากหลาย เช่น หมอ สาธารณสุข ตำรวจ พอกลับมาใช้ชีวิตก็เข้าใจและเข้าถึงจริงๆ สามารถหลอมรวมอาณาจักรและศาสนจักรเข้ากันได้ และสามารถดูแลคนอื่นได้

สำหรับคนในชุมชนชนบท เราไม่มีสิ่งที่เราเรียกว่า การถอดบทเรียน เขาจะไม่เข้าใจเหตุ และเมื่อผลเกิดขึ้นมันจะแก้ยาก เพราะว่าไม่รู้จะแก้ยังไง เมื่อไม่เข้าใจ ส่วนมากก็จะใช้หลักความเชื่อที่ส่งต่อมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน แต่เมื่อปัญหาเปลี่ยน จะก้าวไม่ทันยุค และแก้ปัญหาไม่ได้

เวลาเรารุ้กับชาวบ้าน ถ้าเราบอกว่า เราจะเปลี่ยนเรื่องนี้ให้คุณนะ เพื่อประโยชน์อย่างนั้นๆ เขาจะตั้งกำแพง ไม่ยอมรับ และมีความขัดแย้ง โดยเฉพาะเรื่องศาสนายังขัดแย้งเยอะ แต่หากเราพาเขาผ่านเหตุการณ์หรือกิจกรรมไปที่เป้าหมายหนึ่งโดยที่เขาไม่รู้ตัว เขาจะไม่ปฏิเสธ

ในชุมชนเรามีเครือข่ายเยอะ แต่รัฐบาลไม่พูดถึงเรื่องนี้เลย เขาปล่อยเป็นอนุโมลอิสระมาตลอด ถ้ามีนโยบายจัดการเรื่องผู้นำเหล่านี้ในรูปแบบการควบคุมที่เหมือนไม่ควบคุม อย่าไปใส่ใจว่าเขาเป็นอย่างไร เอาเป้าหมายมาเป็นที่ตั้ง ม้าจะตัวลื้ออะไรก็ช่าง แต่วิ่งเข้าเส้นชัยก็พอ”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัศยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

คุณธรรมอยู่ในการก้าวข้ามความยึดติดสู่การหลอมรวม

ความขัดแย้งและโกลาหลจำนวนมากที่ปรากฏ เกิดจากการที่สิ่งหนึ่งไม่สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นได้ ตั้งแต่ความรู้สึกที่สับสนและขัดแย้งภายในตัวตนของปัจเจกแต่ละคน ความแตกร้างในครอบครัว ไปจนถึงความแตกแยกทางสังคม ทั้งกับคนด้วยกันและคนกับชีวิตอื่นในโลกธรรมชาติ แต่ในท่ามกลางสถานการณ์ที่เป็นอยู่ เรายังมีความหวังที่มองเห็นการหลอมรวมวิถีชีวิตแบบพหุวัฒนธรรมในความหมายกว้างเกิดขึ้นหลายระดับในตำบลนาทอนและอำเภอทุ่งหว้า มีการเชื่อมโยง แลกเปลี่ยน และหลอมรวมมิติทางโลกและทางธรรมในแง่มุมต่างๆอันหลากหลายของชีวิต จากที่เคยถูกแบ่งแยกเป็นสอง ให้กลับมาเป็นหนึ่งเดียวกันอีกครั้ง

กลุ่มบุคคลและเครือข่ายในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ ท้องที่ ท้องถิ่น ผู้นำศาสนา และผู้คนในชุมชน กำลังช่วยกันทำงานเพื่อสร้างความเชื่อมโยงของมิติต่างๆ โดยใช้หลักการของศาสนาเปิดประตูสู่ความสมานฉันท์ บนพื้นฐานความเข้าใจว่า คนส่วนใหญ่รู้สึกเบื่อหน่ายกับความคร่ำครึของศาสนา และถ้าปากท้องยังอด ผู้คนก็จะมาร่วมกิจกรรมการพัฒนาไม่ได้ การปรับประยุกต์หลักธรรมมาใช้กับชีวิตอย่างสมสมัย การไม่พยายามเทศน์สั่งสอนหลักธรรมโดยตรง แต่หาวิธีจูงใจแบบต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับการใช้ชีวิต เพื่อให้ผู้นำพาผู้คนเข้าสู่กระบวนการของงานพัฒนาชีวิตทั้งทางโลกทางธรรมที่ไม่แบ่งแยก

อย่างไรก็ตาม ยังมีความท้าทายของการทำงานอยู่หลายประเด็น เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ที่ต้องฝ่ากำแพงความคุ้นชินและยึดติดกับวิธีคิดและวิธีทำแบบเดิม การไม่มีโครงสร้างการทำงาน งบประมาณ เป้าหมาย และตัวชี้วัดสำหรับการอยู่ดีมีสุขแบบองค์รวมที่เกิดจากการทำงานร่วมกันของฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักร และในฝ่ายศาสนาเอง การเปิดใจและปรับตัวเพื่อก้าวเข้ามาทำงานร่วมกับทางโลกของผู้นำศาสนาอีกจำนวนมากก็ยังไม่ง่ายนัก จุดเริ่มต้นของการสลายจุดติดขัดและเปิดพื้นที่การเชื่อมโยงที่ทะเลาะรอบเดิมนั้นๆออกไปได้ จึงอยู่ที่การช่วยกันให้เกิดการคลายความยึดติดของทุกฝ่าย ทั้งระดับบุคคลและสถาบันทางสังคมต่างๆ

“ข้อจำกัดส่วนใหญ่คือเราจะยึดติด และไม่เรียนรู้เพิ่มเติมว่ามนุษย์สามารถทำอะไรได้อีกมากมาย ถ้าเราคิดดี คิดบวก อารมณ์ความรู้สึกก็จะดี แต่ถ้าคิดลบเมื่อไหร่ มันจะเกิดความทุกข์ แล้วออกมาด้วยตัวเองไม่ได้ หลายคนต้องมีคนพาเขาออกมา

การจะให้คนในสังคมมาทำเรื่องเดียวกับที่เราทำอยู่ บางครั้งเราต้องรับฟังเขา มากกว่าจะให้เขาฟังเรา ให้เขาได้พูดในแบบของเขา เราไม่ควรบอกว่าอันนี้ผิด อันนี้ไม่ดี แต่เราต้องบอกว่า ถ้าเป็นอย่างนี้จะดีกว่าไหม คือเติมสิ่งที่เหมาะสมในเวลาที่เหมาะสม

การยึดติดส่วนใหญ่ตอนนี้คือกรอบที่ไม่ควรจะเป็นกรอบ เป็นกรอบจากยุคสมัยเดิมที่เหมือนเป็นพฤติกรรมย่ำคิดย่ำทำส่วนตัวแล้วส่งต่อมาเป็นพฤติกรรมสังคม และเป็นกรอบที่เกี่ยวข้องกับความศรัทธา ถ้าไม่ทำจะน่ากลัว การเอาคนออกจากกรอบแบบนี้ยากมาก

ผมนอกกรอบแต่ไม่ใช่นอกรีต ไม่ได้นอกรีตประเพณี ทุกอย่างมาจากหลักการของศาสนา หากเราฝึกให้ชีวิตเรามีระเบียบแบบแผนมานาน สุดท้ายเราจะสามารถตัดสินใจต่าง ๆ ด้วยอารมณ์ความรู้สึกได้ เพราะอารมณ์ความรู้สึกของเราคือระเบียบแบบแผนไปแล้ว แต่หากเรายังไม่ได้ฝึก เราก็จะไม่ระเบียบเวลาตัดสินใจใคร เพราะขาดเกณฑ์มาตรฐานที่จะประเมินเขา

ถ้าหากเราต้องการอะไรก็แล้วแต่ ไม่ต้องคิดมาก เอาชีวิตออกไปเผชิญ เต็มน้ำมันเต็มถึง มีตั้งคืนกระบะเป่า แล้วก็ออกไป สิ่งนี้จะเริ่มพาเราออกจากกรอบบางอย่าง นี่คือหลักการที่แท้จริง ปัญหาที่ซับซ้อนคือการที่เราทำตามกรอบที่ไม่ใช่กรอบ

เราไม่จำเป็นต้องย้อนกลับไปแบบเดิม แต่ควรเป็นแบบใหม่ที่เป็นปัจจุบันมากๆ หลักศาสนาไม่ว่าอิสลามหรือพุทธ โดยปกติหลักการของทุกศาสนาจะมีส่วนที่เป็นหลักการกว้างๆที่เป็นสัจวาจาซึ่งสามารถใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย กับส่วนปลีกย่อยที่ต้องปรับเปลี่ยนกันพอสมควร เราต้องมองไปข้างหน้า ดูว่าสาระอะไรที่เป็นประโยชน์จริง และสอดคล้องกับหลักการจริงๆ และอยากให้เห็นความสำเร็จในการปฏิบัติและเกิดประโยชน์กับคน กับชุมชนจริงๆ”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัสยิดบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

ภาพฝันของการพัฒนาที่กำลังจะเกิดขึ้นที่ตำบลนาทอน คือก้าวต่อไปของสิ่งที่เชื่อมโยงมาจากอดีต ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ทูนต่างๆภายในชุมชนถูกดึงเข้ามาร่วมพัฒนาชุมชนจนเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่ชัดเจนขึ้น เกิดการรับรองจากภาครัฐและถือเป็นผลงานการพัฒนาร่วมกัน โดยบารายีได้รางวัลหมู่บ้านจัดการสิ่งแวดล้อมดี (ขยะ) ของอำเภอ และอิหม่ามมิตรชาได้รางวัลอิหม่ามผลงานดีเด่นระดับจังหวัด ชมรมจักรยานของบารายีทำให้เกิดกระแสและโครงการปั่นจักรยานของอำเภอทุ่งหว้า เกิดแหล่งศึกษาดูงานของคนต่างพื้นที่ โดยครอบครัวและชุมชนเป็นต้นแบบและเป็นหน้าตาให้

อำเภอในฐานะแหล่งเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและชีวิตที่สุขแบบความพอเพียง รวมทั้งเกิดการเคลื่อนตัวของงานพัฒนาไปในประเด็นที่ชุมชนมีความพร้อม และร่วมไปในทิศทาง การพัฒนาของจังหวัดสตูล

ในงานด้านสุขภาพ โรงพยาบาลทุ่งหว้าพบทิศทาง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของชุมชน ทั้งด้านบริโภค และการออกกำลังกาย เช่น มีการลดความหวานในกับข้าว/น้ำหวานและของหวาน ทำน้ำสมุนไพรดื่มตามบ้านและในงานเลี้ยง ชาวบ้านและผู้สูงอายุออกกำลังกายเพิ่มขึ้น มีจำนวนผู้ไม่สูบบุหรี่และครอบครัวปลอดบุหรี่เพิ่มขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีแนวโน้มสุขภาพที่ดีขึ้น มีการหนุนเสริมให้ชุมชนดำรงชีวิตตามวิถีพอเพียงมีการปลูกผัก/พืชสมุนไพรกินเอง ปลูกผักขาย และลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ทำให้หนี้สินลดลง นอกจากนี้ โรงพยาบาลยังคงเดินทางทำงานด้านสาธารณสุขร่วมกับสุขภาพ โดยชักชวนอหิมา่มทั้งอำเภอทำงานร่วมกันในนามกรรมการมัสยิดเพื่อการพัฒนา และหากมีความต้องการพัฒนาชุมชนจากต้นทุนภายในของตนเอง โรงพยาบาลก็พร้อมเป็นพี่เลี้ยงโดยใช้ต้นแบบจากบ้านบาราฮี

“ถ้ามองในภาพรวม เราอาจทานกระแสนิยมไม่ได้ แต่สิ่งสำคัญคือ เราไม่ได้คาดหวังว่าต้องชนะ แค่ทำอะไรให้แต่ละครอบครัวมีความสุขในบริบทปัจจุบัน อย่าเบิร์นเอาต์กับชีวิต อย่าถึงขั้นฆ่าตัวตายไปก่อน อย่าถึงขั้นจนมุมไปก่อน เราจึงพยายามดึงทุนในตัวของแต่ละคนมาใส่ชิปการใช้หลักธรรมในการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้น ให้เขาเข้าใจร่วมกันว่า อัลเลาะห์ไม่ได้ทอดทิ้ง หลักศาสนาเยียวยาหัวใจคุณได้ ถึงแม้คุณจะได้ไม่ได้มีความสุขตามที่เขาใช้มาตรฐานทางโลกเป็นตัวประเมินกัน เช่น ต้องมีรถ มีบ้านสวย มีเสื้อผ้าสวย แต่จะทำอย่างไรให้เกิดสุขภาวะในตน/ชุมชน มีสุขอย่างพอเพียง ลิ่งเหล่านี้อาจค่อยๆ แพร่ไป”

จรัญญา รังสรรค์

พยาบาลวิชาชีพ โรงพยาบาลทุ่งหว้า อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

เรื่องราวของตำบลนาทอน แสดงถึงพลังเงิบของวัฒนธรรมและศาสนธรรมที่มีศักยภาพและพลังมหาศาลในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาที่มีคุณธรรมเป็นแก่นแกนสำคัญ การปลูกพลังนี้ให้ตื่น และเชื่อเชิญให้เข้าร่วมกับพลังอื่นๆของสังคม คือสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของการเดินไปข้างหน้าร่วมกันของชุมชนและประเทศชาติในยามที่เคำกลางของวิกฤตต่างๆก่อตัวชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ อหิมา่มมิตรขามองว่า หากประเทศเรามีเจตนาทางสังคมที่ชัดเจน มีเป้าหมาย มีนโยบาย มีบุคคลอันเป็นที่รักและศรัทธา มีปฏิบัติการ และมีบุคคลที่สามารถสื่อสารเพื่อรวมใจเครือข่ายผู้คนจากหลากหลายศาสนาและวัฒนธรรมให้เข้ามาเชื่อมโยงเพื่อเดินไปข้างหน้าร่วมกัน การรวมพลังเช่นนี้จะส่งผลดีให้เกิดขึ้นได้ในเวลารวดเร็ว

“ผมมองว่าสิ่งต่างๆมันดิ่งลงจนถึงขีดสุดแล้ว แต่เมื่อดิ่งลงต่ำสุดเมื่อไหร่ โอกาสก็กลับขึ้นมา ก็มีสูงมาก การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติ จะทำอย่างไรให้คนเดินไปอย่างสอดคล้องกับสถานการณ์ด้วยความคิดและปัญญาของเขา

ตอนนี้เหมือนเรากำลังขับรถไปในทางที่คิดเคี้ยวมาก และไม่เคยไปมาก่อน เมื่อผ่านโค้งหนึ่ง เราจะมองเห็นชัดขึ้นว่าโค้งต่อไปจะขับอย่างไร โดยใช้ฐานของวัฒนธรรม ศาสนา และความรู้ที่แท้จริง มาสนับสนุนเรา และเราก็ได้องค์ความรู้ใหม่ๆเข้ามาตลอดด้วย

เรื่องศาสนาทั้งหมดจะเป็นขุมพลังขับเคลื่อนที่ดีมาก แต่การปรับเปลี่ยนเรื่องวัฒนธรรมต้องใช้ศรัทธาต่อตัวบุคคล ปัญหาที่แท้จริงคือตอนนี้เราไม่มีผู้นำทางจิตวิญญาณที่ทุกคนศรัทธาเชื่อมั่น และเป็นที่ยังทางใจระดับสูงสุดเหมือนในหลวง ร. 9 ช่วงหนึ่งในสมัยของท่าน การหลอมรวมเรื่อง ศาสนาทุกศาสนาดีมาก ผ่านบุคคลที่เป็นคนดีมีฝีมือ พระองค์ท่านก็ไม่ถือพระองค์ ดิฉัน ทำให้ได้ใจคนไปเต็มๆ พอใจไปแล้วทุกอย่างก็ไปตาม ท่านให้ความช่วยเหลือไม่แยกชนชั้น และเป็นกรกระทำ จากผู้ที่สูงที่สุด คนที่ทุกคนรักที่สุดในประเทศนี้ ถ้าเราทำแบบช่วงที่ในหลวงร. 9 ท่านทำ ภาพที่ต้องการจะสำเร็จเร็วมาก ขยับหนึ่งจะได้ผลสิบ

ถ้าคนที่หลอมรวมที่ดีที่สุดในประเทศใส่ใจทำในเรื่องวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา ปีเดียวงานในพื้นที่จะเห็นผลเลย พื้นฐานจิตของคนไทยต้องการคนที่น่าศรัทธา ได้ฝากใจเอาไว้ มันจะไม่โดดเดี่ยว และจะไปได้เร็วกว่าระดับประเทศด้วยซ้ำ เพราะพื้นฐานเราดีมาก แค่ไม่มีคนมาจัดการเพื่อพัฒนา ศักยภาพของผู้นำอย่างมีเป้าหมาย

การนำนโยบายระดับสูงและกิจกรรมต่างๆลงสู่พื้นที่ จำเป็นต้องมีตัวแปลภาษา คือคนที่ เหมือนอิหม่ามนี้แหละ คนที่สื่อความรู้สึก สื่อเป้าหมาย ให้ชาวบ้านเข้าใจ เป็นคนที่จะเชื่อมโยง เครือข่ายด้วยวิธีการเหมือนที่เราสร้างครอบครัวที่มีคุณภาพ มีศักยภาพ นำไปสู่เป้าหมายคือ ความสุขความสำเร็จ ที่สำคัญเรามีโอกาส เนื่องจากอิหม่ามดูแลเขาตั้งแต่เกิดอิหม่ามก็เข้าไปดูแล แก่ เจ็บ ไม่สบายเราก็ต้องไปเยี่ยม ตายยังเป็นเรื่องที่เป็นศาสนกิจสำคัญที่เราต้องไปดูแล

ในหนึ่งปีที่ผ่านมา เรื่องของศาสนาปรากฏในชีวิตของชุมชนมากขึ้น อย่างที่บ้านอิหม่ามก็ เพิ่งติดคำสอนจากคัมภีร์อัลกุรอานไว้ เมื่อก่อนจะไม่แสดงเลย เพราะคนบางกลุ่มจะรู้สึกว่าไม่กำแพง เมื่อก่อนอิหม่ามนำเสนอศาสนาในรูปแบบของระบบการดำเนินชีวิตล้วนๆซึ่งเป็นสากล แต่ตอนนี้เรา แสดงได้แล้วว่า นี่คืออิสลามนะ ถ้าหากไม่ใช่อิสลาม เป็นพุทธ คริสต์ ก็ไม่ต้องกังวล เพราะลุดท่ายแล้ว ส่วนที่เหมือนกันในทุกศาสนาสามารถหลอมรวมและก่อให้เกิดความสงบสุขได้

เป้าหมายสูงสุดคืออยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข คุณอยู่ในศาสนาไหน คุณอยู่ที่นั่นแหละ แต่คุณจะทำอย่างไรให้ชีวิตคุณมีความสุข ทำให้คนอื่นมีความสุขด้วย และเกิดความสงบ ความเจริญขึ้นในบ้าน ในเมือง ก็แค่นี้ เป็นจริง ความดี ความงามตามกฎของธรรมชาติ คือนิยามของวัฒนธรรมจริงๆ”

อิหม่ามมิตรชา โต๊ะลาตี

มัสยิดบาราฮี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล

**พระปลัดธันวาคม สดัญญโม ประธานที่พัทสงฆ์ป่าฤทธิยากุล ต.ทุ่งหว้า อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล
และประธานฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดสตูล**

อาตมาทำงานมาตั้งแต่ปี 53 ในนามของพระธรรมทูตอาสาห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีพันธกิจสี่เรื่อง หนึ่ง คือ การเยี่ยมพระ พบปะโยม พระลงไปเยี่ยมชาวบ้าน ชาวบ้านบางคนแก่แล้ว มาวัดไม่ได้ พระก็ลงมาเยี่ยม ไปให้กำลังใจ หรือไปพูดธรรมะให้ฟัง ญาติโยมจะดีใจมากเวลาพระไปเยี่ยม

สอง คือศาสนสัมพันธ์ ก็มีการสื่อสาร พบปะ หรือทำกิจกรรมร่วมกันกับต่างศาสนา

สาม เป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้กับญาติโยม บางครั้งมีเหตุการณ์ต่างๆเกิดขึ้นเราก็ให้กำลังใจ เอาของไปให้ ไปเยี่ยม ไปพูดคุย

และสี่ คือด้านอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็ก นักเรียน หรือเยาวชน

กิจกรรมไปเยี่ยมโยมกับทางโรงพยาบาล ช่วงแรกมีเด็กนักเรียนที่เป็นเยาวชนจิตอาสาไปด้วย เขาตั้งใจมากที่จะช่วยเหลือชุมชน เขาไม่มีงบประมาณ ก็ปลูกดอกดาวเรืองกัน ขายได้พันกว่าบาท เขาก็ซื้อของไปเยี่ยม ไปดูแลคนใกล้ๆบ้าน ตอนหลังอาตมาขอบริจาคจากเพื่อนที่เป็นพระธรรมทูตอาสาด้วยกันได้เงินมาห้าหมื่นกว่าบาท เอาไปจัดตั้งชมรมจิตอาสาของโรงเรียนทุ่งหว้าวรวิทย์ แล้วพานักเรียนไปจัดกิจกรรม

การที่นักเรียนลงไปเยี่ยมคนป่วยติดเตียงหรือคนแก่ ทำให้เขาไปเห็นเหตุการณ์จริงๆว่า คนป่วย คนที่นอนติดเตียงต้องการความอบอุ่นและความเห็นอกเห็นใจจากลูกหลาน นักเรียนไปช่วยป้อนช่วยนวดเขา เขาร้องให้คิดถึงหลานเขา นักเรียนพวกนี้ก็หวนคิดถึงตัวเอง ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนแก่กับนักเรียนกับเด็กดีขึ้นในครอบครัว เขาก็มีความสุขกันขึ้น

ปีหลังๆชมรมจิตอาสาได้รับการตอบรับดีมาก นักเรียนเพิ่มขึ้นจาก 12 คนเป็น 50 คน เพราะมีคุณครูที่โรงเรียนเป็นครูที่ปรึกษา เวลาไปไหนหรือมีกิจกรรมอะไรนักเรียนก็จะไปช่วย เช่น ช่วยล้างจาน ช่วยจัดโน่นจัดนี่ในงานทอดกฐินที่วัด ไปช่วยทาสีที่มีสยิดช่องโหว่

อาตมาเองได้จัดทอดผ้าป่าให้โรงพยาบาลทุ่งหว้าปีนี้จะเป็นที่ 4 แล้ว ทางฝ่ายอิสลามก็มีการจัดเลี้ยงน้ำชา ร่วมกัน ไทยพุทธไทยอิสลามทำงานร่วมกันตลอดในเขตอำเภอทุ่งหว้า ในตัวจังหวัดสตูลก็มีพระ โตะอิหม่าม หัวหน้าคริสต์จักรสามฝ่ายทำงานร่วมกัน

เวลาเราลงไปเยี่ยมผู้ป่วย ผู้สูงวัย อาตมาก็อิหม่ามจะไปด้วยกัน อาตนาจะไปพูดคุยให้กำลังใจ ให้เขาระลึกถึงบุญที่เคยทำไว้ พูดให้เขาเกิดปิติที่ทำความงามความดีมาตลอดชีวิต ไม่แน่ว่าการไปเยี่ยมครั้งนั้นอาจเป็นวาระสุดท้ายของชีวิต เขาก็ได้ เพราะว่าหลักของพุทธศาสนา วาระจิตสุดท้ายจะทำให้คนไปเกิดดีหรือไม่ดี ในวาระจิตสุดท้าย ถ้าเราไปพูดให้จิตใจเขามีปิติ เกิดปราโมทย์ เขาก็จะไปเกิดในภพภูมิที่ดีในอนาคตได้

ในการลงไปทำงานกับโยม เราหวังลูกหลานหรือผู้เฒ่าผู้แก่ในแต่ละครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่อบอุ่นขึ้น เมื่อครอบครัวอบอุ่นขึ้น มีความเข้าใจกัน ปัญหาในครอบครัวจะน้อยลง ปัญหาสังคมก็จะน้อย สังคมก็จะอยู่เป็นสุข

4.7 ชมรมแพทย์ชนบท

ยื่นหยัดทำทนายอำนาจรัฐด้วยอุดมการณ์เพื่อมวลชน

“เราเป็นเพื่อนพี่น้องกัน เราไม่ใช่องค์กร เมื่อเข้ามาแล้วมันไม่มีวันออก
ไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิก หัวใจคือการผูกมัดกันด้วยฐานความสัมพันธ์”

นายแพทย์สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ

ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจนะ อ.จนะ จ.สงขลา ประธานชมรมแพทย์ชนบท

เมื่อหมอไปอยู่ชนบท

ชมรมแพทย์ชนบท เป็นการรวมตัวของกลุ่มแพทย์ที่ทำงานในโรงพยาบาลชุมชน รวมถึงแพทย์ในเมืองที่มีอุดมการณ์หรือความสนใจในประเด็นการสร้างความเป็นธรรมและความเท่าเทียมให้กับคนชนบท ต่อต้านการคอร์รัปชัน สร้างธรรมาภิบาลในกระทรวงสาธารณสุข และต้องการปฏิรูประบบสุขภาพเพื่อสังคม ชมรมแพทย์ชนบทก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นช่วงหลังยุคเหตุการณ์การเข้าร่วมเปลี่ยนแปลงสังคมครั้งใหญ่ของนักศึกษาในเดือนตุลา 2516 และ 2519 เป็นเวลาที่แนวคิดเรื่องความเสมอภาคและความเท่าเทียมกำลังเข้มข้น และหล่อหลอมให้เหล่าหมอในชมรมแพทย์ชนบทมีอุดมการณ์ในการทำประโยชน์เพื่อมวลชนมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นนักศึกษา

ช่วงแรกชมรมแพทย์ชนบทเน้นการทำงานเพื่อพัฒนาระบบการทำงานของโรงพยาบาลอำเภอให้มีประสิทธิภาพ และดูแลเครือข่ายแพทย์ในโรงพยาบาลอำเภอ เพื่อหล่อเลี้ยงแพทย์ให้อยู่ในชนบทได้มากขึ้น และยังเป็นกำลังหลักในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐาน

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2530 ชมรมแพทย์ชนบทเน้นการขับเคลื่อนเพื่อเรียกร้องสิทธิของแพทย์ในชนบท เพื่อจูงใจให้แพทย์อยู่ในชนบทได้นานขึ้น และเน้นการรณรงค์สื่อสารกับสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนสังคมสุขภาพที่เชื่อมโยงกับการจัดทำนโยบายสาธารณะ และในช่วงทศวรรษ 2540 มีบทบาทในการต่อต้านทุจริตคอร์รัปชัน โดยใช้การทำงานผ่านสื่อมวลชนเป็นกลยุทธ์สำคัญ เช่น กรณีการทุจริตจัดซื้อยา 1,400 ล้านบาท กรณีการทุจริตงบประมาณไทยเข้มแข็ง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการปฏิรูประบบสุขภาพและโครงสร้างการบริหารงาน ที่จากเดิมรวมศูนย์อยู่ในกระทรวงสาธารณสุขให้กระจายอำนาจมากขึ้น และมีบทบาทก่อตั้งองค์กรตระกูล ส. ได้แก่ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ซึ่งเป็นการลดอำนาจส่วนกลาง และสร้างธรรมาภิบาลเชิงโครงสร้างผ่าน “คณะกรรมการ” ที่มีตัวแทนจากหลายฝ่ายมาแลกเปลี่ยนและถ่วงดุลตรวจสอบกันและกัน

และในปัจจุบัน นายแพทย์สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ หรือหมอจ๊ก ผู้อำนวยการโรงพยาบาลจะนะ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ประธานชมรมแพทย์ชนบทคนล่าสุด ได้กล่าวสรุปลักษณะการทำงานขับเคลื่อนของชมรมแพทย์ชนบทคุณนี้ไว้ว่า

“ทั้งหมดน่าจะมีสองบุคลิก คือบุคลิกที่ทำงานเชิงบวก เช่น ปฏิบัติการบุกกรุงช่วงโควิดระบาดหนัก เรื่องพัฒนาชนบท เรื่องคุณภาพชีวิต การสร้างระบบสุขภาพปฐมภูมิ เป็นต้น ถ้าไม่มีงานร้อนเราก็ทำงานเย็นๆไป แต่บางช่วงก็มีงานร้อน เช่น เรื่องจับตาคอร์ปชั่น เป็นหลักขึ้นมา

สองบุคลิกนี้มีความสมดุลมาก ขณะที่หลายองค์กรทำแต่เรื่องร้อน เลยกลายเป็นองค์กรต่อต้านรัฐบาล ซึ่งอาจไม่ค่อยดีเท่าไร เพราะจะได้ความความเชื่อถือจากสังคมน้อย แต่เราทำทั้ง ‘รบ’ และบวก ซึ่งถือเป็นจุดแข็งที่สำคัญของเรา”

“แพทย์ชนบทบุกกรุง” ผนึกกำลังหลายเครือข่ายลุยต้านโควิด

ช่วงโควิด-19ระบาดหนักกลางปี 2564 ยอดผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตในกรุงเทพฯ พุ่งสูงมากเกินกว่าระบบสาธารณสุขจะรองรับไหว ขบวนการ “แพทย์ชนบทบุกกรุง” จึงเกิดขึ้นเพื่อระดมบุคลากรสาธารณสุขจากชนบทเข้ามาตรวจหาเชื้อเชิงรุกในกรุงเทพฯ ก่อนหน้าองค์กรอื่นๆ เพื่อควบคุมการระบาดให้อยู่ในวงจำกัด และเป็นการส่งเสียงให้สาธารณสุขรู้ว่า ถึงเวลาแล้วที่รัฐบาลและระบบสาธารณสุขในเมืองต้องปรับตัวทำงานเชิงรุกเพื่อรับมือกับวิกฤติครั้งนี้

“เราไม่ได้มาเพื่อช่วยกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่เรามาสรางโมเดลการปฏิบัติการที่เป็นเครื่องมือสร้างแรงกดดันให้กับภาครัฐและกลไกรัฐ การช่วยคนกรุงเทพฯ เป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการ

ต้นเหตุมาจากความขัดใจว่า ทำไมกรุงเทพฯ ไม่ทำแบบต่างจังหวัด คือระดมตรวจเชิงรุกให้มากที่สุดเพื่อป้องกันการระบาด เราคุยกันว่า ยื่นหนังสือไปก็ไร้ประโยชน์ จึงทำปฏิบัติการดีกว่า ครั้งแรกระดมได้แค่ 6 ทีม แต่เป็นทีมที่แข็งมาก

เราเริ่มคิดกันวันศุกร์ วันเสาร์ประชุมชม วันอาทิตย์และวันจันทร์เตรียมตัว วันอังคารขึ้นกรุงเทพฯ วันพุธปฏิบัติการเลย ท่ามกลางความไม่พร้อมแต่ก็ลุยกันเลย มีอุปสรรคก็ไปแก้กันหน้างาน พวกเราทำงานโรงพยาบาลชุมชน เรายอมรับบุคลิกแบบนี้ได้ เพราะความพร้อมจริงมันไม่มีหรอก

เราไม่ต้องวางแผนมาก สถานการณ์ภายนอกจะเป็นตัวกำหนดการเคลื่อนไหว ผมเชื่อใน windows of opportunity เมื่อหน้าต่างในโอกาสเปิด เราต้องฉวย ต้องวิเคราะห์จังหวะและโอกาสให้ได้ แล้วถึงจะดีไซน์เป็นปฏิบัติการ มันจะมาแบบฉุกเฉิน เราต้องตั้งตัวให้ได้และพร้อมลุยกับมันโดยไม่ต้องพร้อมมาก ไปตายเอาดาบหน้า”

แม้จะเตรียมตัวไปแก้ปัญหาหน้างาน แต่ปฏิบัติการครั้งนี้ก็มีการวางแผนมาแล้วเป็นอย่างดี หมอสุภัทรเล่าถึงการ ทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายจาก 3 ส่วนคือ อาสาสมัครบุคลากรทางการแพทย์ อาสาสมัครภาคประชาชน และองค์กร ภาครัฐอย่างสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ทั้งนี้อาสาสมัครบุคลากรทางการแพทย์จำนวนมากไม่ได้นิยาม ตัวเองว่าเป็นแพทย์ชนบท แต่มีจิตวิญญาณร่วมกันในการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ร่วมกับชมรมแพทย์ชนบท

ความท้าทายของปฏิบัติการบุกกรุง คือการจัดหาทรัพยากรมาสนับสนุนปฏิบัติการ และหาหน่วยงานรับช่วงดูแล คนไข้ต่อ เนื่องจากขณะนั้นรัฐบาลยังไม่มีมาตรการรองรับ ทำให้ต้องอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวในการประสานงานกับ เครือข่ายสมาชิกซึ่งเป็นพี่น้องในชมรมแพทย์ชนบทที่กระจายอยู่ในองค์กรต่างๆ เช่น กระทรวงสาธารณสุขและสปสช. เพื่อ จัดหาวัคซีน ยาฟาวิพิราเวียร์ ชุดตรวจเชื้อ ATK และประสานส่งต่อการดูแลผู้ป่วย มีการระดมทุนและอุปกรณ์การแพทย์ จากโรงพยาบาลชุมชนมาสนับสนุนปฏิบัติการ และได้สปสช. เป็นผู้สนับสนุนชุดตรวจ ATK ทำให้การลงมือปฏิบัติการมี อิสระจากอำนาจส่วนกลางสูง

ปฏิบัติการแพทย์ชนบทบุกกรุงเกิดขึ้นทั้งหมด 3 ครั้งด้วยกัน ครั้งที่ 1 วันที่ 14-16 กรกฎาคม พ.ศ 2564 ชมรม แพทย์ชนบทปฏิบัติการตรวจหาเชื้อเชิงรุกไป 19,871 คน พบผลบวก 1,777 คน หรือ 8.94% โดยมีทีมทำงานสหวิชาชีพ 60 ชีวิต แบ่งเป็น 6 ทีม จากนครศรีธรรมราช ขอนแก่น สงขลา 1 (รพ.จะนะ) สงขลา 2 (รพ.สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ณ อำเภอนาทวี และ รพ.ตากใบ) กาญจนบุรี (รพ.ด่านมะขามเตี้ย) และน่าน (รพ.บ่อเกลือ)

แพทย์ชนบทบุกกรุง ครั้งที่ 2 วันที่ 21-23 กรกฎาคม พ.ศ 2564 ประกอบด้วยบุคลากรสหวิชาชีพ 16 ทีม รวม 150 คน ระดมตรวจหาเชื้อโควิดในชุมชนแออัด 40 จุดของกรุงเทพฯ มีผู้เข้าตรวจหาเชื้อจำนวน 31,518 คน พบผู้ติดเชื้อ โควิด 5,086 คน หรือมีผลบวกถึง 16.14% ผู้ติดเชื้อได้รับการดูแลเพื่อทำ RT-PCR เพื่อยืนยัน และหาสถานที่รับดูแล ผู้ป่วยน้อยจะได้รับการดูแลที่บ้าน (home isolation) ส่วนผู้ป่วยมากขึ้นจะได้รับการประสานหาโรงพยาบาลสนาม หากป่วยหนักต้องประสานหาโรงพยาบาล โดยมีทีมจาก กระทรวงสาธารณสุข สปสช. กทม. มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ เครือข่าย บำนาญแห่งชาติ สถาบันเพื่อการวิจัยและนวัตกรรมด้านเอชไอวี (IHRI) มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เครือข่ายสลัม 4 ภาค และ อีกหลายองค์กรคอยช่วยเหลือ บุคลากรทั้ง 16 ทีม ประกอบด้วย ทีมจะนะ จ.สงขลา, ทีมนาทวี จ.สงขลา, ทีม นครศรีธรรมราช, ทีมขอนแก่น, ทีมเชียงราย, ทีมด่านมะขามเตี้ย จ.กาญจนบุรี, ทีมปัว จ.น่าน, ทีมลำลูกกา จ.ปทุมธานี, ทีมชัยภูมิ, ทีมลพบุรี, ทีมสุโขทัย, ทีมไทรยางม จ.กำแพงเพชร, ทีมบางกรวย 2 จ.นนทบุรี, ทีมสุรินทร์ (กาบเชิง-ปราสาท), ทีมปาดังเบซาร์ จ.สงขลา และทีมยโสธร

ครั้งที่ 3 แพทย์ชนบทบุกกรุงได้กลับมาสร้างความหวังให้ผู้คน คือ ต้องตรวจเร็ว รักษาทันที และเร่งสร้างภูมิคุ้มกัน หนึ่งวันนั้น บุคลากรสหวิชาชีพ 41 ทีม รวม 400 คน ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) กรุงเทพมหานคร รวมทั้งทีมอาสาจากภาคประชาชน คือ ทีมโควิดชุมชน (Com-Covid) เครือข่ายแพทย์เวช ศาสตร์ครอบครัว IHRI และอีกหลายองค์กร ร่วมปฏิบัติการวันที่ 4 -10 สิงหาคม พ.ศ 2564 ระดมตรวจเชิงรุกเริ่มด้วยการ ทำการ swab หาเชื้อด้วย rapid test หากได้ผลลบให้กลับบ้านได้ หรือไปรับบริการวัคซีนจากทีมของกรุงเทพมหานครที่ จะมาร่วมออกหน่วยด้วย แต่หากผลเป็นบวกก็จะถูกตามมาตรวจ RT-PCR ซ้ำ ได้รับบริการยาฟ้าทะลายโจร หรือยาฟา วิพิราเวียร์ (Favipiravir) และนำเข้าระบบ Home Isolation ของ สปสช. เพื่อการดูแลรักษาที่ต่อเนื่อง มีผู้เข้ารับการตรวจ จำนวนถึง 145,566 คน พบผลบวก 16,186 คน หรือคิดเป็น 11.1% โดยบุคลากรสหวิชาชีพ 41 ทีม 400 คน สามารถ

ออกหน่วยได้ถึง 196 จุด ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย 369 ชุมชน ในกรุงเทพฯ 44 เขต และปริมณฑล 4 จังหวัด บุคลากรที่ร่วมภารกิจตลอด 7 วัน มาจาก 33 จังหวัด คือ กาญจนบุรี ภาพสินธุ์ กำแพงเพชร ขอนแก่น ชัยภูมิ ชุมพร เชียงราย นครราชสีมา นครศรีธรรมราช นครสวรรค์ นนทบุรี นราธิวาส น่าน ปทุมธานี พิจิตร เพชรบุรี เพชรบูรณ์ แพร่ มหาสารคาม แม่ฮ่องสอน ยโสธร ยะลา ร้อยเอ็ด ระนอง ระยอง ลพบุรี ลำพูน สงขลา สุโขทัย สุราษฎร์ธานี สุรินทร์ อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี

ในปฏิบัติการที่มุ่งกดดันรัฐบาลเช่นนี้ สมาชิกเครือข่ายที่ออกตัวในการสนับสนุนทรัพยากรอาจต้องเผชิญความเสี่ยงที่จะเสียโอกาสเติบโตในหน้าการทำงาน แต่ด้วยความสัมพันธ์อันพี่น้องร่วมอุดมการณ์ ทำให้มีคนกล้าแบกรับความเสี่ยง และกล้าออกมาท้าทายอำนาจภายในองค์กร

“ปฏิบัติการบุกกรุงครั้งนี้ไม่ใช่ปฏิบัติการของชมรมแพทย์ชนบท เพราะมีทั้งคนจากโรงพยาบาลจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดก็มี ส่วนใหญ่มาในนามอาสาสมัคร อยากมาช่วยกัน และยอมอยู่ได้ร่มคำว่า ‘แพทย์ชนบท’ ทั้งที่เขาไม่ได้รู้สึกหรือเป็นแพทย์ชนบทมาก่อน และส่วนใหญ่ก็ไม่ใช่แพทย์ แต่เป็นพยาบาล นักวิชาการสาธารณสุข และวิชาชีพอื่น

เรามีฐานที่มั่นคือโรงพยาบาลชุมชน โรงพยาบาลทุกแห่งมีทรัพยากร และอยู่ไกลจากอำนาจรัฐมากพอที่จะมีอิสรภาพในการทำอะไรก็ได้ การบุกกรุงรอบนี้เราเอาทรัพยากรของโรงพยาบาลมาเอง โดยก็ไม่รู้ว่ากระทรวงอนุญาตหรือเปล่า เช่น เารถพยาบาลขึ้นมา เอาชุด PPE หน้ากาก N95 แม้กระทั่งระดมเงินกันมาเอง ส่วนคนไม่ได้มาก็ช่วยลงขันกัน

ระบบหลังบ้านที่สำคัญคือการเตรียมชุด ATK เราคุยกับสปสช.ว่าจะขอเบิกจากสปสช. ผ่านโรงพยาบาลที่ออกมาปฏิบัติการ ทำให้รายจ่ายใหญ่สุดก่อนนี้มีคนสนับสนุน เราแจ้งแบบไม่เป็นทางการให้กระทรวงสาธารณสุข สปสช. และกทม. ทราบ คือแจ้งเพื่อทราบ ไม่ใช่เพื่ออนุมัตินะ”

พลังความร่วมมือร่วมใจของอาสาสมัครภาคประชาชนเป็นอีกส่วนที่สำคัญในความสำเร็จของปฏิบัติการครั้งนี้ โดยทำหน้าที่ประสานงานและเตรียมให้บุคลากรทางการแพทย์แต่ละทีมเข้าทำงานในพื้นที่เป้าหมายได้สะดวก

“ทีมโควิดชุมชนเป็นการรวมตัวหลวมๆของเอ็นจีโอในกรุงเทพฯ กับภาคประชาชนที่ผ่านกระบวนการหล่อหลอมของ สปสช. ในนามกลุ่มคนรักหลักประกันสุขภาพ กลุ่มคุ้มครองผู้บริโภค กลุ่มที่ทำงานเข้าถึงเอดส์ เครือข่ายพี่น้องในสลัม เขาหาพื้นที่ให้เรา ส่วนเรากำหนดจำนวนที่รับตรวจได้สูงสุดให้เขาไม่เกินวันละ 1,000 คนต่อพื้นที่ จะได้ตรวจไหว

อาจมีอาสาสมัครที่มาช่วยกันเวลาเราลงพื้นที่น่าจะถึง 800-1,000 คน เพราะเขาต้องจัดสถานที่ให้เรา นัดหมายชาวบ้านให้เรา จัดคิว แจกคิว ช่วยเราลงทะเบียนด้วย แล้วก็ช่วยบอกผลบวก

ผลลบ ช่วยสารพัดช่วย เพราะเราลงได้แค่ 8-15 คน ทีมไม่ได้ใหญ่ จึงต้องการคนช่วยเยอะ ภาคประชาชนช่วยได้มโหฬารมาก ถ้าไม่มีภาคประชาชน งานนี้ล่มเลย”

อาสาสมัครกลุ่มต่างๆทำงานประสานกันได้อย่างดีแม้จะมีข้อจำกัดมากมาย เนื่องจากมีความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน มีเป้าหมายร่วมกัน และมีวัฒนธรรมการทำงานที่ยืดหยุ่นสูง การมีประสบการณ์ทำงานในความไม่มีความสมบูรณ์มาก่อน ทำให้ทุกคนพร้อม “ลุย” และช่วยกันแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

“มันเป็นความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างสองทีม ทีมแพทย์บอกทีมภาคประชาชนไว้ว่า เรามีเป้าหมายร่วมกัน จะเดินอย่างไรก็ได้เพื่อให้ถึงเป้าหมาย เพราะทุกคนผ่านโลกของความยืดหยุ่นในการทำงานกันมาแล้ว ภาคประชาชนเขาต่อสู้อย่างเต็มที่ความขาดแคลนและความไม่สมบูรณ์อยู่แล้ว ผมว่าเขายอมรับหลักการนี้ได้ แล้วก็ไปลุยกันจริงๆ เราก็อินกัน ทีมภาคประชาชนระดมทีมมาช่วย ถึงเที่ยงคืนก็ยังไม่ได้กลับเพราะอุปสรรคมันเยอะ”

ปฏิบัติการ สื่อสารสังคม และการเดินทางไกล

กลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพของชมรมแพทย์ชนบทในการส่งเสริมไปยังรัฐบาล คือการลงมือปฏิบัติการในจังหวะเวลาที่ถูกต้อง เช่นปฏิบัติการบุกกรุงครั้งแรกที่เกิดขึ้นกลางสถานการณ์สุกงอม ควบคู่ไปกับการสื่อสารให้สังคมรับรู้ปฏิบัติการเป็นวงกว้าง ทั้งช่องทางออนไลน์และสื่อกระแสหลัก เพื่อกดดันให้ภาครัฐเปลี่ยนแปลงและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และเน้นการสร้างปฏิบัติการเป็นต้นแบบให้เห็นจริง โดยไม่เชื่อเรื่องการทำหนังสือยื่นข้อเรียกร้องให้รัฐบาลเพียงอย่างเดียว

เป้าหมายของปฏิบัติการคือ กดดันให้ภาครัฐระดมตรวจเชื้อเชิงรุกและจัดหาศูนย์พักคอยผู้ป่วย ซึ่งได้ผลอย่างมาก เห็นได้จากปฏิบัติการบุกกรุงครั้งต่อๆมา ที่มีหน่วยงานรัฐส่วนกลางอย่างกระทรวงสาธารณสุขและกรุงเทพมหานครเข้ามาสนับสนุน

“ปฏิบัติการคือตัวเปลี่ยนโลก หลังๆชมรมแพทย์ชนบทปฏิบัติการบ่อย ไม่ใช่แค่ยื่นจดหมายหรือออกแถลงการณ์อย่างเดียว เช่น ตอนที่เราค้านพ.ร.บ.ยา เราก็ชวนกันติดป้ายหน้าโรงพยาบาล ค้านพ.ร.บ.นิรโทษกรรมก็ด้วย เราารู้สึกว่าชุดความคิดเรื่องต้องมีปฏิบัติการเป็นชุดความคิดที่สังคมยังตอบรับ แล้วก็จริง แต่ต้องวิเคราะห์ให้ชัดเรื่องจังหวะเวลาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับบริบท

หัวใจคือปฏิบัติการของเรา และเราตีใจชัดมาตลอดว่าต้องปฏิบัติการคู่กับการสื่อสารสังคม บางทีการสื่อสารสังคมมากกว่าปฏิบัติการด้วยซ้ำ ทุกครั้งต้องเก็บรูป ต้องเขียนเรื่องราว ประสานสื่อ

เพื่อที่จะสร้างแรงกระเพื่อมออกไป และเมื่อสถานการณ์สอดคล้องกันพอดี จนกระทรวงและกทม.ก็ต้องยอมมาช่วยสนับสนุน

เราสื่อสารแบบมวยวัด ไม่ได้จ้างใคร บุกรทำกันเอง ทุกคนไปถึงหน้างานแล้วถ้าอุปสงค์มาทางไลน์กลุ่ม เรามีหมอสองสามท่านที่เลือกรูปแล้วก็เขียนเรื่องราวโพสต์ขึ้นเฟซบุ๊ก ใช้เพจชมรมแพทย์ชนบทเป็นหลักเพราะอิมแพ็คสูงกว่า แล้วเราก็ก่อประชาสัมพันธ์ให้สื่อหลักตามไปสัมภาษณ์หลายๆกลุ่ม ก็เกิดภาพของความหลากหลาย ทำให้สังคมอยากเห็นความจริงมากขึ้น”

แม้ปฏิบัติการเช่นนี้สามารถสร้างผลกระทบต่อนโยบายรัฐได้ในระยะสั้นๆ แต่ก็ยังไม่อาจเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างอำนาจรัฐที่แข็งแกร่งได้ และหากต้องการเปลี่ยนใหญ่กว่านี้ละ หมอสุภัทร ยังตั้งคำถามกับตัวเองถึงสิ่งที่แพทย์รุ่นพี่สอนต่อกันมา

“ถ้าเชื่อแบบพี่ๆยุคเดือนตุลา สุดท้ายต้องยึดองค์กรรัฐเพื่อการเปลี่ยนแปลง แต่เราไม่ได้ทำแบบนั้น มันเป็นการสร้างปรากฏการณ์เชิงเขย่า ไม่ได้แปลว่าเขย่าแล้วโครงสร้างใหญ่จะเปลี่ยน แต่เรารู้สึกว่าการเขย่าไม่เล็กของเรามีความหมาย จะเปลี่ยนได้แคไหนอันนี้ก็ทำทายเหมือนกัน แพทย์ชนบทบุกกรุงต้องทำถึงสามครั้ง ก็ยังเขย่าได้ไม่มาก ถ้าเขย่าได้จริงบ้านนี้กรุงเทพฯ คงทำแบบที่เราทำมากกว่านี้

หรือจริงๆสุดท้ายต้องคิดแบบพี่ๆ ต้องเข้าสู่อำนาจรัฐถึงจะเปลี่ยนได้จริง ไม่น่าใช่เนาะ ถ้าเข้าสู่โครงสร้างอำนาจเมื่อไหร่ เราก็จะกลายเป็นปฏิปักษ์กับความเปลี่ยนแปลงทันที เราจะเป็นตัวปัญหา เพราะโครงสร้างมันมีปัญหา

ผมตัดสินใจไปเรื่อยๆ ตกผลึกไปเรื่อยๆ อย่างรู้เรื่อง ATK นี้คิดวันต่อวัน มีเป้า แต่ไม่มีสูตรสำเร็จ ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเส้นทางที่เราไปจะเป็นยังไง แต่มีเป้าหมายไกลๆที่จะไปให้ถึง มันคือการเดินทางคิดไป ทำไป หาเพื่อนเพิ่มไป แก้ปัญหาไป ลุยกันไป มันไม่มีสูตรสำเร็จ”

พื้นที่เชื่อมต่อทางอุดมการณ์

เครือข่ายของชมรมแพทย์ชนบทคือพื้นที่รวมตัวของกลุ่มแพทย์ที่ต้องการสร้างความเป็นธรรมด้านสุขภาพให้ประชาชน สมาชิกไม่ได้มีเพียงแพทย์ในโรงพยาบาลชุมชนเท่านั้น แต่รวมถึงแพทย์ที่ออกไปเติบโตต่อไปตามระบบราชการ แพทย์ชนบทเกษียณอายุ และหลายคนเป็นแพทย์ที่มีอิทธิพลทางสังคม ซึ่งแม้จะออกจากโรงพยาบาลชุมชนแล้ว ก็ยังรู้สึกว่าเป็นแพทย์ชนบทอยู่ ประสบการณ์ที่มีจากการอยู่ร่วมกับคนทุกซอกทุกมุมในชนบท ทำให้แพทย์กลุ่มนี้มีใจทำงานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คนให้ดีกว่าเดิม

“เขาเห็นความทุกข์ยากของคนในชนบท เขาก็ทำของเขาเอง โดยอาจไม่เกี่ยวกับชมรมแพทย์ชนบท แต่ส่วนใหญ่คนที่ทำเยอะและมีความคิดสร้างสรรค์แบบนั้น จะมาร่วมเป็นขบวนการเดียวกับเราโดยปริยาย หลายคนทำเรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องทางสังคม ดูแลคนพิการ ประเด็นเหล่านี้ถูกมัดรวมเป็นอุดมการณ์หนึ่งของแพทย์ชนบท มันมีวิถีคิดเชิงยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชนบท ทั้งด้วยพลังของพวกเขาเอง แล้วก็พลังการต่อรองกับรัฐ”

ชมรมแพทย์ชนบทไม่มีระบบสมาชิกแบบเป็นทางการ สมาชิกผูกพันกันด้วยความเป็นพี่น้องร่วมอุดมการณ์ โดยมักรู้สึกถึงความเป็นสมาชิกในสองระดับ คือ สมาชิกที่อยู่ในโรงพยาบาลชุมชน จะรู้สึกว่าชมรมเป็นตัวแทนช่วยต่อสู้เรียกร้องการจัดสรรทรัพยากรให้ระบบสาธารณสุขในชนบท ส่วนสมาชิกแกนนำที่ไม่ได้อยู่ในโรงพยาบาลชุมชนแล้ว จะมีความความรู้สึกร่วมผ่านปฏิบัติการร่วมกันตามสถานการณ์สังคม โดยเข้ามาเสนอความคิดเห็นทางออนไลน์หรือสนับสนุนปฏิบัติการ ซึ่งยึดโยงให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน

ชมรมแพทย์ชนบทไม่มีกระบวนการบ่มเพาะสมาชิกอย่างเป็นทางการ ความสัมพันธ์ฉันเพื่อน พี่น้อง ที่เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชมรมยังมีบทบาทขับเคลื่อนความคิดในสังคมไทยได้อย่างต่อเนื่อง เกิดขึ้นผ่านการลงมือปฏิบัติการที่ทำให้ได้ร่วมทุกข์ร่วมสุข ให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจกัน จนเกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวท่ามกลางความเหนื่อยยากและขาดแคลนทั้งทรัพยากรและกำลังคน

“ชมรมแพทย์ชนบทเป็นพื้นที่รวมตัวหลวมๆของผู้คน มีแกนไม่กี่คน 5-20 คนแล้วแต่ช่วง เป็นพื้นที่ที่ไม่ค่อยมีเวลาหล่อหลอมคนเป็นเรื่องเป็นราว ส่วนพื้นที่บ่มเพาะส่งเสริมการทำความคิดมันคือองค์กรของเขาเองมากกว่า

เราเป็นสเปซที่เปิดโอกาสให้คนมารวมกันแล้วทำภารกิจบางอย่าง ปฏิบัติการร่วมกันเสร็จต่างคนต่างแยกย้ายกลับฐานที่มั่นตัวเอง พอมีปรากฏการณ์ใหม่ที่แรงหน่อยก็อาจมีคนกลุ่มอื่นเข้ามาแล้วแต่จังหวะ มันไม่ได้เป็นองค์กรแข็งตัว ถ้าเมื่อไหร่เราคิดเรื่องการหล่อหลอม ผมว่ามันจะแข็งตัว ซึ่งจะเท่ากับการสกรีนคนออก”

แม้จำนวนสมาชิกชมรมจะผันแปรไปในแต่ละช่วงเวลา แต่หากมีการเคลื่อนไหวในประเด็นร่วมทางสังคม แกนนำเพียงไม่กี่คนก็สามารถรวมคนที่มีความคิดเช่นเดียวกันได้จำนวนมาก ชมรมแพทย์ชนบทจึงเป็นพื้นที่ทางอุดมการณ์ที่มีความยืดหยุ่น ปรับตัวได้ตามสถานการณ์ และมีสมาชิกหมุนเวียนสับเปลี่ยนกันมาทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

“ความเป็นชมรมมีช่วงขึ้นๆลงๆซึ่งเป็นธรรมชาติขององค์กร แต่ก็ถือว่าต่อเนื่องไม่ขาดสาย เพราะว่ายังปรากฏชื่อและบทบาทของแพทย์ชนบทในสังคมอยู่ ผมคิดว่าปัจจัยสำคัญคือ เรายังมีมิติความสัมพันธ์สูงมาก คือเราเป็นเพื่อน พี่น้องกัน เราไม่ใช่องค์กร เมื่อเข้ามาแล้วมันไม่มีวันออก ไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิก ช่วงไหนสนุกก็เข้ามาช่วยกัน ช่วงไหนใครอ่อนล้าหรือไม่พร้อมแสดงตัว

เนื่องจากตำแหน่งแห่งที่ของตัวเองก็เคลียร์กันทางไลน์ เชียร์กันแบบลับๆ ไม่ต้องปรากฏตัว หัวใจคือมันเป็นการผูกมัดกันด้วยฐานความสัมพันธ์”

ในอดีต ชมรมแพทย์ชนบทมีวัฒนธรรมการเยี่ยมเยียนสมาชิกตามโรงพยาบาลชุมชน เพื่อพบปะแลกเปลี่ยนปัญหาในการทำงานและช่วยเหลือกัน ทำให้รุ่นพี่รุ่นน้องมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ปัจจุบันวัฒนธรรมนี้เลือนหายไป และถูกแทนที่ด้วยการสื่อสารออนไลน์ ซึ่งแม้จะยังคงรักษาความรู้สึกเป็นพวกพ้องไว้ได้ แต่ก็ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ ซึ่งเป็นความท้าทายในการส่งต่อแนวคิดของรุ่นพี่ๆ ให้คนรุ่นต่อไป

“เราไม่ค่อยได้ไปเยี่ยมกันแล้ว ทำให้การต่อกับเพื่อนสมาชิกใหม่ที่แนบแน่นเชิงอุดมคติลดลง บวกกับคนรุ่นใหม่ก็เปลี่ยนไป ชมรมแพทย์ชนบทยังเป็นมิติของคนเจนเอ็กซ์หรือเบบี้บูมเบอร์ ขณะที่คนอื่นเจนเนอร์เรชั่นหนึ่งเขามีชุดความคิดและวิถีทำงานต่างไป เพราะผ่านการหล่อหลอมตัวตนมาคนละแบบ น้องๆรุ่นใหม่ในโรงพยาบาลชุมชนเขาไม่เคยผ่านภาวะความขาดแคลนเหมือนรุ่นเรา

มันเป็นไปตามลัทธิธรรม จริ่งๆชมรมแพทย์ชนบทในอนาคตก็อาจต้องเปลี่ยน มันกำลังค่อยๆ ดาวน์ลง ซึ่งจะนำสู่การเปลี่ยนครั้งใหญ่ให้สอดคล้องกับยุคสมัยของผู้คน คนรุ่นใหม่ในชมรมก็ต้องมาตีไซน์การจัดการแบบใหม่ที่สอดคล้องกับความเป็นตัวตนของรุ่นเขา ก็ไปเคลื่อนกันอยู่ในโลกทวิตเตอร์หรือเฟซบุ๊ก”

ท้าทายอำนาจรัฐ ยินห์ยัตร์ร่วมกับชุมชนและเพื่อนพี่น้อง

ตำแหน่งประธานชมรมแพทย์ชนบทได้จากการเลือกตั้งในงานประชุมประจำปีชมรมแพทย์ชนบท มีวาระครั้งละ 2 ปี และสามารถเป็นซ้ำได้ หมอสุภัทรเป็นประธานชมรมสมัยแรก หลังจากที่ถูกห้ามจัดประชุมใหญ่ประจำปีมานาน เพราะหมอเกรียงศักดิ์ (วัชรนุกูลเกียรติ) อดีตประธานชมรมต่อสู้กับกระทรวงสาธารณสุขอย่างหนัก “ขอไปก็ไม่ให้จัด เพราะว่าเราเป็นปฏิปักษ์กับเค้าอยู่ ก็ไม่ได้มีการเลือกตั้งยาวหลายปี รู้สึกว่าจะ 6 ปี เพิ่งมาเลือกตอนนี้ เมื่อกันยา 63 ที่ผ่านมา” ตำแหน่งประธานไม่ได้รับผลประโยชน์ แต่มีหน้าที่ในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ทำให้ต้องเผชิญการปะทะกับอำนาจส่วนกลาง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อหน้าที่การงาน

“ไม่มีสมาชิกแล้วเลือกตั้งยังไง เราใช้การประชุมชมรมแพทย์ชนบทใหญ่ประจำปีเป็นกลไกในการจัดการเลือกตั้ง เป็นการรับรอง คือใครมาประชุมก็ได้เลือก ใครไม่มาประชุมก็ถอด แล้วก็วิธีเลือกตั้งก็ง่ายมาก คือเสนอชื่อคนที่ควรเป็นประธานชมรม เสนอชื่อ 3-4 คนก็ว่าไป แล้ว 3-5 นาที ก็ให้สมาชิกยกมือเลย เสียงใครมากกว่าคนนั้นได้เป็น คือส่วนใหญ่คนที่ได้ขึ้นเวทีส่วนหนึ่งก็ขอลถอนตัวนะ เพราะ

ไม่พร้อมบ้าง ก็จะเหลือตัวจริงอยู่ 1-2 คนที่ถูกหักคอกมาแล้วว่าต้องเป็น คนมาประชุมมีตั้งแต่ 50 คน
ยัน 500 คน แล้วแต่จังหวะและความ hot ของสถานการณ์ในปีนั้น

“ไม่มีใครอยากเป็นประธาน ต้องบังคับหรือขอร้องให้เป็นกัน เพราะเป็นตำแหน่งที่ไร้ซึ่ง
ผลประโยชน์ และเต็มไปด้วยภารกิจที่ต้องรบกับรัฐบาล ต้องต่อรอง และลุยกับอำนาจรัฐ”

เช่นในปฏิบัติการบุกกรุง ชมรมแพทย์ชนบทเรียกร้องให้รัฐจัดหาชุดตรวจ ATK ราคาถูกและมีประสิทธิภาพให้
ประชาชน ทำให้สังคมจับตาความไม่ชอบมาพากลในการประมูลจัดซื้อชุดตรวจ การทำงานเชิงตรวจสอบอำนาจรัฐเช่นนี้ทำ
ให้หมอสุภัทรได้รับแรงกดดันจากฝ่ายตรงข้ามหนักๆหลายระลอก และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เขาไม่เคยคิดย้ายจาก
โรงพยาบาลจะนะมาตลอด 23 ปี

“ถ้าผมขอย้ายเพื่อเติบโตทางราชการก็ย้ายได้ แต่ผมย้ายไม่ได้ เพราะที่นี่คือฐานที่มั่นผม
แกนหลักของแพทย์ชนบททุกคนคือเราต้องมีฐานที่มั่น แรงแขนงอันแข็งแกร่งของเราคือชาวบ้าน ผม
เคยถูกย้ายหลายครั้ง พอชาวบ้านมาล้อมหน้าโรงพยาบาล เขาก็กลัวแรงกระเพื่อม เพราะคนลี้ภัยก็
อยู่ในอยู่โคร่งสร้างอำนาจที่ไม่มั่นคง ฐานที่มั่นเรามั่นคง แต่ปลัดกระทรวงไม่มั่นคง รัฐมนตรีหรือ
นายกรัฐมนตรีย้ายเขาได้

ตอนถูกลี้ภัยผมหัววันไหนจะ จะทำยังไงดี จะอยู่เฉยๆแล้วลี้ภัยเพื่อไม่ให้โดนย้าย คือถ้าไป
คุยขออยู่ต่อมันก็ได้นะ แต่ก็ยากตรงที่จะอยู่อย่างไรให้เรายังดำรงตัวตนอยู่ได้ หรือว่าจะสู้

วิธีที่ดีที่สุดคือไปปรึกษาพี่ๆซึ่งผ่านโลกมาเยอะ ผมยังไม่ตัดตัดสินใจว่าจะทำยังไง แต่พี่ๆ
ตัดสินใจให้แล้ว เขาเข้าสู่โหมดสู้รบเลย เขาโพสต์ลงเฟซบุ๊กแล้วถล่มกระทรวงและทหารกันใหญ่ มันก็
ผ่านไปได้โดยที่ผมไม่ได้ตัดสินใจเอง มันเป็นไปตามจังหวะจะโคนที่ไหลไป

ตอนนี้ผมอยู่ในกรงทอง โรงพยาบาลจะนะเป็นกรงทองของผม เป็นกรงที่ใหญ่ มีทรัพยากร
และพื้นที่ให้ผมบินได้สบายๆ แล้วผมไม่กล้าก้าวออกจากกรงนี้ ชอบมีคนมาชวนผมให้ไปทำงานกับ
องค์กรที่ใหญ่ขึ้น แต่ผมยังรู้สึกว่ายู่ในกรงนี้แหละดีแล้ว ปลอดภัย ทำสิ่งที่อยากทำได้ และดำรงอัต
ลักษณ์เราไว้ได้”

พลังความอบอุ่นและมั่นคงจากคนจะนะและเพื่อนพี่น้องร่วมอุดมการณ์ที่ร่วมเคียงบาเคียงไหล่ หล่อเลี้ยงให้หมอ
สุภัทรยืนหยัดต่อสู้ท่ามกลางความขาดแคลนของชนบทมาอย่างยาวนาน เป็นการต่อสู้ที่ทั้งเหนื่อย สนุก และมีความหมาย
เต็มเปี่ยมในการเดินทางบนหนทางนี้

“สิ่งสำคัญมากคือการเผชิญหน้ากับเรื่องต่างๆอย่างสนุกสนาน คือสู้ให้สนุก พี่ๆแพทย์ชนบท
ทุกคนก็สู้อย่างสนุก การสู้อย่างสนุกเกิดขึ้นได้เพราะเราไม่โดดเดี่ยว เรามีเพื่อน มีพวก เรื่องขี้ขนะไม่

สำคัญ สู้แล้วแพ้ก็น่าเห็นเป็นไรเลย กลับบ้านมาทำงาน แล้วเดี๋ยวว่ากันใหม่ ผมไม่ได้กังวลว่าข้างหน้า จะเจออะไร กลัวน้อยด้วย เพราะเราทำด้วยความเป็นตัวตนของเรา ไม่ได้ทำด้วยภารกิจหน้าที่ มีแรงก็ เดินหน้าสู้ไป ถ้าเหนื่อยก็พัก เพื่อนก็ขึ้นแทน”

คุณธรรมอยู่ในอุดมคติเพื่อสังคม

เรื่องเล่าของการต่อสู้ทางสังคมของหมอสุภัทร ในบทบาทของตัวแทนชมรมแพทย์ชนบท ยึดโยงไว้กับอุดมการณ์ของการช่วยเหลือดูแลและทำงานร่วมกันแบบเคียงบ่าเคียงไหล่กับคนเล็กคนน้อยในชนบทและเพื่อนพ้องน้องพี่ร่วมอาชีพ

“ผมมองมิติคุณธรรมออกไปในเชิงอุดมการณ์ในตัวตน หรืออุดมคติเพื่อสังคม คำว่า ‘คุณธรรม’ ของผมคือชุดคิด เป็น mindset ที่สนองต่ออุดมการณ์ในตัวตน อย่างที่มีคนมาวางระเบิด ใกล้โรงพยาบาลจะนะ ผมว่าคนฝ่ายนั้นเขาก็มีคุณธรรมบางอย่างของเขา คือมีอุดมการณ์แบ่งแยกดินแดนเพื่อที่จะได้สร้างรัฐอิสลามที่เป็นตัวตนของเขา

อุดมการณ์ของแพทย์ชนบทแต่ละคนถูกหล่อหลอมมาพอสมควร หล่อหลอมจากการเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลชุมชนที่ขาดแคลนทรัพยากร จากการต่อสู้อำนาจรัฐมาหลายยก ภายใต้ชมรมแพทย์ชนบทบ้าง ภายใต้งานส่วนตัวที่แต่ละคนทำบ้าง มันก็เหนียวนะ แต่การมีเพื่อนพี่น้องมันช่วยได้มาก

ภายใต้อุดมคติบางอย่างที่อยู่ในใจ ‘ประชาชนต้องเป็นใหญ่ในแผ่นดิน’ แบบที่อาจารย์เสม (นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว) พยายามพูด หรือ ‘ลดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชน’ ‘ลดความเหลื่อมล้ำ ไม่เอาคอร์ปชั่น’ มันเป็นหลายก้อนที่ใกล้ๆกัน อาจเป็นชุดยูโทเปียบางอย่างที่เราไม่ได้สังเคราะห์ให้ชัดหรอก แล้วก็ไม่ได้คิดจะสังเคราะห์ให้ชัดด้วย มันเป็นอุดมคติเบลอๆ จะทำได้ ไม่ทำก็ได้ ก็ไหลไปตามสถานการณ์ อะไรที่ไม่ชอบมาพากลแล้วเราทำได้ก็ลงมือ”

สำหรับหมอสุภัทร ประสบการณ์ที่มีส่วนหล่อหลอมความเป็นตัวตนของเขามากที่สุด คือการร่วมกับชาวบ้านต่อสู้คัดค้านโครงการนิคมอุตสาหกรรมจะนะมาอย่างยาวนาน และเป็นการรบที่ยังไม่เห็นปลายทาง โดยเขารับหน้าที่ “ยื่น” เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ เป็นสัญลักษณ์ของการเรียกร้องความเป็นธรรมและความถูกต้องดีงาม และเป็นศูนย์รวมใจให้คนที่หัวใจเดียวกันเข้าร่วมปฏิบัติการ เพื่อรวมพลังของเครือข่ายความดีงามขนาดใหญ่ที่จะช่วยขับเคลื่อนสิ่งต่างๆให้สำเร็จ ลุล่วง

“ในประเด็นจะนะ-เทพา ผมจะลงแค้นงานใหญ่ๆ หรืองานที่ต้องส่งสัญญาณแรงๆกับรัฐบาล เป็นงานที่ต้องสร้างภาพเชิงสัญลักษณ์ งานแบบนี้ต้องมีคนยื่นเป็นสัญลักษณ์ไว้

อย่างปฏิบัติการบุกกรุง เราไม่ไปไม่ได้ มันต้องไป ถ้าไม่ไปมันล่มเลย ผมต้องไปเยี่ยมหน่วยต่างๆ และทำตัวให้เท่าเทียมกับเพื่อนในฐานะเป็นหน่วยปฏิบัติการด้วย บทเรียนสำคัญของผมคือขอให้เรายืน แล้วจะมีคนตาม หัวใจคือเราต้องมีคนยืน ยืนอยู่ไม่กี่คน แล้วแบ่งงานกัน

ผมยืนเป็นภาพเชิงสัญลักษณ์ มีหน้าที่ต้องไล่ชุดพีพีอ็แล้วสวอป พีอาร์กซ์ (วงศ์วรชาติ) อดีตประธานชมรมแพทย์ชนบทเป็นตัวยืนในระบบหลังบ้านทั้งหมด พีเกรียงศักดิ์ (วัชรนุกูลเกียรติ) อดีตประธานชมรมยื่นเรื่องการจัดการส่งแลบ สุวัฒน์ (วิริยพงษ์สุกิจ) ยื่นเรื่องประสานกทม. หมอยงยศ (ธรรมวุฒิ) รองปลัด ยืนเป็นหลักในกระทรวงที่คอยปกป้องปฏิบัติการนี้ให้มีความชอบธรรมในนามภาครัฐ และหาทรัพยากรภาครัฐมาเสริม พันนิมิตร (เทียนอุดม) ยืนอยู่ภาคประชาชน เมื่อมีคนยืน ก็ทำให้มีคนตามมาร่วม

ปรากฏการณ์นี้เป็นปรากฏการณ์เดียวกับจะนะ ที่จะนะสู้มายาวได้ เพราะมีคนยืนอยู่ 3-4 คนที่ยืนจริงๆ ยืนแบบโดยทำทนาย”

เบ็ญจา ใจสบาย

หัวหน้ากลุ่มการพยาบาล โรงพยาบาลด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี

“พีเป็นพยาบาล แต่ชอบคำพูดของคุณหมออาร์กซ์ (วงศ์วรชาติ) ที่ว่า ‘ชมรมแพทย์ชนบท’ ไม่ใช่เฉพาะแพทย์ที่มาทำงานตรงนี้ มันครอบคลุมกว้างถึงสหวิชาชีพทุกคนที่อยู่ในชนบท เราเลยเข้าไปร่วมกับปฏิบัติการบุกกรุง

พีชอบด้านจิตอาสาอยู่แล้ว ไปทำงานกับแพทย์ชนบทครั้งแรก 3 วัน ก็รู้สึกที่เราได้มาช่วยกรุงเทพฯ จริงๆ คนกรุงเทพฯ เป็นเยอะมาก ถ้าเราไม่ไปช่วยก็ไม่มีคนทำ รอบสองเลยชวนทันตแพทย์ผู้หญิงไปด้วย รอบสามไป 7 วัน ชวนน้องหัวหน้าไอพีทีที่เป็นคนจิตอาสาเหมือนกันไปด้วย

ทุกครั้งที่ไปเหนื่อยมาก ตื่น 6 โมงเช้าไปเตรียมของ กลับถึงโรงแรมกว่าจะอาบน้ำก็ 5 ทุ่มทุกวัน บางวันกลับตีหนึ่ง ถามตัวเองกันทุกคนแหละว่า มาทำไม แต่พอนอนตื่นหนึ่งก็หายเหนื่อย แล้วก็สู้กันต่อไป

เรามีความสุขทุกครั้งที่ได้มาทำงาน พอกลับถึงโรงแรมทุกคนต่างให้กำลังใจกัน โดยเฉพาะรอบสุดท้าย เรามีทั้งหมด 32 ทีม เจอกันก็จะถามว่า วันนี้ได้กี่คน แต่ละจุดได้พันคน ได้เจ็ดร้อยคน เราก็จะพูดว่า โอ้โฮ สูดยอด เก่งมาก พูดกันแบบนี้ทุกวัน

หัวหน้าทีมพีบอกว่า ถ้าไม่ไหวให้รีบถอดชุดออก อย่าฝืนทำต่อ แต่ไม่มีใครถอดชุดแล้วไปกินแรงเพื่อน มันเป็นสโลแกนว่า ‘ไม่หมด ไม่เลิก ไม่กลับ’ ทุกวันนี้ก็นั่งดูรูปแล้วก็ยังนึกถึงความสุขตอนนั้น

หลังจากทำงานครั้งที่ 3 (4-10 ส.ค. 64) วันที่ 11 เพื่อนที่นอนด้วยกันเขาโทรมาร้องไห้บอกว่าติดโควิด พอวันที่ 13 พี่ตาเจ็บมาก ข้างนึงบวมปิดเลย พอดตรวจก็โพสิทีฟ แต่คิดว่าไม่ได้ติดจากเพื่อน น่าจะติดในวันสุดท้ายของการตรวจ วันนั้นตรวจเกือบ 2,000 คน เหนื่อยและร้อนมาก ถอดชุดไม่ต่ำกว่า 5 ครั้ง และขี้ตาบ่อยมาก แต่ก่อนขี้ตาก็ฉีดแอลกอฮอล์ ถอดถุงมือ เราเซฟทุกอย่าง แต่ก็รู้ว่าที่ขุขูที่วางไว้บนเป็นอนหรือเปล่านั้น พี่ว่ามันเริ่มติดจากที่ตานี้แหละ วันที่ 13 เอกซเรย์แล้วก็คุณหมอให้กินฟาวิเลย ปรากฏว่าเชื้อลงปอดวันนั้นเลย

วันที่ 14 เริ่มแย่ง ออกซิเจนเหลือประมาณ 92 แต่ไม่เหนื่อยและไม่มีไอ พี่ส่งฟิล์มให้เพื่อนดู เพื่อนก็ส่งให้อาจารย์หมอ รวมถึงอาจารย์หมอรุ่งเรือง (กิจผาดิ) ที่เป็นโฆษกของกระทรวง พอเป็นปู่คนแรกที่พี่โทรหาคือหมอสุภัทร ชมรมแพทย์ชนบททุกคนต่างให้กำลังใจ หมอรุ่งเรืองก็ให้กำลังใจดีมาก โทรมาทุกวัน เขาพูดว่า ถ้าเป็นพี่หรือน้องสาวผมผมต้องรีบให้ยาแรมเดซิเวียร์ทันที ถ้าโรงพยาบาลด่านมะขามเตี้ยไม่มี ผมจะขับรถไปให้ด้วยตัวเอง ยาแรมเดซิเวียร์เป็นยาที่ไม่ได้ง่ายๆ ได้ยินแบบนี้พี่ก็รู้สึกดีใจที่ทุกคนไม่ทิ้งเรา

วันที่ 15 พี่รีเฟอร์ตัวเองไปโรงพยาบาลจุฬาฯ เพราะเป็นคนไข้ประจำที่นั่น พี่ไอบามากขึ้นเรื่อยๆจนทานอะไรไม่ได้แล้วก็เพลีย แต่ไม่มีอาการเหนื่อย ออกซิเจนก็ดรอปไปเรื่อยๆ เรารู้ว่าพัฒนาการของปอดเราแย่งเรื่อยๆ คือเชื่อน้อยลงแล้ว แต่มีปัญหาเรื่องปอดแฟบ สิ่งที่ทำคือพยายามออกกำลังกายบริหารปอด สุดท้ายจนกระทั่งจะกลับ พี่ได้ยาคิดการไอบายเป็นปกติทั้ง เริ่มทานอะไรได้จากการที่กินข้าวไม่ได้มาสามวัน แล้วก็ฉีดอินซูลินเอง เพราะน้ำตาลขึ้นสูงจากการที่ได้ยา

หมอบอกว่ามีรอยโรค คือปอดเป็นพังผืดทั้งสองปอด โอกาสหายน้อยมาก มันเป็นแผลเป็น เราก็ต้องคิดเชิงบวกที่ทำให้สบายใจว่า เราต้องอยู่กับมันให้ได้ เรายังอยากเที่ยว อยากมีชีวิตเหมือนคนปกติ พี่เลยออกกำลังกายทุกวัน เดินหรือเดินแอโรบิก บริหารปอด เล่นโยคะ ทำให้ปอดขยายเพิ่มขึ้น กลับมาทำงาน อาทิตย์แรกก็ยังเหนื่อย แต่ตอนนี้เริ่มปกติดีขึ้น

ถามว่าเสียใจไหม บางคนก็บอกว่า ไปทำไม คุ่มไหม จริงๆพี่ไม่ได้คิดอะไรนะ รู้สึกว่ามันจะเป็นก็เป็น แต่ที่เสียใจมากกว่าคือจังหวัดกาญจน์ไม่เคยสนใจใยดีพวกเราเลย ค่าเสี่ยงภัยพวกพี่ก็ได้ จังหวัดอื่นได้หมด แต่ก็พยายามนึกให้มันเป็นประวัติศาสตร์ที่เราได้ไปช่วยคน ทุกวันนี้ยังมีป่าคนไข้ที่เป็นแฟนคลับเรามาถามหา เขาดูข่าวแล้วห้วงเรามาก ดึงไปถอดแล้วร้องไห้ ถามว่าหายดีแล้วหรือ เราก็บอกว่า หายดีแล้วจ้า

พี่คิดว่าถ้ามีครั้งต่อไปก็จะไปอีก พี่รู้สึกภูมิใจ และได้กำลังใจจากทุกคน ขอขอบคุณชมรมแพทย์ชนบทที่ให้กำลังใจ เวลาเราป่วย การทำงานร่วมกับแพทย์ชนบทมีความสุข อบอุ่น ทุกคนให้ความเป็นกันเอง ผู้อำนวยการทุกโรงพยาบาลมาลงพื้นที่เอง หมอสุภัทรก็ลงพื้นที่สวอปเอง ท่านไม่ใช่แค่สั่งการ ท่านคลุกคลีกับเราด้วย พี่ประทับใจทุกคน

เราอยากทำงานกับแพทย์ชนบทเพราะเราเห็นประชาชนสำคัญ ถ้าจะคิดว่าต่างคนต่างอยู่ก็เห็นแก่ตัวเกินไป อีกอย่าง ทีมเวิร์กและกระบวนทัศน์ของทีมดีมาก ทุกคนตั้งใจและมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือเราไปช่วยให้ไม่มีการระบาดเพิ่มขึ้น”

นิมิตร์ เทียนอุดม

ผู้อำนวยการมูลนิธิเข้าถึงเอดส์

“องค์กรเราเป็นเอ็นจีโอสายสุขภาพที่ทำงานป้องกันการติดเชื้อ HIV และทำให้คนติดเชื้อเข้าถึงการรักษาได้เร็วและมีคุณภาพ การทำงานกับระบบหลักประกันสุขภาพและหมอในโรงพยาบาลชุมชนทำให้ได้เจอชมรมแพทย์ชนบท ที่โรงพยาบาลจะนะของคุณหมอจุกก็มีกลุ่มผู้ติดเชื้อที่ทำงานเรื่องนี้ ผมมีโอกาสเจอและทำงานร่วมกับคุณหมอทั้งในวงพื้นที่และวงการเป็นกรรมการต่างๆร่วมกัน

การรู้จักและทำงานด้วยกันทำให้เรารู้ถึงความคิดความเชื่อในการทำงาน และไว้วางใจว่าสิ่งที่ชมรมแพทย์ชนบททำ ว่าเป็นการทำเพื่อประโยชน์สาธารณะของผู้ป่วยโดยรวม เช่น การทำงานเรื่องทุจริตยา การจัดซื้อยาราคาแพง หรือการให้ความเห็นเรื่องแก้ไขกฎหมายหลักประกันสุขภาพ

ก่อนแพทย์ชนบทจะบุกกรุง ผมทำงานกับเครือข่ายชุมชนแออัดในเมืองหลายเครือข่ายเพื่อผลักดันกฎหมายบ้านนาญแห่งชาติ พอเกิดโควิดแล้วการหาที่รักษายากขึ้นเรื่อยๆ เราก็เริ่มพูดคุยกับชาวบ้าน ให้การศึกษาพี่น้องในชุมชน เรื่องการป้องกันและดูแลรักษา หาแกนนำชาวบ้านที่พร้อมจะให้การช่วยเหลือ แต่ก็ติดใจท้อว่า การตรวจหาการติดเชื้อยากเหลือเกิน เพราะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการ

ทางทีมหมอจุกเห็นใจท้อนี้ตรงกัน เพราะถ้าคนรู้ว่าตัวเองติดเชื้อหรือไม่ก็น่าจะป้องกันได้ และยิ่งรู้เร็ว โอกาสป่วยหนักและเสียชีวิตก็น้อย เลยเกิดไอเดียชวนกันคุยและชวนกันทำ เรารู้จักกันมาพอสมควร เขาเป็นทีมที่เอาจริง ด้วยความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้พร้อมจะแก้ปัญหาด้วยกัน

เราเป็นฝ่ายหาชุมชนให้ตรวจ ต้องเตรียมชุมชนภายในวันสองวัน โดยชุมชนต้องมีความพร้อม มีแกนนำและกลไกกระบวนการทำงานที่ดีพอสมควรในการสื่อสารกับคนที่จะมาตรวจ เขาต้องหาคนทำงานและจัดเตรียมสถานที่ด้วย

พอไปถึงหน้างาน ชุมชนไม่ได้พร้อมเหมือนในหน่วยบริการ แล้วคนมาช่วยก็อาจเป็นผู้สูงอายุซึ่งเป็นแกนนำชุมชนรอบแรกๆนี่เงอะงะๆ ต้องมาจูนกันใหม่ พอรอบสองรอบสามก็ค่อยๆดีขึ้น การปฏิบัติทั้งหมดมาจากอาสาสมัครของชุมชนที่ทีมชุมชนระดมกันขึ้นมา

เมื่อทีมหมอมา เขาลงรายละเอียดเพิ่มว่าให้บันทึกและเก็บข้อมูลหลักฐานด้วย เพราะต้องใช้ในการเบิกจ่ายค่าตรวจจากระบบหลักประกันสุขภาพ และบอกมาให้เข้ามาครั้งละกี่คน

กลุ่มผมมีทีมตรงกลางประมาณ 11 คนคอยประสานทุกชุมชน ทีมเรามีเป้าหมายคือ ต้องหาให้ได้ว่าเราจะทำงานกับผู้ติดเชื้อโควิดอย่างไร เราจะเข้าใจเรื่องการติดต่อ และลดความกลัวการติดเชื้อโควิดแบบไหน ป้องกันแค่ไหนถึงจะปลอดภัยพอ ถ้าเราใส่หน้ากากแล้วปิดช่องทางเข้าออกจะพอไหม หน้ากากอนามัยและเจลล้างมือถือเป็นเรื่องสำคัญ

ตอนแรกที่ลงไปทำงาน เรากล้าๆกลัวๆ ไม่มั่นใจว่าถ้าพาพี่น้องมาติดเชื้อจะสาหัสกว่าเดิมไหม เราารู้สึกว่าต้องจัดการความกลัวของเราด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ในการทำงาน ข้อมูลที่สื่อสารกันมาตลอดคือมันติดง่าย ถ้าติดแล้วอยู่ในกลุ่มเสี่ยงก็อาจรุนแรง นั่นคือข้อมูลที่สร้างความกลัว แล้วสังคมก็ถูกล็อคดาวนอยู่อย่างนี้

พวกผมสืบทอดมาทำหน้าที่นี้มาอยู่กับผู้ติดเชื้อในการจ่ายยาและประเมินอาการ แล้วเราก็พบว่าการใช้หน้ากากมันพอ

เราต้องทำให้คนรู้จักประเมินความเสี่ยงด้วยตัวเอง รอบต่อๆเราจึงรับสมัคร ‘อาสาสมัครจุดที่ 7’ คือจุดให้คำปรึกษาผู้ติดเชื้อแล้ว ช่วยประเมินอาการว่าเป็นสีเขียว เหลือง หรือแดง และจำเป็นต้องได้ยาต้านไวรัสไหม เราต้องการอาสาสมัครจากชุมชนเกือบ 80 คน เราไปพูดคุยอธิบายเรื่องช่องทางเข้าออกของเชื้อ วิธีการป้องกันตัวเอง เขาก็สมัครกันเข้ามาอยู่จุดนี้

พอเขามาทำงาน เขาก็มั่นใจขึ้นว่าป้องกันได้ เขาทำงานและดูแลผู้ติดเชื้อในชุมชนได้โดยใส่หน้ากากอนามัยและใช้เจลล้างมือเพียงพอ ความรู้สึกคุ้มค่าเกิดขึ้นทันทีเลย มันคุ้มมากที่ทำให้เขามั่นใจและพร้อมดูแลคนติดเชื้อในชุมชน รวมถึงจัดการศูนย์พักคอยได้มั่นใจขึ้น เขาไปริเริ่มตรวจคัดกรองเชิงรุกในกลุ่มคนเสี่ยงสูงได้เองหลังจากแพทย์ชนบทกลับไป

เรามั่นใจมากขึ้น รู้สึกว่าองค์ความรู้เรื่องช่องทางเข้า ช่องทางออก และการประเมินความเสี่ยง เป็นเรื่องสำคัญมากที่ต้องขยายความต่อในชุมชนและสังคม เพื่อให้เราอยู่ร่วมกับโควิดได้อย่างไม่ตื่นกลัว ไม่ต้องปิดบ้านปิดเมืองแบบนี้

ปฏิบัติการนี้เกิดจากเครือข่ายของคนเห็นปัญหาร่วมกัน แล้วลุกขึ้นมาช่วยกันแก้ไขจัดการ โดยใช้กลไกและกระบวนการแบบมีส่วนร่วม ใช้ข้อมูลข้อเท็จจริงเป็นตัวคิดและกำหนดทิศทาง รับฟังกัน ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพิสูจน์ เป็นเครือข่ายการทำงานที่เกื้อหนุนกันไป ถ้อยทีถ้อยอาศัย แล้วก็เข้าใจกัน ทุกคนเหนื่อย แต่อัดทนด้วยกัน ในบางจังหวะที่ต้องเค้นแก้ปัญหาให้ได้ ถ้าใช้อารมณ์เข้าหากันมันจบเลย รอบนี้คือเถียงก็เถียงนะเถียงกันแต่ไม่ปรี๊ดแตกใส่กัน”

4.8 เครือข่ายชุมชนกรุณา

สายสัมพันธ์เพื่อการอยู่และตายดีของทุกคน

“การดูแลแบบประคับประคอง (Palliative Care) และ
ชุมชนกรุณา (Compassionate Communities) เป็นเรื่องของทุกคน”

วรรณภา จารุสมบุรณ์

ผู้ก่อตั้งกลุ่ม Peaceful Death ประธานมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนกรุณา

สังคมที่เกื้อกูลช่วยให้ทุกคนตายดีได้

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุและมีความเป็นปัจเจกมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้หลายครอบครัวไม่สามารถ
รับภาระดูแลผู้ป่วยระยะท้ายได้ด้วยตนเอง ทั้งจากการขาดคนที่พึ่งพาได้ รวมทั้งไม่มีความรู้เรื่องการดูแลแบบ
ประคับประคองและการเตรียมรับมือกับความสูญเสียของคนในครอบครัว “ชุมชนกรุณา” จึงเป็นแนวคิดที่พยายามถักทอ
สายสัมพันธ์ในชุมชนขึ้นมาใหม่ เพื่อให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่และตายดีของทุกคนในชุมชน

ชุมชนกรุณา (Compassionate Communities) คือแนวทางการพัฒนาศักยภาพของหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน
ให้เข้มแข็ง มีศักยภาพในการรับมือความสูญเสีย การตาย และการดูแลเพื่อป้องกัน บรรเทา และเยียวยาความทุกข์จาก
ความสูญเสียด้วยใจกรุณา แนวคิดสำคัญคือ ทุกคนมีหน้าที่ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการตายดีของทุกคนในชุมชน
ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อยๆ อย่างการรับฟังอย่างใส่ใจ ไปเยี่ยมเยียน หรือช่วยจัดการธุระส่วนตัวให้ เป็นต้น ถ้าคนใน
ชุมชนมีความหลากหลายมากพอ ก็จะทำให้การช่วยเหลือไม่ตกเป็นภาระของคนใดคนหนึ่ง แต่จะมีคนผลัดเปลี่ยน
หมุนเวียนกันมาช่วยเหลือสนับสนุนผู้ป่วยและครอบครัวเท่าที่ทำได้โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนกรุณา
กลายเป็นนิเวศความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและพึ่งพาตนเองได้

แนวคิดชุมชนกรุณาสอดคล้องกับความเป็นอยู่ของสังคมไทยสมัยก่อนที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นพื้นฐาน แต่
ความสัมพันธ์ที่ดงามเหล่านี้กำลังอ่อนแอลงจนกลายเป็นต่างคนต่างอยู่มากขึ้น แนวคิดนี้จึงพยายามฟื้นคืนความเอื้อเฟื้อ
ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ชุมชนสามารถดูแลความสูญเสียของคนในชุมชนด้วยตนเองได้

วรรณภา จารุสมบุรณ์ หรือสู้ๆ อดีตพยาบาลวิชาชีพและนักวิจัยด้านสังคมและสุขภาพ ผู้ก่อตั้งกลุ่ม Peaceful
Death และเป็นกระบวนกรในโครงการเผชิญความตายอย่างสงบมายาวนาน จนต่อเนืองสู่การเป็นผู้ริเริ่มแนวคิดชุมชน
กรุณา เล่าถึงจุดเริ่มต้นของการทำงานเรื่องความตายว่า เป็นการสร้างความตระหนักให้สังคมเห็นความสำคัญของการอยู่
และตายดีมาเกือบ 20 ปี จนสามารถเปิดพื้นที่ให้ผู้คนกล้าคุยกันเกี่ยวกับความตายได้โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องต้องห้ามอีก

ต่อไป โดยตลอดช่วงชีวิตการทำงานเรื่องความตาย วรรณภาใคร่ครวญถึงการออกแบบการตายของตัวเองเสมอ จนตกผลึกว่า หากไม่มีชุมชนช่วยโอบอุ้ม คนจะไม่สามารถเข้าถึงการตายที่ดี สิ่งนี้จึงกลายเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนกรุณา

“มันเป็นแผนqueชีวิตส่วนตัว ที่เราคิดว่า การที่คนคนหนึ่งจะอยู่หรือตายดีได้ ต้องมีชุมชนเป็นองค์ประกอบ ทำให้ตัวเองถึงคิดมากเรื่องนี้ เพราะเราเลือกที่จะโสด ไม่มีครอบครัว และอยากมีชีวิตอยู่ต่างจังหวัด”

แม้จะเกิดและใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ มาตลอด แต่วรรณภา ก็เลือกมาใช้ชีวิตวัยปลายที่จังหวัดขอนแก่น ในวัยห้าสิบกว่าปี เธอยังคงมีเป้าหมายการใช้ชีวิตให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยนำองค์ความรู้และประสบการณ์ในการทำงานเรื่องความตายมาต่อยอดสร้างโมเดลต้นแบบของชุมชนกรุณา และหวังว่าจะเกิดชุมชนเช่นนี้ขึ้นทั่วประเทศ เพื่อเอื้อให้เกิดสังคมที่มีความช่วยเหลือเกื้อกูล ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนเข้าถึงการตายดี

ในช่วงแรกของการปรับตัวกับบ้านใหม่ เธอค่อยๆ สร้างสายสัมพันธ์กับคนรอบตัว จนหยิ่งรากลงอย่างช้าๆ และมั่นคง แล้วจึงเติบโตแผ่ขยายสาขาออกไปสร้างประโยชน์ให้สังคม

“มันเหมือนต้นไม้ เราเริ่มเข้าไปเป็นต้นอ่อนที่มาจากต่างถิ่น เป็นช่วงพยายามหาที่ที่อยู่แล้วสบาย พอปีที่สองเริ่มรู้สึกปรับตัวได้ เริ่มหยิ่งรากลงที่ค่อยๆ เริ่มมีรากผอ่ยไปหาอาหารและเริ่มแผ่ขยายออก รู้แหล่งที่เราจะอยู่รอด เริ่มมองหางานที่เราจะเชื่อมกับคนที่นี้ จนเราสามารถทำงานในขอนแก่นได้ และมีเพื่อนในขอนแก่นทั้งเพื่อนเก่าและเพื่อนใหม่ รากที่ยึดโยงกับดินก็แน่นขึ้น ตัวรากแก้วฝังลึกขึ้นด้วย มันก็แผ่ขยายยึดยาวออกไป ปีที่สามเราเรารู้สึกที่นี้มันคงปลอดภัย เป็นบ้าน และเราสามารถใช้ชีวิตบั้นปลายได้แล้ว

ตอนแรกเราทำเพื่อตัวเราเอง เพื่อให้เราอยู่รอด อยู่ได้ ตอนนี้เราอยากอยู่อย่างมีความหมาย คืออยู่รอด อยู่ร่วม

ถ้าอยากอยู่อย่างมีความหมาย เราก็อยากมีชุมชนที่เรามีความหมาย เราอยากเป็นประโยชน์กับคนอื่น เป็นประโยชน์กับตัวเอง และกับโลกใบนี้ ต้องมีชุมชนที่กว้างขึ้น เป็นชุมชนเครือข่ายที่จะหล่อเลี้ยงโอบอุ้มให้เราอยู่ที่นี่แล้วมีความสุข เราถึงนึกถึงคำของพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ที่ท่านบอกว่า ประโยชน์ตน ประโยชน์ท่าน ประโยชน์สังคม”

วรรณภาเริ่มทำประโยชน์ให้ผู้คนและบ้านใหม่ของเธอด้วยโครงการ “ขอนแก่นนิเวศปิริต” เพื่อรวบรวมเครือข่ายผู้คนที่ทำประโยชน์ให้สังคมด้านต่างๆ มาช่วยกันพัฒนาเมืองขอนแก่น

“เราทำเรื่องนี้เพราะเราอยากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความสุข เมืองที่ผู้คนมีความสุข อยู่ได้อย่างปลอดภัย เมืองที่เราารู้สึกว่าอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล เพราะหัวใจของความเป็นชุมชนกรุณา คือแนวคิดที่ให้คนกลับไปทำงานโดยใช้หัวใจกรุณา และสิ่งที่เราก็ก่อตั้งคล้อยกับแนวคิดเรื่องชุมชนกรุณา (Compassionate Communities) ที่มีอยู่แล้วในต่างประเทศ”

ต้นแบบชุมชนกรุณา

กว่าสังคมไทยจะยอมรับเรื่องความตายกันได้แบบไม่กระอักกระอ่วน การทำงานเรื่องนี้ต้องเจอความท้าทายและติดขัดไม่น้อย หลังจากกลุ่ม Peaceful Death จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ “เผชิญความตายอย่างสงบ” เพื่อทำความเข้าใจเรื่องการตายดีให้คนกลุ่มต่างๆมาแล้ว 8 ปี ก็พบว่ายังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงท่าทีของสังคมโดยรวมได้มากนักเกี่ยวกับความพยายามยืดความตายในวาระสุดท้าย รวมทั้งพบปัญหาเชิงโครงสร้างที่ไม่เอื้อให้บุคลากรทางการแพทย์ดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง (Palliative Care) ได้อย่างเต็มที่ จึงขยับแนวทางการทำงานมาเป็นการสื่อสารสังคมในวงกว้างด้วยการทำ “โครงการความตายพูดได้” และ “โครงการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์และจิตอาสา” เพื่อหาหุ้นส่วนมาแบ่งเบาภาระงานของบุคลากรการแพทย์ในโรงพยาบาลเครือข่ายที่เคยเข้าร่วมเวิร์กช็อปและสนใจทำงานเรื่องนี้ต่อ

“เราให้ความรู้กับคนแต่ระบบไม่ช่วย มันต้องทำงานกับระบบและโครงสร้างด้วยจึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลง หลายคนถือบรมไป พอกลับไปอยู่ในโรงพยาบาล เขาบอกว่างานท่วมทับมาก ต้องหาเวลานอกเพื่อจะไปดูแลคนไข้ระยะท้าย พอผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญ มันขยับไปได้น้อยมากเลย เราต้องหาเพื่อนให้เขา ให้เขารู้ว่าทำแบบนี้ได้ อย่าทำคนเดียว ถ้าทำคนเดียวคุณตายแน่ๆ เรียกว่าหากลไกให้เขาสามารถทำงานร่วมกันไปข้างหน้า เหมือนค่อยๆมีรากฝอยที่แผ่ขยายได้กว้างขึ้น”

แรงด้านสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบคือ วิธีคิดแบบราชการที่มีความสัมพันธ์ตามลำดับชั้น การทำงานในฐานะกระบวนกรจึงให้ความสำคัญกับการปรับแนวคิดและทัศนคติในการทำงานให้ทุกคนมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน โดยสร้างเครื่องมือและกระบวนกรเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนถอดบทเรียนเพื่อไปปรับใช้ในที่อื่นต่อ ซึ่งช่วยให้พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันแบบสุขสัมพันธ์ขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

“ต้องปรับ mindset และทำให้เกิดความเชื่อมโยงในแนวราบ เราต้องทำให้เขารู้สึกถึงความ เป็นหุ้นส่วน แล้วก็ต้องออกแบบเครื่องมือหรือกระบวนกรให้เขาสามารถทำงาน เกิดการเรียนรู้ แล้วต่อยอดต่อไป สุดท้ายมันจะเกิดแรงยึดโยงที่แน่นในแบบของเขา เหมือนรากจะแน่นอยู่ที่เขาเลย”

โครงการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์และจิตอาสาใช้เวลาสองปีแรกในการสร้างพื้นที่ต้นแบบชุมชนกรุณา เริ่มจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อค้นหาต้นทุนภายในชุมชน และนำมาใช้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้การสนทนาแบบกลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้มีหลักในการเลือกพื้นที่ที่เข้าร่วมโครงการคือ มีต้นทุนที่เอื้อให้เกิดการสร้างชุมชนกรุณา 4 ประการ คือ (1) ผู้ปฏิบัติงานมีคุณค่าภายในที่ยึดโยงกับงานที่ทำ (2) ผู้นำสนับสนุนโครงการ (3) ผู้ปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายที่ดีกับพื้นที่ และ (4) ใช้เนื้อหา เครื่องมือ และกระบวนการที่กลุ่ม Peaceful Death สนับสนุนในการทำงาน

ในการทำงานปีที่สามของการสร้างชุมชนกรุณา วรรณาทเห็นข้อต่อเชิงกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนกรุณาอยู่ได้อย่างยั่งยืน เธอจึงเริ่มทำ “โครงการการบูรณาการการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายลงชุมชน” เพื่อเชื่อมต่อทรัพยากรต่างๆที่ชุมชนมีอยู่แล้ว เช่น ทุน หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคลากรทางการแพทย์ จิตอาสา ภาคเอกชน เป็นต้น ให้มาร่วมกันสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการดูแลผู้ป่วยเรื้อรังและผู้ป่วยระยะสุดท้ายด้วยใจกรุณา

“เราเชื่อมกลไกท้องถิ่นเข้ามาในโครงการ เพื่อบำรุงรากแก้วให้เขาเข้าถึงทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่น เราต้องไปเปลี่ยน mindset ว่า สุขภาวะของชุมชนคือหน้าที่ของท้องถิ่น ไม่ควรผลักภาระให้โรงพยาบาล เพราะคิดว่าเป็นเรื่องของความเจ็บป่วย

ในงาน palliative care มีวรรคทองว่า Palliative care is everyone's business. ชุมชนกรุณา หรือ compassionate communities ก็เช่นเดียวกัน ชุมชนจะเป็นอย่างไร เป็นหน้าที่ของเราทุกคน เราต้องเป็นคนเลือกกำหนดและสร้างมันขึ้นมา

แนวคิดนี้เสริมพลังให้ผู้คนกลับมารับผิดชอบตัวเองในฐานะที่เราเป็นสมาชิกของชุมชน มันเอาอำนาจเขากลับมา ให้เขาเพิ่มพลังอำนาจของตัวเอง เพราะอำนาจของเขาถูกทำให้เป็นอื่น จริงๆ ชุมชนมีต้นทุนอยู่แล้ว แต่ระบบการปกครองทำให้เขาไร้อำนาจ ทำให้เขาเข้าไม่ถึงชุมพลังของตัวเอง ถ้าแผนที่ข้างในเขาไม่เปลี่ยน สุดท้ายเขาจะบอกว่า อันนี้ไม่เห็นดีเลย

มันจะดีต่อเมื่อเขารู้สึกว่ามันมาจากข้างในเขา แล้วเขาเป็นส่วนหนึ่งที่กำลังสร้างชุมชนที่ให้คุณค่ากับการมีวิธีการอยู่ร่วมกันแบบนี้ การมีชุมชนกรุณาเป็นภาคปฏิบัติการที่หล่อเลี้ยงเรา เพราะเห็นความเป็นไปได้ที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับฐานราก”

การเสริมพลังด้วยแนวคิดที่ว่า การทุกคนมีหน้าสร้างชุมชนที่ตัวเองต้องการร่วมกัน เป็นจุดตั้งต้นสำคัญของการบ่มเพาะชุมชนกรุณา ในขั้นแรกของภาคปฏิบัติ วรรณารับสมัครผู้มีใจอยากทำจริง และมีพื้นที่ปฏิบัติการรวมทั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่ให้ความร่วมมือกับโครงการ จากนั้นจึงจัดเวิร์กช็อปเพื่อ (1) บูรณาการการดูแลผู้ป่วยลงสู่ชุมชน (2) ทำให้ชุมชนเห็นว่าเขาสามารถเข้าถึงการตายดีได้อย่างไร และ (3) ทำให้เห็นว่าสิ่งที่เขาทำมี

ความสำคัญอย่างไรกับตัวเอง โดยเน้นการเสริมพลังให้คนทำงานเห็นคุณค่าในสิ่งที่กำลังทำ ซึ่งจะเป็นชุมพลังและทรัพยากรภายในที่เป็นน้ำหล่อเลี้ยงให้ทำงานช่วยสังคมต่อไปได้อย่างมีพลัง

ทำงานด้วยกันบนความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม ใ่วางใจ และเกื้อกูล

อุปสรรคและความท้าทายในการทำงานร่วมกันคือ การเชื่อมโยงกับผู้ที่แตกต่างกันมาก กระบวนการเรียนรู้จึงต้องพาให้คนทำงานเห็นเป้าหมายและคุณค่าร่วม (core value) ของทีม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยยึดโยงให้ภาคส่วนต่างๆ ทำงานร่วมกันได้ในฐานะเพื่อนที่เท่าเทียม แม้ต้องเผชิญปัญหาต่างๆก็สามารถเรียนรู้และแก้ไขไปด้วยกัน และการมีพื้นที่ให้ผู้คนได้เชื่อมโยงกับคุณค่าและความดีงามภายในตัวของแต่ละคน จะช่วยให้กลุ่มสามารถมองข้ามอคติและความเห็นต่างไปสู่การยอมรับคุณค่าที่มีร่วมกัน และเปลี่ยนจากความสัมพันธ์ตามลำดับชั้นมาเป็นความสัมพันธ์แนวราบ

วรรณายกตัวอย่างในงานอบรมที่ผู้นำท้องถิ่นคนหนึ่งพยายามพูดหาเสียงให้ตนเองตลอดเวลาจนคนอื่นไม่มีโอกาสพูด แต่เมื่อเธอได้ฟังเรื่องราวที่เขาเคยผ่านความยากลำบาก ถูกกดขี่ ถูก และเอาเปรียบ จึงเข้าใจที่มาของท่าทีโอ้อวด และสามารถเชื่อมโยงกับเขาในระดับแก่นแท้ที่เป็นคนจิตใจดีงาม อ่อนโยน และทำประโยชน์ให้คนในชุมชนมากมาย รวมทั้งเชื่อมโยงให้คนในชุมชนเห็นและยอมรับว่าคนคนนี้มีคุณค่าร่วมกันกับทุกคน เมื่อเขาได้รับการยอมรับจากชุมชนในระดับแก่นแท้แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องยึดติดกับหัวขบวนผู้นำเพื่อให้ได้รับการยอมรับ ทำให้เขามีท่าทีเปลี่ยนไป และไม่พูดเกินเวลาคนอื่นอีก

“การยอมรับกันเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะเปลี่ยนวิธีที่เราอยู่ร่วมกัน

*ผู้นำมีหลายแบบ แต่ละคนก็มีจุดยืนต่างกัน แทนที่จะเชื่อมโยงกับเขาในระดับพฤติกรรม เรา
จะเชื่อมโยงในระดับแก่นแท้ของเขาได้อย่างไร*

*เราเสริมพลังคนที่ด้อยอำนาจ ขณะเดียวกันเราก็ต้องลดพลังอำนาจของบางคนที่เกิดทับพื้นที่
ให้เกิดความเท่าเทียม ซึ่งเกื้อกูลการเรียนรู้มากขึ้น พื้นที่ชุมชนกรุณาเกิดขึ้นได้จากการที่เราอยู่ด้วยกัน
บนความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม อันนี้เป็นหัวใจ*

*เราเสริมพลังให้คนไต่ขึ้นไปในทิศทางของตัวเองอย่างแท้จริง ทำให้เขาเรียนรู้ความแตกต่าง แล้ว
ทำงานด้วยกันเป็น*

หลังจากเข้าเวิร์กชอปครั้งแรกร่วมกัน ทีมงานได้ใจทบทวนให้กลับไปช่วยกันคิดเรื่องการทำโครงการในพื้นที่จริงของตนเอง ซึ่งสิ่งสำคัญคือการได้เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกันที่ต้องเผชิญกับความขัดแย้งและเห็นต่าง ซึ่งเป็นชุมทรัพย์ที่ช่วยให้ทีมได้เรียนรู้และยอมรับกันและกัน ช่วยกันสร้างพื้นที่ปลอดภัยและใ่วางใจในการทำงาน และเป็นต้นทุนของการสร้างทีมให้มีความสัมพันธ์เหนียวแน่น ระหว่างนั้นเธอก็ช่วยดูแล สนับสนุน ให้คำแนะนำและกำลังใจโดยตลอด

“เรามีหน้าที่ทำให้เขากลับมาเห็นว่า การไม่เชื่อมโยงกับข้างในตัวเอง นอกจากมันทำร้ายตัวเองแล้ว มันยังทำร้ายคนอื่น ทำให้ทีมเราขยับไม่ได้ และไปต่อข้างหน้ายาก”

หลังจากมีประสบการณ์การทำงานท่ามกลางความขัดแย้งและเห็นต่าง เวิร์กช็อปครั้งที่สองได้รับการออกแบบให้ทีมงานได้สัมผัสกระบวนการทำงานร่วมกันด้วยใจกรุณา ได้แก่ การฟังอย่างลึกซึ้งในกระบวนการพูดคุยสะท้อนความรู้สึก ก่อนทำงานและการถอดบทเรียนหลังทำงาน โดยมีกระบวนการช่วยอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ร่วมกัน สิ่งนี้คือกระบวนการเปลี่ยนทัศนคติในการทำงาน ไม่ได้ทำงานเพื่อให้ได้เนื้องาน แต่ทำงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันไม่ว่างานจะสำเร็จหรือล้มเหลว เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่ทุกคนสามารถสื่อสารทุกอย่างได้ตรงไปตรงมา จนเกิดความจริงใจและไว้วางใจ เกิดเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียม ซึ่งเอื้อให้เกิดการเรียนรู้และทำงานร่วมกันอย่างเกื้อกูล

“ลองนั่งคุยกันว่าภารกิจวันนี้แต่ละคนทำแล้วรู้สึกยังไง ให้กลับมาเชื่อมโยงกับข้างในตัวเรา ก่อน อย่าเพิ่งไปเอางาน พอเขาได้พูดเรื่องงานที่ทำกับชีวิตของเขาที่เริ่มเป็นเนื้อเดียวกัน มันจะเริ่มเชื่อมโยงกันกับสิ่งที่ตัวเองลงไปทำ แล้วรศ.น้ำเมสึดพันธุ์ด้านบวก ให้เขาชื่นชมตัวเอง แล้วค่อยมาดูว่าตรงไหนที่รู้สึกว่าย่างทำได้ไม่ดึ๊ง ครั้งหน้าอาจต้องมาเพิ่ม อันนี้ไว้หลังสุดเลย ทุกคนก็จะบอกเลยว่า ใจมันขึ้น เดินออกไปนี้ตัวเบา”

พื้นที่และความเป็นไปได้มากมายของความกรุณา

กลุ่ม Peaceful Death นำบทเรียนจากการทำโครงการนำร่องต้นแบบไปเป็นแนวทางสร้างชุมชนกรุณาในพื้นที่อื่นๆ ผ่านการทำ “โครงการชุมชนกรุณา” โดยรับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) นับจากปี พ.ศ. 2561 เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายในการทำงานกับชุมชน ระบบ โครงสร้าง และกลไกต่างๆ เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมให้คนเข้าถึงการอยู่และตายดี

ในปีแรก โครงการจัดเตรียมเนื้อหาเพื่อสื่อสารแนวคิดชุมชนกรุณาไปสู่วงกว้างอย่างเป็นรูปธรรมและเข้าใจได้ง่าย โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนกรุณาต้นแบบที่มีอยู่แล้วทั่วประเทศจำนวน 12 ชุมชน เช่น กลุ่ม Art For Cancer, กลุ่ม I See U, อาสาชิลานธรรม เป็นต้น และจัดตั้งชุมชนกรุณาขึ้นใหม่อีก 3 แห่ง ที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และลำปาง โดยมีกระบวนการชุมชนเข้าไปร่วมเรียนรู้และถอดบทเรียน ขณะเดียวกันก็เผยแพร่แนวคิดชุมชนกรุณาผ่านช่องทางต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำคลิปวิดีโอสารคดีสั้นๆ เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนกรุณาต้นแบบ รวมถึงจัดเวทีประชุมเสวนาเครือข่ายเพื่อหาพันธมิตรที่สนใจนำแนวคิดนี้ไปสร้างชุมชนกรุณาในพื้นที่ตนเอง โดยให้เขียนโครงการนำเสนอเพื่อรับทุนสนับสนุน

รวมทั้งเครื่องมือในการทำงาน เช่น สมุดเบาใจ เกมไพ่ชีวิต เกมไพ่ฤดูฝน เป็นต้น อีกทั้งมีกลไกการดูแลระหว่างการทำงาน คือการสื่อสารพูดคุย การเยี่ยมพื้นที่การทำงาน และการสรุป-ถอดบทเรียนร่วมกัน

ในปีถัดมาจนถึงปัจจุบัน ได้สนับสนุนการขยายพื้นที่ชุมชนกรุณาใหม่ๆ และให้ความสำคัญกับการบ่มเพาะกระบวนการชุมชนในพื้นที่ เพื่อเป็นสภาพแวดล้อมที่คอยหล่อเลี้ยงให้ความกรุณาภายในของทีมทำงานได้เติบโตอย่างต่อเนื่อง และยังมีการถอดบทเรียนร่วมกันของเครือข่ายชุมชนกรุณาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากต่างพื้นที่

“กระบวนการชุมชนมีบทบาทสำคัญมากในการให้เขากลับมาเชื่อมโยงกับตัวเอง เห็นคุณค่าสิ่งที่ทำให้เขาได้ชื่นชมกันและกัน เต็มพลังบวก หรือสามารถอยู่บนความขัดแย้งได้โดยเรียนรู้ที่จะอยู่บนความต่าง กระบวนการชุมชนจะเป็นใครก็ได้ แต่ต้องมีทักษะและความเข้าใจ แคเราไปหาคนที่มีความศักยภาพหรืออยากจะทำตรงนั้นขึ้นมา”

นอกจากชุมชนกรุณาต้นแบบในพื้นที่ต่างๆแล้ว ยังมีพันธมิตรที่เข้าร่วมเป็นเครือข่ายหลวมๆ และช่วยสนับสนุนส่งเสริมกันและกัน

“บางเครือข่ายไม่ได้เป็นชุมชนกรุณาของเรา เราก็เป็นเครือข่ายกันหลวมๆ เชื่อมงานแบบเป็นพาร์ตเนอร์กันหลวมๆ ตอนนี้มี SE (ผู้ประกอบการสังคม) หลายกลุ่มที่คิดอะไรใหม่ๆ เรื่องงานศพ เรื่องการเดินทางพาผู้ป่วยไปโรงพยาบาล ก็เริ่มมาปรึกษากับเรา และเป็นเครือข่ายกันได้ ซึ่งอยู่ในแนวคิดเมืองกรุณาด้วย (Compassionate City) SE เป็นธุรกิจก็จริงแต่เป็นธุรกิจที่ติงาม สังคมควรมีแบบนี้ คุณทำธุรกิจต่อไป แล้วเราเป็นเพื่อนกันได้ บางโครงการที่เราเห็นว่าต่อยอดไปทำธุรกิจได้ เราก็เชียร์ให้ทำเลย Compassionate City มันต้องแบบนี้ เป็นแนวคิดที่รวมทุกความเป็นไปได้

น้องคนหนึ่งกำลังพัฒนาโครงการธุรกิจเพื่อสังคมที่จะจัดงานศพเป็นต้นไม้ เรียกว่า ForRest -- rest in forest แล้วก็อยากได้รับการสนับสนุนจากเรา เราก็เชียร์ให้ทำเลย เพราะมีโอกาสที่จะเป็นไปได้เชิงธุรกิจ เราลองเชื่อมหาคนที่น่าจะช่วยเขาได้ แล้วให้เขาโตในแบบของเขา ไม่ต้องมาอยู่ใต้ร่มของเรา นี่ก็เป็นงานเครือข่ายอีกแบบหนึ่ง เราอยากได้คนรุ่นใหม่มาทำเรื่องพวกนี้ และเห็นแนวโน้มคนรุ่นใหม่มาทางนี้เยอะขึ้น

ตอนนี้เพื่อนๆ นักศึกษาเห็นเพื่อนทำโครงการแบบนี้แล้วน่าสนใจ แล้วเรามีพื้นที่ให้เขาด้วยชวนเขาไปออกพอดแคสต์บ้าง เผยแพร่ผลงานของเขาในเฟซบุ๊กของเราบ้าง มีน้องคนหนึ่งทำเรื่องเบาใจแอทลัส เป็นแอปพลิเคชันการสื่อสารความปรารถนาที่น่าสนใจมาก เหมือนเป็นอัลบั้มเขียนชีวิตตัวเอง

ชุมชนกรุณาเป็นสภาพแวดล้อมที่ต้องเกื้อกูลให้คนอื่นได้เติบโตด้วย ซึ่งจะทำให้เกิดเป็น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ไปได้ไกลกว่านี้ มันคือใจกรุณาแบบนั้น แต่ถ้าทำงานด้วยท่าทีว่าฉัน ทำงานเรื่องนี้อยู่ แล้วจะมาแย่งงานเธอ จะอีกแบบหนึ่งเลย หน่วยราชการมักคิดอย่างนี้

แนวคิดของชุมชนกรุณา คือ หนึ่ง เป็นหน้าที่ของทุกคน สอง มันสอนให้เรารวมทุกคน (inclusive) เข้ามาโดยไม่รู้ตัว ใครที่อยากเข้ามาทำงานตรงนี้คือใจหมด ไม่กีดกัน ทำให้เรามีเครือข่าย เพื่อนกว้างมากขึ้น และมีความเป็นไปได้ใหม่ๆเพิ่มขึ้น เช่น บริษัทซูโจ้ที่มาช่วยเราทำเนื้อหาสื่อสารใน การตลาด มีคนที่อยู่เบื้องหลังเยอะมาก เราไม่คิดว่าเขาจะมาช่วยสนับสนุนเรา โดยที่เราก็กินไม่ได้ทำอะไร เขา นี่คือความเป็นเพื่อน

เราให้พื้นที่ตรงนี้เปิดรับ ทำให้มีคนเข้ามาเพิ่มขึ้น ทำให้งานน่าสนใจขึ้น การที่เราไม่ต้องเป็น เจ้าของคนเดียวกลับทำให้งานของเรามีคนช่วยกันทำเยอะขึ้น แล้วไปได้ไกลขึ้น อันนี้เป็นสิ่งที่ไม่ถึง”

ชุมชนกรุณาไม่ได้จำกัดอยู่เพียงพื้นที่ทางกายภาพ แต่เป็นพื้นที่เปิดกว้างที่ให้ผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมสร้างสรรค์ อย่างอิสระ และถักทอความสัมพันธ์โดยมีความกรุณาเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดความเป็นไปได้ใหม่ๆจนเป็นเครือข่าย กว้างขวางมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ที่หันมาสนใจศึกษากระบวนการตายดี จนพัฒนาต่อยอดเป็นธุรกิจเพื่อ สังคมที่น่าสนใจ เช่น ทัวร์ความตาย เบบี้แอทลาส งานศพต้นไม้ เป็นต้น โดยกลุ่ม Peaceful Death คอยเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ และเสริมกำลังใจในการพัฒนาต่อยอด ซึ่งเป็นใจกรุณาที่อยากช่วยให้น้องๆรุ่นใหม่เติบโตไปด้วยกัน

“ถ้าคุณยังหาชุมชนไม่ได้ ทำแบบปัจเจกก็ได้ เพราะโดยแนวคิดนี้ เราไม่ทิ้งใครเลย ทุกคนมี ส่วนร่วมได้เสมอ ถ้าทำแล้วเห็นความเป็นไปได้ที่จะมีกลุ่ม ก็รวมตัวกันทำ เช่น บางกลุ่มทำกับข้าวไป แจกช่วงโควิด ซึ่งไม่มีใครบังคับเลย แต่เขาทำเพราะรู้ว่าตัวเองทำอะไรได้แล้วไม่นั่งดูตาย นี่คือหัวใจ กรุณา”

คุณธรรมอยู่ในความสัมพันธ์ที่กรุณา

เมื่อพูดถึง “คุณธรรม” วรรณภาให้นิยามว่า คือความกรุณาที่ไม่นั่งดูตายต่อความทุกข์ของผู้อื่น และลงมือกระทำ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเมตตา เคารพในความต่าง เชื่อและไว้วางใจในความเป็นมนุษย์ของกันและกัน

“เวลาเราทำอะไรด้วยใจกรุณา หัวใจเรามีความสุข ในขณะที่โควิดเราก็ก้าว แต่พอเราได้อะไรอย่างนี้ มันเกิดคุณค่าข้างในตัวเอง นี่คือคุณธรรม มันขูใจมาก มันเป็นคุณธรรมจากการที่เรา มองเห็นผู้อื่น และไม่ดูตายกับความทุกข์ของผู้อื่นในสังคมรอบข้าง

คุณธรรมคือสิ่งเจิดจรัสข้างในที่สัมผัสได้ การลงมือทำคือการรดน้ำให้ใจกรุณา มันต่างจาก เมตตาซึ่งเป็นแค่ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ

เมื่อเรามองเห็นคนอื่น เราจะเข้าใจวิถีที่จะอยู่ร่วมในสังคม การมีใจกรุณาอยู่ร่วมในสังคมที่ ใหญ่ขึ้น ข้างในเราต้องมีคุณธรรมตัวอื่นมาประกอบ เช่น เข้าใจคนที่เขาแตกต่างจากเรา เห็นอกเห็นใจ หรือมองเห็นเขาแบบที่เขาเป็น ความไว้นื้อเชื่อใจในความเป็นมนุษย์ของคนอื่น การเคารพความต่าง”

สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ช่วยให้คุณธรรมทั้งหมดดำรงอยู่ได้คือ ต้องมีพื้นที่ให้คนทำงานได้กลับมาเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ ได้รับความเข้าใจ และได้รับการเสริมพลังใจอย่างสม่ำเสมอ โดยมีชุมชนกัลยาณมิตรคอยช่วยเหลือสนับสนุนและหล่อเลี้ยง เครือข่ายชุมชนให้เติบโตองงามอย่างยั่งยืน

คุณธรรมเหล่านี้สะท้อนในวัฒนธรรมการทำงานร่วมกันภายในเครือข่ายชุมชนกรุณา โดยเริ่มจากการสร้างความ เป็นชุมชนกรุณาให้เกิดขึ้นในขณะทำงานด้วยความสัมพันธ์ที่เชื่อและไว้วางใจกันเป็นพื้นฐาน กลุ่ม Peaceful Death และ ทีมทำงานในพื้นที่ต่างๆที่ร่วมโครงการมิได้สัมพันธ์กันด้วยท่าทีของผู้ให้ทุนและผู้รับทุน แต่ทำงานร่วมกันตั้งกัลยาณมิตร ไปรังสีเรื่องการเงิน และมีความยืดหยุ่นเพื่อให้ทีมกระบวนกรชุมชนมีอิสระมากพอที่จะบริหารจัดการอย่างสะดวกใจ ซึ่ง รวมถึงการช่วยจัดการงานเอกสารทางการเงินต่างๆที่มักเป็นอุปสรรคในการทำงานของพื้นที่ด้วย นอกจากนี้ยังดูแลให้ กระบวนกรชุมชนสามารถทำงานเพื่อสังคมและอยู่รอดได้โดยไม่เบียดเบียนตนเอง โดยให้พิจารณาค่าตอบแทนที่เหมาะสม กับการทำงานเอง และให้อิสระในการจัดสรรเวลาไปทำงานหารายได้จากช่องทางอื่น เพราะการไม่เบียดเบียนตนเองคือ ความความกรุณาต่อตนเองเช่นกัน

“การสร้างเครือข่ายเป็นเรื่องสำคัญ อยู่ที่ท่าทีและวิธีการที่เราทำงานกับเขาด้วย ถ้าเขารู้สึก ว่าถูกปฏิบัติแบบไม่แฟร์ หรือเราละวางสงสัยจับผิดเขาตลอดเวลา เขาก็ไม่อยากทำงานให้เรา

เครือข่ายของเราไม่ใหญ่มาก เราใช้ความสัมพันธ์แบบดูแลกันเป็นพี่น้อง เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน สนับสนุนกัน ในพื้นที่ของการทำงานแบบนี้ เราเคารพกัน คุยบนสาระสำคัญ ท่าทีความไว้นื้อเชื่อ ใจที่เรามิให้เขา เขาก็จะไปใช้กับคนอื่นเหมือนกัน ภาคีเครือข่ายที่เขาทำงานด้วยก็จะได้รับการปฏิบัติ แบบนี้

เราเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความกรุณาอยู่แล้ว แต่ถ้ามีบางอย่างที่ไม่โอเคเพราะข้อจำกัด บางอย่าง เราก็มีหน้าที่ช่วยประคับประคองให้เขาผ่านช่วงที่ไม่โอเคแบบนั้นไปได้ มันเป็นความกรุณา แบบหนึ่ง

อย่าให้งานสำคัญกว่าคน บางทีเราเอางานเยอะ แต่ข้างในเราเริ่มเหนื่อย ท้อ แสดงว่าเราให้น้ำหนักกับงานมากเกินไป ถ้าเราดูแลตัวเองได้ระดับหนึ่งแล้ว เราถึงคิดว่าเราอยากทำอะไรเพื่อคนอื่น แต่ละคนต้องประเมินตัวเองว่า ทำแบบไหนที่ข้างในเราไม่เดือดร้อน ดูแลตัวเองได้ เพราะถ้าเราเอาตัวเองไม่รอด ก็ไม่มีทางที่จะไปชักชวนคนอื่นมาทำสิ่งเดียวกัน”

การดูแลกันและกันอย่างเรียบง่ายที่เครือข่ายชุมชนกรุณาปฏิบัติต่อกันเป็นประจำสม่ำเสมอ คือการใส่ใจติดตามพูดคุยให้กำลังใจกัน ให้ความสำคัญกับการรับฟังปัญหาทุกข้อใจของทีมทำงาน และช่วยเหลือสนับสนุนให้คนทำงานกลับมาเชื่อมต่อกับชุมชนในตนเอง เพราะหากคนทำงานไม่ดูแลและเมตตาตนเองก่อน ก็จะไม่มีความพร้อมไปช่วยเหลือคนอื่นได้

นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการเติบโตในหนทางของการสร้างสภาพแวดล้อมที่เท่าเทียม ว่างใจต่อกัน มีความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐาน เคารพในความต่าง และเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ คุณธรรมเหล่านี้ได้รับการส่งต่อให้คนทำงานภายในเครือข่ายชุมชนกรุณา จนกลายเป็นวัฒนธรรมหรือคุณค่าที่ยึดถือร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยสร้างนิเวศแห่งความเกื้อกูลให้เกิดความยั่งยืน

ปัญหาตา ผ่องนพคุณ

กระบวนการชุมชน ก.กรุณาพันท้ายนรสิงห์ จังหวัดสมุทรสาคร

“เคยย้ายบ้านมาอยู่สมุทรสาครประมาณ 10 ปีก่อน เป็นหมู่บ้านจัดสรรที่ต่างคนต่างอยู่ ตอนนั้นพ่อป่วยเป็นมะเร็งปอดระยะสุดท้าย พอรักษาไม่หายแล้วก็กลับมาอยู่บ้านและรักษาแบบประคับประคอง (palliative care) ในช่วงท้าย โรงพยาบาลส่งให้โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) มาเยี่ยมบ้าน โทรถามไถ่ ทั้ง อสม. พยาบาล และคนในหมู่บ้านก็เข้ามาช่วยดูแลพ่อ เราเริ่มเห็นว่าดีมากๆ โดยเฉพาะ รพ.สต. เคยซาบซึ้งใจมาก เขาให้ยืมถังออกซิเจนมาใช้เป็นปีเพราะพ่อหายใจลำบาก ตอนนั้นตั้งใจว่าถ้าวันไหนที่พ่อเราเสียชีวิต จากไปอย่างดี เราจะกลับมาตอบแทนชุมชน เพื่อให้เขารู้ว่าเราผ่านวิกฤตมาได้เพราะคนในชุมชน เพราะ รพ.สต. ช่วยเรา หลังจากพ่อเสียชีวิตที่บ้านแล้วเราก็เพิ่งได้ยินคำนี้จาก Peaceful Death ว่ามันคือชุมชนกรุณา

เราส่งพ่อไปดีมากๆ การตายแบบนี้สัมผัสดีศรีมากเลย เคยเริ่มหาว่ามีอะไรที่เราจะทำเรื่องนี้ต่อ ตอนนั้น Peaceful Death เปิดรับกระบวนการชุมชน อบรมไฟไซชีวิตกับสมุดเบาใจ อบรมเสร็จเราก็เข้าไปที่ รพ.สต. เลย ขออนุญาตเอาสมุดเบาใจไปแนะนำให้ผู้สูงอายุที่โรงเรียนผู้สูงอายุดอกคำวนของพันท้ายนรสิงห์ เพราะเราอยากให้คนในพื้นที่เราได้อยู่ดี ตาย

ดี

สมุทรสาครมีความเป็นเขตเมือง คนสูงอายุมีความเป็นปัจเจกเยอะ ต้องใช้ความจริงใจมากพอสมควร เคยเข้าไปสอนและให้ข้อมูลเรื่องการตายดี แนะนำและชวนเขียนสมุดเบาใจ ทำแบบทั้งกลุ่มและรายบุคคล เอาเกมไพ่ไขชีวิตไปชวนเขาเล่น แล้วไปติดตามผลการเขียนสมุดเบาใจ พอ Peaceful Death เปิดอบรมกระบวนการชุมชนเรื่องเกมไพ่ไขชีวิต แต่ก็ลงอีก พี่ที่เป็นกระบวนการเห็นเราตั้งใจทำงาน จึงชวนเราคุยและบอกว่าให้ขอทุนทำงานได้

โควิดที่สมุทรสาครระบาดหนักมาก แต่ชุมชนเราเข้มแข็ง ชาวบ้านช่วยเหลือกันเต็มที่มาก ถ้ามีการกักตัว อบรม จะคุยกันในกลุ่มไลน์ว่าบ้านไหนขาดอะไร แล้วเอาของไปวางให้

เราไม่ได้เป็นคนสร้างชุมชนกรุณาเสียทีเดียว แต่การที่เราเรียนรู้เรื่องชุมชนกรุณา ทำให้เห็นความเป็นชุมชนกรุณาชัดเจนขึ้น วันที่จะไปขอทุนช่วง ธ.ค. 63 สมุทรสาครติดเชื้อวันเดียว 790 คน ลงไปทำงานไม่ได้ จึงทำออนไลน์แทน กลายเป็นว่าเคยมีสองพื้นที่ คือชุมชน ก.กรุณา และชุมชนกรุณาออนไลน์ย่อยๆ มีเพื่อนเยอะแยะมากมาย ทั้งออนไลน์หรือส่วนที่เราดูแลรายบุคคลหรือครอบครัว มันคือชุมชนของเราหมด เพราะคนรู้จักกันแล้วไม่มีทางเลิกรู้จักกัน

ความเป็นชุมชนกรุณาไม่ได้จำกัดแค่พื้นที่ มันอยู่ที่ใครก็ได้ แล้วก็แผ่ขยายออกไปกว้างมากจริง ถ้าโควิดดีขึ้น เคยจะกลับมาทำ ก.กรุณาให้เห็นภาพ อย่างน้อยบ้านที่เราอยู่และตาย เรื่องชุมชนกรุณาต้องเข้มแข็ง

ความเป็นกระบวนการส่งเสริมให้เตยมาเป็นนักออกแบบความตาย (Death Planner) เป็นเพื่อนคุยเรื่องความตาย และทำให้เขารู้สึกเบาใจขึ้น มีลูกค้าและสื่อต่างๆ มาคุยกับเรา จากที่คิดทำให้กับชุมชนผู้สูงอายุไม่กี่คนในพันท้ายนรสิงห์ กลายเป็นเด็กๆ รุ่นใหม่มาฟังเราพูดเรื่องการตายดี อันนี้เตยว่ามันไกลจากที่คิดว่าตัวเองจะทำได้

คำว่ากระบวนการของเตยคือเพื่อน คนที่นั่งอยู่กับเขา แล้วคอยเป็นเพื่อนรับฟังจนกว่าเขาจะสบายใจ สิ่งที่เคยอยากทำจริงๆ ในบริบทของกระบวนการชุมชนคือ การเป็นเพื่อนคนหนึ่งเพื่อบอกเขาว่า คุณออกแบบชีวิตและความตายของคุณได้นะ คุณจะเบาใจและตายดีได้จริงๆ อันนี้คือสิ่งที่เราอยากสื่อ

ทั้งหมดนี้อาจไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าเราไม่มีทีมที่ดี หรือไม่มีคนคอยบอกเราว่าสิ่งที่เราทำมันดีงาม คุณธรรมที่เรามีในตัว พอไปเจอสิ่งอยู่ดีธรรม มันมักทำให้ passion หล่นหาย คนมักยอมแพ้ไปก่อน แต่พอเราหันกลับมามองสิ่งที่ Peaceful Death ทำ มันก็ทำให้เรามีแรงต่อเติมงานของเราต่อไปได้เหมือนกัน วัฒนธรรมองค์กรของคือการใส่ใจ และการฟังกันจริงๆ โดยไม่ตัดสิน ชี้นำ หรือคิดแทน และมีความเมตตากรุณาต่อกันเป็นพื้นฐาน มันทำให้เราอยู่ได้อย่างสบายใจ Peaceful Death เป็นทีมคอยหนุนหลังที่ดีมากๆ เราไม่เคยเจอเพื่อนร่วมงานที่น่ารักแบบนี้

passion ของเตยตอนต้นมันอาจเปลี่ยนแปลงใหม่ไปแล้ว คือจากเรื่องของพ่อที่ทำให้เราอยากทำชุมชน กลายเป็น passion เพราะเจอคนรอบข้างและสิ่งแวดล้อมที่ดี มันทำให้เรามีความสุขกับการตื่นเช้ามาทำงาน Peaceful Death ทำเรื่องชุมชนกรุณาทั่วประเทศ ถ้าองค์กรหลักหรือคนหลักๆ ของชุมชนกรุณาไม่ทำให้องค์กรเป็นชุมชนกรุณา เตยว่ามันจะไม่ตอบโจทย์เลย ต่อให้เราไปทำงานข้างนอกมากมาย แต่ไม่มีความกรุณาต่อกัน มันก็ไม่ได้เข้าถึงความกรุณาจริงๆ ซึ่ง Peaceful Death ทำได้ และเป็นโมเดลที่เห็นชัดที่สุด

เตยเพิ่งค้นพบว่านี่คือจุดมุ่งหมายและความหมายของชีวิต เมื่อก่อนเราอยากมีความสุขแต่เราไม่มี แต่ตอนนี้ไม่ต้องเป็นความสุขทั้งหมดก็ได้ แต่เราเจอแล้วว่าสิ่งสำคัญในชีวิตคือการทำให้คนอื่นเห็นสิ่งนี้ ยิ่งเป็นเรื่องที่สังคมไทยขาดและไม่

มีคนพูดถึง พอเราได้เป็นคนทำงานนี้ เราเราภูมิใจนะ เวลาเห็นคนสูงอายุไม่มีใครคุยกับเขาที่บ้าน แล้วเขาคุยกับเราเยอะๆ เรามีความสุขจังเลย เราช่วยให้เขาได้ระลึกว่าตัวเองภูมิใจอะไร ได้เห็นคุณค่าของชีวิตของเขา มันก็ทำให้เราได้เห็นคุณค่าของชีวิตเราเหมือนกัน”

สุธีลักษณ์ ลาดपालะ

กระบวนกรชุมชนกรุณาลำปาง จังหวัดลำปาง

“เราจบกายภาพบำบัดและสังคมศาสตร์สุขภาพ เคยเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยและนักวิชาการสาธารณสุข งานประจำงานสุดท้ายคือเป็นกระบวนกรที่เสมสิกขาลัย เลยมีทุนเรื่องของการทำงานกับโลกภายในของตัวเอง ทุนเรื่องการจัดกระบวนกรเรียนรู้ การเชื่อมเครือข่าย รวมถึงทุนเรื่องวิทยาศาสตร์สุขภาพอยู่แล้ว พอออกจากงานที่กรุงเทพฯ ก็กลับมาอยู่บ้านที่ลำปาง เป็นนักจัดอบรมฟรีแลนซ์

สนใจทำงานชุมชนกรุณาเพราะเราให้ความสำคัญกับเรื่องชีวิตและความตาย ชุมชนกรุณาเป็นเหตุปัจจัยที่ช่วยให้เราตายดี คนทั่วไปมีองค์ความรู้เรื่องนี้้น้อยมาก การตายดีจะหวังพึ่งหมอยบาลอย่างเดียวไม่ได้ เราต้องพึ่งคนในชุมชน คนในครอบครัวเรา ให้มีความรู้เรื่องดูแลระยะท้าย

ตอนอยู่ที่เสมสิกขาลัยก็รู้จักกับกลุ่ม Peaceful Death ซึ่งทำงานเรื่องการเผชิญความตายอย่างสงบ ประมาณต้นปี 62 ทาง Peaceful Death ชวนเรา เจน (เจนจิรา โลชา) และเบ็นซ์ (วิชญา โมฬีชาติ) รวมกลุ่มกันทำงานชุมชนกรุณาในพื้นที่ เราตั้งทีมชื่อ ‘ชุมชนกรุณาพะใจ’ Peaceful Death สนับสนุนทั้งความรู้ งบประมาณ เครื่องมือทำงาน และดูแลใจด้วย พี่กับสู้อย (วรรณมา จารุสมบุญ) ก็รู้จักกันอยู่แล้ว เพราะเป็นรุ่นพี่รุ่นน้องเรียนสังคมศาสตร์การแพทย์กันมา จึงค่อนข้างสบายใจที่จะสื่อสารไม่ว่าเรื่องที่โอเคหรือไม่ก็ตาม

คนในพื้นที่ช่วยสนับสนุนเราสม่ำเสมอ เพราะเราทำงานต่อเนื่องและรู้จักประชาสัมพันธ์ตัวเอง เราสื่อสารลงเฟซบุ๊กตลอด ทำให้คนรู้สึกว่าจะเกิดประโยชน์กับคนที่ต้องการจริงๆ จับต้องได้ และสอดคล้องกับไลฟ์สไตล์ของคน ไม่เป็นภาระเขามากเกินไป ถ้าไปทำกิจกรรมจิตอาสาจะมีการสรุปทเรียนด้วย รู้สึกอย่างไร ได้เรียนรู้หรือประโยชน์อะไรบ้าง เราพยายามเชียร์คนให้เห็นว่า การทำงานจิตอาสาไม่ใช่เป็นคนให้อย่างเดียว เราเป็นคนได้ด้วย

การสร้างชุมชนกรุณาต้องอาศัยทุนที่ตัวเองมีอยู่ในเนื้อในตัว รวมทั้งทุนทางสังคมคือเครือข่ายเพื่อน คนรู้จัก และพยายามโปรโมตงานให้คนเข้ามามีส่วนร่วมเยอะๆ เราทำทั้งเรื่องการสร้างทีมทำงานซึ่งก็เป็นเพื่อนฝูงกัน สองคือเผยแพร่ความรู้ให้คนรู้จักชุมชนกรุณา เข้าใจเรื่องการอยู่และตายดี และสามคือสร้างเครือข่ายจิตอาสาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยดึงคนเข้ามีส่วนร่วมเท่าที่เขาสะดวกใจจะมาหรือสนับสนุน เป็นโปรโมเตอร์เชื่อมโยงเครือข่ายผู้คน

ใครๆก็ทำชุมชนกรุณาได้ ทุกคนมีทุนอยู่แล้วในสไตล์ที่ไม่เหมือนกัน ไม่ต้องทำใหญ่ ทำกันคนละนิดละหน่อยเท่าที่ไหว แล้วช่วยกันสื่อสารให้หลายๆ สบายๆ และต่อเนื่อง ทำให้คนตั้งใจทำเรื่องนี้ด้วยกัน ตั้งแต่ปี 63 เป็นต้นมา ก็มีโอกาสดำเนินเปลี่ยนเรียนรู้สรุปบทเรียนการทำงานชุมชนกรณาร่วมกับเพื่อนในพื้นที่อื่นๆ อันนี้ยังเป็นเรื่องที่ดี ทำให้เห็นว่าในแต่ละพื้นที่มีบริบทและศักยภาพแตกต่างกัน ทำให้เราได้เรียนรู้จากกันและกัน

ถ้า Peaceful Death เป็นแกนเชื่อมต่อ (hub) แล้วเราเป็นโหนด (node) เขาเป็น hub ที่ดีมาก เรามีปัญหาใดเขาก็พร้อมรับฟัง ช่วยเหลือ และไม่เรียกร้องจากเรามาก เขาค่อนข้างให้เกียรติโหนดในการทำงาน มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ไม่บีบบังคับหรือกดดัน และช่วยแก้ปัญหาจากจุดต่างๆเยอะมาก เลยทำให้รู้สึกสะดวกใจที่จะทำงานกับเขา ถ้าทำงานไปแล้วมันต่างจากที่เขาต้องการหรือที่ควรจะเป็น เราก็สามารถมาปรับและสื่อสารกับเขาได้ โดยเฉพาะเรื่องคน การมีคนตรงกลางที่จะจัดการข้อมูล งบประมาณ และการเก็บข้อมูลเป็นฟอร์มเดียวกันที่ทำให้จัดการง่ายสำหรับคนวิเคราะห์ ข้อมูลตรงกลางเป็นเรื่องสำคัญมาก และเป็นเรื่องปฏิบัติได้ยากสำหรับคนทำงานพื้นที่

ชุมชนกรุณาคือพื้นที่ที่ให้ทุกคนสร้างสรรค์ และมีความยืดหยุ่นมากๆ ถ้าเราเข้าใจแนวคิดนี้จริงๆ มันจะมีความเป็นไปได้เยอะมาก สิ่งต่างๆอาจยังไม่ชัด แต่นี่เป็นจุดแข็งที่ทำให้ชุมชนกรุณาเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และขยายได้ในหลายพื้นที่ เราแค่ช่วยกันสร้างระบบนิเวศที่เอื้อให้เกิดชุมชนกรุณาที่ช่วยเชื่อมต่อคนจำนวนมาก ลองนึกถึงป่า ถ้าไม่มีคนเข้าไปกวนป่าที่อยู่ของมันได้ในระบบนิเวศของตัวเอง ถ้าเราทำให้มันหลากหลาย ให้ทุกคนช่วยกันคนละไม้คนละมือได้มากพอ ก็จะไม่เหนียวใคร ไม่จำเป็นต้องมีคนมากคอยใส่ปุ๋ย พรุนดิน รดน้ำอะไรมากมาย ทุกคนทำของตัวเองไปเท่าที่มีกำลัง โดยคิดอยู่เสมอว่าเราจะไม่นิ่งดูตายเวลาเห็นคนอื่นทุกข์

สังคมไทยมีทุนเรื่องชุมชนกรุณาตามธรรมชาติอยู่แล้ว ถ้าเราไม่ทำงานเรื่องนี้ให้เข้มข้นขึ้น สักวันมันอาจหายไป ทุกวันนี้อาจยังมีญาติช่วยเหลือกันได้ แต่ในอนาคตแต่ละบ้านก็เหลือคนสองคน จะอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวโดยไม่สร้างเพิ่มก็ไม่พอแล้ว

ถ้าเราช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาเรื่อยๆ การมีคนมาดูแลเราในช่วงท้ายของชีวิตก็เป็นความงามอีกแบบหนึ่ง เป็นผลตอบแทนที่เราใช้ชีวิตมาอย่างดี ช่วยเหลือเกื้อกูลดูแลผู้อื่น ในช่วงท้ายของชีวิตเราก็มีคนมาดูแล แล้วเราก็จากไปด้วยดี นี่คือการรักอีกแบบหนึ่ง”

4.9 เครือข่ายสลัม 4 ภาค

ความเท่าเทียมและไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังคือคุณธรรมของสังคม

“การมีคุณธรรมในการรวมหมู่มันยิ่งยืนกว่า
อยู่คนเดียวเปลี่ยนสังคมไม่ได้ มันต้องดีร่วมกัน คิดร่วมกัน
แล้วจะเกิดผลสะท้อนกลับไปที่สังคมอย่างสวยงาม”

นุชนารถ แทนทอง ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

คนสลัมที่รวมตัวกันเป็นเครือข่าย

แม้ระบบทุนนิยมจะทำให้การพัฒนาด้านวัตถุเป็นไปอย่างรวดเร็ว และช่วยให้ชีวิตสะดวกสบายขึ้น แต่ก็สร้างความเหลื่อมล้ำอย่างมหาศาลจากการกระจายทรัพยากรอย่างเอารัดเอาเปรียบและไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะกับคนเล็กคนน้อยจากต่างจังหวัดที่อพยพเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ พวกเขาเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งของกลไกเศรษฐกิจในฐานะแรงงานจำนวนมากของระบบ แต่กลับมีคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ ไม่สามารถซื้อที่ดินเพื่อสร้างบ้านของตนเอง ต้องอยู่กระจุกตัวกันในชุมชนแออัด และเผชิญความไม่มั่นคงด้านที่อยู่อาศัยอย่างรุนแรงเพราะไม่รู้เมื่อไหร่จะถูกไล่ที่

คนเล็กๆเหล่านี้จึงรวมพลังกันส่งเสียงเรียกร้องความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยในนาม “เครือข่ายสลัม 4 ภาค” ซึ่งเป็นองค์กรภาคประชาชนที่ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2541 ปัจจุบันมีเครือข่ายทั่วประเทศจำนวน 9 เครือข่าย คือ (1) ศูนย์รวมพัฒนาชุมชน (พ.ศ. 2529) จำนวน 19 ชุมชน 582 ครัวเรือน (2) เครือข่ายพัฒนาชุมชนไตสะพาน (พ.ศ. 2538) จำนวน 3 ชุมชน 230 ครัวเรือน (3) เครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา (พ.ศ. 2540) จำนวน 7 ชุมชน 224 ครัวเรือน (4) เครือข่ายชุมชนริมทางรถไฟสายใต้-ตะวันตก (พ.ศ. 2541) จำนวน 10 ชุมชน 347 ครัวเรือน (5) เครือข่ายสลัมพระราม 3 (พ.ศ. 2542) จำนวน 5 ชุมชน 269 ครัวเรือน (6) เครือข่ายฟื้นฟูประชาสร้างสรรค ขอนแก่น (พ.ศ. 2543) จำนวน 15 ชุมชน 330 ครัวเรือน (7) เครือข่ายคนไร้บ้าน (พ.ศ. 2552) จำนวน 5 พื้นที่ 50 ครัวเรือน (8) เครือข่ายสิทธิชุมชนภาคใต้ (พ.ศ. 2552) จำนวน 18 ชุมชน 1,203 ครัวเรือน (9) เครือข่ายชุมชนก้าวหน้า (พ.ศ. 2560) จำนวน 7 ชุมชน 163 ครัวเรือน

การมีมวลชนเข้าร่วมเครือข่ายจำนวนมาก ส่งผลให้สามารถเจรจาต่อรองกับรัฐเพื่อความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนเมืองให้ดีขึ้น อีกทั้งเข้าร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะร่วมกับเครือข่ายการพัฒนาอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมในสังคม โดยก่อนที่จะกลายเป็นเครือข่ายที่มีพลังและบทบาทในสังคมเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องง่าย เกือบ 25 ปีที่ผ่านมา เครือข่ายสลัม 4 ภาคต้องอาศัยกระบวนการหล่อหลอมพัฒนาศักยภาพผู้นำและเรียนรู้ผ่านปฏิบัติการจริง จนทำให้คนจนเมืองตัวสลีเล็กที่สุดกลายเป็นผู้นำร่วมเปลี่ยนแปลงสังคม

เริ่มจากความเชื่อมั่นว่าเราแก้ปัญหาของเราได้เอง

เครือข่ายสลัม 4 ภาคทำงานใกล้ชิดกับองค์กรพัฒนาเอกชน 2 กลุ่มคือ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย (มพศ.) และ The Community Organization for People's Action (COPA) ทั้งสององค์กรทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้ชาวชุมชนลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาของตนเองได้ สิ่งสำคัญคือกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น ดังที่ คมสันต์ จันทร์อ่อน เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย เล่าว่า

“หลักสำคัญคือให้ชุมชนได้คุยแลกเปลี่ยนกันว่า ปัญหาของชุมชนเขาคืออะไร เราจะไม่เป็นคนพูดเอง บทบาทของมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยคือการทำกระบวนการต่างๆให้ชุมชนเป็นคนพูดให้ได้ เพราะในอนาคตเขาไม่มีเราแน่นอน แต่ชุมชนต้องอยู่

หัวใจหลักของการทำงานชุมชน คือชุมชนต้องมีผู้นำในการทำในเรื่องนั้นๆภายในชุมชนให้ได้ ถ้าเป็นการแสดงหนัง เราไม่ใช่พระเอกนางเอก เราเป็นผู้กำกับอยู่เบื้องหลังอย่างเดียว”

จุดเริ่มต้นสำคัญของการสร้างความเชื่อมั่นให้ชาวบ้านคือการหาปัญหาาร่วม ซึ่งจะสังเกตได้จากการเกิดอารมณ์ร่วมในการถกเถียงอภิปรายในที่ประชุม โดยอาจเริ่มจากประเด็นพื้นฐานง่ายๆก่อน เช่น การขอทะเบียนบ้าน การขอไฟฟ้า และน้ำประปา เป็นต้น เมื่อชาวบ้านลงมือทำเรื่องเล็กๆแล้วประสบผลสำเร็จจริงๆ จะเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและไว้วางใจนักพัฒนา ซึ่งทำให้สามารถยกระดับไปขับเคลื่อนประเด็นที่ยากขึ้นได้

“ถ้าเมื่อไหร่เราขึ้นมาแล้วไม่ใช่ความรู้สึกร่วมของเขา มันจะไม่สำเร็จ นี่คือข้ออันตราย เพราะความมั่นใจจะลดลง แล้วทำงานใหม่ลำบาก แต่ถ้าเราคุยปัญหาเล็กๆ ทำสำเร็จบ่อยๆ ละสมเยอะๆ เราก็พร้อมขึ้นมาประเด็นที่ใหญ่ขึ้น เพราะชุมชนเชื่อมั่นและไว้วางใจให้เราเป็นที่ปรึกษาให้”

เมื่อหาประเด็นร่วมได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการให้ความรู้ที่จำเป็น เช่น สิทธิพื้นฐาน หรือพาไปดูตัวอย่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น เพื่อเพิ่มระดับความเชื่อมั่น แล้วพาลงมือปฏิบัติการจริง จนชาวบ้านเกิดมุมมองความเข้าใจใหม่ที่มีต่อหน่วยงานคู่กรณี

“ในอดีต เวลาเขาเรียกสำนักงานเขตว่านายหรือเจ้านาย ทำอย่างไรเราจะสร้างความเชื่อมั่นว่า ‘เขากับเราเท่ากัน’ หรือยกระดับขึ้นไปอีกว่า ‘เขาคือลูกจ้างเพราะได้รับเงินจากภาษีเรา’ หนึ่งคือการปฏิบัติ สองคือการจัดองค์ความรู้ให้เขา ก่อนปฏิบัติการต้องมีการพูดคุย อบรม มีตัวอย่างให้เขา ถ้าได้รูปธรรมความสำเร็จสักหนึ่งชุมชน ชุมชนนั้นจะเป็นโมเดลสำหรับชุมชนต่อไป”

เมื่อประสบความสำเร็จ ชาวบ้านจะเกิดความเชื่อมั่นที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง แต่ไม่ว่าปฏิบัติการจะสำเร็จหรือล้มเหลว หลังปฏิบัติการทุกครั้งจะมีการถอดบทเรียนเสมอว่า สำเร็จเพราะอะไร ล้มเหลวเพราะอะไร และจะแก้ไขได้อย่างไร ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลา โดยเป้าหมายสูงสุดคือ ชุมชนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ และช่วยเหลือเผื่อแผ่ชุมชนอื่นๆต่อไป

“เมื่อเขาพัฒนาเองได้ คิดเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งนักพัฒนา ถือเป็นความสำเร็จ แนวทางการพัฒนาของเขาคือ ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ใคร สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ให้ชุมชนข้างเคียง

เขาจะเป็นโมเดลตัวอย่างสำหรับชุมชนอื่นๆต่อไป และจะมีชุมชนที่ไม่ทิ้งพวกพ้อง เจอเพื่อนพ้องที่เดือดร้อนก็พร้อมช่วยเหลือ ถ้าเขาเห็นชุมชนข้างเคียงถูกเอารัดเอาเปรียบหรือกำลังมีปัญหา ชุมชนที่สำเร็จมาก่อนจะไม่อยู่นิ่งเฉยนอน เขาสามารถระดมมวลชนในชุมชนของเขาออกไปช่วยเหลือเพื่อนได้ แขนงนี้อาจพูดไม่เก่ง แต่เรื่องน้ำจิตน้ำใจช่วยเหลือเผื่อแผ่ ทุกคนจำเป็นต้องมี”

คุณธรรมของการอยู่ร่วมกันเป็นเครือข่าย

เครือข่ายย่อยทั้ง 9 เครือข่ายของสลัม 4 ภาคมีอัตลักษณ์แตกต่างกัน แต่เชื่อมโยงด้วยเป้าหมายเดียวกัน คือการเรียกร้องความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย พร้อมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนจนเมืองเพื่อสร้างอัตลักษณ์ใหม่ให้สังคมยอมรับมากขึ้น รวมถึงร่วมผลักดันนโยบายสาธารณะร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมในสังคม

“จากปัญหาเล็กๆที่บ้านหลังเดียวแก้ไม่ได้ ต้องใช้ระดับชุมชนช่วยกันแก้ เมื่อปัญหาใหญ่ขึ้นก็ต้องใช้หลายๆชุมชนมาช่วยกันแก้ ยกกระดับเป็นเครือข่ายขึ้นมา พอเครือข่ายแก้ปัญหาเดียวกันไม่ได้ ก็จำเป็นต้องไปขอความช่วยเหลือข้ามเครือข่าย และก่อรูปเป็นขบวนการองค์กรประชาชนขึ้นมาในการแก้ปัญหาในระดับนโยบาย”

คมสันต์ จันทร์อ่อน เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

ในการต่อสู้เพื่อความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย เครือข่ายสลัม 4 ภาคใช้การสร้างฐานมวลชนเพื่อเจรจาต่อรองการไล่รื้อกับเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นองค์กรรัฐหรือเอกชน ผลของการเจรจาอาจเป็นการหาทางออกร่วมกันได้ โดยการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อซื้อที่ดินใหม่หรือขอเช่าในระยะยาว หากไม่ได้รับการตอบสนอง ก็ใช้การก่อมือเพื่อสร้างแรงกดดัน

นอกจากการต่อสู้เรียกร้องที่ดินแล้ว เครือข่ายสลัม 4 ภาคยังทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนแออัด เช่น พัฒนาสาธารณสุขไปรษณีย์ สร้างอาชีพ จัดการขยะ จัดการศึกษา เป็นต้น นอกจากนี้จะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนจน

สามารถอาศัยอยู่ในเมืองอย่างมีความสุขแล้ว ยังเป็นการสร้างตัวตนใหม่ของชุมชนให้สังคมยอมรับมากขึ้น โดยพยายามเปลี่ยนมุมมองของคนภายนอกที่มองว่าสลัมเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม สมควรถูกไล่ออกให้หมดไป แม้ยังเปลี่ยนแปลงได้ไม่ทั้งหมด แต่การดำเนินงานอย่างต่อเนื่องก็ช่วยให้ชาวชุมชนส่วนมากมีความมั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัย และค่อยๆพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตในชุมชนตนเอง

“เราพูดถึงคุณภาพชีวิตของคนเมืองด้วย เพราะเราถูกมองว่าสลัมเป็นแหล่งเสื่อมโทรม ต้องมี
โจรและยาเสพติดเยอะ สังคมตัดสินเราแบบนี้ เราต้องสะท้อนภาพว่า เฮ้ย ไม่ใช่เนาะ เราอยู่ตรงไหนก็
แล้วแต่ เราก็สามารถพัฒนาได้ถ้าเข้าถึงสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน”

นุชนารถ แทนทอง ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

ในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสร้างความเท่าเทียม เครือข่ายสลัม 4 ภาคไม่ได้เคลื่อนไหวอย่างโดดเดี่ยว แต่มีพันธมิตรเป็นนักวิชาการที่ช่วยเผยแพร่แนวคิดและการทำงานเพื่อสร้างความเข้าใจในสังคม อีกทั้งทำงานร่วมกับกลุ่มนักพัฒนาเอกชนอย่างใกล้ชิด รวมทั้งมีส่วนร่วมร่วมกับเครือข่ายอื่นๆในการเสนอแก้ปัญหาระดับนโยบาย เพื่อยกระดับการเคลื่อนไหวไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตของผู้คนในสังคมโดยรวมให้ดีขึ้น โดยปัจจุบันได้เข้าร่วมขับเคลื่อนประเด็นรัฐสวัสดิการ เพื่อให้คนทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิด้านต่างๆได้เท่าเทียมกัน จนกลายเป็นประเด็นพูดคุยถกเถียงในสังคม และร่วมเรียกร้องให้แก่รัฐธรรมนูญที่มีความไม่ชอบธรรม ซึ่งยังเป็นประเด็นที่มีความท้าทายอย่างยิ่ง

โครงสร้างการจัดองค์กรของเครือข่ายสลัม 4 ภาค ประกอบด้วย “กรรมการบริหาร” เป็นตัวแทนจากเครือข่ายย่อยเครือข่ายละ 1 คน ทำหน้าที่วางแผนและผลักดันกิจกรรมตามมติที่ประชุมใหญ่ประจำปี มี “ประธานเครือข่าย” ที่ดำรงตำแหน่งคราวละ 1 ปี มาจากกรรมการบริหารที่สลับเวียนกันเป็นประธานจนครบ เนื่องจากเครือข่ายเชื่อมั่นว่าทุกคนเท่าเทียมกัน สามารถเป็นผู้นำได้ และเห็นความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพผู้นำ และการสร้างผู้นำร่วม ส่วนมูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัยทำหน้าที่เป็น “กองเลขา” อำนวยความสะดวกด้านข้อมูลและการจัดประชุม และมีอดีตประธานเครือข่ายทำหน้าที่เป็น “ที่ปรึกษา” อีกด้วย

เครือข่ายทั้งหมดทำงานร่วมกันผ่าน “การประชุมกรรมการบริหาร” ทุกวันที่ 19 ของเดือน และ “การประชุมสมาชิกทั่วไป” ทุกวันที่ 20 ของเดือน วงประชุมเป็นพื้นที่เปิดให้ทุกคนได้นำเสนอประเด็นปัญหาและเรียนรู้หาทางออกร่วมกัน และยังมี “การประชุมสมัชชาใหญ่ประจำปี” เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน กำหนดทิศทางการทำงาน และวางสัดส่วนการทำงานในด้านต่างๆตามสถานการณ์ขณะนั้น

ในกรรมการบริหารมี “คณะทำงานย่อย” แบ่งกันรับผิดชอบงานด้านต่างๆ 6 คณะ ได้แก่ (1) งานหยุดการไล่ออกสร้างความมั่นคงในที่ดิน ทำหน้าที่หยุดการไล่ออก และเจรจาต่อรองให้ได้ทำสิทธิในที่ดินเอกชน ที่ดินสาธารณะ หรือที่ดินการรถไฟ (2) งานพัฒนาที่อยู่อาศัย ทำหน้าที่ดูแลเรื่องสินเชื่อ กองทุนเพื่อบ้านและที่ดิน ดัดตั้งสาธารณูปโภค ออกแบบและสร้างบ้าน (3) งานพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำหน้าที่ดูแลเรื่องบ้านอยู่อาศัย สภาพหลักประกันสุขภาพ กองทุนคนไทยไร้สิทธิ

กองทุนสวัสดิการ และเรื่องเศรษฐกิจรายได้ (4) งานเยาวชน ทำหน้าที่จัดตั้งและพัฒนากลุ่มเยาวชนชุมชนสลัม 4 ภาค (5) งานพัฒนาศักยภาพผู้นำ สร้างความเข้มแข็งเครือข่าย ทำหน้าที่จัดการศึกษาและอบรม สร้างพื้นที่รูปธรรม และระดมทุน และ (6) งานเชื่อมประสานขบวนการภายในและภายนอกประเทศ ทำหน้าที่ประสานงานกับเครือข่ายอื่นๆ เช่น ฟีเมฟ กลุ่มคนรักหลักประกันสุขภาพ โลโก้ ดิกนิตี เป็นต้น

เห็นได้ชัดเจนนว่า เครือข่ายสลัม 4 ภาคมีการวางกลไกการทำงานอย่างเป็นระบบ ทั้งการแบ่งหน้าที่ด้านต่างๆอย่างชัดเจน มีความสัมพันธ์แนวราบ มีกระบวนการสร้างผู้นำร่วม และมีพื้นที่เปิดกว้างในการพูดคุยแลกเปลี่ยนได้อย่างอิสระเป็นประจำ ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมรับรู้ความเป็นไปของเครือข่าย และสามารถทำงานข้ามเครือข่ายเพื่อให้ความช่วยเหลือกันและกันได้

เครือข่ายสลัม 4 ภาค มีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันที่สำคัญยิ่งจนเป็นเหมือนประเพณีปฏิบัติร่วมกันอย่างน้อย 4 ประการคือ ความเป็นธรรมและความเท่าเทียม ความใจกว้าง ความกล้าหาญและใจนักเลง และความเชื่อใจและไว้วางใจกัน

“ความเป็นธรรมและความเท่าเทียม” ซึ่งเป็นเป้าหมายของการการทำงานเครือข่าย โดยปลูกฝังให้ชาวบ้านรับรู้ถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของตนเอง จนมีความเชื่อมั่นในการออกมาส่งเสียงเรียกร้องต่ออำนาจรัฐ ให้มีนโยบายกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ส่วนในโครงสร้างการบริหาร กรรมการบริหารทุกคนเท่าเทียมกัน และสามารถเป็นผู้นำสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ โดยให้โอกาสพัฒนาตนเองผ่านการลงมือปฏิบัติจริง จนสามารถสร้างผู้นำเครือข่ายร่วมที่กรรมการบริหารทุกคนมีความสามารถระดับใกล้เคียงกัน สิ่งนี้สะท้อนถึงความเชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ที่สามารถพัฒนาตนเองได้ แม้จะถูกคนในสังคมมองความเป็นคนสลัมอย่างมีอคติก็ตาม

“ความใจกว้าง” ชาวชุมชนจะเรียกกันเองว่า “พี่น้อง” ซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ใกล้ชิดเหมือนญาติ และกระบวนการต่อสู้ร่วมกันยาวนานก็ช่วยหล่อหลอมให้ชาวบ้านรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นเพื่อนพี่น้องที่ร่วมทุกข์ร่วมสุข คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันยามยากลำบาก ทั้งในชุมชน เครือข่าย และข้ามเครือข่าย ทำให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์วิกฤติ

“ความกล้าหาญและใจนักเลง” ในอดีตชาวบ้านต้องประสบการไล่อี้อด้วยความรุนแรง ต้องเจรจาทต่อสู้กับเจ้าของที่ดินซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าในทุกด้าน การปะทะคะคานแรงกดดันเหล่านี้ต้องอาศัยความกล้าลุย กล้าปะทะ เพื่อยึดหยัดรักษาที่อยู่ของตัวเองเอาไว้จนถึงที่สุด

“ความเชื่อใจและไว้วางใจกัน” เกิดจากกระบวนการพูดคุยและรับฟังความคิดอย่างมีส่วนร่วม โดยมีพื้นที่เปิดให้ทุกคนสามารถพูดคุยเปิดอกถึงปัญหาทุกอย่างแบบตรงไปตรงมา และร่วมคิดร่วมแก้ไขปัญหาไปด้วยกัน เมื่อสามารถทำได้สำเร็จก็จะยิ่งเพิ่มระดับความไว้วางใจระหว่างกันมากยิ่งขึ้น จนสามารถยกระดับไปร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ยากขึ้นต่อไป

“ประทับใจในเครือข่ายสลัม 4 ภาค ที่เขาคิดค้นเรื่องตัวเองไปได้ ไม่จมอยู่กับเรื่องที่อยู่อาศัย อย่างเดียว ไม่มีคำว่า ‘เฮ้ย ไม่ใช่เรื่องเรา ไม่ต้องไปยุ่งหรอก’ พอรู้ประเด็นปั๊บ ‘เราจะไปช่วยกัน เมื่อไหร่’ ถามกันอย่างนี้เลย

เวลาประชุมประจำเดือน เราจะเอาทุกเรื่องของทุกเครือข่ายมากองบนที่ประชุม เครือข่ายไหน มีปัญหา เครือข่ายไหนมีทักษะในการแก้ไขปัญหา ก็จะมาพูดคุยกัน เช่น บางชุมชนมีปัญหาเรื่องการปลูกผักแล้วไม่โต เครือข่ายที่มีความรู้เรื่องนี้ก็พร้อมไปสนับสนุน เป็นการข้ามเครือข่ายไปช่วยกัน โดยไม่มีการปิดกัน หวง หรือกลัวใครจะมาแย่งบทบาทความเป็นผู้นำข้ามเครือข่าย”

คมสันต์ จันทร์อ่อน เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

ความเป็นเครือข่ายช่วยขยายหัวใจเสียสละของผู้นำ

เครือข่ายสลัม 4 ภาค มีผู้นำหลายระดับ ทั้งประธานเครือข่าย ผู้นำเครือข่ายย่อย และผู้นำชุมชน แม้สไตล์การนำ จะแตกต่างกันตามการเรียนรู้และหล่อหลอมระหว่างการทำงาน แต่คุณสมบัติสำคัญที่ผู้นำทุกคนมีร่วมกันคือใจที่เสียสละ ในช่วงแรกอาจเสียสละเพื่อชุมชนตัวเอง แต่เมื่อได้เข้ามาทำงานร่วมกับเครือข่ายแล้ว ก็ไม่สามารถทิ้งเพื่อนร่วมเครือข่ายได้ ทำให้ใจที่อยากช่วยเหลือขยายกว้างขวางขึ้น ไม่จำกัดอยู่แต่ชุมชนตนเองหรือประเด็นที่ตนเดือดร้อนเท่านั้น

“พี่เลี้ยงชุมชนเขามีสไตล์แบบไหน คนที่ถูกจัดตั้งมาก็มีสไตล์แบบเขา อย่างแนวของเครือข่าย ศูนย์รวมพัฒนาชุมชนบอกเลยว่า แนวบู๊เป็นหลัก ส่วนที่อื่นบางคนก็อ่อนหวาน พูดแนวประนีประนอม บางคนก็มุกทะลุ มันเหมือนเราสอนลูกเรา พี่เลี้ยงกับชุมชนที่เขาดูแลก็เป็นแบบนี้ ใช้วิธีเลียนแบบการทำงานไปเลย

เราเคยปากจัด ใจร้อน โกรธง่าย โกรธมากแบบหน้าดำคร่ำเครียด เวลาใครพูดผิดหูหน้าตา จะออกอาการสีแดง เดียวนี้เรานิ่งขึ้น ไม่ตอบโต้ทันทีเพราะทำให้เสียภาพพจน์ มีเหตุผลขึ้น ฟังคนอื่นมากขึ้น จะใช้เหตุผลมากขึ้น

คนได้รับผลกระทบก่อนที่ลุกขึ้นมาเป็นแกนนำ ถ้าไม่เสียสละ ไม่มีใจ เขาจะไม่ยอมมาเป็นแกนนำเด็ดขาด เพราะต้องทำงานหนักโดยใช้เวลาและต้นทุนส่วนตัว ถ้าเราเห็นแกนนำที่มีแววจะทำงานต่อไปในชุมชนเขาได้ ก็พยายามให้ความรู้โดยจัดอบรมและให้เขาไปลงพื้นที่ดูชุมชนอื่นๆ

เราเองมีโรคประจำตัวเยอะมาก เคยตรวจเจอมะเร็ง เป็นเบาหวาน ความดัน โรคหัวใจด้วย แต่ถ้าเราเป็นผู้นำแล้วกลัวที่จะไปช่วยคนอื่น ก็จะทำให้คนอื่นรู้สึกกลัว จะยิ่งล้มเหลวไปกันใหญ่ เพราะฉะนั้นคนที่เป็ผู้นำคือคนที่ต้องลุกออกมาเป็นตัวอย่างให้เขา คนอื่นจะได้อยากลุก”

นุชนารถ แทนทอง ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

ตัวอย่างที่ดีคือ ในช่วงวิกฤติโควิดที่ผ่านมา ชาวชุมชนทองสุข อำเภอเมืองสมุทรปราการ ซึ่งเป็นชุมชนที่เข้มแข็งของเครือข่ายสลัม 4 ภาค ได้ลุกขึ้นมาทำครัวกลางเพื่อขายอาหารราคาถูก ซึ่งบรรเทาความเดือดร้อนให้คนในชุมชนและชุมชนข้างเคียงได้มาก

“เราเรียกแกนนำของสี่ห้าชุมชนมาเลย ถ้าเราช่วยกัน ใครมาช่วยก็ได้กิน ใครไม่มีตั้งค้มาขอได้เลย มีอะไรให้พูดกันตรงๆ สงสัยอะไรให้ถามกันในที่ประชุม ที่แรกก็มีคนสงสัยว่าทำไมไม่ทำแจก แต่เสียงส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการทำขายราคาถูก มีคนพูดว่า การรับภาระสงเคราะห์มากทำให้เราอ่อนแอ

ชาวบ้านในชุมชนแออัดเรารู้จักทุกคน แต่คนที่อยู่ตามบ้านเช่า ตามตึก แมนชั่น เขาบอกว่าบางคนนอนดอยในบ้าน ไม่มีงานทำ กลับบ้านก็ไม่ได้ เขาบอกว่าเขาอิจฉาความเป็นชุมชน คนในชุมชนนี้ช่วยกันดีมากเลย แต่เดี๋ยวนี้นิติบุคคลหลายที่ก็ลุกขึ้นมาช่วยดูแลคนในพื้นที่ตัวเอง ก็ถือว่าเราเป็นตัวอย่างให้คนอื่นเห็น”

นุชนารถ แทนทอง ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

นอกจากชวนชุมชนทำครัวกลางแล้ว นุชนารถยังร่วมเป็นอาสาสมัครภาคประชาชนในทีมแพทย์ชนบทกรุงของเครือข่ายแพทย์ชนบท โดยทำหน้าที่ช่วยตรวจคัดกรองและประเมินระดับความรุนแรงของโรค เพื่อเป็นแบบอย่างให้ชาวชุมชนไม่หวาดกลัวความเสี่ยงจากการติดเชื้อจนเกินไปหากป้องกันอย่างเหมาะสม เพราะเธอเองที่มีความเสี่ยงจากโรคประจำตัวหลายโรคก็ยังปลอดภัย

นุชนารถนำความรู้ที่ได้รับเรื่องการป้องกันและการดูแลตนเองเมื่อติดเชื้อมาพูดคุยทำความเข้าใจกับคนในชุมชนทองสุขด้วย ทำให้ความหวาดกลัวลดลง คนป้องกันตนเองได้ และช่วยกันดูแลติดตามผู้ป่วยในชุมชนได้อย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นการช่วยลดการแพร่ระบาดที่สำคัญ

“เราเป็นชาวบ้าน แต่เราก็มีส่วนช่วยคนอื่นได้ เมื่อรู้จักการจ่ายยาและการปฏิบัติตัว เราก็มาสอนชาวบ้าน ทำให้ภูมิใจตัวเองมากเลย นอกจากทำเรื่องที่อยู่อาศัยแล้ว ฉันทยังเก่งเรื่องการจัดการโควิดในชุมชนด้วยนะ”

นุชนารถ แทนทอง ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

เครือข่ายสลัม 4 ภาคให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพแกนนำรุ่นใหม่ให้มีหัวใจเสียสละ และสามารถจัดตั้งแกนนำชุมชนในพื้นที่จริง จึงอบรมให้ความรู้ด้านวิชาการและภาคปฏิบัติเพื่อสืบทอดขบวนการทำงานขับเคลื่อนภาคประชาชนต่อไป แต่ก็ยังพบความท้าทายในการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาเป็นแกนนำเพื่อความต่อเนื่องของขบวนการทำงาน

“มีการอบรมเพื่อจัดตั้งแกนนำรุ่นใหม่ แต่อบรมไม่สำเร็จเพราะเจอโควิดพอดี การลงไปจัดตั้งให้ชาวบ้านเป็นกลุ่มก้อน แล้วมีพลังสามัคคี มีหัวใจที่เสียสละ ทั้งเพื่อการอยู่รอดในชุมชน และมีพลังที่เข้มแข็งในการต่อรอง มันไม่ได้ง่าย เราจะลงไปยังไงให้ทุกคนไว้วางใจ และเห็นว่าเราไม่ใช่คนที่จะมาหาผลประโยชน์ พอลงพื้นที่จริงมันใช้เวลานานมาก

เขาให้เราศึกษาจากพื้นที่ที่ต้องจัดตั้งจริง พอเราไปเห็นกลยุทธ์หลายๆอย่าง ก็ทำให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่แล้ว”

เนืองนิช ชิดนอก ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

“สลัม 4 ภาคทุ่มเทกับสร้างคนรุ่นใหม่พอสมควร แต่ยังไม่ได้ผลลัพธ์ตามเป้าที่วางไว้ เรายังไม่มีคนรุ่นใหม่ที่ทำงานพัฒนางานคุณภาพชีวิตที่ดีและพร้อมจะไปเป็นโมเดลให้ที่อื่นได้ ยังต้องไปเรียนรู้จากที่อื่นอีกเยอะ ถ้าสร้างคนรุ่นใหม่ไม่ทันในตอนนี้ อาจขาดช่วงคนที่จะมาสานต่อ ก็ยังเป็นกังวลอยู่”

คมสันต์ จันทร์อ่อน เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

คุณธรรมอยู่ในการเข้าใจความหมายที่แท้จริงโดยไม่มีอคติ

เราควรช่วยกันตั้งคำถามกับอคติของสังคมที่มุ่งรังเกียจสลัมและคนสลัม ความรู้สึกกลัวและหวาดระแวงจากความคิดที่ว่าคนจนเมืองเป็นภาระสังคมและสร้างปัญหาให้สังคม และชุมชนแออัดเป็นแหล่งอาชญากรรมเสื่อมโทรมที่ต้องกำจัดออกไป อคติและการเห็นผิดไปจากความจริงเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร หากเปิดใจมอง เราจะเห็นสิ่งที่แตกต่างจากเดิม

“ความจริงแล้วในนั้นปลอดภัย คนที่อยู่ในหมู่บ้าน ถ้าโดนโจรปล้นจะมีใครมาช่วยไหม แต่คนในชุมชนเขาช่วยกันนะ สังคมเขามองเราลบเกินไป

เราไม่กลัวความเป็นชุมชนเลย มันปลอดภัยและอบอุ่น เข้าไปลูกเด็กเล็กแดงก็เรียกพี่”

นุชนารถ แทนทอง ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

เพราะความหมายของคุณธรรมนั้นกว้างไกลกว่าเรื่องศีลธรรมและจริยธรรมส่วนบุคคล การรวมตัวกันของคนเล็กคนน้อยคนยากคนจนของสังคมเป็นเครือข่ายสลัม 4 ภาค คือตัวอย่างของการพัฒนาระดับและเป็นพื้นที่ปมเพาะคุณธรรมของสังคมได้เป็นอย่างดี ทั้งในมิติของการสร้างความความเท่าเทียมและเป็นธรรม ลดความเหลื่อมล้ำในสังคม สร้างนิยามความหมายใหม่ของคนจนเมือง ในฐานะผู้มีศักยภาพและบทบาทสำคัญในการร่วมขับเคลื่อนสังคมพร้อมไปกับการยกระดับและพัฒนาตนเอง และเป็นรูปธรรมที่สำคัญยิ่งของ “ความดีรวมหมู่” ที่เกิดจากพลังของคนเล็กๆที่ร่วมกัน

สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ เริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งให้ตัวเอง ให้ชุมชนตนเอง และขยายไปช่วยชุมชนอื่น
ยกระดับไปทำงานเป็นเครือข่ายและข้ามเครือข่าย จนขยายสู่การร่วมสร้างนโยบายสาธารณะที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นการช่วย
ยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของทุกคนในสังคมได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ก็ถ้าคนยากลำบากที่สุดของสังคมมี
ชีวิตที่ดีได้ ทุกคนในสังคมก็จะมีชีวิตที่ดีอย่างไม่ต้องสงสัยเลย

“เราสร้างทัศนคติใหม่ให้สังคม เปิดภาพอีกมุมหนึ่งของคนชุมชนแออัดให้สาธารณะได้รับรู้
ถ้าไม่มีเครือข่ายสลัม 4 ภาคเปิดภาพนี้ให้ คนยังเรียกชุมชนแออัดว่าแหล่งวิบัติ แหล่งเสื่อมโทรมอยู่อีก
นาน

เครือข่ายสลัม 4 ภาคช่วยกันสร้างบรรทัดฐานการต่อต้านการยึดไร่ชุมชนแบบรุนแรงได้
สำเร็จ เมื่อก่อนคนเคยรับได้กับการเผาไร่ที่สลัม หรือเอารถแบคโฮลงไปไถให้บ้านพัง สมัยนี้คนรับ
ไม่ได้แล้ว

เราช่วยกันสร้างให้สังคมรู้ว่า กลไกการพัฒนาเมืองไม่ได้มีแค่นักธุรกิจ แต่มีฟันเฟืองเล็กๆที่
คอยกวาดขยะ คอยขายของตามฟุตบาท คอยขับรถเมล์ ขับแท็กซี่ให้สังคม ทำให้นักธุรกิจขับเคลื่อน
ในสังคมนี้ได้”

คมสันต์ จันทร์อ่อน เจ้าหน้าที่มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย

นุชนารถ แทนทอง

ผู้นำชุมชนทองสุข ต.แพรภษา อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

“เราโตขึ้นมาในสลัมโดยไม่เคยรู้ว่าวันหนึ่งจะโดนไล่ที่ พอเรียนจบ ม. 3 ก็ทำงานหาเลี้ยงครอบครัวกับแฟนและน้อง ตอนปี 2533 เราอายุ 22 ปี ชุมชนที่เราอยู่หลังอิมพีเรียลสำโรงโดนไล่ที่ เรารู้สึกไม่เป็นธรรม อยู่ๆเขาก็ติดป้ายประกาศให้ออก มันเหมือนฟ้าผ่าลงมา

เราเริ่มเรียนรู้ว่าการเช่าที่เขายู่มั่นไม่ยั่งยืน ตอนนั้นได้รู้จักกับเครือข่ายศูนย์รวมพัฒนาชุมชน ไปปรึกษาเขา เพราะไม่รู้จะหันหน้าไปไหน เขาบอกว่า การจะต่อรองกับเจ้าของที่ ก็ต้องรู้ความต้องการของชุมชนก่อน เราจึงเริ่มจากระดมความต้องการของชุมชน พบว่ายังอยากอยู่ที่เดิม ก็ไปทำหนังสือแล้วขอพบเจ้าของที่ดิน เขาไม่ให้พบ เพราะเขาอยากขายที่ตรงนั้น จนนำมาสู่การดำเนินคดีและขึ้นศาล เราถูกตัดสินให้ย้ายออก ระหว่างที่เราพยายามเจรจากับเจ้าของที่ดิน เขาใช้ความรุนแรงหลายขั้นตอน ทั้งเอาคนเข้ามารื้อและมาเผา เราเสียใจและรู้สึกหดหู่มาก

เราได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกับเครือข่ายศูนย์รวมพัฒนาชุมชน การไปช่วยชุมชนอื่นที่โดนไล่ เรานำวิธีการของเขากลับมาใช้ในชุมชน เราสร้างศูนย์เด็กเล็กเพื่อแก้ปัญหาเด็กไม่มีคนดูแล เราเป็นครูเอง ตอนนั้นเพิ่งคลอดด้วย สอนเด็กๆไปด้วย เด็กๆก็ช่วยเลี้ยงลูก สนุกมาก รู้สึกมีคุณค่ามากเพราะเด็กๆโตขึ้นมาพร้อมกับลูกเรา

เจ้าของที่ไม่เคยเก็บค่าที่ แต่ใช้มาตรการรุนแรงมาตลอด พอเขามารื้อบ้าน บางคนกลัวถูกจับก็ยอมรื้อหนีหายไป ส่วนคนที่ไม่ม่มีเงินและไม่มีที่ไปก็ยังอยู่ด้วยกัน จนในที่สุดเจ้าของที่ต้องยอมให้เงินเป็นก้อน จึงเกิดการซื้อที่ดินแปลงใหม่ให้ชุมชนทองสุขเมื่อปี 2554 จำนวน 28 หลังคาเรือน ได้โฉนดเป็นของตัวเองทุกครอบครัว นี่คือการภาคภูมิใจของคนจนที่มีสมบัติเป็นชิ้นแรก แล้วเราก็สร้างบ้านอยู่จนถึงทุกวันนี้

เราเป็นแกนนำหลักของกลุ่มสลัม 4 ภาคในช่วงปี 2540 เริ่มทำงานทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทำให้ได้เรียนรู้ว่าการสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐ เราต้องรวมกลุ่มกัน และต้องมีข้อเสนอที่ชัดเจน ซึ่งเป็นวิธีการที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการต่อรองกับเจ้าของที่ดินด้วย เราเป็นทีมจากศูนย์รวมพัฒนาชุมชนไปช่วยเขาออกความคิด เพราะในเครือข่ายสลัม 4 ภาคเป็นองค์กรชาวบ้านทั้งหมด เอ็นจีโอเป็นแค่ที่ปรึกษา การวางแผนทั้งหมดมาจากชาวบ้านด้วยกัน ร่วมกันคิดจนมีคณะกรรมการบริหาร เราอยู่เบื้องหลังงานนี้มาตลอด

สิ่งที่เราเป็นอาจได้มาจากแม่ด้วย แม่เป็นผู้หญิงที่สวดขอมมากในสายตาเรา แม่ไม่มีความรู้เลย ไม่มีการศึกษา อ่านหนังสือไม่ออก แต่แม่มีจิตใจโอบอ้อมอารี ชอบทำอาหาร ชอบช่วยอื่น แล้วคนแถวนั้นเขารัก และเมื่อแม่มาถึงตัวเราด้วยเมื่อเรามาทำงานให้ชุมชน แม่ก็ได้ห้าม และให้กำลังใจเสมอ เขาพยายามสอนเราว่า เก่งได้ แต่อย่ากล้าจนบ้าบิ่น พ่อก็เขียนบันทึกไว้ บอกว่าภูมิใจในตัวลูก และเราได้แฟนและลูกดีด้วย ทำให้ใช้พลังกายพลังใจทำงานได้เต็มที่

เมื่อก่อนลำบากมากนะ ไหนจะโดนไล่ที่ ไหนจะครอบครัว ไหนจะทำงานชุมชน ผ่านมาได้จนถึงทุกวันนี้ก็รู้สึกขอบคุณว่ามันทำให้เราเข้มแข็ง แต่พอเราสบาย พ่อแม่ก็ไม่อยู่ให้เราชื่นชมและตอบแทนเขาแล้ว ทำให้รู้สึกว่างอย่างขาดหายไป”

เนืองนิช ชิดนอก

ผู้นำชุมชนหลวงวิจิตร แขวงรามอินทรา เขตคันนายาว กทม. ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัม 4 ภาค

“นิชอยู่ชุมชนริมคูคลอง ฟัน้องที่อพยพจากต่างจังหวัดมาบุกเบิกที่สาธารณะอยู่แถวๆนี้ตั้งแต่ปี 2526 ราวปี 2539 ก็ถูกไล่อื้อ จึงเริ่มไปรู้จักพี่ๆเอ็นจีโอ และรวมตัวกับอีกประมาณ 12 ชุมชนเป็นเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา โดยมีแกนนำของแต่ละชุมชนเข้ามาปรึกษาหารือและรวมกลุ่มกันเจรจาต่อรองขออยู่ในที่ดินเดิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่คลอง พื้นที่เอกชน และพื้นที่การรถไฟ ประมาณปี 2540 ก็ชะลอการไล่อื้อได้ เราจึงเริ่มขอทะเบียนบ้านและขอจดทะเบียนชุมชนได้สำเร็จ ระหว่างปี 2540-2541 มีรวมตัวกันของเครือข่ายสลัม 4 ภาค เราก็เป็น 1 ใน 9 เครือข่าย

การเข้าไปเป็นกรรมการเครือข่ายชุมชนเพื่อการพัฒนา นอกจากการต่อรองเพื่อขออยู่ในที่ดินเดิม เราจะดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและทำความสะอาดคูคลองทุกเดือน เราต้องเน้นการทำงานการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้อทุกคนอยู่ได้ และช่วยกันผลักดันระดับนโยบายด้วย

นิชเป็นประธานเครือข่ายสลัม 4 ภาคในช่วงควิตระลอกแรก มาเจอขบวนการขอเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญวนวายไปหมด กลายเป็นประธานผู้หญิงตัวเล็กๆที่ลุยหนักมาก กลับบ้านห้าทุ่ม เทียงคืน ดึหนึ่ง บางทีก็ไปอยู่ในมือบเพื่อหนุนช่วย เราต้องพร้อมตลอดเวลาเพื่อลงไปดูทุกพื้นที่ที่มีปัญหา ต้องรู้ข้อมูลเพื่อเป็นตัวกลางเชื่อมประสานความช่วยเหลือ เราจะต้องเป็นของจริงที่ไม่ว่าจะไปอยู่จุดไหน ต้องทำงานในทุกพื้นที่ที่พื้นที่มีปัญหาคือต้องร้อนได้จริง

ทุกส่วนของเครือข่ายสำคัญจริงๆ มันไม่ได้เกิดโดยธรรมชาติ หรือแค่หัวใจต่อสู้ เครือข่ายสลัม 4 ภาคพยายามหนุนเสริมให้คนมีศักยภาพได้มีศักยภาพจริงๆ แม้กระทั่งในวงวิชาการหรือการขึ้นเวที เขาฝึกคนไม่ใช่ไปอวดให้คนรู้ว่าพูดเก่ง แต่เขาอยากให้เราเป็นคนกล้าทำสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของคนจริงๆในเครือข่ายฟัน้องเราออกไปบอกสู่สาธารณชน คนที่ได้มาสัมผัสและรู้จักเครือข่ายสลัม 4 ภาคจริงๆ จะไม่พูดว่าพวกนี้เรียกร้องหรือทำงานเพื่ออุดมการณ์ แต่จะเห็นว่าพวกเขาทำงานจากตัวเองจริงๆ

พี่ๆที่พร้อมหนุนเสริมอยู่ข้างหลังแกร่งมาก เราทำงานเป็นทีม มีทีมสนับสนุนกันตลอด ไม่ใช่ว่าคุณเป็นประธานแล้วคุณจะเด่นคนเดียว คำว่าคณะทำงานกับประธานไม่ต่างกัน เราารู้สึกว่าทุกคนมีศักยภาพหมดเลย

ส่วนนักวิชาการ เอ็นจีโอ และพี่เลี้ยงที่ดูแลเรา เขาก็ไม่ได้จำเป็นต้องมาเกือกกล้วยเลย เพราะว่าไม่ได้ประโยชน์อะไร มีแต่เสียกับเสีย พี่ๆแกนนำเอ็นจีโอบางคนต้องมาถูกคดี ทั้งที่เขามีบ้านและครอบครัวที่ดี และถูกทาบถามให้ไป

ทำงานในตำแหน่งมีหน้ามีตา แต่เขาไม่ไป เขามาอยู่กับเรา เขาเห็นพวกเรา เขารักเรา เราคบเขาด้วยหัวใจ เขาเห็นจริงๆว่า คนในประเทศเดือดร้อนยังไง แล้วคนจนเองพยายามจะช่วยเหลือกันยังไง เอ็นจีโอหลายๆคนที่อยู่ข้างพี่น้องประชาชนคนยากจนถูกด่าเยอะมาก พี่น้องที่ทำงานด้วยกันและคนในชุมชนทุกคนเห็นถึงหัวใจของพี่น้องนักวิชาการหลายๆท่านที่พยายามจะช่วยเหลือคนจน เราซาบซึ้งใจมากๆ

ตอนแรกนิชคิดว่าสละเวลาทำงานตัวเองไปช่วยส่วนรวมเพื่อให้ชุมชนเราอยู่รอด แต่พอไปเห็นแล้ว มันกลายเป็นเพื่อนพี่น้องที่มีปัญหาด้วยกัน ทั้งใครไม่ได้เลย ตอนที่เราไปเจรจาต่อรองเพื่อให้ชุมชนเราอยู่ตรงนี้ได้ ณ วันนั้นทุกคนอยู่ข้างเรา เราก็ทิ้งเพื่อนไม่ได้ พอเห็นคนจนอื่นๆที่เข้าไม่ถึงสิทธิแบบเรา เขาอาจไม่มีองค์กรที่เข้มแข็งและมีมวลชนหนุนหลังจนก้าวเข้าไปต่อรองกับผู้หลักผู้ใหญ่ได้ มันเลยกลายเป็นความเห็นอกเห็นใจกัน มันต้องช่วยคนอื่นที่เขายังไม่รู้จุดนี้ด้วย

นิชรู้สึกโชคดีที่ได้ทำงานในจุดที่มีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่น จุดที่ได้มองเห็นโครงสร้างที่คนอื่นไม่เห็น ดีกว่าเราไม่รู้อะไรเลย และต้องคอยขอความช่วยเหลือจากคนอื่นอยู่ตลอดเวลา เราไม่ได้น้อยเนื้อต่ำใจอะไร ทุกก้าวที่ออกไปทำงานแล้วเจอพี่น้องที่ทำงานร่วมกันมันมีแต่ความสุข ทุกครั้งที่เราแก้ไขปัญหาได้จะอิมเมจใจ เบิกบานใจ ซึ้งใจว่าพวกเราทำได้ ทุกข์ก็ไม่ได้ทุกข์แบบแบกปัญหาเหมือนเรื่องส่วนตัว เพราะมีอีกหลายคนที่นั่งอยู่ตรงนี้กับเรา ถึงวันหนึ่งเราทำไม่ไหวแล้ว แต่ก็ยังภูมิใจว่าคนที่ก้าวตามมาน่าจะคิดแบบเรา ว่าได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ได้ทำให้สังคมดีขึ้น”

บทที่ 5

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

“สิ่งสำคัญไม่อาจเห็นได้ด้วยตา”

เจ้าชายน้อย - เจ้าชายแห่งดาว B52

“เรามองหาอะไรก็จะเห็นสิ่งนั้น”

นุชนารถ แทนทอง - ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัมสี่ภาค

“ชีวิตย่อมเป็นไปตามโครงสร้างที่รองรับชีวิตไว้

เวลาทำงานร่วมกันหลายคน

หากเรามัวหาความจริงแท้ว่าใครเป็นอย่างไร

จะเสียเวลามากกว่าจะกลับความจริงออกมาได้เพียงหยดเดียว

ก่อนจะระเหยหายไปหมด”

ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี - ราษฎรอาวุโส

เรื่องราวหลากหลายของการเดินทางไกล

นำยินดีที่ศูนย์คุณธรรมตั้งคำถามถึง “การสร้างระบบนิเวศมนุษย์” เพื่อ “ขับเคลื่อนคุณธรรม” เพราะเป็นการนำพาประเด็นคุณธรรมให้เคลื่อนออกจากเรื่องของคุณงามความดีเฉพาะบุคคล ศีลธรรมจรรยา หรือแม้แต่คุณลักษณะพึงประสงค์ของบุคคลที่เป็นเรื่องเฉพาะตัว อย่าง “ความพอเพียง วินัย สุจริต จิตสาธารณะ และรับผิดชอบ” ที่เป็นเป้าหมายนำในการพัฒนามนุษย์ของสังคมไทย ซึ่งมักเข้าใจกันว่าเชื่อมโยงกับเรื่องบาป-บุญ กรรมส่วนบุคคล หรือความซื่อสัตย์ซื่อตรงที่เป็นนิสัยส่วนตัว ทำให้วิธีการส่งเสริมคุณธรรมที่ผ่านมาเน้นไปที่การสั่งสอน ลงโทษ หรือยกย่องเชิดชู โดยลืมนิติของการสร้างระบบหรือโครงสร้างของนิเวศที่ห้อมล้อมบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่กำหนดสถานการณ์ชีวิต ความเจริญงอกงาม และการพัฒนาหรือถดถอยของผู้คนในระบบหรือโครงสร้างนั้นๆ จนสังคมเฉียดเข้าสู่สถานการณ์วิกฤตคุณธรรม ซึ่งแสดงตัวผ่านการกระทำความผิดและความรุนแรงต่างๆตามอำเภอใจ โดยเฉพาะในกลุ่มคนระดับนำของสังคม เกิดเป็นความขัดแย้ง อึดอัดคับข้อง ไม่เข้าใจกัน ขาดความเห็นอกเห็นใจ ไม่ไว้วางใจ กระทั่งเกลียดชังกันของคนกลุ่มต่างๆ รวมทั้งเกิดความเหลื่อมล้ำด้านต่างๆของคนหลากหลายกลุ่ม ทั้งวิถีชีวิต เศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพ ที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆอย่างไม่มีเห็นทางออก

การตั้งทิศทางใหม่ที่ทำให้ความสำคัญกับการสร้างระบบหรือโครงสร้างของนิเวศที่ห้อมล้อมบุคคลและสังคม ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมส่วนบุคคล จึงเป็นทิศทางที่สำคัญและมีความหมายอย่างยิ่ง โดยที่เราอาจเรียกทิศทางใหม่นี้ว่า “การสร้างระบบนิเวศของสังคมสมองส่วนหน้า” เพื่อสนับสนุน ส่งเสริม และกระตุ้นให้สมองส่วนหน้าของผู้คนตื่นขึ้น สามารถทำงานอย่างมีชีวิตชีวาและเต็มศักยภาพ เชื่อมต่อเข้าหากันเป็นจุดสว่างจำนวนมหาศาลที่สัมพันธ์กันอย่างมีความสุข และช่วยเหลือกันและกันให้เติบโตไปในทิศทางของความเจริญงอกงามร่วมกันทั้งหมด

ทั้ง 9 กรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ คือตัวอย่างที่ดีของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมมิติด้านคุณธรรม โดยเป็นตัวอย่างของการเดินทางบนเส้นทางเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ร่วมสมัยช่วง 5-15 ปีที่ผ่านมา ซึ่งทำให้เราเห็นได้ถึงความชัดเจนของเป้าหมาย เครื่องมือ วิธีการ รวมทั้งการก่อตัวของผลลัพธ์เป็นที่ประจักษ์ มากบ้าง น้อยบ้าง แต่ล้วนได้รับการยอมรับนับถือในความมุ่งมั่น ตั้งใจ และความสำเร็จ จากผู้ที่เกี่ยวข้องและกลุ่มเครือข่ายที่ทำงานประเด็นเชื่อมโยงกัน

อย่างไรก็ตาม ทั้ง 9 กรณีได้รับการคัดเลือกมาอย่างเฉพาะเจาะจงโดยคณะนักวิจัยรุ่นอายุ 40-60 ปี ในสายสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศีลธรรม จิตวิทยา ที่มีประสบการณ์ร่วมทำงานกับพื้นที่ปฏิบัติการต่างๆ ในด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ สุขภาพ การพัฒนาชุมชน และความเป็นธรรมทางสังคม กรณีศึกษาที่ได้จึงยังมีข้อจำกัดอยู่ภายใต้ขอบฟ้าการรับรู้และเครือข่ายของคณะนักวิจัย แม้ทั้งหมดจะให้การเรียนรู้และข้อค้นพบที่อุดมสมบูรณ์ถึงแนวทางการพัฒนาสังคมแบบร่วมสมัยท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มคนและพื้นที่ทางสังคมที่กำลังดิ้นรนเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของโลกที่กำลังผันผวน แต่ผู้วิจัยก็เชื่อว่า ยังมีตัวอย่างที่ดีของพื้นที่ที่มีศักยภาพในการส่งเสริมมิติด้านคุณธรรมในรูปแบบอื่น ประเด็นอื่น ที่คนกลุ่มอื่นๆ กำลังทำงานร่วมกันอยู่อีกมาก ซึ่งมีความน่าสนใจ มีธรรมชาติเฉพาะตัวที่แตกต่างออกไป กำลังรอให้ค้นพบ ศึกษา ถอดบทเรียน และร่วมเป็นเครือข่ายพันธมิตรบนการเดินทางไกลร่วมเส้นทางเดียวกัน

ต้นแบบทางความคิดการสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม -- มองหาและส่งเสริมพลังงานด้านบวก สร้างปัจจัย 4 เลี้ยวส่วน และให้โอกาสความงอกงามบนเส้นทางอันหลากหลาย

จากกรณีศึกษา เราพบปัจจัยร่วมที่สำคัญในการดำรงอยู่ของระบบนิเวศมนุษย์เพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม 3 กลุ่ม คือ (1) การพบพลังงานด้านบวกที่มากกว่าเกณฑ์ทั่วไปอยู่ในระบบ (2) พบโครงสร้างและแบบแผนภายในขององค์ประกอบในระบบเป็น 4 เลี้ยวส่วนที่สัมพันธ์กัน และพัฒนาได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้นเรื่อยๆ และ (3) พบแบบแผนการเดินทางบนเส้นทางพัฒนา ที่เน้นให้พื้นที่เกิดการพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน สามารถช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมโดยรวมให้เกิดการพัฒนามากขึ้น และดำรงอยู่อย่างชัดเจนในวิถีของการส่งเสริมมิติด้านคุณธรรม ดังนี้

1. พลังงานด้านบวกในระบบที่มากกว่าเกณฑ์ทั่วไป

ในทุกพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยพบพลังงานด้านบวกหลายรูปแบบ ที่เกิดจากแก่นแกนภายใน แรงจูงใจ หรือความปรารถนาอันแรงกล้าภายในของบุคคลหรือกลุ่มคน โดยเฉพาะในบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นผู้นำของพื้นที่ ซึ่งมีผลสำคัญต่อโลกทัศน์ การกระทำ และการเปลี่ยนแปลงของผู้คน สิ่งแวดล้อม และพัฒนาการทางสังคมโดยรวม เราสามารถเรียกพลังงานด้านบวกเหล่านี้ว่าเป็น “คุณธรรมในความหมายกว้าง” ที่องงมอยู่ภายในพื้นที่อยู่แล้วอย่างชัดเจน โดยพลังงานด้านบวกหรือคุณธรรมสำคัญที่พบ เชื่อมโยงกับการเข้าถึงคุณค่าและความหมายของตนเองและผู้อื่น การจัดระบบความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ให้เป็นสุขสัมพันธ์ และการมีพฤติกรรมที่มุ่งสู่ความองงม ความดี และสันติสุข ได้แก่

- การมองเห็น เชื่อมมั่น และศรัทธาในคุณค่าและความหมายของตนเอง ผู้อื่น และสิ่งที่ทำอยู่ร่วมกัน
- ความซื่อสัตย์ มีวินัย อุทิศตน
- ความเชื่อมั่น ไว้วางใจ เข้าใจ เห็นใจ ความรักความสามัคคีต่อกัน
- ความสุขจากการเรียนรู้และปฏิบัติกรร่วมกัน
- ความอดทนต่อความทุกข์ ความท้าทาย และยากลำบาก
- การอุทิศตนเพื่อสิ่งสำคัญกว่าตนเอง เช่น การทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น อดมการณ์เพื่อการสร้างสังคมที่เป็นธรรม ความศรัทธา ในพระเจ้า

ผู้วิจัยลองประเมินระดับค่าพลังงานที่เกิดจากแก่นแกนภายในหรือแรงจูงใจแบบต่างๆที่พบ ด้วยสเกลของปัญญาทางจิตวิญญาณ หรือ SQ (Spiritual Intelligence หรือ Spiritual Quotient) ที่โดนาห์ โซฮาร์ (Donah Zohar) และเอียน มาร์แชล (Ian Marshall) จิตแพทย์และนักจิตบำบัดอเมริกันสายคาร์ล Jung พัฒนาขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1990 (ดังภาพด้านล่าง และดูรายละเอียดเพิ่มในล้อมกรอบ) จะเห็นได้ว่า ท่ามกลางสังคมที่คนหรือกลุ่มคนปกติเกือบทั้งสังคมมีค่าพลังงานอยู่ในช่วง +4 ถึง -4 นั้น แต่ในพื้นที่ศึกษา เราพบพลังงานด้านบวกสูงกว่าที่พบทั่วไปอย่างชัดเจน โดย **พลังงานด้านบวกที่พบในผู้นำหรือกลุ่มผู้นำ** มีค่าเริ่มจาก +4 ขึ้นไป หมายถึงผู้นำของพื้นที่ศึกษาทั้งหมดมีคุณภาพภายในอย่างน้อยที่สุดคือ มีความเป็นนักสำรวจ เรียนรู้ มีความสามารถในการรวมกลุ่มและทำงานเป็นทีม มีความสงบ มั่นคง และมีอำนาจภายใน และมีความเชี่ยวชาญที่เกิดจากการเชื่อมโยงกับพลัง ปัญญา และทักษะของกลุ่ม และสามารถพบพลังงานด้านบวกในผู้นำไปได้มากถึง +7 โดยเฉพาะในผู้นำที่มีความเชื่อมโยงกับมิติจิตวิญญาณ คือเชื่อมโยงกับคุณค่าและความหมายของสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตนเอง ซึ่งเป็นได้ทั้งมิติของศาสนาหรือไม่เกี่ยวกับศาสนาก็ได้

ส่วน**พลังงานด้านบวกของผู้ร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งบรรยากาศในพื้นที่ศึกษา** มีค่า +2 ขึ้นไป คือมีคุณภาพภายในอย่างน้อยที่สุดคือ มีความเป็นนักสำรวจ เรียนรู้ มีความสามารถในการรวมกลุ่มและทำงานเป็นทีม และสามารถพบพลังงานด้านบวกของผู้ร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงและในบรรยากาศของพื้นที่ศึกษาขึ้นไปได้ถึง +6 คือการอุทิศตนเพื่อผู้อื่นหรือเป้าหมายอันสูงส่งกว่าตนเอง

สิ่งสำคัญอันดับแรกของการสร้างปัจจัยส่งเสริมระบบนิเวศมนุษย์เพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม คือการมองหาพลังงานด้านบวกที่มีอยู่แล้วในระบบ มองเห็น ให้คุณค่าและความสำคัญ สนับสนุนและหล่อเลี้ยงพลังงานเหล่านั้นให้เติบโต

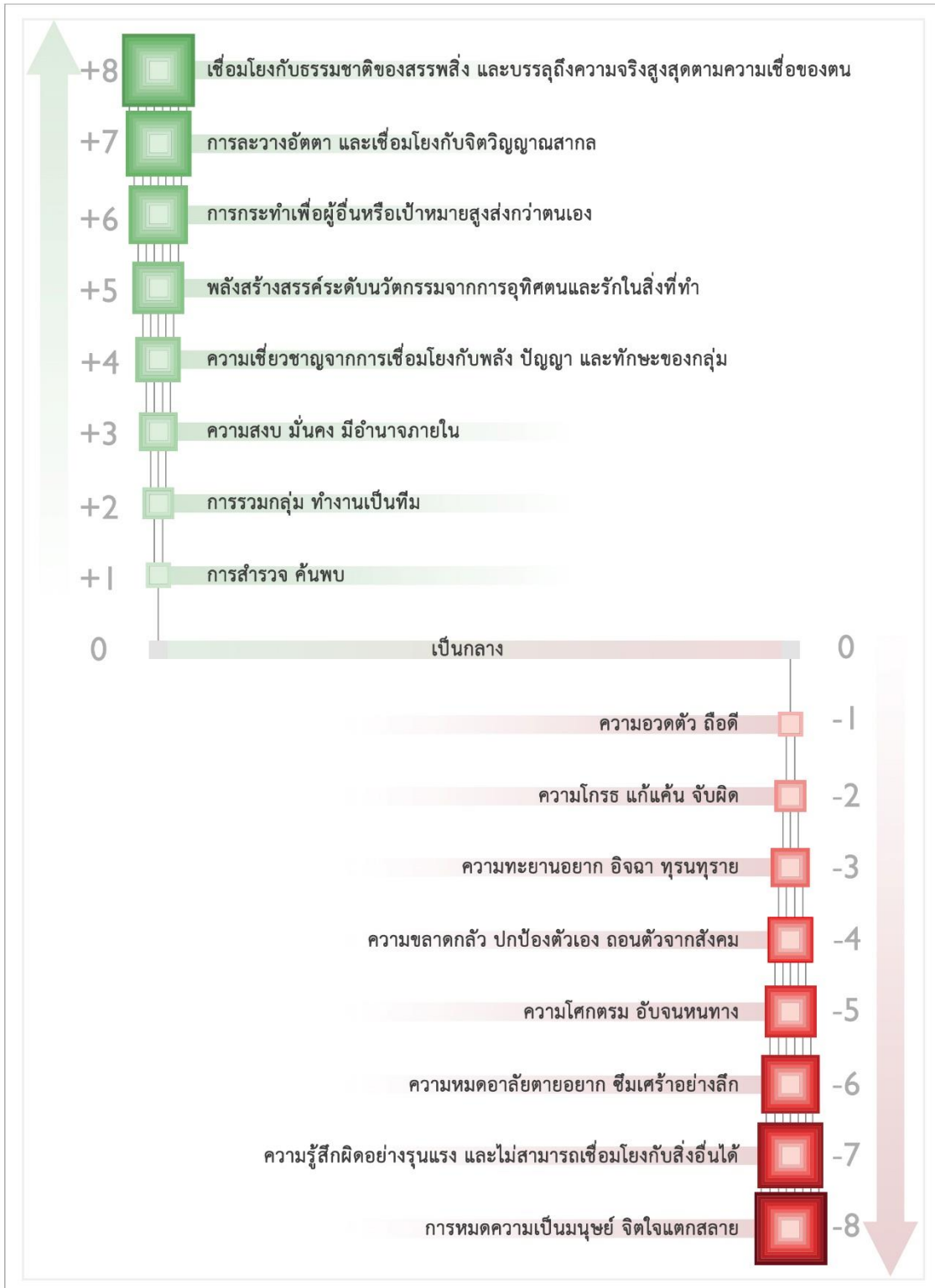
งอกงามยิ่งขึ้น และสร้างการรับรู้และเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในวงกว้าง เพื่อช่วยยกระดับพลังงานด้านบวกของพื้นที่อื่นและสังคมโดยรวม ทั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อสังเกตที่น่าสนใจสำหรับความเข้มข้นของพลังงานด้านบวกที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ คือ

(1) พื้นที่ศึกษาที่ผู้นำมีลักษณะเป็นผู้นำเดี่ยว และการกระทำของผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้คนและบรรยากาศมากกว่า การเน้นการมีส่วนร่วม ระดับพลังงานด้านบวกของผู้คนและบรรยากาศในพื้นที่นั้นจะน้อยกว่าอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับพื้นที่ที่ผู้นำเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างโปร่งใส ทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผลได้ผลเสียที่เกิดขึ้น

(2) ในพื้นที่ศึกษาที่ผู้นำมีระดับพลังงานด้านบวกเท่ากัน พื้นที่ที่มีแรงสนับสนุนด้านอื่นๆเข้ามาในระบบอย่างรอบด้าน เพื่อช่วยให้ระบบเคลื่อนตัวไปข้างหน้าและเติบโตต่อไปได้อย่างไม่ติดขัด จะช่วยยกระดับพลังงานโดยรวมของพื้นที่ให้เพิ่มมากขึ้นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านความรู้ เครื่องมือทำงาน การสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ร่วมกัน การสร้างเป้าหมายร่วม สนับสนุนให้มีการปฏิบัติการจริงและถอดบทเรียนการทำงานสม่ำเสมอ การมีเงินและทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ และการมีเครือข่ายความร่วมมือและสนับสนุนจากภาคส่วนที่หลากหลาย

(3) พื้นที่ที่ผู้ร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงมีหลากหลายกลุ่ม หลายวัย และหลากหลายความชำนาญเข้ามาทำงานร่วมกัน และสามารถมีอิสระในการทดลองสร้างสรรค์แนวทางการทำงานใหม่ๆของตนเองได้อย่างสดใหม่และมีความสุข จะพบพลังงานด้านบวกเกิดขึ้นในระบบมากกว่ามากกว่าอย่างชัดเจน

ค่าพลังงานที่เกิดจากแรงจูงใจระดับต่างๆ



แปลและปรับปรุงภาพจากหนังสือ *Spiritual Capital: Wealth We Can Live By* (Zohar, D. & Marshall, I. N. 2004: 39)

คำอธิบายค่าพลังงานที่เกิดจากแรงจูงใจระดับต่างๆ

ระดับ 0 เป็นกลาง

ไม่ใช่แรงจูงใจ แต่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตของเด็กแรกเกิด หรือเป็นจุดเปลี่ยนที่ข้ามผ่านจากแรงจูงใจลบไปสู่แรงจูงใจที่สูงขึ้น

ระดับ +1 การสำรวจ ค้นพบ

เป็นแรงจูงใจที่เกิดร่วมกับความอยากรู้อยากเห็น ความประหลาดใจ เปิดกว้าง เต็มใจเผชิญกับทุกสิ่งที่ผ่านมาเข้ามาในชีวิต และสะท้อนถึงความต้องการที่จะรู้หนทางหรือสถานการณ์ที่เป็นอยู่ของตน การกระทำจากแรงจูงใจระดับนี้คือการสื่อสารแบบเปิดกับสิ่งแวดล้อม มอง ฟัง และเข้าร่วมกับสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างกระตือรือร้นและเต็มใจ มีการแสวงหาความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้น และต้อนรับสถานการณ์ท้าทายที่ผ่านมาเข้ามาด้วยคำถามว่า “ฉันจะทำอะไรกับเรื่องนี้ได้บ้าง” เราจะพบแรงจูงใจระดับนี้ได้เสมอในเด็กเล็กๆ

ระดับ -1 ความอวดตัว ถือดี

เป็นเงาของการสำรวจ เกิดร่วมกับความประมาทและความรู้สึกอยากแข่งขันโดยไม่มีการควบคุม รวมทั้งความภูมิใจในตัวเองมากเกินไปและยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง จนกลายเป็นความก้าวร้าว พยายามอวดสิ่งที่ตนรู้ ไม่เปิดรับการเรียนรู้อย่างแท้จริง และสุดท้ายจะนำไปสู่การทำลายตนเอง ผู้ที่มีแรงจูงใจเช่นนี้จะต้องการอำนาจหรือสถานภาพบางอย่าง ทำให้ขัดแย้งกับคนที่เห็นต่างอย่างชัดเจน และจะมีความสุขก็ต่อเมื่อได้ทำตามที่ต้องการหรือได้รับการยอมรับมากพอ

ระดับ +2 การรวมกลุ่ม ทำงานเป็นทีม

เกิดจากความต้องการเชื่อมโยงกับผู้อื่น และรู้สึกมีความสุขที่ทำเช่นนั้น ผู้ที่มีแรงจูงใจเช่นนี้จะรู้สึกผูกพันและจงรักภักดีต่อกลุ่มที่ตนสังกัดอยู่ ซึ่งมักเป็นกลุ่มของคนที่ยึดถือคุณค่าและเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน การกระทำจากแรงจูงใจระดับนี้คือการเอาอกเอาใจ ต่อรอง โกล่เกลี่ย และพยายามจัดการความขัดแย้ง ผู้ที่มีแรงจูงใจนี้มักเข้าใจมุมมองคนอื่นได้ดี เคารพความคิดผู้อื่นอย่างเป็นกลางแม้จะไม่เห็นด้วย เป็นนักฟังที่ดี ดึงพลังสร้างสรรค์จากผู้อื่นได้ดี และชอบเชื่อมโยงผู้คนเข้าหากัน

แรงจูงใจระดับ +1 ร่วมกับ +2 ถือว่าเพียงพอสำหรับการทำงานในกลุ่มเล็กๆ ที่ก้าวหน้าไปเรื่อยๆ แบบเป็นเส้นตรงและไม่ซับซ้อน ขณะที่การทำงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจะต้องใช้แรงจูงใจระดับสูงกว่านี้

ระดับ -2 ความโกรธ แก้ก้น จับผิด

ความโกรธเกิดขึ้นเมื่อความรู้สึกต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มไม่ได้รับการตอบสนอง ถูกทำลายความมั่นใจในตนเอง และต้องการแสดงออกบางอย่างเพื่อกระแทกให้คนอื่นหันมาเห็นคุณค่าของตน ผู้ที่มีแรงจูงใจระดับนี้มักเป็นคนเย็นชา เก็บกดและตรวจสอบอารมณ์ตนเองเสมอ หรือไม่ก็ร้อนรนจนเหวี่ยงความโกรธไปทั่ว มักโทษคนอื่นว่าเป็นต้นเหตุให้ตนโกรธ มักปฏิเสธกลุ่มหรือสังคม เห็นคนอื่นเป็นศัตรู และหาทางแก้ก้น จับผิด และใช้วิธีสกปรกทำลายคู่แข่ง

ระดับ +3 ความสงบ มั่นคง มีอำนาจภายใน

อำนาจภายในคืออำนาจในการควบคุมตนเอง มีความตั้งมั่นและสุขสงบ และมีปิติเมื่ออยู่ในสภาวะของร่างกาย และจิตใจที่เลื่อนไหล ไม่ติดขัด ผู้ที่มีอำนาจภายในจะรู้ว่าตนเองรักที่จะทำอะไร ให้คุณค่ากับอะไร และลงมือทำเช่นนั้น อย่างชำนาญด้วยทักษะของตน แต่หากไม่เห็นด้วยก็จะปฏิเสธอย่างไม่ลังเล พวกเขามีพฤติกรรมซื่อตรง ไว้วางใจได้ รับผิดชอบ บริการผู้อื่นอย่างเต็มใจ และมักทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยการตัดสินใจเจียมๆ การรู้ซึ้งถึงทิศทางและคุณค่าของตนเอง ทำให้สามารถเปิดกว้างและอดทนต่อหนทางและคุณค่าอันหลากหลายของผู้อื่น และมักสร้างวิธีการเชื่อมโยงความ หลากหลายให้อยู่ร่วมกันได้

ระดับ -3 ความทะยานอยาก อิจฉา ทุรุษทราย

กิเลสหรือความต้องการอย่างรุนแรงเป็นเงาของอำนาจภายใน ความว่างเปล่าภายในของผู้ไร้อำนาจภายในแสดง ออกเป็นอาการทุรุษทรายไม่จบสิ้น รู้สึกไม่เคยพอ พยายามยึดฉวยสิ่งต่างๆไว้กับตัว ผู้ที่รู้สึกว่างเปล่ามักโทษคนอื่นว่าไม่ ยอมตอบสนองในสิ่งที่ตนต้องการ หรือเป็นต้นเหตุให้ตนต้องวุ่นวายทำสิ่งต่างๆ ไม่หยุดหย่อน เขามักอิจฉาสິงที่คนอื่นมี อยากรได้สิ่งต่างๆ ฟรีๆ ไม่รับผิดชอบ และเป็นคนไว้วางใจไม่ได้เมื่อมีสิ่งที่ยากได้อยู่ตรงหน้า แรงจูงใจระดับนี้เป็นสาเหตุ พื้นฐานของการเสพติดและพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจเฉพาะหน้า

ระดับ +4 ความเชี่ยวชาญที่เกิดจากการเชื่อมโยงกับพลัง ปัญญา และทักษะของกลุ่ม

แรงจูงใจระดับนี้มาจากปัญญารวมซึ่งหยั่งรากอยู่ในคุณค่าและทักษะที่กว้างกว่าปัจเจกบุคคลมีอยู่ ความ เชี่ยวชาญเกิดจากการที่คนคนหนึ่งก้าวออกมาเชื่อมโยงกับคุณค่าและทักษะของผู้อื่น โดยเฉพาะความชำนาญในกลุ่มอาชีพ จาริตประเพณี และระบบความคิดหรือวิสัยทัศน์ร่วมของสังคม การกระทำจากความเชี่ยวชาญเกิดจากวินัยภายในตนเอง และสภาวะของความเลื่อนไหลที่พัฒนาจากการฝึกฝนร่างกายและจิตใจด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การภาวนา สวดมนต์ การฝึก ทักษะต่างๆ หรือการทำงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง บุคคลหรือสังคมที่มีแรงจูงใจระดับนี้จะเห็นภาพใหญ่ของสถานการณ์ ต่างๆ มองเป้าหมายระยะยาว และสามารถปรับจูนเป้าหมายให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ๆ อยู่เสมอ การเชื่อมต่อกับปัญญา ร่วมจะทำให้เห็นโอกาสและความเป็นไปได้ใหม่ๆ ที่คนอื่นไม่เห็น ผู้ที่กระทำอย่างเชี่ยวชาญจะสามารถขึ้นเป็นผู้นำของ วัฒนธรรมแบบหนึ่งหรือกลุ่มอาชีพหนึ่งๆ ได้เป็นอย่างดี

ระดับ -4 ความกลัว ปกป้องตัวเอง ถอนตัวจากสังคม

เป็นเงาของความเชี่ยวชาญและความสามารถในการควบคุมสถานการณ์ต่างๆ แรงจูงใจระดับนี้เกิดร่วมกับความ กระสับกระส่าย สงสัย ความอ่อนไหวเกินไป และความรู้สึกว่าถูกคุกคาม ผู้ที่ทำการต่างๆ ด้วยความกลัวมักปกป้องตนเอง เห็นโอกาสหรือความท้าทายเป็นการคุกคาม เลือที่จะถอนตัวออกจากผู้คนหรือสิ่งแวดล้อม เนื้อหา ขี้ขลาด ไม่อาสา ไม่ เสี่ยง ซ่อนอารมณ์ความรู้สึก และมักเตรียมพร้อมและมีกระบวนการทดสอบเกินจำเป็นเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกวิจารณ์และ ตำหนิ

ระดับ +5 พลังสร้างสรรค์ระดับนวัตกรรมจากการอุทิศตนและรักในสิ่งที่ทำ

พลังสร้างสรรค์ระดับนี้เกิดจากรักหรือหลงใหลในสิ่งที่ทำ ทำให้เกิดการรังสรรค์ผลงานอย่างสนุกสนาน ผู้ที่ มีแรงจูงใจเช่นนี้จะมีความสุขอย่างยิ่งกับสิ่งที่ทำ งานและชีวิตกลายเป็นสิ่งเดียวกัน ทำให้สามารถรังสรรค์สิ่งใหม่ๆ ในหลาย ทิศทาง เช่นเดียวกับที่ศิลปินชั้นยอดสร้างงานศิลปะ หรือไอน์สไตน์คิดค้นสูตรคณิตศาสตร์ การกระทำเป็นไปเพื่อการ

เรียนรู้และค้นพบ ยินดีและพร้อมเสี่ยงกับทุกสิ่งที่เกิดขึ้น ผู้ที่มีแรงจูงใจระดับนี้สามารถเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมใหม่และกระบวนการที่คนใหม่ให้สังคมได้

ระดับ -5 ความโศกตรม ไม่เห็นทางออก

เป็นแรงจูงใจที่เกิดจากความรู้สึกสูญเสียหรือไร้ที่พึ่งพาในการตัดสินใจและทำสิ่งต่างๆ จนทำให้ศักยภาพและกระบวนการให้กำเนิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ถูกปิดกั้น แรงจูงใจระดับนี้มักเป็นผลของความทุกข์โศกที่เยียวยาไม่ได้ หรือการจำต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่มองไม่เห็นทางออก ผู้ที่โศกตรมยอมไร้ยุทธวิธี และทุกอย่างดูเป็นไปไม่ได้ ความรู้สึกเช่นนี้เป็นส่วนสำคัญของการซึมเศร้า แต่ก็ยังไม่ถึงกับสิ้นความหวัง

ระดับ +6 การอุทิศตนเพื่อผู้อื่นหรือเป้าหมายอันสูงส่งกว่าตนเอง

แรงจูงใจระดับนี้คือแรงจูงใจของผู้นำผู้รับใช้ ซึ่งเป็นภาวะผู้นำสูงสุดที่มุ่งมั่นอุทิศตนเพื่อผู้อื่น เป็นการทำให้คุณค่าสูงส่งที่ไปพ้นจากความเห็นแก่ตัว เช่น ทำเพื่อพระเจ้า เพื่อความยุติธรรม ความจริง การขจัดความทุกข์ยาก การไถ่บาปให้เพื่อนมนุษย์ หรือการช่วยผู้อื่นให้บรรลุธรรม ผู้ที่มีแรงจูงใจระดับนี้จะมีความรู้สึกแรงกล้าในการอุทิศตนเพื่อการทำงาน โดยได้ยินเสียงเรียกจากพระเจ้าให้ทำเช่นนั้น เขาจะพบความสงบที่ลึกกล้าในตนเอง และพบชะตาชีวิตของตนเองในการกระทำเพื่อผู้อื่น

การกระทำเพื่อเป้าหมายอันสูงส่ง คือการยกระดับและกำหนดทิศทางของพลังการให้กำเนิดและสร้างสรรค์สิ่งใหม่อย่างมีเป้าหมายที่ชัดเจน ผู้นำผู้รับใช้จะทำการที่คนอื่นเห็นว่าเป็นไปไม่ได้ให้เป็นไปได้ เขาสร้างหนทางใหม่ให้สังคม และนำพามนุษยชาติให้เชื่อมโยงเข้าหากัน เช่น วิถีของพระพุทธเจ้า โมเสส พระเยซู คานธี มาร์ติน ลูเธอร์คิง แมซีเทเรซา เนลสัน แมนเดลา ทะไลลามะ รวมทั้งคนธรรมดาๆ อื่นๆ ที่กระทำการต่างๆ จากแรงจูงใจเช่นเดียวกันนี้

ชีวิตของผู้นำผู้รับใช้จำเป็นต้องข้องเกี่ยวกับอำนาจ แต่เขาจะกระทำอย่างถ่อมตน ไร้อำนาจ และใช้อำนาจที่มีเพื่อทำสิ่งที่ทำอยู่ให้ดียิ่งขึ้น แม้ว่าปกติแล้วการไร้อำนาจของคนเป็นผู้นำจะเป็นเรื่องยากยิ่ง แต่สิ่งนี้เกิดขึ้นได้เมื่อเป็นการกระทำในนามของพระเจ้า ผู้ที่มีแรงจูงใจเช่นนี้กระทำการต่างๆ อย่างกล้าหาญ และทำเพื่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง เช่น ที่คานธีฝืนถึงอิสรภาพของอินเดียด้วยสันติวิธี

ระดับ -6 ความหมดอาลัยตายอยาก ซึมเศร้าอย่างลึก

ผู้ที่มีแรงจูงใจระดับนี้เหลือพลังชีวิตน้อยมาก เขาถูกท่วมทับด้วยความรู้สึกว่าชีวิตนี้ไม่เหลือที่ทางสำหรับเขาอีกแล้ว เขาไม่สนใจใยดีอะไร ทอดทิ้งตัวเอง ซึ่งเป็นภาวะซึมเศร้าอย่างลึก และอาจเป็นภาวะปกติของประชากรในประเทศยากจน ที่ผู้คนมีชีวิตอยู่เหนือระดับความอยู่รอดเพียงเล็กน้อย

ระดับ +7 การละวางอัตตา และเชื่อมโยงกับจิตวิญญาณสากล

เป็นแรงจูงใจที่เกิดการมองเห็นตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติ ในฐานะปรากฏการณ์ของพระเจ้าหรือธรรมะ และความเข้าใจนี้อาจทำให้บางคนสละชีวิตทางโลกเข้าสู่วิถีของนักบวช ผู้ที่มีแรงจูงใจระดับนี้มีอยู่ราวหนึ่งในล้านคนของประชากรโลก พวกเขาใช้ชีวิตอย่างบริสุทธิ์ ละวางอัตตาตัวตน ทำให้ไปพ้นข้อจำกัดต่างๆ และเป็นอิสรภาพจากคุกในจิตใจตนเอง เขามักสัมผัสอยู่กับทิพย์สภาวะและความเป็นนิรันดร์ที่ไม่ขึ้นกับสถานที่และกาลเวลาอยู่เสมอ และจิตสำนึกของเขากลายเป็นจิตสำนึกร่วมของมนุษยชาติ

ระดับ -7 ความรู้สึกผิดอย่างรุนแรง และไม่สามารถเชื่อมโยงกับสิ่งอื่นได้

เป็นความรู้สึกที่แทบจะตรงกันข้ามกับผู้ที่เกี่ยวข้องถึงจิตวิญญาณสากล ผู้ที่อยู่ในแรงจูงใจระดับนี้ไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้สึกของตนเองเข้ากับความหมายหรือความจริงระดับลึกใดๆ ได้เลย เขา รู้สึกว่าตนเองไม่มีสิทธิ์ที่จะอยู่บนโลกนี้ และอยากทำร้ายตัวเองเพราะทรมานจากความรู้สึกผิดไม่ได้ พบว่าคนกลุ่มนี้มีอัตราการฆ่าตัวตายสูง รวมทั้งมีการทำร้ายตัวเองแบบอื่น เช่น ตีดยาเสพติดหรือมีพฤติกรรมเสี่ยงแบบต่างๆ หากความรู้สึกผิดบาปเกิดขึ้นเพราะถูกกระทำจากสังคม พวกเขาอาจทำร้ายผู้อื่นเพื่อแก้แค้น เช่นที่ฮิตเลอร์ที่มีความรู้สึกผิดบาปเป็นแรงจูงใจหนึ่ง

ระดับ +8 การเชื่อมโยงกับธรรมชาติของสรรพสิ่ง และบรรลุถึงความจริงสูงสุดตามความเชื่อของตน

เป็นระดับของแรงจูงใจที่แทบจะสื่อสารออกมาเป็นถ้อยคำตรงๆ ไม่ได้ คำที่ใช้บ่อยๆ ในการพยายามอธิบายสภาวะนี้ก็คือ “ความเป็นหนึ่งเดียว” “การปราศจากตัวตน” “สุญญตา” ประสบการณ์ของการบรรลุธรรมจะทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง แรงจูงใจด้านลบหรืออกุศลมูลทั้งหมดจะหายไปจากใจ เกิดความสงบสุขอย่างยิ่งในตนเอง และในปรากฏการณ์ต่างๆ ซึ่งล้วนเป็นการแสดงตนของธรรมะ

ระดับ -8 การหมดความเป็นมนุษย์ จิตใจแตกสลาย

ผู้เข้าถึงการบรรลุความจริงสูงสุดคือการมีสภาวะของแสงสว่างภายในที่ไร้เปลือกของกาย ส่วนผู้ที่หมดความเป็นมนุษย์คือการตกอยู่ในสภาวะที่มีแต่เปลือกกลวงๆ โดยไร้แก่นแกน ความรู้สึกเป็น “ฉันท” หายไปเพราะอัตตาแตกสลาย เป็นโลกภายในของผู้ป่วยจิตเภทในโรงพยาบาลและคนติดยาหรือติดเหล้าที่ไม่มีทางรักษา ซึ่งไม่มีอะไรจะหนักหนากว่านี้อีกแล้วนอกจากความตาย

2. โครงสร้างและแบบแผนภายในของระบบ – พัฒนาการและความสัมพันธ์ของ 4 เสี้ยวส่วน

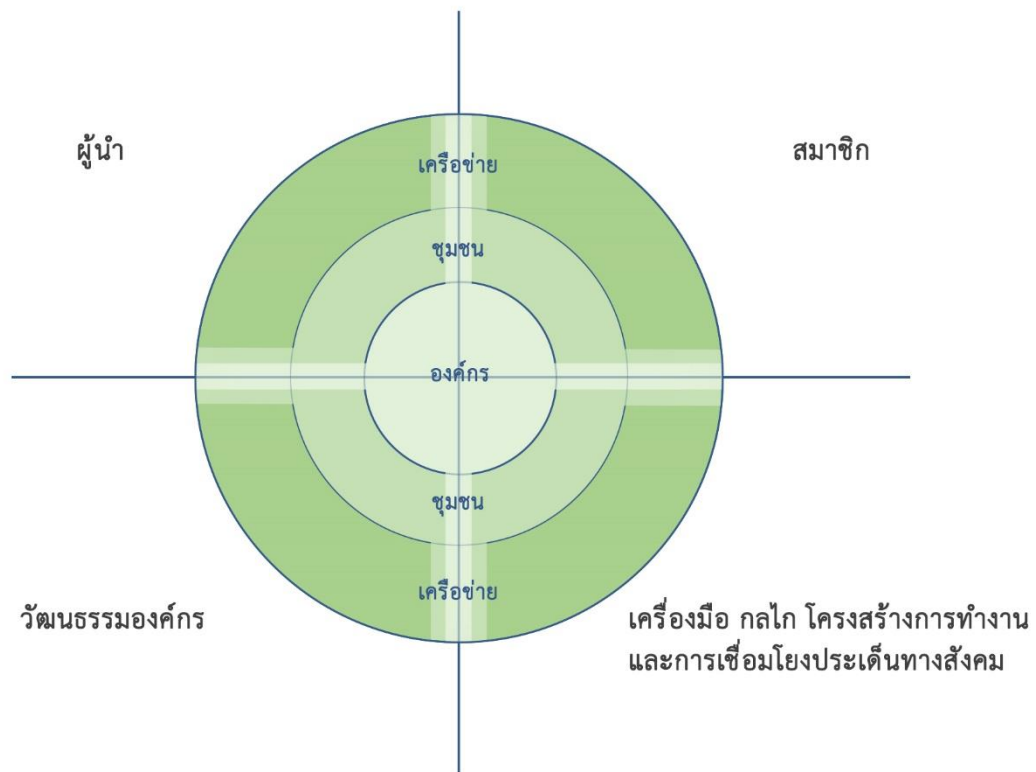
ผู้วิจัยพบโครงสร้างและแบบแผนภายในของระบบนิเวศมนุษย์เพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรมในลักษณะของปัจจัย 4 เสี้ยวส่วนที่สัมพันธ์กัน คือ (1) ผู้นำ (2) สมาชิก (3) วัฒนธรรมองค์กร และ (4) เครื่องมือ กลไก โครงสร้างการทำงาน และการเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคม โดยแต่ละส่วนมีทั้งลักษณะเฉพาะตัวและสะท้อนความเป็นส่วนอื่นๆ ด้วย และประกอบกันขึ้นอย่างเชื่อมโยงและมีพัฒนาการร่วมกัน ดังภาพ

ผู้นำ	สมาชิก
วัฒนธรรมองค์กร	เครื่องมือ กลไก โครงสร้างการทำงาน และการเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคม

ในการศึกษาปัจจัยภายในของระบบนิเวศระดับองค์กร ชุมชน และสังคม ผู้วิจัยพบการเชื่อมโยงกันขององค์ประกอบในแต่ละเสี้ยวส่วนแบบมีพัฒนาการเชิงคุณภาพ จากความเป็นองค์กร สู่ชุมชน สู่เครือข่าย โดยคุณสมบัติของ

วงในสุด เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่ระบบนิเวศมนุษย์ทั้งสามมีส่วนร่วมกัน และเมื่อระบบนิเวศใหญ่ขึ้น ก็เกิดคุณสมบัติใหม่ที่มีมากขึ้น และรวมคุณสมบัติในระบบนิเวศเดิมเข้าไว้ในตัว เป็นการแผ่ขยายออกเชิงพัฒนาการและวิวัฒนาการที่กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้นในทุกระดับ รวมทั้งหลอมรวมคุณสมบัติของระดับก่อนหน้าเอาไว้ในตัวด้วย

และเมื่อนำองค์ประกอบภายในทั้ง 4 ปัจจัย 3 ระดับ โมเดลทั้ง 3 ระดับมาต่อรวมกันเป็นภาพใหญ่ภาพเดียว โดยจินตนาการถึงภาพแผนที่ที่ซ้อนกัน 3 ชั้น แต่ละชั้นเป็นวงกลมที่มี 4 เสี้ยว ส่วน วงกลมเล็กชั้นในสุดคือปัจจัยสำคัญระดับองค์กร วงกลมชั้นกลางคือปัจจัยสำคัญระดับชุมชน และวงกลมชั้นนอกสุดคือปัจจัยสำคัญระดับเครือข่าย เราจะเห็นการเชื่อมโยงกันขององค์ประกอบในแต่ละเสี้ยวส่วนแบบมีพัฒนาการเชิงคุณภาพที่ทั้งมีความลึกซึ้งและกว้างขวางมากขึ้น จากความเป็นองค์กร สู่ชุมชน สู่เครือข่าย โดยคุณสมบัติของวงในสุด เป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่ระบบนิเวศมนุษย์ทั้งสามมีส่วนร่วม และเมื่อระบบนิเวศใหญ่ขึ้น ก็เกิดคุณสมบัติใหม่ที่มีมากขึ้น และรวมคุณสมบัติในระบบนิเวศเดิมเข้าไว้ในตัว เป็นการแผ่ขยายออกเชิงพัฒนาการและวิวัฒนาการที่กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้นในทุกระดับ รวมทั้งหลอมรวมคุณสมบัติของระดับก่อนหน้าเอาไว้ในตัวด้วย ดังแผนภาพด้านล่าง



โดยมีรายละเอียดของแต่ละระดับและแต่ละเสี้ยวส่วนดังนี้

ในระดับองค์กร พบปัจจัยแต่ละเลี้ยวส่วนที่มีคุณภาพอย่างน้อยดังนี้

<p style="text-align: center;">ผู้นำ</p>	<p style="text-align: center;">สมาชิก</p>
<p style="text-align: center;">วัฒนธรรมองค์กร</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมทุกข์ร่วมสุข กับคนอื่นๆในองค์กร ▪ เห็นคุณค่าของการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตแบบเป็นองค์กรวม ทั้งมีดีร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม ▪ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการพัฒนาคน 	<p style="text-align: center;">เครื่องมือ กลไก โครงสร้างการทำงาน และการเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ หลักการ รูปแบบกิจกรรม โครงสร้างองค์กร รวมทั้งโครงสร้างความสัมพันธ์ ที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามให้องค์กรและสมาชิก ▪ การเอื้ออำนวย (facilitator) และเป็นพี่เลี้ยง (coaching) ในการจัดประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ และการเสริมศักยภาพให้สมาชิก ▪ การเปิดพื้นที่ให้สมาชิกองค์กรมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางหรือให้ความเห็นสะท้อนกลับต่อทิศทางขององค์กร ▪ การจัดการความรู้ และยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ในประเด็นที่มีศักยภาพ เพื่อเชื่อมต่อเครือข่ายและขยายผล ▪ การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆเพื่อสร้างความยั่งยืนให้องค์กร ▪ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มยอดขายหรือการรับรู้ของสังคมต่อองค์กร ▪ การเลือกเชื่อมโยงกับนโยบายรัฐหรือเชื่อมโยงเฉพาะพลังภาคประชาชนก็ได้ โดยเน้นเสนอตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาผ่านความสำเร็จที่เป็นเป็นรูปธรรม ▪ การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อร่วมพัฒนาองค์กร

ในระดับชุมชน พบปัจจัยแต่ละเสี้ยวส่วนที่คุณภาพเพิ่มขึ้นจากระดับองค์กรอย่างน้อยดังนี้

<p style="text-align: center;">ผู้นำ</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ รู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในชุมชน เสียสละ ทำงานหนักเพื่อส่วนรวม ▪ มองเห็นปัญหาของชุมชน และต้องการแก้ปัญหาให้ลุล่วง ▪ เชื่อมโยงผู้คน ต้นทุน ทรัพยากร จากคนกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน 	<p style="text-align: center;">สมาชิก</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ รับรู้ถึงศักยภาพของตนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาองค์กร ▪ พึงพอใจที่เห็นชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของความเจริญงอกงาม ▪ ยินดีสนับสนุนทรัพยากรหรือทักษะความชำนาญส่วนตัวเพื่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน
<p style="text-align: center;">วัฒนธรรมองค์กร</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ มองเห็นศักยภาพของภาคส่วนต่างๆชุมชน และหาวิธีเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆให้เข้ามาทำงานร่วมกัน ▪ ให้ความสำคัญกับความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ▪ มีส่วนร่วมและเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา 	<p style="text-align: center;">เครื่องมือ กลไก โครงสร้างการทำงาน และการเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ การหา pain point หรือมองเห็นปัญหาพร้อมเพื่อออกแบบการทำงาน เช่น สำรวจความต้องการชุมชน ▪ การมีพื้นที่ ประเด็น หรือเครื่องมือในการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนหรือภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐและภาคประชาชน ▪ การเสริมพลังอำนาจ (empower) ให้สมาชิก ทั้งด้านความรู้ ศักยภาพ และเครือข่าย เพื่อเพิ่มความสามารถในการจัดการและพึ่งตัวเองอย่างยั่งยืน ▪ การให้ความสำคัญกับต้นทุนและจุดแข็งของชุมชน และเลือกรับ ปรับใช้ ตัวอย่างจากที่อื่นๆให้เหมาะกับชุมชน ▪ การมีนวัตกรรมในการเพิ่มคุณค่า/มูลค่าให้ชุมชน และเชื่อมโยงกับตลาดที่กว้างและหลากหลาย ▪ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มการรับรู้ของสังคม และขยายโอกาสใหม่ในการพัฒนาชุมชน ▪ การทำงานร่วมแบบสหวิทยาการเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกชุมชน ▪ การชักชวนหรือสร้างคนรุ่นใหม่ให้มาทำงานร่วมกัน

ในระดับเครือข่าย พบปัจจัยแต่ละเลี้ยวส่วนเพิ่มขึ้นจากระดับองค์กรและชุมชนอย่างน้อยดังนี้

<p style="text-align: center;">ผู้นำ</p>	<p style="text-align: center;">สมาชิก</p>
<p style="text-align: center;">วัฒนธรรมองค์กร</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ เน้นความสัมพันธ์แนวราบ ▪ สร้างความสมดุลของอำนาจ เสริมพลังคนด้อยอำนาจลดอำนาจคนที่กดทับคนอื่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ▪ ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจร่วม การใช้อำนาจร่วม และการเป็นเจ้าของร่วม 	<p style="text-align: center;">เครื่องมือ กลไก โครงสร้างการทำงาน และการเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคม</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ การจัดตั้งและพัฒนาระบบเครือข่ายแบบแนวราบเพื่อการกระจายอำนาจและสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางของเครือข่าย ▪ มีพื้นที่ปลอดภัยในการแลกเปลี่ยน การกำหนดคุณค่าร่วม และเติมพลังในกลุ่มคนทำงาน ▪ การเกาะติดสถานการณ์ทางสังคม และมีพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมร่วมกันเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับต่างๆ โดยดำเนินงานคู่ขนานทั้งปฏิบัติการและการขับเคลื่อนนโยบาย ▪ การถอดบทเรียน เรียนรู้จากข้อผิดพลาด ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ และสร้างวงจรการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ▪ การรับผิดชอบต้นทุนและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน ▪ การทำงานพร้อมกับการสื่อสารเพื่อสร้างกระแสที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายของเครือข่าย สร้างแรงกดดันต่อผู้กำหนดนโยบาย และการสร้างการตระหนักรู้ของสาธารณะ (Public awareness) ▪ การต่อรองและเสนอนโยบายทางเลือก โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะหรือการพัฒนาจากฐานราก ▪ การเชื่อมโยงกับทั้งฝ่ายนโยบายรัฐและประชาชนคนเล็กคนน้อย รวมทั้งเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆเพื่อ

	เสริมพลังกันและกันในการสร้างการเปลี่ยนแปลงใน ลักษณะเป็นขบวนการทางสังคม
--	---

เมื่อพิจารณาในแต่ละเลี้ยวส่วนของทั้ง 3 ระดับ จะพบคุณภาพที่แผ่ขยายกว้างขึ้น โดยระดับถัดไปจะรวมคุณภาพระดับก่อนหน้าไว้ด้วย

เลี้ยวส่วนที่ 1 ผู้นำ
องค์กร
<ul style="list-style-type: none"> ▪ มั่นคงในจุดยืนและหลักการ ▪ เข้มแข็ง ทำงานหนัก และมุ่งเป้าเพื่อความสำเร็จขององค์กร ▪ เข้าใจถึงความสุขจากการช่วยเหลือ แบ่งปัน เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามร่วมกัน
ชุมชน
<ul style="list-style-type: none"> ▪ รู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุขกับคนในชุมชน เสียสละ ทำงานหนักเพื่อส่วนรวม ▪ มองเห็นปัญหาของชุมชน และต้องการแก้ปัญหาให้ลุล่วง ▪ เชื่อมโยงผู้คน ต้นทุน ทรัพยากร จากคนกลุ่มต่างๆ ให้เข้ามาทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน
เครือข่าย
<ul style="list-style-type: none"> ▪ กล่าวหาญ พร้อมเผชิญความขัดแย้งกับผู้เห็นต่าง และแสวงหาทางออกแบบสันติวิธี ▪ มองเห็นความเชื่อมโยงของระบบและโครงสร้างต่างๆในสังคม และต้องการการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่เจริญงอกงามมากขึ้น ทั้งในวิถีปฏิบัติ นโยบาย หรือโครงสร้างสังคม ▪ เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของเครือข่าย

เลี้ยวส่วนที่ 2 สมาชิก

องค์กร

- ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมหรือองค์กรที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น
- รับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกองค์กร
- ยินดีปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ เงื่อนไข และวัฒนธรรมองค์กร และเชื่อถือในแนวทางของผู้นำ

ชุมชน

- รับรู้ถึงศักยภาพของตนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาองค์กร
- พึงพอใจที่เห็นชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของความเจริญงอกงาม
- ยินดีสนับสนุนทรัพยากรหรือทักษะความชำนาญส่วนตัวเพื่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน

เครือข่าย

- เห็นด้วยกับแนวทาง หลักการ หรืออุดมการณ์ร่วมกันของเครือข่าย
- มองเห็นเป้าหมายร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางของความเจริญงอกงาม
- เป็นผู้เล่นสำคัญในส่วนที่ตนมีศักยภาพเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามเป้าหมายของเครือข่าย

เลี้ยวส่วนที่ 3 วัฒนธรรมองค์กร

องค์กร

- ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมทุกข์ร่วมสุข กับคนอื่นๆในองค์กร
- เห็นคุณค่าของการพัฒนาคนและคุณภาพชีวิตแบบเป็นองค์รวม ทั้งมิติร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม
- ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการพัฒนาคน

ชุมชน

- มองเห็นศักยภาพของภาคส่วนต่างๆชุมชน และหาวิธีเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆให้เข้ามาทำงานร่วมกัน
- ให้ความสำคัญกับความเชื่อมั่นและไว้วางใจซึ่งกันและกัน
- มีส่วนร่วมและเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนา

เครือข่าย

- เน้นความสัมพันธ์แนบราบ
- สร้างความสมดุลของอำนาจ เสริมพลังคนด้อยอำนาจ ลดอำนาจคนที่กดทับคนอื่น เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
- ให้ความสำคัญกับการตัดสินใจร่วม การใช้อำนาจร่วม และการเป็นเจ้าของร่วม

เลี้ยวส่วนที่ 4 เครื่องมือ วิธีการ กลไก และโครงสร้างการทำงาน

องค์กร

- หลักการ รูปแบบกิจกรรม โครงสร้างองค์กร รวมทั้งโครงสร้างความสัมพันธ์ ที่ส่งเสริมความเจริญงอกงามให้องค์กรและสมาชิก
- การเอื้ออำนวย (facilitator) และเป็นพี่เลี้ยง (coaching) ในการจัดประสบการณ์และกระบวนการเรียนรู้ และการเสริมศักยภาพให้สมาชิก
- การเปิดพื้นที่ให้สมาชิกองค์กรมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางหรือให้ความเห็นสะท้อนกลับต่อทิศทางขององค์กร
- การจัดการความรู้ และยกระดับเป็นแหล่งเรียนรู้ในประเด็นที่มีศักยภาพ เพื่อเชื่อมต่อเครือข่ายและขยายผล
- การระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆเพื่อสร้างความยั่งยืนให้องค์กร
- การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มยอดขายหรือการรับรู้ของสังคมต่อองค์กร
- การเลือกเชื่อมโยงกับนโยบายรัฐหรือเชื่อมโยงเฉพาะพลักภาคประชาชนก็ได้ โดยเน้นเสนอตัวอย่างที่ดีในการพัฒนาผ่านความสำเร็จที่เป็นเป็นรูปธรรม
- การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อร่วมพัฒนาองค์กร

ชุมชน

- การหา pain point หรือมองเห็นปัญหาพร้อมเพื่อออกแบบการทำงาน เช่น สสำรวจความต้องการชุมชน
- การมีพื้นที่ ประเด็น หรือเครื่องมือในการทำงานร่วมกันของกลุ่มคนหรือภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐและภาคประชาชน
- การเสริมพลังอำนาจ (empower) ให้สมาชิก ทั้งด้านความรู้ ศักยภาพ และเครือข่าย เพื่อเพิ่มความสามารถในการจัดการและพึ่งตัวเองอย่างยั่งยืน
- การให้ความสำคัญกับต้นทุนและจุดแข็งของชุมชน และเลือกรับ ปรับใช้ ตัวอย่างจากที่อื่นๆให้เหมาะกับชุมชน
- การมีนวัตกรรมในการเพิ่มคุณค่า/มูลค่าให้ชุมชน และเชื่อมโยงกับตลาดที่กว้างและหลากหลาย
- การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อเพิ่มการรับรู้ของสังคม และขยายโอกาสใหม่ในการพัฒนาชุมชน
- การทำงานร่วมแบบสหวิทยาการเชื่อมโยงทั้งภายในและภายนอกชุมชน
- การชักชวนหรือสร้างคนรุ่นใหม่ให้มาทำงานร่วมกัน

เครือข่าย

- การจัดตั้งและพัฒนาระบบเครือข่ายแบบแนวราบ เพื่อการกระจายอำนาจและสร้างการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางของเครือข่าย
- มีพื้นที่ปลอดภัยในการแลกเปลี่ยน การกำหนดคุณค่าร่วม และเติมพลังในกลุ่มคนทำงาน
- การเกาะติดสถานการณ์ทางสังคม และมีพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมร่วมกันเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับต่างๆ โดยดำเนินงานคู่ขนานทั้งปฏิบัติการและการขับเคลื่อนนโยบาย

- การถอดบทเรียน เรียนรู้จากข้อผิดพลาด ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ และสร้างวงจรการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- การรับผิดชอบต้นทุนและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกัน
- การทำงานพร้อมกับการสื่อสารเพื่อสร้างกระแสที่เชื่อมโยงกับเป้าหมายของเครือข่าย สร้างแรงกดดันต่อผู้กำหนดนโยบาย และการสร้างการตระหนักรู้ของสาธารณะ (Public awareness)
- การต่อรองและเสนอนโยบายทางเลือก โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาโยบายสาธารณะ หรือการพัฒนา นโยบายจากฐานราก
- การเชื่อมโยงกับทั้งฝ่ายนโยบายรัฐและประชาชนคนเล็กคนน้อย รวมทั้งเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่นๆ เพื่อเสริมพลังกันและกันในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเป็นขบวนการทางสังคม

อย่างไรก็ตาม คุณภาพภายในของแต่ละเสี้ยวส่วนและแต่ละระดับถือเป็นแบบแผนร่วมที่พบได้เป็นปกติในพื้นที่ศึกษา แต่ในบางพื้นที่ เราพบการมีคุณภาพภายในของแต่ละเสี้ยวส่วนที่เติบโตและแผ่ขยายไปมากกว่าระดับของตัวเอง ซึ่งพบว่ามีที่มาจากพลังงานด้านบวกของผู้นำที่มากเป็นพิเศษร่วมกับการได้รับการสนับสนุนเข้ามาในระบบอย่างเข้มข้น ทำให้เห็นแนวโน้มของการพัฒนาพื้นที่นั้นๆ ได้อย่างมีชีวิตชีวาและมีโอกาสของความยั่งยืนได้มาก รวมทั้งพบศักยภาพในการขยายพื้นที่การพัฒนาให้ใหญ่ขึ้นตามขนาดของคุณภาพที่มีด้วย

3. แบบแผนการเดินทางบนเส้นทางการพัฒนา – พึ่งตัวเองได้ ช่วยเหลือผู้อื่น และอยู่ในวิถีคุณธรรม

ใน 9 พื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยพบแบบแผนการเดินทางร่วมกันที่สำคัญบางประการบนเส้นทางของการพัฒนา ที่เน้นให้พื้นที่ของตนเกิดการพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน สามารถช่วยเหลือผู้อื่นข้างเคียงและสังคมโดยรวมให้เกิดการพัฒนามากขึ้น และอยู่ในวิถีของการส่งเสริมมิติด้านคุณธรรม ดังนี้

- (1) มีต้นทุนที่เป็นทรัพยากรภายใน ที่สำคัญคือเรื่องผู้นำ ผู้ร่วมการพัฒนา และทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ คือ
 - ปัจจัยภายในของผู้นำ
 - มีความรู้ ความสามารถ และความเป็นมืออาชีพในวิถีทางของตน จากประสบการณ์ชีวิตและงานอันยาวนาน
 - มีความคิด ความเชื่อ และวิถีชีวิตด้านบวกของความเป็นคุณธรรม
 - มองเห็นวิกฤตและภัยคุกคามในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และมีความปรารถนาอย่างมุ่งมั่นที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงเพื่อการอยู่รอดและอยู่ร่วมได้ดีขึ้น โดยเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงกับตามความสนใจและความมุ่งมั่นที่เป็นคุณค่าและความหมายของชีวิต
 - ให้คุณค่าและความหมายกับความอยู่ดีมีสุขแบบองค์รวมและสมดุลทั้งของตนเองและผู้อื่น

- ปัจจัยภายในผู้ร่วมการพัฒนา และต้นทุนทรัพยากรของแต่ละพื้นที่
 - มีทรัพยากรภายในอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน เช่น ฐานทรัพยากรชีวภาพ ความรู้และภูมิปัญญา ความศรัทธา ประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือเครือข่ายร่วมอุดมการณ์ ความชำนาญพิเศษ หรือเงินและการสนับสนุนเชิงคอนเนคชั่น
 - มีพลังของความร่วมมือจากการเห็นปัญหา มีความทุกข์หรือความต้องการร่วม มีเป้าหมายร่วมกันในการแก้ปัญหา และเห็นคุณค่าและความหมายในการเดินไปข้างหน้าร่วมกัน
 - มีเป้าหมายและคุณค่าร่วมกันเรื่องความอยู่ดีมีสุขของชีวิต
- (2) ได้รับผลกระทบหรือมีประสบการณ์ตรงจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เป็นทุกขภาวะ มีความเปลี่ยนแปลงจนเกิดวิกฤติ หรือเผชิญปัญหาที่ทำให้วิถีชีวิตหรือการปฏิบัติแบบเดิมๆไปต่ออย่างยากลำบาก จนต้องพยายามดิ้นรนปรับตัวเพื่อช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นไปพร้อมกัน
- (3) ในการเดินทางบนเส้นทางพัฒนา พบแบบแผนร่วมกันดังนี้
 - ระดับโลกทัศน์
 - ให้ความสำคัญกับการทำงานเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิดเบี่ยงลึกลับ อคติ ความเข้าใจผิด ความเอาเปรียบ และความไม่เป็นธรรมของผู้คนและสังคม
 - ให้ความสำคัญกับการให้คุณค่าและความหมายต่อสิ่งต่างๆ เน้นคุณค่าของความจริง และการมีชีวิตทางสังคมร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจและกรุณา
 - ระดับวิถีคิด
 - ทิศทางและเป้าหมายของการขับเคลื่อนการพัฒนาอยู่ที่การมีชีวิตที่ดี มีความสุข และพึ่งตนเองได้
 - มีวิถีคิดเชิงระบบ มองเห็นการเชื่อมโยงและผลสะท้อนซึ่งกันและกันตั้งแต่ภายในตัวเอง สู่ครอบครัว องค์กร เครือข่าย ชุมชน สังคม จนถึงประเทศชาติในภาพใหญ่
 - ระดับแบบแผนการทำงาน
 - มีเครื่องมือและหลักการในการวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนทั้งภายในและภายนอก สามารถเห็นภาพรวมของข้อมูล รู้จุดอ่อนจุดแข็งของตัวเอง และเข้าใจภาพกว้าง
 - ได้รับการเติมเต็มจากการมองเห็นและสะท้อนมุมมองจากคนนอกที่เข้าใจ มีความรู้และความชำนาญ ด้วยทำที่ของกัลยาณมิตร
 - ใช้ความรู้ ทักษะ และเทคนิควิธีเฉพาะทาง รวมทั้งความรู้แบบเป็นวิทยาศาสตร์ และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมร่วมกัน
 - แสวงหาและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกพื้นที่หลากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน มหาวิทยาลัย เอ็นจีโอ และภาคประชาสังคมในมิติต่างๆ เพื่อให้ได้เงินทุน ทรัพยากร โอกาส ความรู้ นโยบายที่เปิดกว้างขึ้น และการทำงานร่วมกันเพื่อให้สามารถทำงานได้อย่างยั่งยืน

- สร้างการมีส่วนร่วมจากหลากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะจากคนเล็กคนน้อยที่เคยถูกมองข้ามไปในกระบวนการพัฒนา เช่น นักบวช ผู้สูงอายุ ผู้หญิง เยาวชน ครอบครัว และพลังของชุมชนชนบท
 - สร้างโครงสร้าง กระบวนการทำงาน หลักการ และกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ โดยเน้นการใช้อำนาจร่วม โปร่งใส ตรวจสอบได้ เชื่อสัจย์ และสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นในกันและกัน เพื่อเอื้อให้เกิดการทำงานแบบใหม่ที่เป็นอิสระและก้าวพ้นข้อจำกัดเดิมที่มี
 - สร้างโอกาสและให้ความสำคัญกับการสื่อสารในสิ่งที่ทำเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของสังคม
- ระดับวิธีการทำงาน
- ลองผิดลองถูกด้วยความอดทนและเอาจริงเอาจัง ทำไปเรียนรู้ไป โดยยึดกุมเป้าหมาย หลักการ แต่ปรับเปลี่ยนวิธีการได้
 - เน้นการพึ่งตัวเองให้ได้ทางเศรษฐกิจ เช่น ตั้งองค์กรกิจการเพื่อสังคม วิสาหกิจชุมชน เขียนโครงการขอทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เป็นพันธมิตรกับผู้มีทรัพยากร หรือการขอมาตรฐานและการรับรองจากหน่วยงานการรับรองที่ได้รับการยอมรับเพื่อให้ขยายตลาดได้กว้างขึ้น
 - สร้างพื้นที่และกระบวนการเรียนรู้ที่ง่าย สร้างสรรค์ เปิดกว้าง และเหมาะสมกับพื้นที่ของตน เพื่อเสริมพลังและเชื่อมต่ออุดมการณ์กันระหว่างบุคคล กลุ่ม และรุ่น เพื่อเชื่อมโยงองค์ความรู้ต่างๆเข้าด้วยกันอย่างพยายามเข้าใจข้อจำกัดของทุกฝ่าย
 - สร้างให้เกิดการปฏิบัติและปฏิบัติการที่มีชีวิตชีวา โดยมุ่งเน้นให้เกิดทั้งแรงบันดาลใจ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ และเพิ่มพูนความสัมพันธ์ที่ดีของกลุ่มและเครือข่าย
 - มีการดูแลกันของสมาชิกแบบทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการและแบ่งบทบาทหน้าที่กันชัดเจน
 - ใช้เครื่องมือและวิธีการต่างๆเพื่อสร้างความรู้และความสัมพันธ์ในกระบวนการทำงาน เช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การถอดบทเรียนการทำงานแบบเสริมพลัง และประเมินผลเพื่อการพัฒนา
 - ใช้พลังร่วมของภาคส่วนต่างๆในระบบ โดยเริ่มจากงานเล็กๆ เพื่อสร้างความสำเร็จและพึงพอใจในการทำงานร่วมกัน และเป็นแรงบันดาลใจให้ทำงานร่วมกันต่อไปในอนาคต
- (4) ในพื้นที่ศึกษา พบสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเส้นทางของการเดินทางที่มีลักษณะร่วมกันดังนี้
- ความปิติสุขจากการได้ช่วยเหลือคนอื่นจากความสามารถของตัวเอง และเห็นคุณค่าในสิ่งที่ตัวเองมีอย่างยั่งยืน
 - ความเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้จริง และเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ในการร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลง
 - การเห็นคุณค่าของความสามัคคี สมานฉันท์ และพึ่งตัวเองได้ ว่าเป็นฐานที่สำคัญของการพัฒนา

- การเห็นความสำคัญและความต้องการการเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพผู้นำให้เกิดปัญญา เข้าใจสถานการณ์ซับซ้อนของปัญหา หลอมรวมกับความแตกต่างหลากหลายโดยลอคคิตและการยึดติดตัวตน มีศักยภาพและแรงบันดาลใจในการทำงานร่วมกันอย่างแน่วแน่
- การสร้างสรรค์พื้นที่ใหม่ๆที่ไม่เคยเกิดมาก่อนหลากหลายรูปแบบ ทั้งพื้นที่รูปธรรมและแพลตฟอร์มออนไลน์ใหม่ๆ วิธีการทำงานแบบใหม่ การเชื่อมโยงผู้คนกลุ่มใหม่ เครื่องมือใหม่ๆ และผลลัพธ์ใหม่ๆที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน
- เครือข่ายการทำงานข้ามกลุ่ม ข้ามวัย และมาจากภาคส่วนต่างๆของผู้มีส่วนได้เสีย ที่มีเป้าหมายร่วม และทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตร และเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวกในทิศทางของการพึ่งตัวเองได้ในด้านต่างๆ
- การต้อนรับและชักชวนเยาวชนเข้ามาเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา
- การตอบรับของกลุ่มคนที่กว้างขึ้น และมีพื้นที่การทำงานขยายขึ้น แต่ยังไม่เป็นกระแสหลักของสังคม
- เกิดแรงเคลื่อนไหวในการทำงานไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง ไม่หยุดนิ่ง ท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง และโอกาสที่เป็นไปได้ โดยพยายามขยายการเชื่อมโยงกับภาครัฐ วิชาการ หรือมวลชนวงกว้าง เพื่อผลกระทบที่กว้างขึ้น
- การพยายามหาทุน นโยบาย ตัวชี้วัด และการสนับสนุนต่างๆเพื่อให้การพัฒนาจากฐานรากเป็นไปได้ อย่างยั่งยืน
- ในส่วนชุมชน ทิศทางการพัฒนาสำคัญที่พบร่วมกันคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวิถีชุมชน การเป็นแหล่งเรียนรู้ การขายผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อพึ่งตัวเองได้ทางเศรษฐกิจ โดยใช้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเป็นตัวเพิ่มมูลค่า
- คุณธรรมสำคัญหลายประการที่เจริญงอกงามขึ้นระหว่างเส้นทางการพัฒนา เช่น
 - การทำหน้าที่ของมนุษย์ให้สมบูรณ์
 - การใช้ชีวิตที่ถูกต้อง และการทำงานที่ถูกต้อง
 - ความศรัทธาและมุ่งมั่น ทั้งในหลักของศาสนาหรืออุดมการณ์การพัฒนาที่เข้าใจแก่นแท้ และมุ่งสู่การปฏิบัติให้เกิดผลจริงเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม
 - ความรัก การไม่เบียดเบียน การให้ และการแบ่งปัน
 - การอยู่ร่วมกันของคนกลุ่มต่างๆอย่างสุขสัมพันธ์ ด้วยความสนับสนุน ใส่ใจ และดูแลกัน เพื่อความเจริญงอกงาม
 - การเดินทางบนเส้นทางการพัฒนาร่วมกันของผู้คนที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะต่อศูนย์คุณธรรม

ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางสนับสนุนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การดำเนินงานของศูนย์คุณธรรมในการทำงานเพื่อสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม 5 ประการ ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับการทำงานกับ “คุณธรรม” ซึ่งเป็นประเด็นนามธรรมและเป็นแก่นแกนของพลังงานด้านบวกที่อยู่ในระบบนิเวศหนึ่งๆ อย่างสมดุลกับการให้ความสำคัญกับประเด็นรูปธรรมที่จับต้องได้ง่ายกว่าดังที่ทำกันอยู่ในการทำงานกระแสหลัก และเชื่อมั่นว่าการทำงานร่วมกันของพลังทั้งนามธรรมและรูปธรรมจะทำให้เกิดผลลัพธ์ใหม่ที่แตกต่าง มีประสิทธิภาพดีขึ้น คนทำงานมีความสุขขึ้น เกิดเป็นระบบมีชีวิตที่สามารถเคลื่อนตัวไปข้างหน้าได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งสามารถปรับเปลี่ยนและรับมือกับสถานการณ์ผันผวนของโลกปัจจุบันได้ดีกว่าเดิม
2. เปิดรับการให้ความหมาย การมีประสบการณ์ และความหลากหลายของประเด็น “คุณธรรมในความหมายที่กว้างขึ้น” มากกว่าคุณธรรม 5 ประการที่เป็นตัวชูโรงในปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับประเด็นคุณธรรมที่สนับสนุนให้เกิดการจัดระบบการอยู่ร่วมกันแบบสุขสัมพันธ์ การเชื่อมโยงกับการเข้าถึงคุณค่าและความหมายของตนเองและผู้อื่น และการมีพฤติกรรมที่มุ่งสู่ความองอาจ ความดี และสันติสุขร่วมกันทั้งของตนเองและสังคม
3. ยอมรับและสนับสนุนความหลากหลายของรูปแบบและประเด็นการพัฒนาที่ก่อตัวขึ้นในพื้นที่ต่างๆ อย่างอิสระ ตามอัตลักษณ์ ประวัติศาสตร์ ต้นทุนทรัพยากร และความต้องการในการพัฒนาของพื้นที่ ในทิศทางของ “การสร้างเจตียจากฐานราก” โดยไม่มุ่งเน้นการหาโมเดลกลางเพื่อกระจายเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบเดียวกันสำหรับทุกพื้นที่และทุกประเด็น
4. มีบทบาทหลักในการเป็นสะพานประสานเชื่อมโยงและสนับสนุนภาคส่วนต่างๆ ให้เข้ามาร่วมเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาแบบกัลยาณมิตรในการสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม โดยเน้นความเป็นผู้นำร่วม การกระจายอำนาจ โปร่งใส ตรวจสอบได้ ซื่อสัตย์ และสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่นในกันและกัน เนื่องจากในทุกจุดที่มีการประสานเชื่อมโยงแบบกัลยาณมิตร คุณธรรมและพลังงานด้านบวกจะเกิดขึ้นที่นั่น โดยเชื่อมโยงกับฝ่ายต่างๆ เช่น
 - (1) หน่วยงานวิชาการ เอ็นจีโอ หรือหน่วยงานอื่นๆ ที่ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในการพัฒนา
 - เพื่อสนับสนุนความรู้ เครื่องมือ และกระบวนการเรียนรู้ให้กับพื้นที่ ในการทำความเข้าใจสถานการณ์ที่เป็นอยู่ทั้งภายนอกและภายใน มองเห็นภาพรวม เข้าใจระบบและความซับซ้อนของปัญหาที่เผชิญ สร้างพื้นที่ให้ฝ่ายต่างมาร่วมคุย ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ มีเป้าหมายร่วม ร่วมกันดำเนินการ รวมทั้งเป็นที่ปรึกษา สะท้อนมุมมอง เสริมศักยภาพผู้นำ และร่วมเป็นที่เลี้ยงในการดำเนินงานในพื้นที่ที่ต้องการสิ่งเหล่านี้

- เพื่อมองหาและศึกษากรณีตัวอย่างที่ดี และส่งต่อความรู้กลับสู่พื้นที่ เครือข่ายร่วมพัฒนา และสังคมวงกว้าง เพื่อเสริมพลังด้านบวกให้ทั้งพื้นที่และภาคส่วนอื่นๆด้วย
 - (2) หน่วยงานสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรในกระบวนการทำงานของพื้นที่ที่ต้องการ และสนับสนุนการสร้างสัมมาชีพเพื่อดูแลตัวเอง ทั้งจากภาครัฐกิจ หน่วยงานรัฐ และแหล่งทุนต่างๆ เพื่อให้พึ่งพาตนเองได้ สร้างความคล่องตัวในการทำงาน และทำงานได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน
 - (3) หน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะหน่วยงานด้านนโยบายทั้งส่วนกลาง ท้องที่ และถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจถึงแก่นแกน หลักการ และวิธีการที่มีประสิทธิภาพของสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อพัฒนาพื้นที่ด้านคุณธรรม และสร้างความเข้าใจให้หน่วยงานต่างๆ มีนโยบายในการสนับสนุนการพัฒนาของพื้นที่ระดับต่างๆ ในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนาที่เป็นกัลยาณมิตร
 - (4) หน่วยงานด้านการสื่อสาร เพื่อขยายโอกาสและมวลปริมาณของการเรียนรู้ในประเด็นนี้ให้สังคม ขณะเดียวกันก็เป็นสร้างการเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับให้กับงานของพื้นที่ ซึ่งเป็นการเสริมพลังการทำงานได้อย่างดี
 - (5) ภาคส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะจากคนเล็กคนน้อยที่เคยถูกมองข้ามไปในกระบวนการพัฒนา เช่น นักบวช ผู้สูงอายุ ผู้หญิง เยาวชน ครอบครัว และพลังของชุมชนชนบท ให้เข้ามาร่วมกระบวนการทำงาน ร่วมเป็นพลังของเรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมกัน
5. ลงมือทำงานระดับพื้นที่ร่วมกับฝ่ายต่างๆ เพื่อเป็นตัวอย่างพื้นที่ปฏิบัติการร่วม ทั้งระดับองค์กร ชุมชน และเครือข่าย อย่างละ 1-2 พื้นที่ เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติจริง ซึ่งจะพัฒนาให้เกิดความรู้และความชำนาญร่วม เกิดความสำเร็จที่ชัดเจนจากการสานพลังการทำงาน เกิดความสุขจากการเรียนรู้ร่วมกัน และการเสริมพลังซึ่งกันและกันของคนทำงาน

ทางไปต่อร่วมกัน

สำหรับผู้วิจัย “สิ่งสำคัญที่ไม่อาจเห็นได้ด้วยตา” หากคือพลังงานที่ไหลเวียนและเชื่อมโยงอยู่ในแผนภาพทั้งหมด เป็นพลังงานที่เกิดจากบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์กัน ด้วยความพยายามที่จะสร้างโครงสร้างทั้งรูปธรรมและนามธรรมของพื้นที่ให้เป็น “สุขสัมพันธ์” เพื่อให้ผู้คนและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้นๆเติบโตและเจริญงอกงามขึ้นร่วมกัน ผู้วิจัยรับรู้ได้ถึงพลังงานที่แน่นหนา มั่นคง แต่สามารถเคลื่อนที่เคลื่อนไหวอย่างปราดเปรียว มีความเหน็ดเหนื่อย แต่ก็ร่าเริง มีปิติ และมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ทำ เชื่อมั่นในทิศทางที่กำลังเดินไป และเชื่อมั่นในเพื่อนร่วมทางที่กำลังเดินทางไปข้างหน้าด้วยกัน อาจกลายเป็นภูเขาลูกโดดที่ปักหลักอยู่ไม่ไกลกัน ทั้งยังคล้ายหม่อมวลของสายน้ำในลำธารต้นน้ำที่ไหลแรงและมุ่งพัดพาสิ่งต่างๆ ไปข้างหน้า

โมเมนต์สำคัญที่สุดช่วงหนึ่งในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ เกิดขึ้นเมื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานไปสักระยะหนึ่ง แล้วผู้วิจัยพบว่าการสร้างระบบนิเวศของสังคมมองส่วนหน้านั้นต้องทุ่มทรัพยากรมหาศาลลงไปในระบบ เพื่อพลิกกระแสของระบบนิเวศมนุษย์ที่กำลังวิกฤตในปัจจุบันให้กลับมาเพื่อเป็นระบบที่ช่วยสร้างจิตสำนึกใหม่ให้ผู้คน ผู้วิจัยจึงเฝ้ารอวันที่จะได้สัมภาษณ์พี่แหม่ม คุณนุชนารถ แทนทอง ที่ปรึกษาเครือข่ายสลัมสี่ภาค ซึ่งเป็นกลุ่มทำงานที่มีทรัพยากรทุกด้านน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่ศึกษาทั้งหมด ด้วยคำถามสำคัญที่เตรียมไว้คือ “พี่แหม่มและพี่น้องชาวสลัมสี่ภาค ซึ่งมีต้นทุนชีวิตน้อยที่สุด มีความป่วยไข้และขาดแคลนมากที่สุด ทำอย่างไรจึงจะมีทรัพยากรเพียงพอในการทำงานเครือข่าย ซึ่งสามารถเป็นพื้นที่ส่งเสริมคุณธรรมด้วย”

พี่แหม่มยอมรับถึงความมีต้นทุนชีวิตน้อยที่สุด และมีความป่วยไข้และขาดแคลนมากที่สุด และตอบคำถามนี้ด้วยคำตอบที่ผู้วิจัยแทบไม่เชื่อหูตัวเอง “พี่เห็นความหวังอยู่ทุกที่” และ “เรามองหาอะไรก็เห็นสิ่งนั้น”

คำตอบของพี่แหม่ม เป็นคำตอบเดียวกับคำตอบของ นพ.ประเวศ วะสี ที่เคยมีคนถามท่านว่า ทำไมท่านจึงยังทำงานเพื่อสังคมมายาวนานอย่างไม่เหน็ดเหนื่อย ท่านตอบว่า “ผมเห็นความหวังอยู่ทุกที่ที่ไป โดยเฉพาะในชุมชนข้างล่าง เพราะชุมชนเป็นที่อยู่ของศีลธรรมและคุณธรรม”

ทั้งสองคำตอบ จากคนสองคนที่อยู่กันคนละปลายสุดของสถานะทางสังคม แต่มีหัวใจเดียวกัน มองหาสิ่งเดียวกัน และลงมือทำเพื่อเป้าหมายเดียวกัน จึงไม่แตกต่างกันเลย การร่วมกันสร้างพื้นที่ที่มีสุขสัมพันธ์ ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วม ความสัมพันธ์แนวราบ ความเห็นอกเห็นใจและร่วมทุกข์สุข โดยออกแบบทั่วโลก โครงสร้าง นโยบาย และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมและความเจริญงอกงามของคนทั้งหมดและสิ่งแวดล้อมทั้งหมดอย่างเป็นองค์รวม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะ “ชีวิตยอมเป็นไปตามโครงสร้างที่รองรับชีวิตไว้”

ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะที่นำเสนอสำหรับ “การสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรม” นี้ยังมีที่ว่างอีกมากในการเรียนรู้ เติมเต็ม และปรับเปลี่ยนข้อมูลระหว่างการเดินทาง เพื่อให้เหมาะกับเส้นทางและภูมิประเทศของนักเดินทางแต่ละคน แต่ละกลุ่ม ในบริบทต่างๆ ซึ่งจะมีทั้งส่วนร่วมเดียวกันกับแผนที่หรือโมเดลนี้ และมีส่วนต่อเติมเฉพาะตัวที่แตกต่างกันออกไป เพื่อสร้างแผนที่และโมเดลที่สมบูรณ์ขึ้นเรื่อยๆ สำหรับสายธารของมวลมิตรที่กำลังเดินทางตามมาอย่างต่อเนื่อง

ในขบวนการเดินทางนี้ เราอาจเป็นนักเดินทาง นักสำรวจ นักเล่าเรื่อง ผู้สนับสนุนและให้กำลังใจ หรือเป็นสิ่งอื่นๆ ได้อีกมากมายในขบวนการอันหลากหลายและกว้างใหญ่นี้ สิ่งสำคัญคือการตระหนักว่า การเดินทางในการขับเคลื่อนคุณธรรม และการสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรม สามารถเกิดขึ้นได้ทันที ที่นี่ และเดี๋ยวนี้ และจะเติบโต พัฒนาการ และวิวัฒนาการไปตามแรงผลักดันชาติและการร่วมกันรดน้ำพรวนดินของเรา

เพราะถ้าไม่เกิดขึ้นที่นี่และเดี๋ยวนี้ ก็จะไม่ที่อื่นใดให้เกิดขึ้นอีก

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรนัท สุรพัฒน์. (2556). *กระบวนการแนวจิตตปัญญาศึกษา : การเปลี่ยนแปลงภายในตน บนเส้นทางสู่ชีวิตที่หลอมรวม*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

เกศราภา ถนอมศักดิ์. (2560). *การวิจัยนำร่องเพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงบนโลกออนไลน์*.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

คาปร้า, พิรติจ้อฟ. (2553). *โยงโยที่ซ่อนเร้น [The hidden connections]* (พิมพ์ครั้งที่ 3) (วิศิษฐ์ วังวิญญู, ณัฐพส วังวิญญู และสว่าง พงศ์ศิริพัฒน์, แปล). กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.

เครือข่ายวิชาการ PEACE SURVEY. (2563). *การแถลงผลการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อกระบวนการสันติภาพจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งที่ 5* (เอกสารประกอบ). กรุงเทพฯ: สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า.

จารุภา ะสี. (2556). *บนเส้นทางชีวิตภายในของหมอประเวศ เส้นทางสู่ความสุขของคนทั้งหมด*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

จิรวุฒิ พงษ์โสภณ. (2561). *ความเป็นผู้พ่ายแพ้ในระบบการศึกษา : อัตชาติพันธุ์วรรณนาม่านชีวิตผู้วิจัย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชรินทร์ เสถียร. (2551). *การเติบโตภายในบนเส้นทางความเป็นแม่ของฉัน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชลลดา ทองทวีและคณะ. (2551). *โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา*. (รายงานผลการวิจัย). นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

ชายองค์, อาร์เธอร์. (2556). *กระบวนการภาวนาศึกษา เมื่อความรู้แปรเป็นความรัก [Meditation as contemplative Inquiry When Knowing becomes Love]* (พินทุสร ติวตานนท์, แปล). กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.

นงนุช ศรีสุข. (2556). *เครือข่ายสลัม 4 ภาคกับการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับคนจนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุขฎิบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก.

ปกรณัม สิงห์สุริยา. (ม.ป.ป.). *คุณธรรมสำหรับสังคมไทยปัจจุบัน การประยุกต์มโนทัศน์เชิงจริยศาสตร์สู่มาตรฐานและกระบวนการขับเคลื่อน* (รายงานผลการวิจัย). นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ปฏิพัทธ์ อนุรักษ์ธรรม. (2560). *หันหน้าหากันก่อนถึงวันจากลา : การสนทนาเรื่องความตายในครอบครัวของฉัน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประภาพร อนุมานไพศาล. (2559). *ภาพสะท้อนในตัวตนผ่านบทสนทนากับผู้ต้องขังชายในโลกบางขวาง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ประเวศ วะสี. (2551). หนังสือรวบรวมบทความการประชุมวิชาการประจำปี 2551 เรื่องจิตตปัญญาศึกษา การศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์. กรุงเทพฯ: โครงการศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประเวศ วะสี. (2552). กระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิง จำกัด
- ปาล์มเมอร์, ปาร์กเกอร์ เจ. (2556). *กล้าที่จะสอน* [The Courage to teach: Exploring the Inner Landscape of a teacher 's Life] (เพ็ญภา หงษ์ทอง และณัฐพรส วังวิญญู, แปล). กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- พฤติพร จินา, ภูรินท์ ทองแดง, กชกร ดอกแก้วนาค, ทิพย์มณี แก้วหล้า, อัจฉรา บุญมาทอง, อี๊ซ ก้ากาศ, ... พงศกร กาวิชัย. (2564). *โครงการพัฒนาอาสาสมัครเยาวชนนักวิจัยคนรุ่นใหม่เพื่อสนับสนุนงานเศรษฐกิจชุมชนบนฐานนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทาอย่างมีส่วนร่วม* (รายงานการวิจัย). ม.ป.ท.: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.).
- มนทิพย์ กิจยิ่งโสภณ. (2558). *ทุนทางสังคมของชุมชน : ศึกษากรณี หมู่บ้านแอโก้-แสนคำลือ อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มีชัย วีระไวทยะ. (2561). *ไผ่นอกกอ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ระชา ฤชชงค์, นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และโกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2556). *แพทย์ชนบท ธรรมชาติกับการเมืองสุขภาพ*. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- รัชณี วิศิษฎ์โรดม. (2556). *การพัฒนามิติภายในผ่านกระบวนการฝึกฝนกลองชัยมงคล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- รังรอง ทาบุญเมือง. (2559). *ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าขยะ: กรณีศึกษาเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทาท่าแม่ทา จังหวัดลำพูน* (ประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตอาสาสมัคร วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ลือชัย ศรีเงินยวง. (ม.ป.ป.). *การประเมินเพื่อการพัฒนา (Developmental Evaluation)*. ม.ป.ท.: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คันสนีย์ ไชยโรจน์, รัตนา เพ็ชรอุไร, ตรีระกา กิจเนตร และมณีนรัตน์ จอมพุก. (2554). *หนังสือปาฐกถาเกียรติยศ ศาสตราจารย์นายแพทย์เกษน จาติกวนิช ครั้งที่ 6 “การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนโดยการปฏิวัติการศึกษาและการพัฒนาชนบท”*. กรุงเทพฯ: กองบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมสิทธิ์ อัสตรนธิ. (บรรณาธิการ). (2552). *จิตตปัญญาศึกษาคืออะไร* (โครงการเอกสารวิชาการการเรียนรู้สู่ความเปลี่ยนแปลง ลำดับที่ 2). นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อริสา สุมาลย์. (2555). *การพัฒนาปัญญาด้วยกระบวนการเรียนรู้แนวจิตตปัญญาศึกษา: กรณีศึกษาโรงพยาบาลน้ำเกลี้ยงจังหวัดศรีสะเกษ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อารียา มหารวมการ. (2557). *เส้นทางการเปลี่ยนผ่านสู่การบริโภคอย่างมีสติ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.

อำพล จินดาวัฒนะ. (2552). *การสร้างนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: บริษัท ปิยอนต์ พับลิชซิ่ง จำกัด

เอกภพ สิทธิวรรณธนะ, ปองกมล สุรัตน์, ฐนิตา อภินะกุลชัย และอัจฉรา ตนะสุข (2562). *ชุมชนกรุณา นิมิตใหม่ของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.

เอกภพ สิทธิวรรณธนะ, ศรีนคร รัตน์เจริญจร, สุวรรณภา คำไร, วรพงษ์ เวชมาลีนนท์ และฐนิตา อภินะกุลชัย (2562). *แนวคิดชุมชนกรุณา หลักสูตรและเอกสารประกอบการอบรม*. กรุงเทพฯ: กลุ่ม Peaceful Death.

ภาษาอังกฤษ

Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological models of human development. In *International Encyclopedia of Education, Vol. 3, 2nd. Ed.* Oxford: Elsevier.

Campbell, Joseph. (1949). *The Hero with a Thousand Faces*. Princeton: Princeton University Press. p. 23.

Dirks, M.J. (2014). *The Inner Work of Self-Formation in Work Related Learning: Handbook of Human Resource Development*. United State of America: Wiley.

Wilber, K. (2005). Introduction to integral theory and practice. AQAL. In *Journal of Integral Theory and Practice*, 1(1).

Wilber, K. (2007). *Integral spirituality*. Shambhala Publications.

Zajonc, A. et al. (2002). *Transformative and Spiritual Dimensions of Higher Education*. Michigan: Fetzer Institute.

Zohar, D., & Marshall, I. (2004). *Spiritual capital: Wealth we can live by*. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจะรังตาลโตนด (ม.ป.ป.). *จะรังตาลโตนด*. <https://www.facebook.com/%E0%B8%88%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%95%E0%B8%B2%E0%B8%A5%E0%B9%82%E0%B8%95%E0%B8%99%E0%B8%94-100511688729700/>

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2563, 18 เมษายน). *วิสาหกิจชุมชนแม่ทา SE ผนึกความร่วมมือกับ 4 วิสาหกิจชุมชนใกล้เคียง เพื่อฝึกทักษะแรงงานด้วยโอกาสตามความถนัด ช่วยสร้างความมั่นคงทางอาชีพ*. <https://www.eef.or.th/communities/beginning-63/>

กองบรรณาธิการ The Active. (2564, 12 สิงหาคม). “ขบวนการหมอชนบท” ฝ่าวิกฤตโควิด-19 กรุงเทพฯ. The Active.
<https://theactive.net/data/rural-doctor-society-helped-bkk-from-covid19-crisis/?fbclid=IwAR3N9CFEtwkQRV13gDYpA9HZBNtwap112jwl7FFzkQG5gok4Zv8KiWkXPzE>

จะรังแพลตฟอร์ม. (ม.ป.ป.). จะรัง จี้อแร แลไหนดิ ที่จะรัง... <https://charangplatform.com/gampong>

ชมรมแพทย์ชนบท. (2564, 14 กรกฎาคม). แพทย์ชนบทบุกกรุง. Facebook ชมรมแพทย์ชนบท.
<https://www.facebook.com/142436575783508/posts/4820624084631377/>

ชมรมแพทย์ชนบท. (2564, 20 กรกฎาคม). แพทย์ชนบทพร้อม บุกกรุงรอบสอง 21-23 กรกฎาคมนี้. Facebook ชมรมแพทย์ชนบท.
https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4838901786136940&id=142436575783508

ชมรมแพทย์ชนบท. (2564, 1 สิงหาคม). แพทย์ชนบทบุกกรุงครั้งที่ 3 ปฏิบัติการสร้างความหวัง สู้ภัยโควิด เพื่อคนกรุง. Facebook ชมรมแพทย์ชนบท.
<https://www.facebook.com/142436575783508/posts/4875868479106937/>

ไทยพีบีเอส. (2562, 8 ตุลาคม). บัณฑิตอาสาสมัคร บัณฑิตนักพัฒนา รายการก(ล)างเมือง. รายการไทยพีบีเอส.
<https://program.thaipbs.or.th/Klangmuang/episodes/63612>

ไทยพีบีเอส. (2564, 24 กรกฎาคม). แพทย์ชนบทบุกกรุงฯ ครั้งที่ 2 พบติดเชื้อ 5,086 คน จากกว่า 30,000 คน. ข่าวไทยพีบีเอส.
<https://news.thaipbs.or.th/content/306382>

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (ม.ป.ป.). โครงการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมตำบลจะรัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี แบบบูรณาการด้านการท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ชุมชน. <http://exten.pn.psu.ac.th/JERAE/?content=Main>

เขาชนคนล่าฝันบ้านจะรัง. (ม.ป.ป.). <https://m.facebook.com/%E0%B9%80%E0%B8%A2%E0%B8%B%E0%B8%A7%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%84%E0%B8%99%E0%B8%A5%E0%B9%88%E0%B8%B2%E0%B8%9D%E0%B8%B1%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%87-400528190497414/>

ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย - Thailand Information Center. (ม.ป.ป.). ตำบลจะรัง. <http://pattani.kapook.com/%E0%B8%A2%E0%B8%B0%E0%B8%AB%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%87/%E0%B8%88%E0%B8%B0%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%87>

องค์การบริหารส่วนตำบลจะรัง. (ม.ป.ป.). สภาพและข้อมูลพื้นฐาน. <http://www.jarang.go.th/html/new-menu.asp?typemenu=2>

องค์การบริหารส่วนตำบลนาทอน. (ม.ป.ป.). แนะนำตำบลนาทอน. <http://www.natorm.go.th/images/pdf/242.pdf>

องค์การบริการส่วนตำบลนาทอน. (ม.ป.ป.). *สภาพและข้อมูลพื้นฐาน*. <http://www.natorn.go.th/index.php/en/2021-12-21-03-22-41/71-2015-11-24-04-31-07>

องค์การบริการส่วนตำบลนาทอน. (ม.ป.ป.). *องค์การบริการส่วนตำบลนาทอน*. https://www.niems.go.th/1/UploadAttachFile/2020/EBook/411157_20200921103205.pdf

MaetaSE กิจกรรมเพื่อสังคมแม่ทา. (2565, 28 มกราคม). “สืบสาน สร้างสรรค์นวัตกรรมชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนลุ่มน้ำทา เชื่อมโยงภูมิปัญญาสู่สากล” *ปรัชญาองค์กร กิจกรรมเพื่อสังคมแม่ทา SE*. <https://www.facebook.com/maetasocialenterprise/>

Mechai Bamboo School. (2564, 21 พฤษภาคม). *[MPS Reality - EP.1] โรงเรียนแบบนี้ก็มีด้วยหรือ!?*. Facebook โรงเรียนมีชัยพัฒนา. <https://www.facebook.com/MechaiBambooSchool/videos/526832318455046>

เอกชัย หลงขาว. (2565, 12 มกราคม). *คำแถลงนโยบายของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนาทอน*. องค์การบริการส่วนตำบลนาทอน. <http://www.natorn.go.th/images/pdf/958.pdf>

Kamoltp Intano. (2564, 6 มิถุนายน). “*ชั้นชีนาทอน : ประชาธิปไตยยกกำลังสอง*”. ศูนย์ประสานงานเขตสุขภาพเพื่อประชาชน เขต 12. <https://www.ahsouth.com/paper/945>

NOW26. (2560, 4 กุมภาพันธ์). *ปฏิบัติการ ลุก ปลูก เปลี่ยน ตอน ปฏิบัติการ ชั้นชีนาทอน*. Youtube ช่อง Alive. <https://www.youtube.com/watch?v=li2ZI9OFgGs>

ขอขอบคุณผู้ให้สัมภาษณ์

คมสันต์ จันทร์อ่อน. เจ้าหน้าที่ มูลนิธิพัฒนาที่อยู่อาศัย และกองเลขา เครือข่ายสลัม 4 ภาค. (6 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

จรรย์ญา รังสรรค์. พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลทุ่งหว้า อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564 และ 10 มกราคม 2565). สัมภาษณ์.

จรีรัตน์ รวมเจริญ. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. (25 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

จารุภา ยุภาศ. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนมีชัยพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

จิตตินี คำมินทร์. นักศึกษาคณะศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาผู้ประกอบการสังคม สถาบันอาศรมศิลป์. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

ชรัญญกร อุตสำห์. นักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

ณัฐมล แก้วสระแสน. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมีชัยพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

ณัฐฐา ชัยโชคกิจ. นักศึกษาคณะศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาผู้ประกอบการสังคม สถาบันอาศรมศิลป์. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

ณัฐดนัย ตระการศุภกร. เจ้าของแบรนด์น้ำผึ้งป่า HOSTBEEHIVE. (15 ตุลาคม 2564). สัมภาษณ์.

ณิชาวีร์ นวลขาว. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนมิชชั่นพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

ดอกไม้ ปานพาน. ครูเกษียณ โรงเรียนบ้านแพะยันต์ค้อยแช่ และพี่เลี้ยงเครือข่ายเยาวชนแม่ทา อ.แม่ทา จ.ลำพูน. (26 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

ธนบูรณ์ สมบูรณ์. ผู้ก่อตั้งและผู้บริหาร CreativeMOVE และ greenery.org. (15 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

นงศ์ลักษณ์ อัครสกุลชัย. ประธานกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลด่านฝั้ง (ข้าวสุข). (14 ตุลาคม 2564). สัมภาษณ์.

นภาพรณี แก้วเหมือน. พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลละงู อ.ละงู จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

นิจฉรา ชูผล. พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอเทพา จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

นิมิตร เทียนอุดม. ผู้อำนวยการ มูลนิธิเข้าถึงเอดส์. (8 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

นุชนารถ แทนทอง. ที่ปรึกษา เครือข่ายสลัม 4 ภาค. (20 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

เนืองนิช ชิดนอก. ที่ปรึกษา เครือข่ายสลัม 4 ภาค. (13 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

เบ็ญจมา ใจสบาย. หัวหน้ากลุ่มการพยาบาล โรงพยาบาลด่านมะขามเตี้ย จ.กาญจนบุรี. (14 ตุลาคม 2564). สัมภาษณ์.

ปฐมา ไอสถาน. พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ โรงพยาบาลทุ่งหว้า อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

ปัญญาดา ผ่องนพคุณ. กระบวนกรชุมชน ก.กรุณาพันธ์ทำนบรณรงค์ จ.สมุทรสาคร. (13 ตุลาคม 2564). สัมภาษณ์.

พรสวรรค์. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมิชชั่นพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

พระปลัดธันวาคม สดงบุญโม. ประธานที่พัทสงฆ์ป่าฤทธิยากุล ต.ทุ่งหว้า อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

พฤติพร จินา. ประธานวิสาหกิจชุมชนแม่ทา และผู้ประสานงานเครือข่ายนิเวศน์ลุ่มน้ำแม่ทา อ.แม่ทา จ.ลำพูน. (26 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

ภัทรานิษฐ์ ชาวสุข. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมิชชั่นพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

ภัทราวดี แคนสี. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมิชชั่นพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

มิตรชา ไต่ละลาตี. อีห่ามประจำมัสยิดบ้านบารายี ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

มิชชัย วีระไวทยะ. ผู้ก่อตั้งและผู้อำนวยการ โรงเรียนมิชชั่นพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

ยามีหลิ๊ะ ตาหา. ประธาน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตาลจะรัง. (3 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

วนิสา วรรณใจ. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนมิชชั่นพัฒนา. (24 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

วิมลมาลย์ เอกลักษณ์รัตน์. ผู้เข้าร่วมกิจกรรม Greenery Challenge. (12 ตุลาคม 2564). กล้องข้อความส่วนตัว.

วรรณณา จารุสมบัติ. ผู้ประสานงานเครือข่าย ชุมชนกรุณา. (2 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

วรรณัน บัญหลาย. กรรมการผู้จัดการ บริษัท เมดิฟูดส์ (ประเทศไทย) จำกัด. (17 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

สรีณา หลงขาว. นักธุรกิจ ต.นาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

สุธีลักษณ์ ลาดปาละ. กระบวนกรชุมชนกรณาลำปาง จ.ลำปาง. (17 ตุลาคม 2564). สัมภาษณ์.

สุภัทร ฮาสุวรรณกิจ. ประธาน ชมรมแพทย์ชนบท. (19 สิงหาคม 2564). สัมภาษณ์.

สุรินทร์ พัฒนจิรากร. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 7 ต.จะรัง อ.ยะหริ่ง จ.ปัตตานี. (3 กันยายน 2564). สัมภาษณ์.

อัจฉรา บุญมาทอง. เครือข่ายเยาวชนแม่ทา อ.แม่ทา จ.ลำพูน. (26 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

เอกชัย หลงขาว. นายองค์การบริหารส่วนตำบลนาทอน อ.ทุ่งหว้า จ.สตูล. (10 ธันวาคม 2564). สัมภาษณ์.

RUIBIN YE. CEO & Founder บริษัท ฮาร์โมนี โกลบอล (ไทยแลนด์) จำกัด. (19 ตุลาคม 2564). สัมภาษณ์.

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

รศ.ดร.ลือชัย ศรีเงินยวง

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา อ. พุทธมณฑล จ. นครปฐม 73170

Mobile: +66819348454 email luechaisri@gmail.com

นักวิจัย

จารุปภา วะสี

มัสดิน ศรีตัณณู

อ.ดร. เจริศพรพรรณ แตนศิลป์

ประภาพร อนุมานไพศาล